



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ.

**ΣΧΟΛΗ:
ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ.**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΈΡΓΩΝ.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**«Η ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου και η
αειφορική αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της στον 21ο αιώνα».**



**Συντάξασα:
ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ
Πολιτικός μηχανικός**

**Επιβλέπων καθηγητής:
ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

**Β' Αξιολογητής
ΜΑΝΩΛΙΑΔΗΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ**

**ΝΑΞΟΣ
ΜΑΙΟΣ 2015**

Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλῆρωμα αὐτῆς·
ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες
ἐν αὐτῇ ...
Ἄθως χερσὶ καὶ καθαρὸς τῆ καρδία, ὅς
οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῶ πησίῳ αὐτοῦ.
Ὅτιος λήγεται εὐλογία παρὰ Κυρίου καὶ
ἐλεημοσύνην παρὰ Θεοῦ Σωτῆρος αὐτοῦ...
Ψαλμὸς ΚΓ'-23

Αφιερώνεται
στον Δήμο Νάξου καὶ Μικρῶν Κυκλάδων

Ευχαριστίες.

Ευχαριστώ μέσα από την καρδιά μου,
τον επιβλέποντα καθηγητή μου κο Κωνσταντίνο Ευαγγελινό για την πολύτιμη
καθοδήγηση και τις συμβουλές του κατά την σύνταξη της παρούσας διπλωματικής
εργασίας,
τους εργαζόμενους στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, γιατί μου έδωσαν την
ευκαιρία για εξ αποστάσεως μεταπτυχιακή εκπαίδευση και επιμόρφωση,
καθώς και
την οικογένεια μου και ιδιαίτερα τη μητέρα μου, για την κατανόηση και
συμπαράστασή που είχα, σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έννοια της αιφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης αποδίδει στα ελληνικά τον όρο διαρκής ανάπτυξη (développement durable), δηλαδή την οικονομική ανάπτυξη ιδιωτών και κράτους, η οποία έχει μία διάρκεια και σταθερότητα εις το διηνεκές και η οποία πρέπει να επιδιώκει την οικολογική ισορροπία και την ποιότητα ζωής μέσω της προστασίας της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και των αισθητικών αξιών.

Ο ορυκτός πλούτος της Νάξου διακρίνεται για τα πλούσια κοιτάσματα εκμεταλλεύσιμης ποσότητας και υψηλής ποιότητας σμύριδας και μαρμάρου. Σήμερα, με τις άναρχες επιφανειακές εξορυκτικές δραστηριότητες, ακόμη και στις κορυφές των ορεινών όγκων του νησιού, βρισκόμαστε στην αρχή της συστηματικής υποβάθμισης του οικοσυστήματος των ορεινών όγκων της Νάξου, με αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες. Επιπλέον, η έλλειψη σχεδιασμού ορθολογικής εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου του νησιού, οδηγεί με την πάροδο των ετών, όχι μόνο στη μόνιμη και μη αναστρέψιμη αισθητική υποβάθμιση το τοπίο και το περιβάλλον της Νάξου, αλλά και σε κατασπατάληση τα αποθέματα μάρμαρου της, σε εγκατάλειψη τις υπόγειες εξορύξεις της σμύριδας και τις τοπικές ορεινές κοινωνίες σε οικονομικό και κοινωνικό μαρασμό. Εθελουφλώντας σε αυτό το περιβαλλοντικό αλλά και κοινωνικό πρόβλημα, ως κοινωνικό σύνολο, βρισκόμαστε στον αντίποδα των προγόνων μας, οι οποίοι, από την αρχαιότητα, εκφράζονταν δημιουργικά με το σμυρίγλι και το μάρμαρο, αφήνοντας ανεκτίμητη πολιτιστική κληρονομιά στην ανθρωπότητα.

Η παρουσίαση της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου μέχρι τις μέρες μας, αποσκοπεί στην σύνδεση της σμύριδας και του μαρμάρου με την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού και όχι μόνο. Οι αναφορές στο σχετικό, με τον ορυκτό πλούτο της Νάξου, θεσμικό πλαίσιο, γίνονται προκειμένου να εντοπιστούν και από την κατεύθυνση αυτή προβλήματα, στα οποία θα πρέπει να γίνει παρέμβαση με σκοπό την λήψη μέτρων και πολιτικών, για την αιφόρο εκμετάλλευση και την προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, ώστε:

- α) το φυσικό και δομημένο περιβάλλον να διαφυλαχθεί και κληροδοτηθεί στις επόμενες γενεές, ενώ ταυτόχρονα,
- β) να παραμείνει ο τοπικός πληθυσμός στους ορεινούς οικισμούς του νησιού, να γίνει ενίσχυση των δεξιοτήτων του, να γίνει προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης στο νησί καθώς και
- γ) να υπάρξει σταθερή συνέχεια των ανθρωπογενών συστημάτων και ποιοτικός και πνευματικός χαρακτήρας της ανάπτυξης, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η αξιοπρέπεια και η ευημερία της σημερινής αλλά και των μελλοντικών γενεών στη Νάξο.

Το σχέδιο δράσης σχετικά με την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου της Νάξου που προτείνεται, έχει ως πρότυπο επιτυχημένα τοπικά, δημοτικά μοντέλα βιώσιμης ανάπτυξης ορεινών περιοχών της Ε.Ε., που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν από επαγγελματίες, ή δημόσιους φορείς και οι δράσεις του, θα μπορούσαν να είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2014-2020.

Επειδή η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, δεν οφείλονται στην έλλειψη νομοθεσίας ή στην έλλειψη αγάπης για τον τόπο μας, αλλά στη μη επιδίωξη της εφαρμογής τους, η παρούσα Δ.Ε. θα μπορούσε να χρησιμεύσει στο να αφυπνίσει την οικολογική και πολιτιστική συνείδηση της κοινωνίας του νησιού, προκειμένου να δραστηριοποιηθεί αντίστοιχα, για την προστασία του περιβαλλοντικού της πλούτου, φυσικού και πολιτιστικού.

ABSTRACT

The concept of sustainable or sustainability attributes to Greek term sustained development (développement durable), namely economic development of individuals and the state, which has a duration and stability in perpetuity and which must seek to ecological balance and quality of life through the protection of historical and cultural heritage and aesthetic values.

The mineral wealth of Naxos stands out for its rich deposits of exploitable quantity and high quality emery and marble. Today, with the unregulated surface mining, even on the tops of the mountains of the island, we find ourselves at the beginning of the systematic degradation of the ecosystem of the mountains of Naxos, with negative impact on the ecological balance, the quality of life in the historical and cultural heritage and the aesthetic values. Moreover, the lack of rational exploitation planning of the mineral wealth of the island, leads over the years, not only in permanent and irreversible aesthetic degradation of the landscape and environment of Naxos, but also squandering the reserves of marble in abandoned underground mining of emery and local mountain communities in economic and social decline. Turning a blind eye to this environmental and social problem as a society, we are the antithesis of our ancestors, who, since ancient times, expressed creatively with emery and marble, leaving a priceless cultural heritage of humanity.

The presentation of the mining history of Naxos until today, aims to connect emery and marble to the cultural heritage of the island and beyond. References to relevant, with the mineral wealth of Naxos, institutional framework, are to identify and in this direction problems which should intervene with measures and policies for the rational exploitation and protection of natural and built environment that:

- a) the natural and built environment to preserve and pass on to future generations, while at the same time,
- b) to keep the local population in the mountainous villages of the island, becoming reinforcement of skills, become attracting highly skilled Island workforce and
- c) be constant then anthropogenic systems and quality and spiritual character development, so as to ensure the dignity and wellbeing of present and future generations in Naxos.

Exploitation proposals of the mineral wealth of Naxos proposed, modeled on successful local, municipal models of sustainable development of mountainous regions of the EU, could be implemented by professionals, or public entities and could be eligible for funding from the NSRF 2014-2020.

Because the degradation of the environment and quality of life, not due to lack of regulation or lack of love for our country, but the non-pursuit of the application, this thesis It aims to awaken the ecological and cultural awareness of society of the island to operate respectively on the protection of the environmental wealth, natural and cultural.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Κεφάλαιο 1 : Ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου.....	12
1.1 Γεωγραφικά-Γεωμορφολογικά-Γεωλογικά στοιχεία για τη Νάξο.....	12
1.1.1 Στοιχεία για τους ορυκτούς πόρους της Νάξου.	15
1.1.2 Τα πετρώματα της Νάξου.....	16
1.2 Χρήσεις της σμύριδας στην Αρχαιότητα και σε νεώτερες περιόδους.....	23
1.3 Η συμβολή της εξόρυξης σμύριδας στην τοπική οικονομία της Νάξου.....	25
1.3.2 Γεωλογικά μνημεία της Νάξου.	39
1.4 Μνημειακά κατάλοιπα της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου.....	40
1.4.1 Προϊστορικοί χρόνοι	40
1.4.2. Εποχή του Λίθου (9η-4η χιλιετία π.Χ.)	40
1.4.3 Εποχή του Χαλκού –Κυκλαδικός πολιτισμός (από 3200 π.Χ. έως 1100 π.Χ. περίπου)	40
1.4.4. Αρχαϊκή εποχή(750 π.Χ. έως το 479 π.Χ.)	46
1.4.5 Αρχαία Λατομεία Μαρμάρου στη Νάξο.	61
1.4.6 Μνημειώδη μαρμάρινα θυρώματα Νάξου	65
1.4.7 Αρχιτεκτονική - Πολεοδομική Φυσιογνωμία παραδοσιακών οικισμών Νάξου..	71
1.4.8 Φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον που σχετίζεται με τα πετρώματα της Νάξου-Αναβαθμίδες	75
Κεφάλαιο 2: Αναφορές στο θεσμικό πλαίσιο	77
2.1 Αρχή της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης	77
2.2 Χωρικό πρότυπο ανάπτυξης, στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας- Τι προβλέπεται για τον ορυκτό πλούτο της Νάξου.	79
2.3 προστασία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος	92
2.3.1 Εισαγωγή	92
2.3.2 Τα νησιά ως ιδιαιτέρως «ευαίσθητα οικοσυστήματα»-προστασία τοπίου	93
2.3.3 Προστασία Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς	96
2.4 Στοιχεία Μεταλλευτικής νομοθεσίας	99
2.5 Αναφορές στο θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τη σμύριδα Νάξου.	109
2.6 Σχολιασμός του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου.	115

Κεφάλαιο 3: Αναφορές στοιχείων που συγκροτούν την σημερινή κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα των περιοχών της ορεινής Νάξου.....	116
3.1 Πληθυσμιακή εξέλιξη και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά.....	116
3.1.1 Πληθυσμός μαθητών στα δημοτικά σχολεία της ορεινής Νάξου.	117
3.2 Αναφορές στις παραγωγικές δραστηριότητες σχετικές με τον ορυκτό πλούτο της Νάξου.	118
3.2.1. Πρωτογενής τομέας	118
3.2.2. Δευτερογενής τομέας	118
3.2.3. Τριτογενής τομέας	118
3.3 Καταγραφή εξορυκτικών δραστηριοτήτων.....	119
3.4 Καταγραφή των αναγκών που υπάρχουν ή έχουν προκύψει και δεν έχουν αντιμετωπιστεί μέχρι σήμερα.....	125
Κεφάλαιο 4: Προτάσεις αξιοποίησης του ορυκτού πλούτου της Νάξου.....	127
4.1 Επιτυχημένα τοπικά δημοτικά μοντέλα βιώσιμης ανάπτυξης ορεινών περιοχών της Ε.Ε. και διεθνώς.....	127
4.2 Υπάρχουσα κατάσταση (Προβλήματα και Προοπτικές)	130
4.3 Προτάσεις για την αειφόρο χωρική ανάπτυξη της Νάξου που σχετίζεται με τον ορυκτό της πλούτο.....	134
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	138



ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι στόχοι εργασίας είναι :1. Η Ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου και 2. Πρόταση για σχέδιο δράσης για την αειφορική αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της τον 21ο αιώνα.

1. Η Ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου γίνεται με σκοπό στην σύνδεση της σμύριδας και του μαρμάρου με την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.

Ανασκαφικές έρευνες αποδεικνύουν ότι στη Νάξο παρουσιάζονται ανθρώπινες δραστηριότητες από τα προϊστορικά χρόνια. Η Νάξος είναι νησί μαρμαροφόρο και σμυριδοφόρο. Καθώς τα κοιτάσματα μαρμάρου της είναι επιφανειακά και εκτεταμένα, λευκά στην πλειονότητα τους, διαφανή, λιγότερο σκληρά από άλλα πετρώματα, αλλά αρκετά σκληρά για να μην τρίβονται και να μη βγάζουν σκόνη στη αφή, παραμένοντας ένα καθαρό υλικό για κάθε χρήση, ενώ παράλληλα έχουν την ιδιότητα, να λαμπυρίζουν οι κρύσταλλοί τους στο φως, υπό διαφορετική γωνία, αποτέλεσαν έναν από τους κύριους λόγους που συντελέστηκε η γένεση της μαρμαρογλυπτικής στο νησί, καθώς διέγειραν την πνευματική ανησυχία των ανθρώπων, από την αρχαιότατων χρόνων¹.

Η πρώτη χρήση μαρμάρου για σκεύη ξεκίνησε στη Νάξο την Νεολιθική εποχή και η πρώτη γλυπτική λατρευτικού τύπου στην Εποχή του Χαλκού με τα ειδώλια του Πρωτοκυκλαδικού Πολιτισμού. Ο πρώιμος αυτός πολιτισμός αναφέρεται σε μια οργανωμένη κοινωνία που γέννησε και ανέπτυξε μεταξύ των λοιπών πολιτισμικών δραστηριοτήτων της την μαρμαρογλυφεία, τέχνη που διαδόθηκε και επικράτησε σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο και δημιούργησε καλλιτεχνήματα απaráμιλλης αφαιρετικής σύλληψης και τέχνης.² Λατομεία μαρμάρου, μόνιμου χαρακτήρα, λειτουργούσαν στη Νάξο από την 3η χιλιετία π.Χ., στην περιοχή Φλεριό Μελάνων καθώς και στον παραθαλάσσιο οικισμό του Απόλλωνα. Κατά τη διάρκεια της Αρχαϊκής Περιόδου, όπου η χρήση του μαρμάρου γίνεται πιο εκτενής με την χρησιμοποίηση του σαν δομικό και διακοσμητικό υλικό, τα ιερά και τα σπασμένα μαρμάρινα αγάλματα κούρων, που βρίσκονται όμορα στους χώρους των αρχαίων λατομείων, μαρτυρούν ότι οι χώροι αυτοί αποτέλεσαν το λίκνο της ανάπτυξης της μαρμάρινης ελληνικής αρχιτεκτονικής και πλαστικής γλυπτικής³. Πρώιμα αρχαϊκά αγάλματα στην Αττική, στο Άργος, στη Σάμο, στους Δελφούς και σε άλλα κέντρα είναι λαξευμένα σε ναξιακό μάρμαρο, το οποίο, κατά τους χρόνους αυτούς εξάγονταν μέχρι την Μεγάλη Ελλάδα μαζί με την σχετική τεχνογνωσία λάξευσης

Στην πάροδο των αιώνων, ανώνυμοι ως επί το πλείστον μαρμαράδες καλλιτέχνες, δεχόμενοι τις επιδράσεις της εποχής τους, άφησαν πλήθος μαρμάρινων περίτεχνων αρχιτεκτονικών στοιχείων στο νησί, όπως οικόσημα, σκάλες, μπαλκόνια, περιθρώματα, κιονόκρανα, κίονες, τέμπλα εκκλησιών, κρήνες κ.α. γεγονός που αποδεικνύει ότι, αδιάκοπα η τέχνη της μαρμαρογλυπτικής ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την καθημερινότητα και την κουλτούρα των κατοίκων της Νάξου. Ειδικά το μαρμάρινο θύρωμα, που είναι ένα βασικό στοιχείο της κλασικής ελληνικής

¹ Γιάννης Μανιάτης*Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Ινστιτούτο Επιστήμης Υλικών, ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος».

² Χρήστος Ντούμας –Κυκλαδική Τέχνη-Συλλογή Ν.Π.Γουλανδρή-1984

³ Το Ναξιακό μάρμαρο ως παράγοντας οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του νησιού κατά την αρχαιότητα. -Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά-αν.καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών-Πρακτικά του Β' Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»

αρχιτεκτονικής, στο Φλεριό Μελάνων Νάξου τεκμηριώνεται η γέννησή του.⁴ Είναι αρχιτεκτονικό στοιχείο, που χρησιμοποιείται συνεχώς για να εξάρει την είσοδο, αλλά και γιατί προσδίδει ευστάθεια στην κατασκευή, όλων των ναών, πύργων και παραδοσιακών κατοικιών της Νάξου.

Η ναξιακή σμύριδα, σπάνιο βιομηχανικό ορυκτό, όπου η βορειοανατολική περιοχή της Νάξου είναι το μοναδικό μέρος της Ελλάδας που απαντάται σε εκμεταλλεύσιμη ποσότητα και υψηλή ποιότητα, συμπορεύεται ιστορικά με το μάρμαρο, καθώς ανέκαθεν χρησίμευε για την λείανση του.

Τον περασμένο αιώνα και μέχρι την ανάπτυξη τεχνητών αποξεστικών /λειαντικών υλικών, οπότε και μειώθηκε το εμπορικό ενδιαφέρον για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων της, η σμύριδα κατείχε ξεχωριστή θέση στην διεθνή αγορά, ως λειαντικό και στιλβωτικό υλικό, σε κάθε βιομηχανία σιδήρου και κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, θεωρήθηκε απαραίτητη πρώτη ύλη για τις πολεμικές βιομηχανίες των συμμαχών.

Ο «εναερίος», όπως αποκαλείται στην Νάξο το βιομηχανικό έργο της εναερίου μεταφοράς της σμύριδας, έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο, από το 1989 και όπως έχει ενταχτεί στο απόκρημνο ανάγλυφο του τόπου, σε μήκος διαδρομής 9κμ, σε συνδυασμό με τις στοές των σμυριδωρυχείων, μετατρέπει όλη τη ΒΑ περιοχή της Νάξου σε τοπίο μοναδικό. Ακόμη, αποτελεί μαρτυρία για την οργάνωση και εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας της ορεινής Νάξου, στην οποία αντανακλάται η νοοτροπία και ο τρόπος ζωής στην Ελλάδα, κατά τους νεότερους ιστορικούς χρόνους. Σήμερα, δυστυχώς, το βιομηχανικό έργο του «εναερίου», επικίνδυνα ερειπωμένο σε πολλά από στοιχεία του, απειλείται με εξαφάνιση.

Η ανάπτυξη παραδοσιακών τεχνικών χτισίματος και η κατασκευή έργων τέχνης με την χρήση του ορυκτού πλούτου της Νάξου, αποτελεί μαρτυρία για την οργάνωση και εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας του νησιού, χιλιάδες χρόνια τώρα. Ειδικά, όποτε συνδέθηκε με την έκφραση της θρησκευτικής ανάγκης, προέκυψαν προϊόντα που σήμερα αποτελούν παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, όχι μόνο για την τέχνη και τεχνική τους, αλλά και για την πνευματικότητα που τα χαρακτηρίζει.

2. Η αειφορική αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της Νάξου τον 21ο αιώνα.

Η Νάξος, το μεγαλύτερο σε έκταση από τα νησιά των Κυκλάδων, διακρίνεται για τον φυσικό της πλούτο και κάλλος, την ποικιλομορφία του τοπίου της, καθώς και την υψηλή πολιτιστική της παράδοση.

Τα μάρμαρα ανήκουν στους ορυκτούς λατομικούς πόρους του νησιού και είναι από τις κύριες πλουτοπαραγωγικές πηγές του, καθώς χρησιμοποιούνται σε πλήθος καλλιτεχνικών και οικοδομικών δραστηριοτήτων. Τα μάρμαρα Νάξου δεν είναι ένα απλό οικοδομικό υλικό που ανταγωνίζεται τα υπόλοιπα μάρμαρα της Ελλάδας και του πλανήτη. Η φημολογία που προωθείται στην τοπική κοινωνία του νησιού, ότι πρόκειται δηλαδή, για υποτιμημένο υλικό, δευτερεύουσας αξίας έως και αδιάφορο, είναι ανυπόστατη. Τα μάρμαρα Νάξου, εκτός από άριστο οικοδομικό υλικό, ανθεκτικό στο χρόνο και στο έντονα διαβρωτικό θαλάσσιο περιβάλλον (όπως αποδεικνύεται από τα άριστα διατηρημένα μέχρι σήμερα μαρμάρια θυρώματα, κίονες και λοιπά δομικά στοιχεία, ηλικίας δεκάδων αιώνων), είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και το γεγονός αυτό τους δίνει υπεραξία.

⁴ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Βασιλείου Λαμπρινουδάκη, ομ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών

Στη Νάξο η ισορροπία μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και των παραδοσιακών ανθρώπινων παρεμβάσεων, που αποτύπωναν τις δράσεις, των ιστορικά συνδεδεμένων, με αυτά, κοινωνιών, έδινε την αισθητική ποιότητα, μέχρι και πριν μερικές δεκαετίες, στο σύνολο των τοπίων της. Από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, ξεκίνησε η εντατική λατόμηση μαρμάρου και εξαγωγή του από το νησί. Σήμερα, τα μέτωπα λατόμησης ξεκινούν από τις κορυφές των βουνών και αναπτύσσονται κατακόρυφα, αφήνοντας βουνά κομμένα στην μέση. Οι διανοίξεις δρόμων προσβάσεων προς τις εξορυστικές δραστηριότητες και η απόρριψη των στείρων προϊόντων εξόρυξης, άναρχα, στις πλαγιές, φαίνεται να γίνονται με κριτήριο την μέγιστη κερδοφορία, όσων εμπορεύονται τα μάρμαρα. Ταυτόχρονα, η λανθασμένη διαχείριση της σμύριδας Νάξου, από το Δημόσιο, μετά από το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, έχει καταντήσει αυτή, την άλλοτε πλουτοπαραγωγική πηγή της Ελλάδος, σε «μαύρη τρύπα», που καταναλώνει δημόσιο χρήμα και συντηρείται για λόγους κοινωνικής πολιτικής.

Η σύγχρονη δραστηριότητα που σχετίζεται με τον ορυκτό πλούτο, όπως γίνεται σήμερα στη Νάξο, προξενεί α) την καταστροφή του τοπίου ακόμη και ευρύτερα από τους ορεινούς και ημιορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς, β) την εγκατάλειψη της πολιτιστικής κουλτούρας των παλαιότερων γενεών και την απαξίωση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και έτσι την υποτίμηση της εμπορικής αξίας μαρμάρου και σμύριδας, γ) την κατασπατάληση των αποθεμάτων μάρμαρου στην περιοχή του Κινιδάρου και την στέρηση τόσο του φυσικού προϊόντος, όσο και του ποιοτικού φυσικού περιβάλλοντος, από τις επόμενες γενεές, δ) την αρχή στην εγκατάλειψη των υπόγειων εξορύξεων της σμύριδας, στ) την εμπορία των μαρμαροφόρων βουνών σε όγκους και της σμύριδας ακατέργαστης, χωρίς να γίνεται δευτερογενής επεξεργασία τους στο νησί, στερώντας έτσι τον τοπικό πληθυσμό από θέσεις εργασίας και προστιθέμενη αξία στα ορυκτά υλικά καθώς και ζ) την ερήμωση των περισσότερων ορεινών παραδοσιακών οικισμών, που αποτελούσαν τα σμυριδοχώρια της Νάξου, με τις εναπομένουσες τοπικές ορεινές κοινωνίες, φτωχίες σε φυσικούς πόρους και ποιότητα ζωής, καταδικασμένες σε οικονομικό και κοινωνικό μαρασμό.

Επειδή η ανάπτυξη της εξορυστικής βιομηχανίας παραγωγής και επεξεργασίας ορυκτών πρώτων υλών, αποτελεί στρατηγική επιλογή για την Ελλάδα, καθώς αυτές ανήκουν στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας και σχετίζονται με τα έσοδα του Δημοσίου και του Δήμου, θα πρέπει να εξακολουθήσουν οι εξορυστικές δραστηριότητες μαρμάρου και σμύριδας στη Νάξο, με αναθεωρημένο όμως το πλάνο υλοποίησής τους. Σύμφωνα με τα θεσμοθετημένα πλαίσια του περιφερειακού χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης, οι δράσεις Κράτους και ιδιωτών θα πρέπει να πραγματοποιούνται με στόχους:

α) την αποκατάσταση και προστασία του τοπίου των ορεινών και ημιορεινών παραδοσιακών οικισμών, από τις εξορυστικές δραστηριότητες,
β) την ανάπτυξη βιομηχανικού- μεταποιητικού τομέα του νησιού,
γ) την δημιουργία υποδομών για την προώθηση των προϊόντων,
δ) την διάσωση της ιστορικής ταυτότητας της Νάξου,
ε) την δημιουργία εκπαιδευτικών υποδομών καθώς και
στ) την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού στους ορεινούς και ημιορεινούς οικισμούς και στις ορεινές- ημιορεινές –περιοχές.

Τα οφέλη από την επίτευξη αυτών των στόχων θα είναι:

α) το φυσικό και δομημένο περιβάλλον να διαφυλαχθεί και κληροδοτηθεί στις επόμενες γενεές, ενώ ταυτόχρονα,

β) να παραμείνει ο τοπικός πληθυσμός στους ορεινούς οικισμούς του νησιού, να γίνει ενίσχυση των δεξιοτήτων του, να γίνει προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης στο νησί, να γίνει επανακατοίκηση των ορεινών οικισμών, που να μην εξαντλείται στους μόνιμους κατοίκους αλλά να περιλαμβάνει και τους «προσωρινούς» κατοίκους, δηλαδή πολίτες που το επισκέπτονται (διασκέδαση, αγορές, δημόσιες λειτουργίες, τουρισμός, κ.α) καθώς και

γ) να υπάρξει σταθερή ήπιας μορφής ανάπτυξη, με χαρακτήρα ποιοτικό και πνευματικό, τόσο μέσω της συνέχειας των παραδοσιακών τοπικών δραστηριοτήτων, όσο και μέσω νέων αναπτυξιακών δραστηριοτήτων.

Προτεινόμενο σχέδιο δράσης που περιλαμβάνει τους ανωτέρω στόχους είναι ρεαλιστικό, γιατί είναι σύμφωνο με την ισχύουσα νομοθεσία και οι δράσεις του θα μπορούσαν να είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2014-2020.

Η Νάξος, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτιστικής συνέχειας στο χώρο του Αιγαίου, από τους απώτερους μέχρι τους νεώτερους χρόνους. Οι περιορισμοί και τα πλεονεκτήματα του νησιωτικού περιβάλλοντος εξώθησαν τους κατοίκους της, όπως και τους υπόλοιπους νησιώτες του Αιγαίου, μέχρι και τα μέσα του περασμένου αιώνα, αφ ενός στη διαμόρφωση του λιτοδίαιτου χαρακτήρα τους και αφ ετέρου στη εφευρετικότητα, για την όσο γίνεται μεγαλύτερη εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών του νησιού⁵. Σήμερα με την απαξίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την εγκατάλειψη της πολιτιστικής κουλτούρας των παλαιότερων γενεών, υπάρχει κρίση με αντίκτυπο όχι μόνο στην οικονομία αλλά και στα ιδανικά και τις αξίες και αφορά το σύνολο της κοινωνίας του νησιού.

Η σημερινή κοινωνική συμπεριφορά, έχει κύριο στόχο της το οικονομικό όφελος. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ελλιπή εκπαίδευση, είναι η αιτία της καταστροφής της φυσιογνωμίας του νησιού και των ανθρώπων.

Καθώς όμως το υπόβαθρο του χαρακτήρα του ντόπιου πληθυσμού, είναι επηρεασμένο λίγο έως πολύ, από την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου, θα μπορούσε με την σωστή κοινωνική ευαισθητοποίηση, να γίνει αντιληπτό ότι, για να υπάρξει συνέχεια στο αξιολογικό πνευματικό και πολιτιστικό έργο των παλαιότερων γενεών, θα πρέπει πρωταρχικά, να αναθεωρηθεί ο σημερινός τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς.

⁵ <http://www.archaiologia.gr/>

Νησιά του Αιγαίου- Χρήστος Ντούμας-καθηγητής πανεπιστημίου Αθηνών



⁶(άγνωστο έτος)



Έτος 2014



Νοέμβριος 2014

Υποβάθμιση τοπίου

⁶ I don't understand why when we destroy something created by man we call it vandalism, but when we destroy something created by nature we call it progress. - Ed Begley jr -



Έτος 2014



Ιούνιος 2015

Η επεξεργασία των πρώτων υλών δεν γίνεται στο νησί.

Κεφάλαιο 1 : Ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου.

1.1 Γεωγραφικά-Γεωμορφολογικά-Γεωλογικά στοιχεία για τη Νάξο.

-Γεωγραφικά στοιχεία

Το αιγαίο πέλαγος, είναι η υδάτινη λωρίδα που ενώνει την ανατολική Μεσόγειο με την Μαύρη Θάλασσα. Τα νησιωτικά συμπλέγματα του ήταν ανέκαθεν η γέφυρα μεταξύ των τριών ηπείρων: Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής και ενήργησαν ως

σταθμοί επικοινωνίας και ανταλλαγών ανάμεσα σε ανατολή και δύση, βορά και νότο. Το Αιγαίο υπήρξε το λίκνο αυτού που σήμερα αποκαλούμε δυτικό πολιτισμό.⁷

Τα νησιά του Αιγαίου κατοικήθηκαν, από τα προϊστορικά χρόνια. Η ονομασία Κυκλάδες προέρχεται από τους αρχαίους έλληνες συγγραφείς, οι οποίοι τη χρησιμοποίησαν για να χαρακτηρίσουν το πυκνό σύμπλεγμα των μικρών νησιών στο νότιο τμήμα του Αιγαίου πελάγους, που σχηματίζουν έναν νοητό κύκλο γύρω από το ιερό νησί τους και τόπο λατρείας του Απόλλωνα, τη Δήλο.

Κύριοι λόγοι που συνέτειναν στη γένεση και στην ανάπτυξη πολιτισμού στις Κυκλάδες από τους αρχαιότετους χρόνους είναι :α) η στρατηγική γεωγραφική τους θέση, β) οι περιορισμοί του φυσικού τους περιβάλλοντος οι οποίοι ανάγκασαν τους νησιώτες να στραφούν εξ αρχής στην θάλασσα, προκειμένου να προσποριστούν τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους και γ) ο ορυκτός τους πλούτος, συγκεκριμένα ο οψιανός της Μήλου, η σμύριδα της Νάξου, ο μόλυβδος της Σίφνου, ο χαλκός της Κύθου και της Σέριφου και, τέλος, η κατεξοχήν πρώτη ύλη των νησιών, το μάρμαρο.

Η Νάξος είναι το μεγαλύτερο νησί των Κυκλάδων. Η έκτασή της είναι 435 τ.χλμ και το μήκος της ακτογραμμής 91 χλμ. Βρίσκεται ακριβώς στο κέντρο του Αιγαίου.⁸ Διακρίνεται και για το φυσικό της πλούτο καθώς στο νησί κυριαρχεί το εύκρατο κλίμα και διαθέτει πολλές πηγές καλού πόσιμου νερού, εύφορες πεδιάδες, αλλά και το προσοδοφόρο υπέδαφος με το ναξιακό μάρμαρο.

-Γεωμορφολογικά στοιχεία.

Η Νάξος είναι νησί με ορεινό κατά το πλείστον ανάγλυφο. Το γεωφυσικό ανάγλυφο της παρουσιάζει έντονη ποικιλομορφία, λόγω της λιθολογίας της αλλά κυρίως λόγω τεκτονισμού, με μεγαλύτερο υψόμετρο στην κορυφή Ζας (1000 μέτρα, περίπου). Ο γενικός προσανατολισμός του ανάγλυφου της Νάξου έχει δ/νση ΒΒΑ-ΝΝΔ και ακολουθεί την τεκτονική δομή του νησιού, η οποία χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πτυχώσεων με την προαναφερόμενη δ/νση άξονα.

Η γεωμορφολογική εικόνα χαρακτηρίζεται τόσο από ορεινές και ημιορεινές ζώνες, όσο και από πεδινές και παραθαλάσσιες εκτάσεις, με το μέσο σταθμικό υψόμετρο να φθάνει τα 380 μέτρα.

Στη δυτική πεδινή ζώνη, που αντιπροσωπεύει το 30% της συνολικής έκτασης του νησιού, το ανάγλυφο είναι ήπιο και οι κλίσεις εδάφους μικρές, της τάξης του 5%. Το ανάγλυφο στο κεντρικό και ανατολικό τμήμα του νησιού έχει κλίσεις που κυμαίνονται από 10% έως 30%, οι οποίες καταλήγουν στα παράλια σε ζώνες κλίσεων 5% έως 10%. Στην κεντρική ζώνη υπάρχει μία μεγάλης έκτασης πεδινή ζώνη, ο ελαιώνας της Τραγαίας.

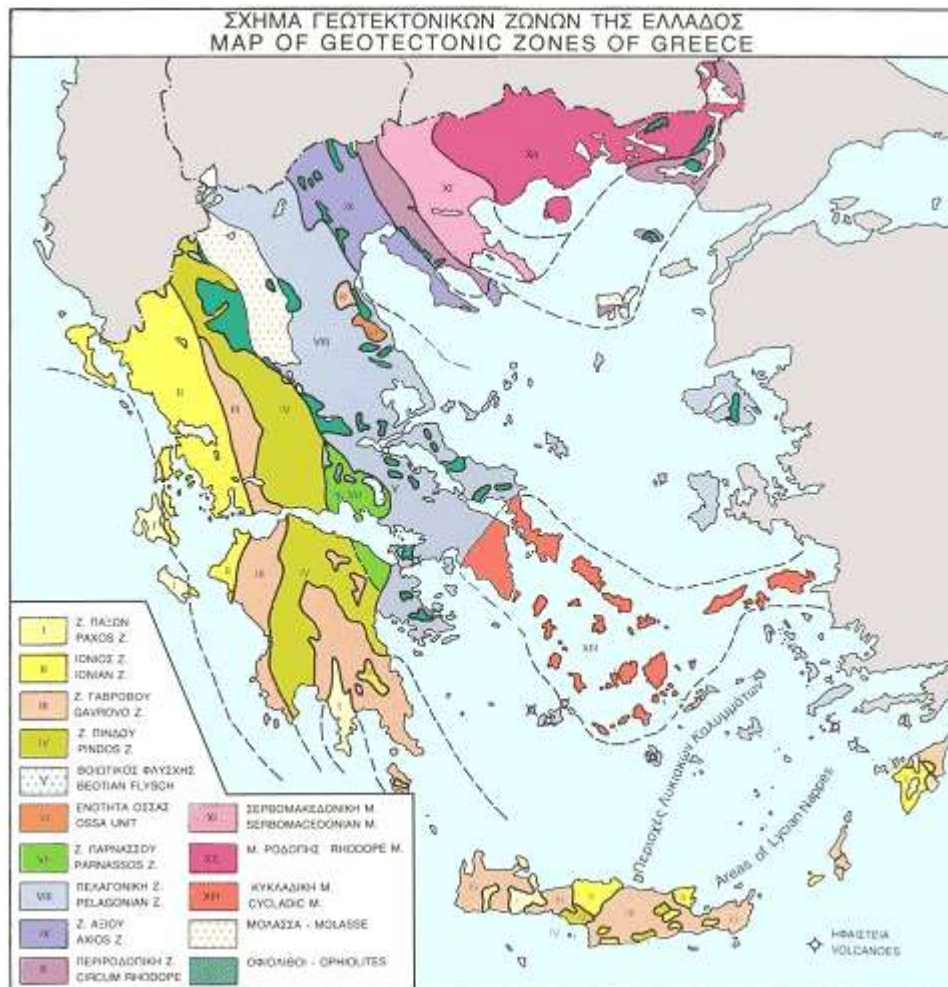
Η παρουσία πλούσιων φυσικών σχηματισμών (π.χ. σπήλαια, ορεινοί όγκοι, υδατορέματα κλπ), σε συνδυασμό με τις απότομες κλίσεις του εδάφους, διαμορφώνουν ποικιλόμορφα, εντυπωσιακά και ελκυστικά τοπία που συμπληρώνονται από τους παραδοσιακούς οικισμούς αλλά και από άλλες αγροτικές κατασκευές και κτίσματα. Το γεωφυσικό ανάγλυφο των εδαφών επηρεάζει όχι μόνο τη χωροταξική και οικιστική δομή, αλλά και την κατεύθυνση της οικονομικής ανάπτυξης του νησιού.

-Γεωλογικά στοιχεία

Η Ελλάδα παρουσιάζει μία σύνθετη γεωλογική δομή με μεγάλη ποικιλία γεωλογικών σχηματισμών, αποτέλεσμα της σύνθετης γεωλογικής ιστορίας και εξέλιξης της και γεωλογικά χωρίζεται στις γεωτεκτονικές ζώνες που εμφανίζονται στον παρακάτω χάρτη.

⁷ Χρήστος Ντούμας –Κυκλαδική Τέχνη-Συλλογή Ν.Π.Γουλανδρή-1984

⁸ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ-ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ VI- ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 2012



Κάθε γεωτεκτονική ζώνη συνίσταται από ορισμένη στρωματογραφική διαδοχή των ιζημάτων της, από τους ιδιαίτερους λιθολογικούς χαρακτήρες της και από την ιδιαίτερη τεκτονική της συμπεριφορά, στοιχεία γενικά που εξαρτώνται από την παλαιογεωγραφική της θέση.

Η Νάξος ανήκει γεωλογικά στο Κυκλαδικό σύμπλεγμα. Η Ενότητα Κυκλάδων ανήκει στην Αττικοκυκλαδική μάζα ή Αττικοκυκλαδικό σύμπλεγμα. Η Αττικοκυκλαδική μάζα αποτελείται από μάρμαρα, δολομίτες, μαρμαρυγιακούς και αμφιβολιτικούς σχιστόλιθους. Η περιοχή έχει υποστεί τρεις διαφορετικού βαθμού φάσεις μεταμόρφωσης⁹ ενώ χαρακτηρίζεται και από την διείσδυση μεγάλων όγκων πετρωμάτων γρανιτικής κυρίως σύστασης.

Η διαδικασία της μεταμόρφωσης προκαλείται από αλλαγές στις φυσικές ή/ και χημικές συνθήκες, ως αντίδραση στις μεγάλης κλίμακας γεωδυναμικές μεταβολές. Η μεταμόρφωση συνδέεται με αυξημένες θερμοκρασίες και πιέσεις κι έτσι επηρεάζει πετρώματα που βρίσκονται στο φλοιό και στο μανδύα της γης. Μεταμορφωμένα πετρώματα είναι εκείνα τα πετρώματα, τα οποία προκύπτουν από άλλα προϋπάρχοντα, μετά από ιστολογικές, ορυκτολογικές και χημικές μεταβολές, τις οποίες υφίστανται χωρίς όμως να περάσουν από το στάδιο της τήξης. Ο βαθμός μεταμόρφωσης είναι όρος ο οποίος χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ένταση τη

⁹ <http://www.orykta.gr/geologia-oryktologia/geologia-elladas>

δράσης των παραγόντων της. Η Νάξος, χαρακτηρίζεται από πετρώματα ισχυρότερα μεταμορφωμένα από αυτά της Αττικής και της Ν. Εύβοιας¹⁰.

Από γεωλογική-γεωμορφολογική άποψη, η Νάξος αποτέλεσε το αντικείμενο πολυάριθμων ερευνητικών εργασιών, κυρίως λόγω της παρουσίας εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων σμύριδας, αλλά και του γεγονότος ότι τοποθετείται σχεδόν στο κέντρο της κρυσταλλοσχιστώδους Αττικοκυκλαδικής μάζας, η οποία τοποθετείται ανάμεσα στις κρυσταλλικές περιοχές της Αττικής/ νότιας Εύβοιας και στην μάζα του Μεντερές στην Τουρκία.

1.1.1 Στοιχεία για τους ορυκτούς πόρους της Νάξου.

Ορυκτό (mineral) είναι μία χημική ένωση ή στοιχείο, το οποίο έχει σχηματισθεί σαν αποτέλεσμα μίας γεωλογικής διεργασίας και κανονικά έχει μία συγκεκριμένη κρυσταλλική δομή. "Ορισμός κατά την "Επιτροπή Νέων Ορυκτών και Ονομάτων των Ορυκτών" της International Mineralogical Association (Nickel, 1995)."

Ορυκτοί πόροι (Mineral resources) είναι συγκεντρώσεις ορυκτών ή πετρωμάτων, στο φλοιό της γής ή στην επιφάνειά της ή στο θαλάσσιο πυθμένα και έχουν ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά που δικαιολογούν οικονομικό ενδιαφέρον για χρήση τους στη βιομηχανία, το εμπόριο και γενικά σε ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι ορυκτοί πόροι αποτελούν ένα μέρος των φυσικών πόρων (natural resources).

Βιομηχανικό Ορυκτό -Ασβεστίτης (Ανθρακικό ασβέστιο CaCO₃)

Το ανθρακικό ασβέστιο αποτελεί ένα προϊόν επεξεργασίας ή παραπροϊόν εκμετάλλευσης ανθρακικών πετρωμάτων όπως ασβεστόλιθοι(ανθρακικά ιζηματογενή πετρώματα) και μάρμαρα (μεταμορφωμένα αντίστοιχά τους).

Χρησιμοποιείται στην παρασκευή κονιαμάτων και ως πληρωτικό υλικό (filler ανθρακικού ασβεστίου). Filler, ονομάζουμε υλικά, συνήθως αδρανή, σε λεπτότατο καταμερισμό. Στην παραγωγή κονιαμάτων τα φίλλερ σε μικρές ποσότητες επιδρούν ευνοϊκά στο εργάσιμο και την υδατοπερατότητα. Η δράση τους είναι κυρίως μηχανική, δηλαδή δρουν σαν λιπαντικό για το εργάσιμο και με τη διόγκωση των κόκκων παρουσία υγρασίας αυξάνουν την υδατοστεγανότητα.

Οι εφαρμογές της πούδρας filler ανθρακικού ασβεστίου (CaCO₃) είναι πάρα πολλές, αφού τα προϊόντα στα οποία χρησιμοποιείται τα συναντάμε καθημερινά στην ζωή μας. Πλαστικά, PVC, μπογιές-χρώματα, στόκοι, απορρυπαντικά, καλώδια, ελαστικά, μοκέτες, είναι κάποια από αυτά.

Επίσης, χρησιμοποιείται σε λιπάσματα, ζωοτροφές, στη χαρτοβιομηχανία, φαρμακοβιομηχανία και περιβαλλοντική τεχνολογία.

Παραπροϊόν εκμετάλλευσης του ασβεστίτη είναι η ασβεστος. Από αρκετές χιλιάδες χρόνια η ύλη αυτή χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο στις οικοδομές. Μίγμα από ασβέστη κι άμμο σχηματίζει το αμμοκονίαμα, που μεταχειρίζονται οι οικοδόμοι για συνδετική ουσία ανάμεσα στις πέτρες των οικοδομών. Με πολύ ψιλή άμμο ή μαρμαρόσκονη και ασβέστη γίνεται η αμμοκονία, που χρησιμοποιείται για την επίστρωση των επιφανειών των τοίχων (σοβάτισμα). Το μίγμα αυτό γρήγορα στεγνώνει και σκληραίνει πολύ. Το CaO παράγεται από τους ασβεστόλιθους, καθώς επίσης κι από το μάρμαρο. Αν ρίξουμε μέσα στο νερό έναν ασβεστόλιθο, βλέπουμε

¹⁰ Μ.Δ. Δερμιτζάκη, Δ. Νικολάκη, Χ. Ντρινια –Γεωλογικό τμήμα πανεπιστημίου Αθηνών –από τα πρακτικά του Β' Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»-1997

πως δε διαλύεται. Αν ρίξουμε όμως έστω και μερικές σταγόνες νερό επάνω σε ένα κομμάτι ασβέστη, το νερό απορροφείται αμέσως και συγχρόνως παράγεται θερμότητα. Αν ρίξουμε περισσότερο νερό, το κομμάτι του ασβέστη φουσκώνει και διαλύεται, γίνεται μια μάζα που λέγεται πια σβησμένος ασβέστης, κατάλληλος για τις οικοδομικές εργασίες (αμμοκονιάματα, άσπρισμα σπιτιών κλπ.). Τα αμμοκονιάματα απορροφούν από την ατμόσφαιρα διοξείδιο του άνθρακα και σκληρύνονται, δηλαδή ο ασβέστης πάει να επανέλθει στην προηγούμενη κατάστασή του, να γίνει ασβεστόλιθος. $CaO + H_2O \rightarrow Ca(OH)_2$, $Ca(OH)_2 + CO_2 \rightarrow CaCO_3 + H_2O$
Υπάρχουν πολλά είδη ασβέστου. Οι καθαροί ασβεστόλιθοι δίνουν την πηκτή άσβεστο. Μίγμα ασβεστόλιθου και αργίλου άμα τριφτούν και γίνουν ψιλή σκόνη και ύστερα πυρωθούν σε θερμοκρασία 800°C δίνουν το τσιμέντο, που είναι η βασική οικοδομική ύλη στην εποχή μας.

Εκτός του ασβεστίτη συναντώνται στις υδροθερμικές φλέβες μαρμάρου, κύρια η κεροστίλβη, αλλά και άλλα ορυκτά όπως ο σκαπόλιθος, το όξινο πλαγιόκλαστο, ο χαλαζίας, ο τιτανίτης, ο ζωισίτης, ο ακτινόλιθος, ο βιοτίτης, ο πυρόξενος και ο απατίτης, όπως επίσης και μεταλλικά ορυκτά, ο μαγνητοπυρίτης, ο χαλκοπυρίτης, ο σιδηροπυρίτης και ο γραφίτης.

Δολομίτης $CaMg (CO_3)_2$ (Dolomite)

Ένα άλλο ορυκτό που βρίσκεται σε σημαντική ποσότητα στη Νάξο, είναι ο λευκός ζαχαρώδης δολομίτης, με μεγάλη περιεκτικότητα σε μαγνήσιο. Αφθονεί κυρίως στην περιοχή του Αγ. Τρύφωνα. Χρησιμεύει ως οικοδομικό υλικό. Επίσης από αυτόν παράγεται πυρίμαχη μαγνησία (MgO). Άλλες χρήσεις είναι στην τσιμεντοβιομηχανία, υαλουργία και κεραμική. Με την εμπορική ονομασία «μάρμαρα» χαρακτηρίζονται, εκτός από αυτά που η γεωλογική επιστήμη χαρακτηρίζει ως μάρμαρα, και μια σειρά από άλλα πετρώματα, τα οποία επιδέχονται κοπή και λείανση σε σχετικά λεπτές πλάκες. Τέτοια πετρώματα είναι και οι δολομίτες.

Κορούνδιο (Al_2O_3) corundum

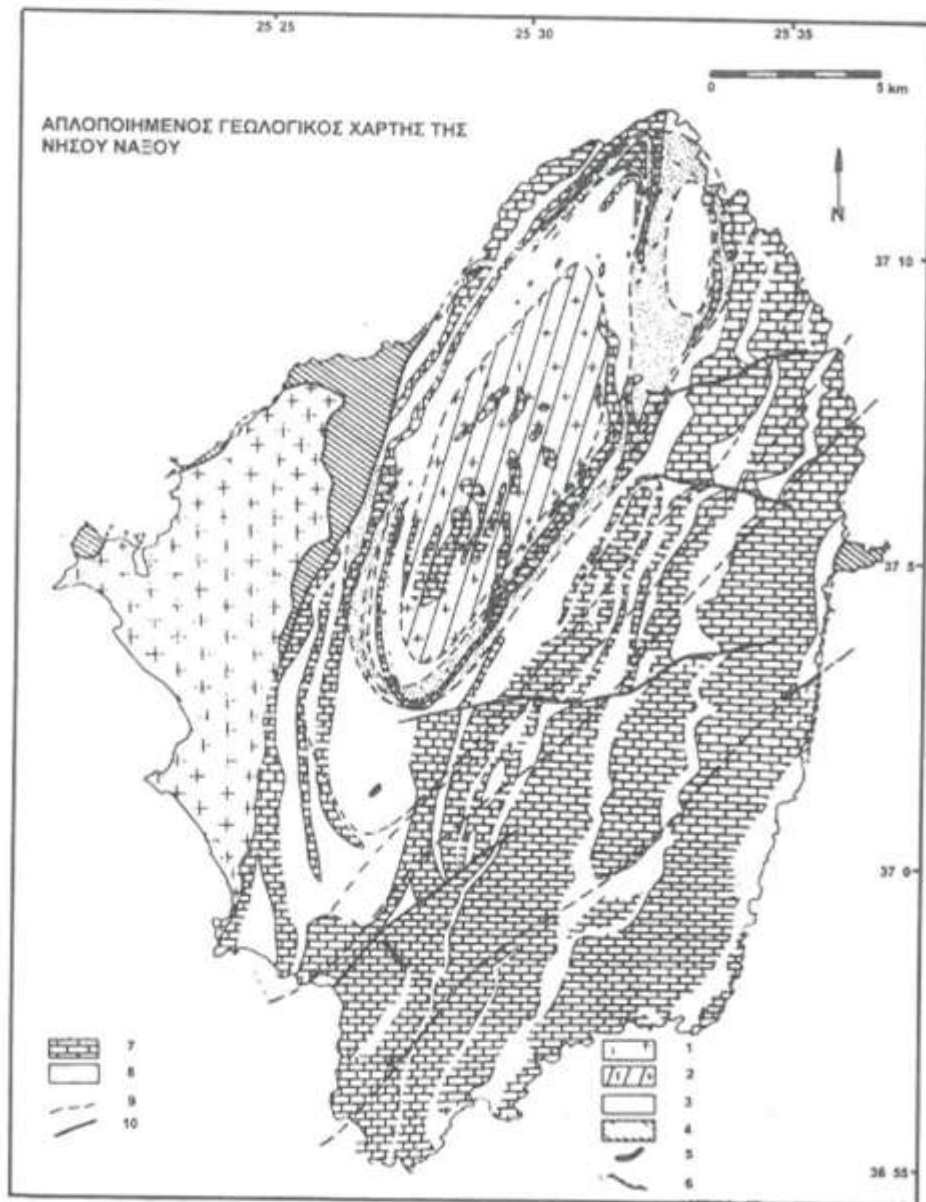
Αποτελεί το κύριο συστατικό της σμύριδας Νάξου.

Παραλλαγές του κορουνδίου αποτελούν οι πολύτιμοι λίθοι ρουμπίνι και ζαφείρι. Το κόκκινο χρώμα του ρουμπινιού οφείλεται σε προσμίξεις χρωμίου, ενώ το γαλάζιο του ζαφειριού σε προσμίξεις σιδήρου και τιτανίου. Συχνά συνδέεται με ασβεστίτη, ζωισίτη, αστρίους, μαρμαρυγίες, κυανίτη, συλλιμανίτη και μαγνητίτη (κυρίως στην σμύριδα). Το κορούνδιο είναι ορυκτό εξαιρετικά σκληρό (9 στην κλίμακα Mohs, δηλαδή το σκληρότερο μετά το διαμάντι) και συνάμα εύθραυστο.

1.1.2 Τα πετρώματα της Νάξου.

Πετρώματα καλούνται οι μορφολογικά αυτοτελείς δομικές μονάδες με καθορισμένη ορυκτολογική σύσταση από τις οποίες συνίσταται ο φλοιός της γής.

Η Νάξος αποτελείται από ένα μεταμορφικό σύμπλεγμα και μια γρανοδιοριτική μάζα.

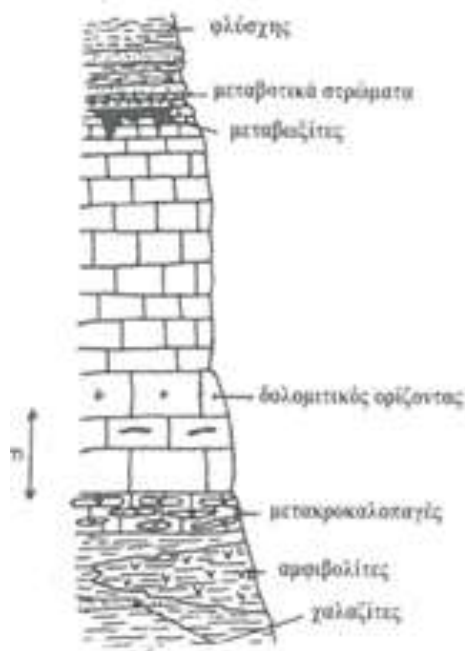


Εικ. 6. Γεωλογικός χάρτης της Νάξου σύμφωνα με τον JANSEN (1977).

- | | |
|-----------------------------------------------------|----------------------------------------|
| 1. γρανοδιορίτης | 6. Επωθήσεις |
| 2. μιγματικός δόμος | 7. Μάρμαρα |
| 3. ζώνη συνύπαρξης αργιλο-
πυριτικών πετρωμάτων. | 8. Σχιστόλιθοι, γνεύσιοι, αμφιβολίτες. |
| 4. αλλόχθονα πετρώματα | 9. Ισόβαθμοι μεταμόρφωσης. |
| 5. οφιολιθικά πετρώματα | 10. Ρήγματα. |

Το μεταμορφικό σύμπλεγμα, το κέντρο του οποίου αποτελεί ένας μιγματικός δόμος στο βόρειο-κεντρικό τμήμα του νησιού, συνίσταται από μια μετα-ηφαιστειακή, μετα-ιζηματογενή ακολουθία με τεμάχια χονδρόκοκκου μαρμάρου, καθώς και αδρομερείς απλίτες και πηγματίτες.

Στο ανώτερο τμήμα του μεταμορφωμένου συστήματος μπορούμε να διακρίνουμε την λιθοστρωματική ακολουθία :



Εικ. 7. Συνθετική λιθοστρωματογραφική κολώνα της ανώτερης μεταμορφικής ακολουθίας της νήσου Νάξου σύμφωνα με τους BONNEAU *et al.*, 1978.

Στο κατώτερο μέρος επικρατούν οι «Κατώτεροι μαρμαρυγικοί σχιστόλιθοι, γνεύσιοι, χαλαζίτες και αμφιβολίτες». Ακολουθεί η ανθρακική σειρά η οποία αποτελείται από μετακροπαλοπαγή, γκρι-μπλέ μάρμαρα καθώς και μάρμαρα λευκά κατά τόπους δολομιτικά. Το πάχος της ανθρακικής ακολουθίας ποικίλλει κατά θέσεις λόγω της επιφάνειας διάβρωσης στην οποία είναι αποθεθειμένοι οι μεταβωξίτες. Τέλος, το ανώτερο τμήμα της σειράς αποτελεί ο μεταφλύσσης, ο οποίος αναφέρεται ως «ανώτεροι μαρμαρυγικοί σχιστόλιθοι». Το δυτικό τμήμα του νησιού αποτελείται κυρίως από γρανοδιορίτη με αρκετά ποικίλη σύνθεση.

1.1.2.1 Τα μάρμαρα της Νάξου.

Το μάρμαρο είναι ένα ανθρακικό πολυκρυσταλλικό πέτρωμα. Οι κρύσταλλοι του μαρμάρου λαμπυρίζουν έντονα υπό διαφορετικές γωνίες στο φως. Από τον χαρακτηριστικό αυτόν λαμπυρισμό (μαρμαρυγή), πήρε το πέτρωμα αυτό το όνομα, καθώς η λέξη μάρμαρο, ετυμολογείται από το αρχαιοελληνικό ρήμα "μαρμαίρω" που σημαίνει "λάμπω". Η μαρμαρυγή του πετρώματος σε συνδυασμό με την λευκότητά του, ανέκαθεν προσέλκυαν το ενδιαφέρον και διέγειραν την πνευματική ανησυχία του ανθρώπου.

Το μάρμαρο είναι, προϊόν περιοχικής μεταμόρφωσης από αρχικά ανθρακικά ιζηματογενή πετρώματα (ασβεστόλιθους και δολομίτες).

Ο ασβεστόλιθος είναι ιζηματογενές πέτρωμα χημικής η βιογενούς προέλευσης που αποτελείται κυρίως από το ορυκτό ασβεστίτη (ανθρακικό ασβέστιο CaCO_3). Άλλα ορυκτά που μπορεί να περιέχονται στον ασβεστόλιθο σε μικρές ποσότητες είναι ο δολομίτης, ο χαλαζίας, ο χλωρίτης, ο σπάλιος, αργιλικά ορυκτά, άστριοι, μαρμαρυγίες, ο λειμωνίτης, ο αιματίτης, ο σιδηρίτης καθώς και οργανικές ουσίες.

Όταν το πέτρωμα αποτελείται από 10% έως 50% από το ορυκτό δολομίτης ($\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$) ονομάζεται δολομίτης ή δολομιτικός ασβεστόλιθος.

Το μάρμαρο χαρακτηρίζεται από ανακρυστάλλωση του ασβεστίτη ή/και δολομίτη. Αν το αρχικό πέτρωμα περιέχει προσμίξεις πυριτικές ή αργλικές, τότε μπορεί να συμμετέχουν στη σύστασή του χαλαζίας, τρεμολίτης-ακτινόλιθος, τάλκης, γρανάτης, μαρμαρυγίες, επίδοτο, ζοϊσίτης, διοψίδιος.

Η κρυσταλλική δομή του μαρμάρου αποτελείται σχεδόν μόνο από τα ορυκτά ασβεστίτη (CaCO_3) ή δολομίτη (CaMgCO_3) ή από μίγμα των δύο. Όταν το μάρμαρο αποτελείται κυρίως από ασβεστίτη ονομάζεται ασβεστιτικό μάρμαρο, και όταν αποτελείται κυρίως από δολομίτη ονομάζεται δολομιτικό μάρμαρο.

Στα μάρμαρα η μεταμόρφωση χαρακτηρίζεται ως ισοχημική μεταμόρφωση καθώς η χημική σύσταση του πετρώματος παραμένει ίδια. (Ο ασβεστόλιθος που αποτελείται από ασβεστίτη (CaCO_3) με ανακρυστάλλωση του ασβεστίτη μετατρέπεται σε μάρμαρο που έχει την ίδια ορυκτολογική και χημική σύσταση). Η ποιότητα των μαρμάρων εξαρτάται, σε σημαντικό βαθμό, από τη σύσταση των πετρωμάτων από τα οποία προήλθαν, καθώς και από το βαθμό της μεταμόρφωσής τους.

Τα χρώματα των μαρμάρων ποικίλουν. Ο καθαρός ασβεστίτης είναι λευκός, αλλά ορυκτές προσμίξεις του προσδίδουν διάφορες αποχρώσεις. Η ύπαρξη οργανικών ουσιών προσδίδει στο πέτρωμα τεφρό χρώμα, ενώ αντίθετα ο λειμωνίτης και ο σιδηρίτης το χρωματίζουν ανοιχτοκίτρινο ως καστανό, ο χλωρίτης τεφροπράσινο και ο αιματίτης ροδόχρουν ως κεραμέρυθρο. Σε μερικές περιπτώσεις οξειδία σιδήρου ή γραφίτη που δίνουν φλέβες σε χρώμα πορτοκαλί ή γκρί/μπλε αντίστοιχα.

Τα πιο κοινά άσπρα μάρμαρα που χρησιμοποιήθηκαν στην αρχαιότητα είναι ασβεστιτικά, εντούτοις μερικές φορές, περιέχουν μικρότερες ή μεγαλύτερες ποσότητες δολομίτη. Ο χαλαζίας είναι ένα πολύ σκληρό πυριτικό ορυκτό και η παρουσία του στο μάρμαρο δυσκολεύει το κόψιμο και την γλυπτική και στομώνει τα εργαλεία.

Ένα σημαντικό επίσης χαρακτηριστικό του μαρμάρου είναι το μέγεθος του κόκκου που μπορεί να κυμαίνεται από 0.5 χιλιοστά του μέτρου, μέχρι και 5 χιλιοστά. Όσο πιο λεπτόκοκκο είναι το μάρμαρο τόσο πιο λεπτές γλυπτικές λεπτομέρειες μπορούν να αποδοθούν. Μάρμαρο πάνω από 2-3 χιλιοστά σπάνια χρησιμοποιείται για γλυπτά αλλά μόνο για δομικά στοιχεία¹¹.

Η διαύγεια και η διαφάνειά του μαρμάρου της Νάξου, που είναι λίγο μικρότερη από αυτή του μαρμάρου της Πάρου, που φθάνει τα 6 - 7 εκατοστά βάθος, και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και τα 30 εκατοστά, αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του. Υπόψη ότι η διαφάνεια του πεντελικού μαρμάρου δεν ξεπερνάει το 1,5 εκατοστό.

Τα μάρμαρα της Νάξου, δείχνουν πολλές φορές ίχνη υδροθερμικών επιδράσεων (στην υδροθερμική μεταμόρφωση θερμά υδατικά διαλύματα ή αέρια ρέουν μέσα σε σπασίματα πετρωμάτων προκαλώντας ορυκτολογικές και χημικές τροποποιήσεις στο πέτρωμα), με μεγάλη ποικιλία ορυκτών που μαρτυρούν τις ιδιαίτερες συνθήκες μεταμόρφωσης των πετρωμάτων αυτών.

Το μάρμαρο του **Απόλλωνα**:

Είναι λευκό με ασθενώς ανοικτότεφρο απόχρωση και με σκοτεινότερες περιοχές και ραβδώσεις. Τα ορυκτολογικά συστατικά είναι κυρίως ο ασβεστίτης, ενώ συχνά

¹¹ Γιάννης Μανιάτης*Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Ινστιτούτο Επιστήμης Υλικών, ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος».

υπάρχουν και εγκλείσματα που λαμβάνουν μορφή κόνεως, η οποία θολώνει τον ασβεστίτη και προκαλεί την ανοικτότεφρο απόχρωση του μαρμάρου.

Τα μάρμαρα Απεράθου-Φιλωτίου-Κινιδάρου:

Έχουν κυρίως λευκό χρώμα με αποχρώσεις από το χιονόλευκο μέχρι το ανοικτότεφρο εναλλασσόμενες κατά παχιές ραβδώσεις με ασαφή όρια.

Στην περιοχή της **Απεράθου** οι χιονόλευκες περιοχές του πετρώματος είναι δολομιτικές, ενώ οι ανοικτότεφρες είναι ασβεστιτικές. Περιέχει πολλούς μελανούς κόκκους από αιματίτη και λειμωνίτη, ενώ υπάρχουν επίσης αρκετά φυλλάρια μοσχοβίτη και κόκκοι επιδότου.

Στην περιοχή του **Φιλωτίου** οι ασβεστιτικές ενστρώσεις είναι λεπτότερες και αραιότερες από αυτές της περιοχής Απεράθου.

Στα μάρμαρα **Κινιδάρου** ανήκει η λευκή ποικιλία μαρμάρου, με την εμπορική ονομασία, «Κρυσταλλίνα Νάξου». Η ιδιαίτερη πρόσμιξη χαλαζία 2% και ασβεστίτη 98% δημιουργεί κρυστάλλους με διαφάνεια και λάμψη. Είναι πέτρωμα ασβεστιτικό και γειτονεύει με πτυχωμένους γνευσίους, που κατά θέσεις έχουν υποστεί ισχυρή υδροθερμική εξαλλοίωση, την οποία έχει υποστεί και το μάρμαρο των λατομείων, με αποτέλεσμα την ανακρυστάλλωση του και την εξαφάνιση της στρώσεως και της σχιστότητας. Οι υδροθερμικές φλέβες αποτελούν σοβαρό μειονέκτημα του μαρμάρου από τεχνικής και αισθητικής απόψεως, όμως δεν είναι τόσο πυκνές στα λατομεία και επιτρέπουν την εξόρυξη ευμεγέθων ογκολίθων απαλλαγμένων από τις φλέβες¹².

1.1.2.2 Η σμύριδα της Νάξου.

Μεταβωξίτες (σμύριδα-διασπορίτης)

Σύμφωνα με τις τελευταίες γεωλογικές και πετρογραφικές έρευνες, η σμύριδα ορίζεται ως ένα μεταμορφωμένο πέτρωμα και πιο συγκεκριμένα ως μεταμορφωμένος βωξίτης, αλλιώς μεταβωξίτης.

Ο μηχανισμός γένεσης της σμύριδας έχει ως εξής: Τα κοιτάσματα των καρστικών βωξιτών, το αρχικό πέτρωμα δηλαδή, μεταμορφώνονται καθολικά, υπό συγκεκριμένες συνθήκες πίεσης και θερμοκρασίας σε διασπορίτη. Ο διασπορίτης χαρακτηρίζεται από την παρουσία μεταμορφικού διάσπορου (AlOOH), ορυκτό επίσης σχετικά σκληρό (7 στην κλίμακα Mohs) και αποτελεί μέταλλευμα αλουμινίου. Στη συνέχεια, κατά τη θερμική διάσπαση του διάσπορου, σε θερμοκρασίες περί τους 420oC, με αποδέσμευση νερού, δημιουργείται το κορούνδιο [2AlOOH=Al₂O₃+H₂O]. Το πέτρωμα πλέον που χαρακτηρίζεται από την παρουσία κορούνδιου (Al₂O₃), ορίζεται ως σμύριδα.

Η σμύριδα είναι μέταλλευμα που αποτελείται κυρίως από κρυσταλλικό κορούνδιο (58 έως 66%) και μαγνητίτη σε αναλογία περίπου 2 προς 1 και περιέχει ως δευτερεύοντα ορυκτά σταυρόλιθο, τουρμαλίνη, αιματίτη κλπ. Καθώς κύριο συστατικό της είναι το κορούνδιο, σε αυτό οφείλει, κατά κύριο λόγο, η σμύριδα τις βασικές ιδιότητές της, δηλαδή την σκληρότητα, αλλά και τη διαβρωτική ικανότητά της. Εκτός από το κορούνδιο, βασικά συστατικά της σμύριδας αποτελούν τα οξειδία του σιδήρου (αιματίτης και μαγνητίτης). Τα υπόλοιπα συστατικά του πετρώματος που έχουν παρατηρηθεί μέχρι στιγμής, ξεπερνούν τα 30. Συμπερασματικά, η σμύριδα αποτελεί ένα πέτρωμα με εξαιρετικά ποικίλη ορυκτολογική σύσταση, η οποία μπορεί να διαφέρει ακόμη και σε δείγματα, που προέρχονται από το ίδιο κοίτασμα .

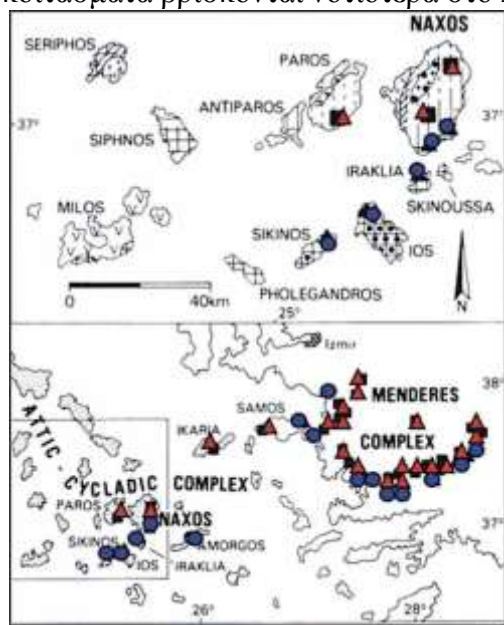
¹² Μ.Δ. Δερμιτζάκη, Δ. Νικολάκη, Χ. Ντρινια –Γεωλογικό τμήμα πανεπιστημίου Αθηνών –από τα πρακτικά του Β΄ Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»-1997

Το ειδικό βάρος, το οποίο κυμαίνεται περίπου στο 4,00, είναι ένα στοιχείο χαρακτηριστικό της ποιότητας της σμύριδας. Συνήθως σμύριδα με υψηλή περιεκτικότητα σε Al_2O_3 παρατηρείται ότι έχει μεγάλο ειδικό βάρος. Τα ορυκτά που συμμετέχουν στην σύσταση της σμύριδας ανήκουν στην ομάδα των βαρυλίθων, έχουν δηλ. ειδικό βάρος μεγαλύτερο του 2,77.

Η σμύριδα απαντάται κυρίως υπό μορφή φακοειδών ακανόνιστων κοιτών εντός των μαρμάρων. Οι επαφές του μεταλλεύματος με τα μάρμαρα είναι απότομες. Λόγω των πτυχώσεων και της παραμόρφωσης, σε αρκετές περιπτώσεις, δεν είναι εύκολη η αναγνώριση του αρχικά υποκείμενου ή υπερκείμενου ανθρακικού πετρώματος, κάτι που επιτυγχάνεται εάν εντοπισθεί ο γνωστός εμπλουτισμός σε Ni, Co, Mn, και REE, που χαρακτηρίζει το κατώτατο τμήμα των καρστικών βωξιτικών κοιτασμάτων.

Τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα κοιτάσματα μεταβωξιτών στο Αιγαίο βρίσκονται στην Νάξο. Μικρότερα και λιγότερο σημαντικά κοιτάσματα υπάρχουν σε γειτονικά νησιά των Κυκλάδων και πιο συγκεκριμένα στην Πάρο, την Ίο, την Σίκινο και την Ηρακλεία και στο Ανατολικό Αιγαίο, στην Ικαρία και τη Σάμο. Εκτεταμένα κοιτάσματα υπάρχουν και στη Μικρά Ασία, στην περιοχή που εκτείνεται από Β προς Ν, από τη Σμύρνη μέχρι την Αλικαρνασό και ανατολικά μέχρι το Ντενιζλί.

Σημαντικές συγκεντρώσεις βρίσκονται στον Όγκο του Μεντερές. Κάποια μικρότερα κοιτάσματα βρίσκονται νοτιότερα στο Δυτικό Ταύρο στην περιοχή της Αλάτυας.

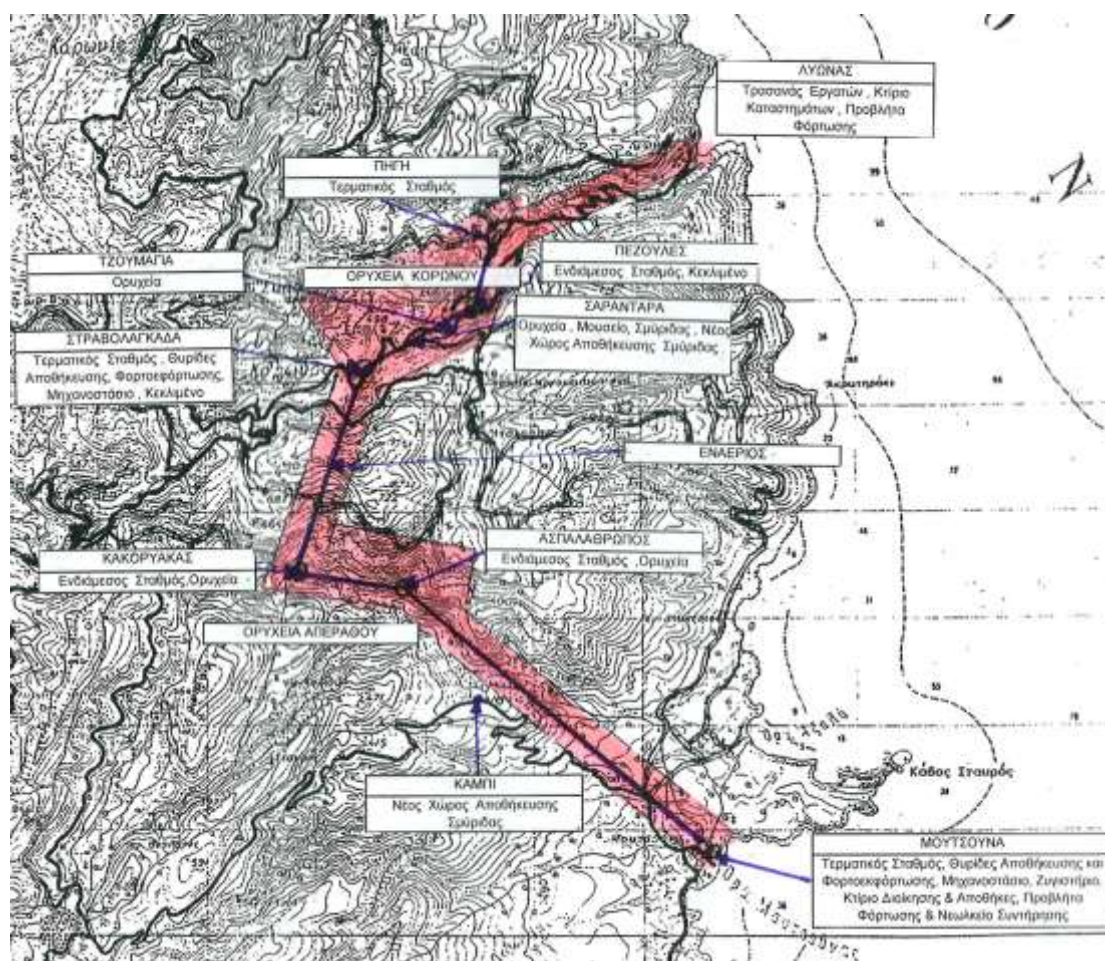


Χάρτης των εμφανίσεων και εξοφλημένων κοιτασμάτων μεταβωξιτών στο κεντρικό Αιγαίο και την περιοχή Menderes (κόκκινα τρίγωνα: σμύριδα, μπλε κύκλοι: διασπορίτης) (Από Feenstra 1985)

Η σμύριδα, πέτρωμα σπάνιο, γνωστό από την αρχαιότητα, στο μοναδικό μέρος της Ελλάδας, που απαντάται σε εκμεταλλεύσιμη ποσότητα και υψηλή ποιότητα, είναι η βορειοανατολική περιοχή της Νάξου. Τα ίχνη από την συστηματική και εντατική εκμετάλλευση σμύριδας, των δύο τελευταίων αιώνων, είναι εμφανή σήμερα σε αυτό το τμήμα του νησιού.

Τα σημαντικότερα κοιτάσματα σμύριδας της νήσου Νάξου απαντούν κυρίως με τη μορφή φλεβοειδών φακών εντός των μαρμάρων στις περιοχές Απειράνθου και Κορώνου και τα αποθέματα εκτιμώνται σε περισσότερο από 1 εκατ. t. Το ιστορικό

μεταλλευτικής έρευνας του ΙΓΜΕ, υπάρχει στο τμήμα Μεταλλείων της Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος.¹³



Χάρτης «εναερίου» διαδρομής μεταφοράς σμύριδας Νάξου.¹⁴

Σμυριδωρυχεία εγκαταλελειμμένα ή εν ενεργεία και απόπειρες, ο εναερίος με τους σταθμούς του και οι εγκαταστάσεις της διοίκησης των σμυριδωρυχείων έχουν σημαδέψει κυρίως τον ορεινό όγκο της Αμόμαξης, τα γύρω σμυριδοχώρια, καθώς και τον Λύωνα και τη Μουτσούνα, τα επίνεια της Κορώνου και της Απειράνθου αντίστοιχα. Τα περισσότερα και τα πλέον αξιόλογα κοιτάσματα της βρίσκονται στην περιοχή της Αμόμαξης. Υπάρχουν όμως ενδιαφέροντα κοιτάσματα και σε άλλες περιοχές του νησιού, όπως εκείνα της Κωζακής και του Κολαντζικη, των οποίων έγινε εκμετάλλευση σε παλαιότερους χρόνους. Από απόψεως ποιότητας τα κοιτάσματα αυτά υστερούν εκείνων της Αμόμαξης, όχι όμως τόσο ώστε να μην είναι εκμεταλλεύσιμα. Στην περιοχή της Αμόμαξης υπάρχουν ζώνες πυκνής κατανομής των κοιτασμάτων της σμύριδας, προσανατολισμένες κατά τις βασικές τεκτονικές γραμμές της νήσου (BBA-NNΔ). Τα κοιτάσματα Κακόρυακα-Ασπалаθρωπού αφ ενός και Στραβολαγγάδας- Πεζουλών αφ ετέρου, εκτείνονται καθόλον τον υπόγειο χώρο στον ορεινό όγκο της Αμόμαξης.

Υπάρχουν διάφορες ποιότητες σμύριδας. Κατ αρχή γίνεται διαχωρισμός μεταξύ εμπορεύσιμης και μη εμπορεύσιμης σμύριδας. Η εμπορεύσιμη διακρίνεται σε

¹³ εισήγηση(2015) του Τμήματος Μεταλλείων της Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος(ΑΔΑ:Ω23Ε465ΦΘΗ-9ΕΤ)

¹⁴ Αριάδνη Α.Ε. –Αίτηση υποβολής πρότασης στο Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 –Απρίλιος 2002

τρεις ποιότητες με βάση την περιεκτικότητα σε κορούνδιο: ποιότητα Α : πάνω από 55%, ποιότητα Β : 50-55%, ποιότητα Γ : περίπου 45% .

Ο Παπαβασιλείου (1951) διακρίνει τρεις παραλλαγές της σμύριδας με τα ακόλουθα κύρια χαρακτηριστικά:

Κατώτερη σμύριδα : Βρίσκεται στο μάρμαρο Αμόμαξης. Είναι σχεδόν πάντοτε κοκκώδης και ουδέποτε περιέχει χλωριτοειδές ως ουσιώδες συστατικό. Έχει την υψηλότερη περιεκτικότητα σε κορούνδιο και είναι κατά το πλείστον εμπορεύσιμη.

Β)Ανώτερη σμύριδα: Περιέχεται στο μάρμαρο Ζα. Είναι λεπτόκοκκη ενώ το χλωριτοειδές αποτελεί ουσιώδες συστατικό της σμύριδας αυτής.

Γ)Μεσαία σμύριδα: Βρίσκεται στο μάρμαρο του Φαναρίου και έχει μικτούς χαρακτήρες από τις παραπάνω δύο παραλλαγές¹⁵. Σύμφωνα με την εισήγηση(2015) του Τμήματος Μεταλλείων της Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος, στο οποίο υπάγεται το Γραφείο Σμυριδωρυχείων Νάξου και στο οποίο ανήκει η διαχείριση των ορυχείων σμύριδας, η ποιότητα της παραγόμενης σμύριδας είναι κυρίως συνάρτηση του περιεχομένου κορουνδίου και η διάκρισή της σε ποιότητες γίνεται μακροσκοπικά ανάλογα με την ομοιογένεια της και τις αποχρώσεις της μάζας της. Η βελτίωση και τυποποίηση των παραγόμενων ποιοτήτων είναι εφικτή με μηχανική επεξεργασία, ενδεικτικά: λειοτρίβηση, αεροδιαχωρισμό, μαγνητικό διαχωρισμό και κοκκομετρική ταξινόμηση.¹⁶

1.2 Χρήσεις της σμύριδας στην Αρχαιότητα και σε νεώτερες περιόδους.

Η αρχαιολογική έρευνα¹⁷ μαρτυρεί πως η χρήση της σμύριδας στο Αιγαίο ξεκινά στους προϊστορικούς χρόνους, και πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα μέχρι στιγμής δεδομένα, στο τέλος της Νεολιθικής περιόδου (Υστερη Νεολιθική Ι περίοδος), δηλαδή περίπου στο τέλος της 5ης χιλιετίας π.Χ. και συνεχίζει κατά πάσα πιθανότητα σε όλη την Εποχή του Χαλκού. Οι τρόποι χρήσεις της ποικίλλουν ανάλογα με την περίοδο και την γεωγραφική θέση. Τα αρχαιολογικά δεδομένα από το τέλος της Νεολιθικής Εποχής και την Εποχή του Χαλκού (περ. 3200-1100 π.Χ) μας επιτρέπουν να διακρίνουμε τρεις βασικούς τρόπους χρήσης των μεταβωξιδίων:

- 1) τα λειασμένα εργαλεία κυρίως από διασπορίτες (Πελέκεις, αξίνες, σμίλες),
- 2) τα εργαλεία κρούσης και τριβής από ποικίλους τύπους μεταβωξιδίων (Κρουστήρες, λειαντήρες, ακονόπετρες) και
- 3) τη διαβρωτική σκόνη με βασικό συστατικό το κορούνδιο.

Στην Νάξο, αυτού του τύπου τα εργαλεία βρίσκονται όχι μόνο σε γνωστές και ανεσκαμμένες θέσεις της Εποχής του Χαλκού, αλλά πολύ συχνά και επιφανειακά σε μικρότερες ή μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αποτελώντας σ' αυτήν την περίπτωση είτε δείκτες μη ερευνημένων μέχρι στιγμής θέσεων, είτε μάρτυρες ευρύτερων και περιστασιακών χρήσεων. Μπορούμε, λοιπόν, να κάνουμε λόγο για μια ευρεία και

¹⁵ Μ.Δ. Δερμιτζάκη, Δ. Νικολάκη, Χ. Ντρινια –Γεωλογικό τμήμα πανεπιστημίου Αθηνών –από τα πρακτικά του Β Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»-1997

¹⁶ εισήγηση(2015) του Τμήματος Μεταλλείων της Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος(ΑΔΑ:Ω23Ε465ΦΘΗ-9ΕΤ)

¹⁷ Χρήσεις της σμύριδας στο προϊστορικό Αιγαίο
Αθηνά Μπολέτη Αρχαιολόγος – Πανεπιστήμιο Paris I – Panthéon – Sorbonne/ Maison d' Archéologie et d' Ethnologie René Ginouvès - UMR 7041 Protohistoire Egéenne) ΠΡΑΚΤΙΚΑ Γ" ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»-2007)

διαχρονική χρήση αυτής της κατηγορίας των εργαλείων. Η χρήση τους είχε δε ποικίλες εφαρμογές, που μαρτυρούν υψηλή τεχνογνωσία.

Γραπτές πηγές μαρτυρούν την σχεδόν αδιάκοπη χρήση της σμύριδας ήδη από τους αρχαϊκούς και κλασικούς και μέχρι τους νεότερους χρόνους, περίοδοι για τις οποίες έχουν εκπονηθεί σημαντικές μελέτες. Πρόκειται για χαλκοδαμάστρα ακόνη (χαλκοδάμαντ' ακόναν) κατά τον Πίνδαρο, για σιδηροβρώτιν πέτρα μέσα στην οποία κατέφυγε ο Άρης στην Νάξο διωκόμενος από τους Αλωάδες σύμφωνα με τον σχετικό μύθο. Πηγές της ύστερης Αρχαιότητας (Διοσκουρίδης, Γαληνός, Ορειβάσιος) αναφέρουν ότι χρησιμοποιείται κυρίως από τους λιθογλύφους για την λείανση των πολύτιμων λίθων, ενώ της αποδίδονται και φαρμακευτικές ιδιότητες. Ο Πλίνιος αναφέρει στη Φυσική Ιστορία ότι χρησιμοποιείτο για την κοπή και τη λείανση των μαρμάρων.

Τα στοιχεία για τη χρήση της στο Μεσαίωνα και την Αναγέννηση¹⁸ είναι περιορισμένα, φαίνεται, όμως, ότι εξακολουθεί να χρησιμοποιείται στη βιομηχανία όπλων, για την κατεργασία καλού και έτσι σκληρού ατσαλιού, όχι μόνο για σπαθιά αλλά και για ξυράφια και άλλα εργαλεία, στην κατεργασία των λίθων, στην υαλοποιία, στην κατασκευή βελόνων για ράψιμο, αλλά και των οπτικών φακών για τηλεσκόπια. Ωστόσο τα ανωτέρω δεν απαιτούσαν μεγάλες ποσότητες σμύριδας και δεν επιτυγχάνονταν καλές τιμές στη διεθνή αγορά. Σε έγγραφο του 1700 αναφέρεται ότι τα χρόνια εκείνα, το σμυρίγλι ήταν τόσο φθηνό που τα Αγγλικά πλοία το αγόραζαν ως έρμα (σαβούρα).

Την εποχή των Ναπολεόντειων πολέμων, οι κάνες των τουφεκιών κατασκευάζονταν ατσαλένιες και όχι μπρούτζινες και χρειάζονταν όλο και περισσότερες ποσότητες σμύριδας για την κατασκευή και συντήρησή τους. Οι εργάτες που έκαναν αυτή τη δουλειά, ονομάζονταν στα γερμανικά *schmirgler*, κάτι σαν σμυριγλάδες.

Το 1831 στην Αγγλία κατασκευάστηκε το πρώτο σμυριδόπανο. Με την βιομηχανική επανάσταση, τα απλά εργαλεία έγιναν μεγάλες μηχανές από σκληρό ατσάλι, τα όπλα ήταν από σκληρό ατσάλι κι έτσι, τα εργοστάσια του 19^{ου} αιώνα, χρειάζονταν όλο και περισσότερες ποσότητες σμύριδας. Πολλά εργοστάσια που χρησιμοποιούσαν το σμυρίγλι, έφεραν το όνομα «Νάξος». Το NAXOS UNION της Φραγκφούρτης, που ιδρύθηκε το 1871, με την χρήση των λειαντικών, ήταν πρωτοπόρο στην λείανση στροφαλοφόρων και στην παραγωγή μηχανών λείανσης. Ιδιοκτήτης της ήταν ο Julius Pfungst που πάντοτε μιλούσε για το «achte Naxos Schmirgel», το γνήσιο σμυρίγλι της Νάξου.¹⁹

Σήμερα, η σμύριδα χρησιμοποιείται ως κατεξοχήν λειαντική και στιλβωτική πρώτη ύλη. Ύστερα από επεξεργασία, χρησιμοποιείται κυρίως στη βιομηχανία για την κατασκευή διαφόρων τεχνητών λειαντικών, όπως τα σμυριδόχαρτα και τα σμυριδόπανα, οι λειαντικές πάστες, οι σμυριδοτροχοί και οι σμυριδακόνες για την κατεργασία μετάλλων, σκληρών λίθων, γυαλιού, ξύλου, ορυκτών ή πετρώματων, στην αμμοβολή και ως καθαριστικό ρυζιού. Επίσης, βρίσκει εφαρμογή σε έργα πολιτικού μηχανικού, όπως σε αντιολισθητικούς ασφαλοτάπητες, βιομηχανικά δάπεδα, πεζοδρόμια κ.α.

¹⁸Ben Slot, Το «γνήσιο ναξιακό σμυρίγλι» στη διεθνή οικονομία (14ο-19ο αι.),π.Φλέα τεύχος 19.

¹⁹Ben Slot, Το «γνήσιο ναξιακό σμυρίγλι» στη διεθνή οικονομία (14ο-19ο αι.),π.Φλέα τεύχος 19.

1.3 Η συμβολή της εξόρυξης σμύριδας στην τοπική οικονομία της Νάξου.

Η συμβολή της εξόρυξης σμύριδας στην τοπική οικονομία του νησιού έχει υπογραμμιστεί πολλάκις στη βιβλιογραφία για τη σμύριδα, στον τοπικό τύπο αλλά και στις τοπικές ιστορίες του νησιού.

Η σμύριδα πλέον περιζήτητη για την κατεργασία του ατσαλιού, περί το 1840 ανακαλύφθηκε και στην Τουρκία. Αν και η Μικρασιατική, πρόκειται για κατώτερη ποιότητας σμύριδα, μαζί με την τεχνητή σμύριδα, που ανακαλύφθηκε μερικές δεκαετίες μετά, πάταξε το μονοπώλιο της σμύριδας Νάξου.

Με νόμους του Ελληνικού Κράτους, που ξεκινούν από το 1852, ορίζεται ότι το σμυρίγλι εξορύσσεται και διατίθεται αποκλειστικά για λογαριασμό του δημοσίου μέσω του Ελληνικού Μονοπωλίου και τα καθαρά έσοδα από την εμπορία του σμυριγλιού καθορίζονται ως πρόσοδος υπέγγυος του δημοσίου χρέους (εγγύηση για τους δανειστές της Ελλάδας σύμφωνα με τους όρους του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου).

Σύμφωνα με κείμενο,²⁰ του αρχείου της Διεύθυνσης Σμυριδωρυχείων Νάξου, που βρίσκεται στο ιστορικό Αρχείο Νάξου, πριν το 1862, η εξορυκτική δραστηριότητα, στην Νάξο, ήταν περιορισμένη και η εκμετάλλευση της σμύριδας γινόταν με υποτυπώδη οργάνωση και προβιομηχανικές μεθόδους χωρίς τις κατάλληλες υποδομές και εγκαταστάσεις. Όμως η καλή ποιότητα κατέστησε το υλικό εξαγωγίμο σε ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στην Αγγλία και τη Γαλλία. Δικαίωμα εξόρυξης σμύριδας κατ' αποκοπή κατείχαν μόνο οι σμυριδορύκτες των οικισμών Κορώνου, Απειράνθου και Σκαδού με την υποχρέωση να την παραδίδουν αποκλειστικά στο Δημόσιο. Στα μέσα της δεκαετίας του 1870, οι σμυριδωρύχοι αυτών των περιοχών ανέρχονταν στους 500 και λάμβαναν 2,5 δραχμές για κάθε στατήρα που παρέδιδαν. Συγκεκριμένα σε 265 ανέρχονται οι σμυριδωργάτες της περιοχής της Απειράνθου που μεταφέρουν την σμύριδα για παράδοση στον όρμο της Μουτσούνας και 235 της Κορώνου που μεταφέρουν το υλικό στον όρμο Λυώνος. Και στους δυο όρμους το Δημόσιο είχε κατασκευάσει αποθήκες για τη σμύριδα. Η ετήσια παραγωγή ανερχόταν σε 60.000 στατήρες (περίπου 3.400 τόνοι), αξίας 730.000 δρχ. περίπου, με έξοδα 155.000 δρχ. για την εξόρυξη, τη μεταφορά και τους μισθούς των υπαλλήλων.

Ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, είχε ξεκινήσει η συζήτηση για τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας. Η σύνθετη, όμως, κατάσταση και οι περίπλοκες ισορροπίες ανάμεσα στο Δημόσιο που εκμεταλλευόταν την Σμύριδα, τις τοπικές κοινότητες, τους εμπόρους, τους ευρωπαίους κεφαλαιούχους και τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο παρέτειναν τον αρχαϊκό τρόπο εκμετάλλευσης της σμύριδας.

Μετά το έτος 1898 τα έσοδα από την εμπορία της σμύριδας κατατίθονταν στην υπηρεσία Δημοσίου χρέους σύμφωνα και με τη σύμβαση και το νόμο ΒΦΙΘ' «Περί Διεθνούς Ελέγχου».

Έως τις αρχές του 20ου αιώνα η εξόρυξη και εμπορία υλοποιούνταν χωρίς συστηματική διεύθυνση και η μεταφορά του ορυκτού από τα ορυχεία στα λιμάνια πραγματοποιούνταν με μουλάρια. Τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα η παραγωγή έφτανε περίπου τους 10.000 τόνους και απασχολούσε σχεδόν 1.000 εργάτες από την γύρω περιοχή. Οι εργαζόμενοι στα σμυριδωρυχεία ανέπτυσαν παράλληλα και άλλες οικονομικές δραστηριότητες, κυρίως γεωργικές και κτηνοτροφικές. Το γεγονός αυτό,

²⁰ «Το αρχείο της Διεύθυνσης Σμυριδωρυχείων Νάξου: δυνατότητες προσέγγισης της βιομηχανικής ιστορίας και αρχαιολογίας» Στέφανος Βαμιεδάκης-Χρήστος Χρυσανθόπουλος

καθώς και το ότι δεν υπόκεινταν στον ασφυκτικό έλεγχο ενός ιδιώτη εργοδότη τους ώθησε να υιοθετήσουν μια υβριδική επαγγελματική και κοινωνική ταυτότητα: αυτή του αγρότη-σφυριδεργάτη.²¹

Τα στάδια της εκμετάλλευσης της σμύριδας διακρίνονται σε τέσσερις φάσεις: α) η έρευνα (απόπειρα), β) η εξόρυξη-μεταφορά εκτός ορυχείου, γ) φόρτωση-ζύγιση-παραλαβή από το Δημόσιο και, τέλος, δ) η διάθεση στην αγορά εκ μέρους του Δημοσίου.

Το 1923, εκδόθηκε το Νομ. Διατ. 30-3-1923 «περί Ναξίας σμύριδος», με το οποίο ορισθηκε ότι έκτοτε η σμύριδα θα πωλείται απ ευθείας εις τα εργοστάσια του εξωτερικού και της ημεδαπής, αποκλεισθέντων των τέως μεσολαβούντων. Παράλληλα τριπλασίασε την τιμή της και την προσδιόρισε σε λίρες Αγγλίας, για την αποφυγή των εκ των διακυμάνσεων του εξωτερικού συναλλάγματος επερχομένων ζημιών. Η αύξηση αυτή της τιμής της σμύριδας, όχι μόνον δεν δυσαρέστησε, αλλά και προκάλεσε την ευγνωμοσύνη των εργοστασίων, διότι αυτά ήδη, παρ όλη την αύξησιν, καταβέβαλαν στο Δημόσιο μικρότερες τιμές εκείνων τις οποίες κατέβαλαν στους μεσολαβούντες. Εκτός από αυτό, λύθηκε και το ζήτημα της εκτέλεσεως των απαιτούμενων έργων και εγκαταστάσεων στα σφυριδωρυχεία Νάξου, ζήτημα το οποίο μέχρι τότε έμενε άλυτο, ελλείψει χρημάτων. Για τον σκοπό αυτό στην ανωτέρω τιμή της σμύριδας επιβλήθηκε η πληρωμή και ενός «πρόσθετου τιμήματος», μίας λίρας Αγγλίας σε κάθε τόνο, πληρωτέου από τους αγοραστές. Το πρόσθετο αυτό χρησίμευσε αποκλειστικώς και μόνον για την εκτέλεση των απαιτούμενων έργων. Σε διάστημα επτά μηνών εισπράχθηκαν από το πρόσθετο τίμημα 10.000 λίρες Αγγλίας και 477,000 δραχμές. Όσον αφορά τους σφυριδεργάτες, κατά το έτος 1923 εισέπραξαν πολλαπλάσιες απολαβές απότι το 1922, λόγω της δοθείσης εις αυτούς αυξήσεως του εργατικού δικαιώματος και της αυξήσεως της παραγωγής.²²

Το 1926, το πρόσοδο του Κράτους από το σφυρίγλι, ήταν 1.000.000 χρυσές δραχμές το χρόνο, έναντι 500.000 δραχμών από όλα τα έσοδα των ιδιωτικών και δημόσιων μεταλλείων, καθώς κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, θεωρήθηκε απαραίτητο για τις πολεμικές βιομηχανίες των συμμάχων.²³

Με το πρόσθετο τίμημα στην τιμή πώλησης της σμύριδας κατά 1 αγγλική λίρα/τόνο, το διάστημα 1923-1926 συγκεντρώθηκαν 50.000 αγγλικές λίρες, από τις οποίες οι 40.000 δαπανήθηκαν στις ανάγκες του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας της σμύριδας, με την κατασκευή του εναέριου σιδηρόδρομου, κατά την περίοδο 1926-1929.

Στον αντίποδα της ανωτέρω ορθολογικής διαχείρισης της σμύριδας Νάξου, στις 19-11-2012²⁴, ο επιθεωρητής μεταλλείων νοτίου Ελλάδος, εκδίδει χρηματικό ένταλμα προπληρωμής για την αποπληρωμή δαπανών σμύριδας, σε βάρος της υπό ΚΑΕ 3323 (Ειδικός Φορέας 31/120) πιστώσεως του προϋπολογισμού τρέχοντος έτους του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Γενική Γραμματεία Ενέργειας, ύψους διακοσίων ογδόντα πέντε χιλιάδων ευρώ (285.000,00 €) [εκ των οποίων, οι διακόσιες πενήντα πέντε χιλιάδες ευρώ (255.000,00€) προορίζονται για την αποπληρωμή του σφυριδεργατικού δικαιώματος και οι τριάντα χιλιάδες ευρώ

²¹ «Το αρχείο της Διεύθυνσης Σφυριδωρυχείων Νάξου: δυνατότητες προσέγγισης της βιομηχανικής ιστορίας και αρχαιολογίας» Στέφανος Βαμιεδάκης-Χρήστος Χρυσανθόπουλος

²² «Η Ναξία Σμύρις» -Τα αφορώντα αυτή προβλήματα- Η νέα οργάνωσις, Δ. Παπαδημητρίου- Οκτώβριος του 1923.

²³ Πηγή :«Καταγραφή και αποτίμηση του ιστορικού βιομηχανικού εξοπλισμού στα σφυριδωρυχεία Νάξου» που χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή ερευνών του ΕΜΠ το 1996-1997

²⁴ ΑΔΑ: ΒΛ1Η0-ΛΝΞ

(30.000,00€) προορίζονται για την αποπληρωμή των δαπανών μεταφοράς της Ναξίας σμύριδας για το έτος 2013].

Το έτος 2013, με απόφαση του Επιθεωρητή μεταλλείων Ν.Ε.²⁵ στις 17-7-2013 εγκρίθηκε η διάθεση, από τις αποθήκες του Δημοσίου στη νήσο Νάξο, στην «ΕΛΜΙΝ Α.Ε. – Ελληνικές Μεταλλευτικές Επιχειρήσεις Ανώνυμη Ναυτιλιακή και Τουριστική Εταιρεία», δεκατεσσάρων χιλιάδων εννιακοσίων ογδόντα (14.980) μετρικών τόνων σμύριδας Α' ποιότητας με διπλότυπα είσπραξης 7,33€/μετρικό τόνο .

Τον ίδιο χρόνο με απόφαση του επιθεωρητή μεταλλείων Ν.Ε.²⁶ προκηρύχθηκε η διενέργεια διαγωνισμού για την επιλογή αναδόχου για τη εκτέλεση του έργου: «Μεταφορά της Ναξίας Σμύριδας οδικώς, από τους σταθμούς και τους χώρους συγκεντρώσεως των Σμυριδωρυχείων, στην αποθήκη του Δημοσίου στη θέση «Καμπί» Απειράνθου του Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων», στις 29-10- 2013. Η χρηματοδότηση του έργου ήταν από τον Προϋπολογισμό Εξόδων 2013 του ΥΠΕΚΑ (Ειδικός Φορέας 31/120 ΚΑΕ 3323) και ο προϋπολογισμός του έργου ανέρχονταν στα 30.000€ για μέγιστο σύνολο μεταφερόμενης ποσότητας: 4.250 τόνους σμύριδας, δηλαδή 7,05€/τόνο.

Με απόφαση²⁷ της δ/σης μεταλλευτικών & βιομηχανικών ορυκτών, τμήμα Δ, στις 8/7/2013 καθορίστηκε ως εργατικό δικαίωμα εξόρυξης και μεταφοράς σμύριδας Νάξου, Α' ποιότητας, για το έτος 2013, που θα καταβάλλεται στους σμυριδορύκτες Νάξου, ανά παραδιδόμενο στο Δημόσιο στατήρα, σε 1,26 ευρώ για το χρονικό διάστημα από 1-1-2013 έως 31-12-2013. (Καθώς 1 στατήρας =56,408 κιλά περίπου, η αναγωγή του ανωτέρω εργατικού δικαιώματος σε τόνους είναι, περίπου, 22,337€/τόνο.)

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το έτος 2013, η σμύριδα Νάξου διατέθηκε στην μόνη ανώνυμη εταιρεία που φαίνεται να ενδιαφέρθηκε για την αγορά της, σχεδόν στην τιμή περίπου που στοίχιζε στο Δημόσιο, η μεταφορά της από τα σμυριδορυχεία, στις αποθήκες του Δημοσίου στη Νάξο, όταν η κοκκοποιημένη, Β ποιότητας, Σμύριδα Τουρκίας είχε τιμή περίπου 235€/μετρικό τόνο (τιμές 2009) ²⁸, σύμφωνα με τον Ιάκωβο Β. Γιακουμή (Υπ. Διδάκτορα Ε.Μ.Π. – Υπεύθυνου Επιτροπής Σμύριδας Ο.ΝΑ.Σ.). Ακόμη, το έτος 2013, το εργατικό δικαίωμα εξόρυξης καταβλήθηκε στους σμυριδορύκτες μειωμένο σε σχέση με προηγούμενα έτη (αντίστοιχο εργατικό δικαίωμα για το έτος 2010=1,50 €/παραδιδόμενο στο Δημόσιο στατήρα)²⁹

Σύμφωνα με την εισήγηση(2015) του Τμήματος Μεταλλείων της Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος, ³⁰ «σημαντικοί παράγοντες για το υψηλό κόστος και τη μειωμένη βιωσιμότητα της πρωτογενούς παραγωγής, είναι το αυξημένο κόστος εξόρυξης όσο και η μη επεξεργασία για την παραγωγή και εμπορία προϊόντων με αυξημένη προστιθέμενη αξία. Τα τελευταία 3 χρόνια η ζήτηση έχει αυξηθεί ως αποτέλεσμα νέων χρήσεων σμύριδας και έχουν διατεθεί σχεδόν όλα τα συσσωρευμένα τις τελευταίες δεκαετίες αποθέματα στις αποθήκες του Δημοσίου. Συνεπώς, μπορεί πλέον να καταρτισθεί βιώσιμη οικονομικά μελέτη.»

Πριν την οποιαδήποτε οικονομική μελέτη, σχετική με την σμύριδα Νάξου, θα πρέπει πρώτα να απαντηθούν τα ερωτήματα: -Όταν στην εμπορική τιμή της σμύριδας δεν προστίθεται ούτε το κόστος εξόρυξης της, πώς είναι δυνατό να είναι, σήμερα, βιώσιμη η πρωτογενής παραγωγή της; -πώς είναι δυνατό η κοκκοποιημένη δευτερης

²⁵ ΑΔΑ: ΒΛ4Υ0-ΙΝΘ

²⁶ ΑΔΑ: ΒΛΛ90-Λ27

²⁷ ΑΔΑ: ΒΛ4Κ0-ΨΣΖ

²⁸ <http://www.naxosnow.gr/>

²⁹ ΑΔΑ : 4ΙΞΟ0-8

³⁰ ΑΔΑ:Ω23Ε465ΦΘΗ-9ΕΤ

ποιότητας σμύριδα Τουρκίας, να έχει ζήτηση, με εμπορική τιμή τριάντα δύο φορές, περίπου, μεγαλύτερη από αυτή της πρώτης ποιότητας σμύριδα Νάξου; -γιατί το άρθρο 33 του Π.Δ. «Περί Κωδικοποίησης των κειμένων διατάξεων «περί Ναξίας Σμύριδος» (ΦΕΚ 408/Α΄/17.9.1935) το οποίο αναδημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 429/Α/28.9.1935 αντικαταστάθηκε, με τα Άρθρα 13 και 21 του Ν.4203/2013 «Ρυθμίσεις Θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 235/Α΄/1.11.2013), ώστε να *«Επιτρέπεται η πώληση από τα εκάστοτε αποθέματα εξορυγμένης σμύριδας, που βρίσκονται στις αποθήκες του Δημοσίου στη νήσο Νάξο, σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο της ημεδαπής ή της αλλοδαπής.»* και έτσι ώστε η σμύριδα Νάξου να μην πωλείται αποκλειστικά απευθείας στα εργοστάσια του εξωτερικού και της ημεδαπής, όπως τα χρόνια του μεσοπολέμου, που αποτελούσε πλουτοπαραγωγική πηγή της Ελλάδας;

Τα ανωτέρω αναφέρθηκαν ως τυπικό παράδειγμα της κακής διαχείρισης της σμύριδας Νάξου, που γίνεται από το Δημόσιο, τα τελευταία χρόνια.

Επιπλέον, με νόμους του Ελληνικού Κράτους, έχει δημιουργηθεί μια ιδιότυπη σχέση μεταξύ Δημοσίου με τους σμυριδεργάτες, στους οποίους έχουν δοθεί προνόμια, τα οποία όμως έχουν ορθολογική κοινωνική υπόσταση, μόνο και εφόσον οι σμυριδεργάτες είναι μόνιμοι κάτοικοι των ορεινών χωριών, που αποτελούν τα σμυριδοχώρια της Νάξου. Σήμερα, οι περισσότεροι σμυριδεργάτες και οι οικογένειές τους, δεν έχουν τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους στα σμυριδοχώρια. Αυτό είναι ο κύριος λόγος για το ότι τα περισσότερα, από αυτά τα ορεινά χωριά, έχουν σχεδόν ερημωθεί. Είναι ίσως και ο λόγος, που δεν υπάρχει το παραμικρό ενδιαφέρον, για ουσιαστικό έλεγχο στα θέματα διαχείρισης της σμύριδας Νάξου, από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, που είναι η τοπική κοινωνία του νησιού.

...
Η ΝΑΞΙΑ ΣΜΥΡΙΣ...

ΤΑ ΑΦΟΡΩΝΤΑ ΑΥΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ.—Η ΝΕΑ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

ΥΠΟ **Σ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**

I

Ἡ σμύρις ἀποτελεῖ ὄρυκτόν ἀπολύτως ἀπαραίτητον εἰς πᾶσαν βιομηχανίαν σιδήρου. Διότι κοινιοποιουμένη εἰς διάφορα εἶδη κόνεων χρησιμεύει διὰ τὴν λείανσιν τῶν σιδηρῶν ἐργαλείων, τῶν μηχανῶν, τῶν μετάλλων, ὀέλων καὶ παντός σκληροῦ ἀντικειμένου ἢ λίθου, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν σμυριδοπάνων, τῶν σμυριδοτροχῶν καὶ τῶν σμυριδοκονῶν. Τὰ ἐργοστάσια ὀπλῶν καὶ τηλεβόλων, σιδηροδρομικῶν βαγονίων καὶ μηχανῶν, αὐτοκινήτων, τὰ ναυπηγεῖα καὶ πάντα ἐν γένει τὰ καταστήματα κατεργασίας σιδήρου, τόσοι τῆς μεγάλης ὅσον καὶ τῆς μικρᾶς βιομηχανίας, τὴν σμύριδα ἔχουσιν ὡς πρῶτην ὕλην ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζουσι τὰς ἐργασίας αὐτῶν. Ἡ σμύρις εἶναι διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ σιδήρου ὅτι ἡ μελάνη διὰ τὸν γραφέα, ὅτι τὸ ἄροτρον διὰ τὸν γεωργόν.

Ὅπως δὲ ὁ χρυσός, ὁ ἀδάμας, καὶ τὰ λοιπὰ πολύτιμα μέταλλα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα παράγονται πάντοτε εἰς μικρὰς ποσότητας ἐν τῷ κόσμῳ, οὕτω καὶ ἡ σμύρις δύναται τις εἰπεῖν ὅτι μετὰ μεγάλης φειδοῦς διαιμοιράσθη ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς ἐλάχιστα σμμεῖα τῆς γῆς. Διὸ καὶ ἐπὶ τῆς σμύριδος ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν κατὰ τὸν ὁποῖον συνήθως τὰ περισσότερα χρήσιμα ἀντικείμενα εἶναι καὶ περισσότερον σπάνια καὶ δυσσπόκτητα. Οὕτως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν φυσικὴν σμύριδα παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη εὐρίσκεται εἰς ἐλάχιστα μέρη τοῦ κόσμου: Ἐν Ἑλλάδι, ἐν Μικρασίᾳ, ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Βαυαρίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς τὰ μέρη ταῦτα εὐρισκομένη σμύρις διαφέρει σημαντικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητα καὶ συνεπῶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρησιμότητα αὐτῆς. Ὁ Θεὸς γῆθηλυσεν ἓνα μόνον ἢ ἐν Νάξῳ ἐξορυσσουμένη σμύρις ὑπερτερῆ κατὰ ποιότητα τὴν σμύριδα πάντων τῶν λοιπῶν χωρῶν, ὡς περιέχουσα μεγαλει-

τέραν ποσότητα κορουνδίου και διά τουτον τον λόγον η Νάξος έχει καταστή ἀπολύτως περιζήτητος και ἀνκνικατάστατος. Εὐθὺς οὐ πολλὰ ἐργαστάσια τοῦ ἐξωτερικοῦ προτιμῶσι τὴν Μικροσύριδα, καίτοι ὑποδεστέραν τῆς Ναξίας, ἢ και κατασκευάζου τὴν τοιαύτην ὑπὸ διαφόρους μορφάς (Bauxite, Carborendu arthope κλπ), ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο λαμβάνει χώραν, οὐ Νάξια σμύρις θεωρεῖται ὑπ' αὐτῶν ὡς ὑποδεστέρας ἢ ἰσῆς ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης, διότι ἕνεκα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ λόγου (ἐλλείψεως, ὑπέρογκον ἀντίτιμον) δὲν δύνανται νὰ προμηθευθῶσι ξίαν σμύριδα.

Τὸ συμπέρασμα τῶν ἀνωτέρων εἶναι ὅτι ἡ Νάξια σμύρις σήμερον φυσικὸν μονοπώλιον τῆς Ἑλληνικῆς γῆς και συνεπῶς ομοῖος βιομηχανία δὲν δύναται νῆντικαταστήσῃ αὐτὴν ἄξιον ὑπὸ σμύριδος παραγομένης εἰς ἄλλην χώραν, οὕτω ὑπὸ τοιαύτης.

Ἡ χρησιμότης τοῦ πολυτίμου τούτου ὀρυκτοῦ τῆς Ναξίας ἀπέσπασε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἑτῶν τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Οὕτω διὰ διαφόρων νῆντικῶν βλῆπε εἰς ἐμὰ Στοιχεῖα Ἑλληνικοῦ Μεταλλευτικοῦ Δικαίου ἐπιψηφισθέντων διαδοχικῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1845 μέχρις τοῦ ἐκτελεσθέντος τῆς ἐξῆς οὐσῆμα κυριότητος αὐτῆς: Κατὰ τὸ τοῦτο ἐν πάσῃ δυνατῇ συνόψει, ἡ Νάξια σμύρις ἀνήκει εἰς τὰ πρῶτα τοῦ Κράτους, ἐξορύσσεται δὲ ὑπὸ τῶν παρὰ τὰ σμυριδωτῆς Δήμων Κορωνίδος και Ἀπειράνθου κατοικούντων Ναξίων. Ὁρυκτὰ ταφέρεται (δι' ἡμιόνων) και παραδίδεται εἰς τοὺς ἐν τοῖς ὄρυκτος και Μουτσούνης περιδόλους τοῦ δημοσίου, τὰ ὅποια και τὸς σμυριδωτῆς ὀρισμένον διὰ Βασ. Διατάγματος ἐργασίωμα, ἀνάλογως τῆς παραδιδόμενης ποσότητος και ποιότητος.

Τὸ ἐργασίωμα τοῦτο δικαίωμα δυνάμει τοῦ ἤδη ἰσχύοντος Διατάγματος τῆς 4 Ἀπριλίου 1923, ὡς ἐτροποποιήθη, διὰ τῆς 31 Μαΐου 1923, καθορίζεται κατὰ ποσότητα και κατὰ μὲνον στατήρα σμυρίδος ὡς ἐξῆς:

- 1) Ἐξαιρετικῆς ποιότητος μεγάλα τεμάχια δραχ. 24.
- 2) Ἐξαιρετικῆς ποιότητος μικρὰ τεμάχια δραχ. 24.
- 3) Πρώτης ποιότητος μεγάλα τεμάχια δραχ. 22, 50.

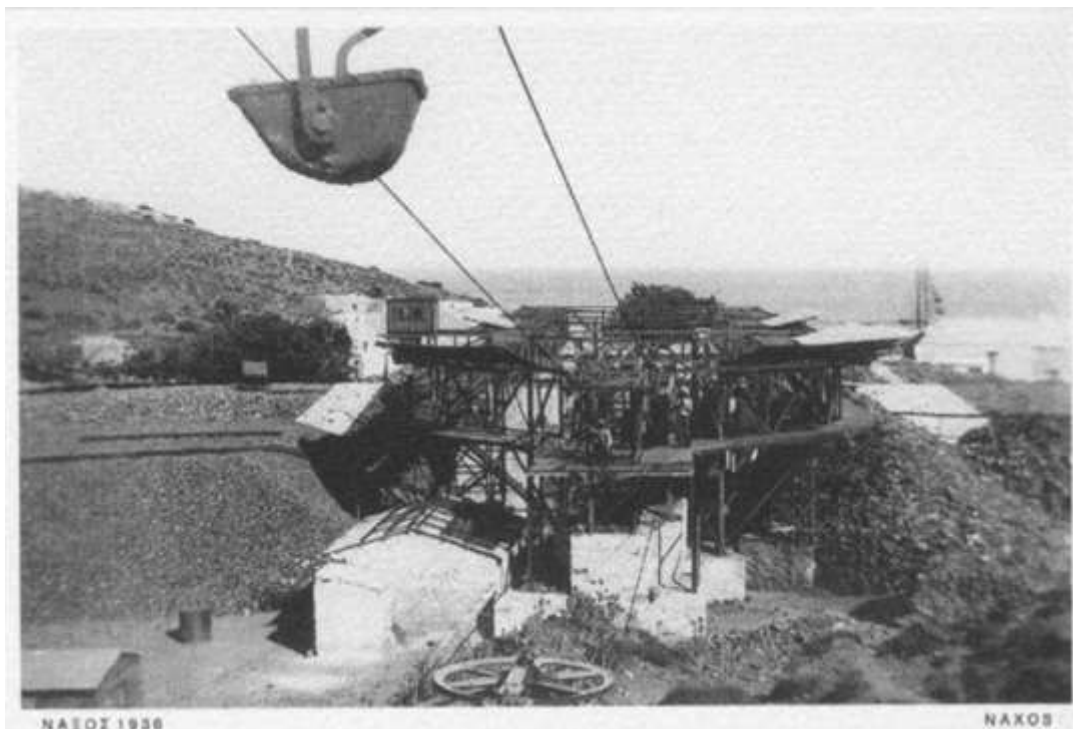
1.3.1 «Εναέριος» Νάξου-Ιστορικό βιομηχανικό μνημείο.

Σήμερα ὑλικά ἴχνη τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος που συντελοῦσαν για δύο σχεδόν αἰῶνες στην ΒΑ Νάξο, για τὴν ἐξόρυξη και μεταφορὰ σμύριδος αποτελοῦν τα ορυχεῖα, τα μονοπάτια που οδηγούσαν σε αὐτά, τα εγκαταλειμμένα κτίρια του δημοσίου, η καταστραμμένη αποθήκη, το λιμανάκι τῆς Μουτσούνας και ο εναέριος σιδηρόδρομος.

Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση ΥΠ.ΠΟ./ΔΙΛΑΠ/Γ/2985/49087/ ΦΕΚ 869/Β/1989, στο βορειανατολικό τμήμα του νησιού χαρακτηρίστηκαν α) ως ιστορικός τόπος η διαδρομή του εναερίου σιδηρόδρομου για τη μεταφορά σμύριδας, με ζώνη προστασίας 50 μ. από την κάθε πλευρά της διαδρομής του, β) ως ιστορικοί τόποι τα ορυχεία σμύριδας, γ) ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία οι εγκαταστάσεις των δύο σταθμών φόρτωσης της περιοχής Απεράθου και Μουτσούνας και δ) ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο ο μηχανικός εξοπλισμός του εναερίου σιδηρόδρομου και των εγκαταστάσεων φόρτωσης, διότι είναι από τις πρώτες μορφές εκσυγχρονισμού της τεχνολογίας για την εποχή εκείνη στον τόπο μας, σημαντικό δείγμα της βιομηχανικής κληρονομιάς της χώρας και παράλληλα διότι για 50 περίπου χρόνια είναι συνδεδεμένα άρρηκτα με τη ζωή και τις μνήμες των κατοίκων της περιοχής

Ο «εναέριος», όπως αποκαλείται στην Νάξο το βιομηχανικό έργο της εναερίου μεταφοράς της σμύριδας, είναι έργο που χαρακτηρίζεται για τη μοναδικότητα και ιστορικότητα του. Αποτέλεσε τον κύριο τρόπο μεταφοράς της σμύριδας από το 1930, που λειτούργησε επίσημα, μέχρι το 1978, που καταργήθηκε ως αντιοικονομικός, οπότε και άρχισε η οδική μεταφορά της.

Ο «εναέριος», μεγάλο έργο βιομηχανικής υποδομής του μεσοπολέμου, τυπικό δείγμα καλωδιακής εναέριας μεταφοράς με βαγονέτα, περιλαμβάνει το δίκτυο 72 πυλώνων(ύψους έως και 40μέτρων), 2 μηχανοστάσια κίνησης, 5 σταθμούς φόρτωσης, υποστηρικτικό κτιριακό εξοπλισμό, τις αποθήκες υλικού και τις εγκαταστάσεις . φόρτωσης στη Μουτσούνα. Κινούμενο μέσο του, είναι το μονό συρματόσχοινο κυκλοφορίας, μήκους 18 χιλιομέτρων, με 170 περίπου αναρτημένα βαγονέτα .



Με αφετηρία την θέση Πηγή στην περιοχή της Κορώνου, το έργο καλύπτει εναέρια διαδρομή 9 χιλιομέτρων, που περνάει πάνω από τον ορεινό αυχένα και το φαράγγι της Στραβολαγκάδας και καταλήγει στον "Προαύλιο" χώρο του όρμου της Μουτσούνας. Το «Προαύλιο», βρίσκεται σε απόσταση 500μ. περίπου από την ακτή

και εκεί, τα βαγονέτα έφθαναν εναερίως, άδειαζαν το περιεχόμενό τους και το σμυρίγλι αποθηκεύονταν σε σωρούς.



ΣΠ. ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Αποθήκη φόρτωσης Μουτσούνα (Προαύλιο)

Όταν πλοία προσάραζαν στα ανοικτά του λιμανιού, για την φόρτωση, επίγεια βαγόνια κινούμενα σε ένα καλά οργανωμένο δίκτυο σιδηροτροχιών, τύπου DECAUVILLE, πλάτους 0,60μ., με σύστημα διακλαδώσεων και πλακών περιστροφής 90 μοιρών, μετέφεραν το σμυρίγλι στα ζυγιστήρια και κατόπιν μέχρι το λιμενοβραχίονα («αποβάθρα φόρτωσης σμύριδας»-«μεγάλη σκάλα»), απόπου με γερανό πραγματοποιούνταν η μεταφόρτωση σε μαούνες και κατόπιν στα πλοία.



Σκάλα φόρτωσης σμύριδας Μουτσούνα Νάξου

Ο εναέριος Νάξου, κατασκευή αγγλικής τεχνολογίας, όπως προσαρμόστηκε στις ιδιάζουσες περιβαλλοντικές συνθήκες του τόπου, αποτελεί ένα σύνολο με δυναμική ένταξη στο τοπίο και σε συνδυασμό με τις στοές των σμυριδωρυχείων, μετατρέπει όλη τη ΒΑ περιοχή της Νάξου σε τοπίο μοναδικό, φέρει μνήμες από τη ζωή των ανθρώπων που μόχθησαν εκεί και αποτελεί πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες.

Το καλοκαίρι του 1996, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο εκδήλωσε το ενδιαφέρον του για τα σμυριδωρυχεία της Νάξου.

Με χρηματοδότηση της επιτροπής ερευνών του ΕΜΠ έγινε η «Καταγραφή και αποτίμηση του ιστορικού βιομηχανικού εξοπλισμού στα σμυριδωρυχεία Νάξου» που ολοκληρώθηκε τον Ιαν.1997. Στην μελέτη είχε γίνει περιγραφή του συστήματος του εναερίου, η αναγνώριση των προβλημάτων και οι προτάσεις αξιοποίησης και ανάδειξης του βιομηχανικού μνημείου του «εναερίου» που είχαν ως εξής: 1ο επίπεδο: Ενίσχυση των μέτρων προστασίας και άμεσες σωστικές επεμβάσεις, 2ο επίπεδο: Συνολική επέμβαση για αναστηλώσεις και συντηρήσεις, 3ο επίπεδο: Αξιοποίηση και επανάχρηση του συστήματος του εναερίου και της περιοχής των σμυριδωρυχείων.³¹

Περιληπτικό φυλλάδιο της μελέτης αυτής παρατίθεται στις σελίδες που ακολουθούν.

³¹ Προστασία και ανάδειξη ιστορικού τόπου και διατηρητέου μνημείου σμυριδωρυχείων Νάξου- Συνοπτικό ιστορικό δράσεων-Αριάδνη Α.Ε. –Αίτηση υποβολής πρότασης στο Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 –Απρίλιος 2002

τα σμυριδορυχεία Νάξου



Η πρώτη μας απόπειρα.
απολούθησαν 5-6 ευδέσεις
μελέτες και γραπτοπολιτισμικοί
που υποστηρίχτην στην Αθήνα και διη
Απόστολ

Ο εναέριος στα σμυριδορυχεία Νάξου

Η σμύριδα ήταν γνωστή και στην αρχαιότητα, ως «λίθος η τας ψήφους οι δακτυλιόγυφοι ομήκουσι». Έχει εξακριβωθεί ότι από το 1625 κυκλοφορεί ως εμπόρευμα.



το ιστορικό

Η ναξία σμύρις, το σμυρίγγι όπως το λένε οι ντόπιοι, ήταν ένα από τα πιο αξιόλογα προϊόντα της Ελλάδας. Παγκόσμια γνωστή, χρησιμοποιείται ως αποξεστικό και λειαντικό για μέταλλα, κράματα, γυαλί, ξύλο, ορυκτά ή πετρώματα, αμμοβολή και καθαρισμό ριζού. Χρησιμοποιείται και ως αντιαισθητικό σε βιομηχανικά δάπεδα και δρόμους. Ο Κορδέλλας, το 1878, γράφει για τη σμύριδα: «Η εξόρυξις εκτελείται διά του πυρός όταν ο σμυριδορυχός όγκος τύπη συμπιέσθι, διά μοχλών και τύκων όταν αυτός ήναι διεργωγός. Το δικαίωμα του ορύττειν κατ' αποκοπήν τη σμύριδα κέκτηνται μόνο οι σμυριδορυκταί των δήμων Κορωνίδος και Απειράνθου, ων ο αριθμός ανέρχεται εις 500. Λαμβάνουσι δε αύτοι 2,5 δρχ. δι' έκαστον στατήρα παραδοθείσης σμύριδος εν ταις οικείαις όρμαις. Η ετήσια δε παραγωγή και εξόδεισις ανέρχεται σε 60.000 στατήρων (περίπου 3.400 τόννοι) αξίας 750.000 περίπου δρχ., επιβαρυνόμενη με έξοδα εξορύξεως, μεταφοράς και μισθών υπαλλήλων 155.000 δρχ.»

Συναπτικός
Το 1927 ο Στρατοπαραστάτης γράφει για τη σμύριδα: «Μετά την εξόρυξη του ορυκτού διαχωρίζεται υπό των σμυριδορυκτών εις εμπορεύσιμον και μη τούτοιν [...] το εμπορεύσιμον μεταφέρεται εις τους όρμους φόρτωσις Ιεσνοει Λυώνια και Μουτσούνα [...] δαπάναις των σμυριδορυκτών δι' ημώνων μέσω εδάφους αποτόμου και βραχυόδους». Με πρόσοδο τμήμα στην τιμή πώλησης 15/τόν. το 1923 - '26 συγκεντρώθηκαν 50.000\$, από τις οποίες 40.000\$ δαπανήθηκαν για την κατασκευή του ΕΝΑΕΡΙΟΥ, σιδηρογραμμών με βαγόνια, κεκλιμένων επιπέδων, οικημάτων, αποθηκών κ.ά., που βοήθησαν σημαντικά

στην, πάντοτε αναχρονιστική, εκμετάλλευσιν.

Η διάθεσις το 1825 ήταν 600 τόννοι, για να φθάσει το 1916 στους 20.000 (Α' Παγκόσμιος Πόλεμος) και να πέσει στους 2.035 τόνν./χρόνο το 1995.

Το 1926 η πρόσοδος του κράτους ήταν 1.000.000 χρυσές δρχ. το χρόνο, έναντι 500.000 από όλα τα έσοδα των ιδιωτικών και δημοσίων μεταλλείων.

Σήμερα, μια υποτυπώδης παραγωγή και παράδοσις σμύριδος επιδοτείται με δεκάδες εκατομμύρια το χρόνο για λόγους κοινωνικής και πολιτικής αντίληψης.

Ο εναέριος λειτούργησε από το 1926 μέχρι το 1978, οπότε και καταργήθηκε ως αντικοινωνικός για να αντικατασταθεί με φορτηγά αυτοκίνητα που μεταφέρουν τη σμύριδα στις αποθήκες του Δημοσίου στη Μουτσούνα, από δρόμους που ανοίχθηκαν γι' αυτό.

Η σμύριδα είχε χαρακτηριστεί ως ιδιοκτησία των κατοίκων των χωριών Κορώνου, Σκαδού και Απειράνθου. Νόμοι που ακολούθησαν την έκαναν εθνική, αλλά συμπληρώνουν: «Οι κάτοικοι των ρηθέντων χωριών έχουν το αποκλειστικό προνόμιον της εκμεταλλεύσεως της σμύριδος, ήτοι της εξορύξεως αυτής εκ των υπογείων εργασιών, ιδίας δαπάναις, με την υποχρέωσιν της παραδόσεως τούτης αποκλειστικώς εις το Δημόσιον, το οποίον καθαρίζει την κατ' έτος παραληπτέαν ποσότητα και την τιμήν αυτής κατά στατήρα,

ως εργατικών δικαίωμα, παραμένοντος του κράτους ως αποκλειστικού εμπόρου αυτής» (1935).

Η ανόρθωσις αυτή σχέσις κράτους (έμπορος) με σμυριδορυκτες (προνόμια), μαζί με τον ανταγωνισμό της μικρασιατικής σμύριδος, τα τεχνικά αποξεστικά (λειαντικά) και την κακή ποιότητα οδήγησαν τη ναξία σμύριδα σε αφανισμό.

Από το 1878 μέχρι σήμερα έχουν γραφτεί πάνω από 70 επιστημονικές μελέτες (νομικές και τεχνικοοικονομικές) για την αξιοποίηση του «πολύτιμου τούτου ορυκτού» (Κορδέλλας) χωρίς αποτέλεσμα. Τα σμυριδορυχεία φθίνουν και μαζί μ' αυτά και όλα τα έργα που έχει κάνει το κράτος για βελτίωση της εκμετάλλευσης. Την ίδια μοίρα είχε κι ο ΕΝΑΕΡΙΟΣ.

Σε αγόρευση του στη Βουλή, ο αξιωματικός Τρικούπης είχε πει: «Αν οκλήσωμεν να παρατίσωμεν τας παλαιάς τύρβους και μη αποδυθώμεν εις τον αγώνα υπέρ της μετέρας σμύριδος, αν προκαίη ο προς αυτήν γοργώς αναπτυσσόμενος ανταγωνισμός, κινδυνεύομεν να ιδώμεν προσεχώς το χόρτον φυόμενον επί των ορυχείων της Νάξου».



Περιγραφή της σημερινής κατάστασης

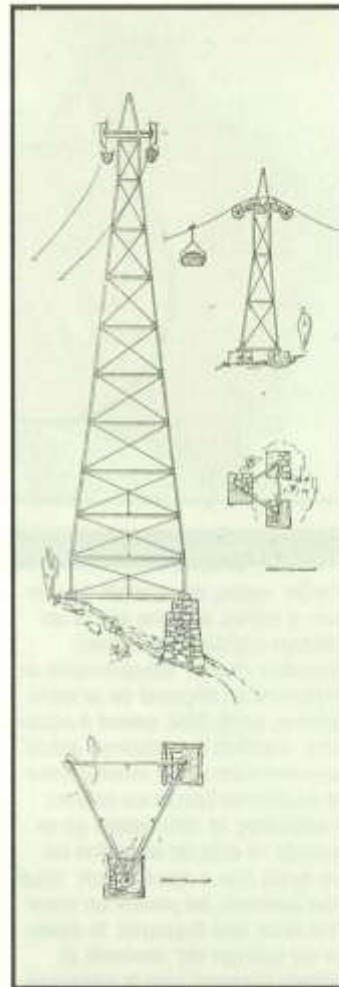
Ο εναέριος της Νάξου αποτέλεσε τον κύριο τρόπο μεταφοράς της σμύριδας για τέσσερις δεκαετίες μέχρι το 1979, οπότε και άρχισε η οδική μεταφορά της. Σήμερα, μετά από είκοσι σχεδόν χρόνια απραξίας, ο εναέριος ακολουθεί μια σταθερή πορεία καταστροφής.

Το σύντομο οδοιπορικό στους σταθμούς -από την απόληξη της φόρτωσης στη Μουτσούνα, περνώντας από τον Ασπαθαρωπό, τον Κακόρυακα, τη Στραβοθαγκάδα, τις Πεζούλες ως την αφετηρία της Πηγής- αναδεικνύει τα σημαντικά σημεινά χαρακτηριστικά του, που συνοψίζονται στο ότι πρόκειται για ένα σχεδόν πλήρες σύστημα εναέριας μεταφοράς μήκους 9 χιλιομέτρων, από τα ελάχιστα σωζόμενα στην Ελλάδα, που η προϊούσα φθορά το απειλεί με εξαφάνιση στο κοντινό μέλλον.

Ο εναέριος είναι ένα μεγάλης κλίμακας τεχνικό έργο που περι-

τρων σε 3 «κύκλους», με 170 περίπου αναρτημένα βαγονέτα, αρκετά από τα οποία αιωρούνται ακόμα γεμάτα με σμύριδα· τις ενδιάμεσες εγκαταστάσεις φόρτωσης τα δύο μηχανοστάσια κίνησης στη Μουτσούνα και τη Στραβοθαγκάδα· τον υποστηρικτικό κτιριακό εξοπλισμό, τις αποθήκες του υλικού και τις εγκαταστάσεις φόρτωσης στο μόλο της Μουτσούνας.

Το έργο άρχισε να σχεδιάζεται το 1920 και κατασκευάστηκε στην περίοδο 1926-1929. Η επίσημη έναρξη λειτουργίας έγινε το 1930. Η όλη κατασκευή με πέτρα και μέταλλο και περιορισμένη μεταγενέστερη χρήση μπετόν, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο ως προς τις μηχανολογικές επιλύσεις όσο και ως προς τους υπολογισμούς των τάσεων και την προσαρμογή του συνόλου στα πολύ ειδικά εδαφολογικά δεδομένα. Αποτελεί ένα σύνολο με δυναμική ένταξη στο τοπίο, το οποίο σε συνδυασμό με τις στοές των ορυχείων μετατρέπει όλη την ΒΑ περιοχή της Νάξου, γύρω από τις κοινότητες Απειράνθου και Κορώνου, σε τοπίο μοναδικό. Πρόκειται για μια τεχνολογία που πήρε από την Αγγλία στην Ελλάδα κατά το μεσοπόλεμο, αλλά εφαρμόστηκε με έναν ιδιότυπο τρόπο στο τραχύ κυκλαδίτικο γεωφυσικό υπόβαθρο.



Μηχανολογικά χαρακτηριστικά

Από μηχανολογική σκοπιά ο εναέριος της Νάξου αποτελεί τυπικό δείγμα καλωδιακής εναέριας μεταφοράς με βαγονέτα. Η όλη εγκατάσταση σε γενικές γραμμές μοιάζει με αυτές των τελεσιέζ στις πίστες σκι.

Τα στοιχεία που αποτελούν το



πηγή



πεζούλες



Στραβοθαγκάδα

λαμβάνει: το δίκτυο των 72 πυλώνων ποικίλου ύψους (σε ακραίες περιπτώσεις φτάνει τα 40 μέτρα), εξαρτώμενου κυρίως από τη μορφολογία του εδάφους· το διπλό συρματοδίκτυο κυκλοφορίας μήκους 18 χιλιομέ-

Όλο έργο είναι οι πυλώνες, οι σταθμοί καθώς και οι κινητήριες μηχανές. Κινούμενο μέσο είναι το συρματόσχοινο και, βεβαίως, τα βαγονέτα.

Οι πυλώνες φέρουν τις οδηγές τροχαλίες (4 ή 6 ανά πυλώνα) για το συρματόσχοινο. Οι τροχαλίες κυλούν στερεωμένες σε στέλεχος το οποίο μπορεί να περιστρέφεται γύρω από άξονα, ώστε όλο το σύστημα των τροχαλιών να προσαρμόζεται στο βέλος του συρματόσχοινου.

Οι σταθμοί διακρίνονται: σε κινητήριους (Στραβοθαγκάδα - Μουτσούνα), σε ενδιάμεσους (Πεζούθες - Ασπαλιανθρωπός κ.λπ.), και τερματικούς (Κακόρυακας - Πηγή).

Στους ενδιάμεσους το βαγονέτο μπορεί με μυϊκή δύναμη να εγκαταλείψει το συρματόσχοινο και να ακολουθήσει κυλιόμενο σιδηροτροχιά με σκοπό την φορτοεκφόρτωσή του. Η επανάταξη του βαγονέτου στο συρματόσχοινο γίνεται ωθώντας το προς την έξοδο του σταθμού.

Στους τερματικούς σταθμούς είναι εγκατεστημένο το σύστημα τάνυσης του συρματόσχοινου και η τερματική τροχαλία.

Οι τερματικοί σταθμοί διαθέτουν σιδηροτροχιά κύλισης, ρειτουργώντας έτσι και ως σταθμοί

Ασπαλιανθρωπός



Κακόρυακας

φόρτωσης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο σταθμός του Κακόρυακα ο οποίος είναι τερματικός και για τις δύο γραμμές του εναέριου. Σ' αυτόν τα βαγονέτα μπορούν να μεταπηδήσουν από τη μία γραμμή στην άλλη ή να επιστρέψουν σ' αυτήν από την οποία ήρθαν.

Στους κινητήριους σταθμούς είναι εγκατεστημένοι οι μειωτήρες οι οποίοι περιστρέφονται από τις μηχανές και στη συνέχεια κινούν το συρματόσχοινο.

Οι κινητήριες μηχανές είναι εργοστασίου Blackstone και η κατασκευή τους εντοπίζεται στο 1923 -25. Βρίσκονται εγκατεστημένες στους σταθμούς Στραβοθαγκάδας (ισχύος 35 Hp) και Μουτσούνας (ισχύος 15 Hp). Αποτελούν σπάνια δείγματα τεχνολογίας της περιόδου αυτής και επιδέχονται αποκατάσταση με σκοπό την επιδεικτική επαναλειτουργία τους.



Η αναγνώριση των προβλημάτων

Η σημερινή διαδικασία μεταφοράς και το όλο πλαίσιο παραγωγής και διάθεσης της σμύριδας έχει προκαλέσει μια σειρά καταστροφές:

1. Την έλλειψη συντήρησης των μηχανών κίνησης.
2. Καταστροφή του τερματικού

Μουτσούνα



και καταπλάκωση του μηχανοστασίου στις εγκαταστάσεις της Μουτσούνας από την άναρχη «αποθήκευση» του προϊόντος εν είδει μπάζων πάνω στις εγκαταστάσεις.

3. Καταστροφή των εγκαταστάσεων φόρτωσης της Πηγής από τη διάνοιξη των δρόμων.
4. Μερική καταστροφή του συστήματος κίνησης μια που το συρματόσχοινο έχει ήδη τοπικά κοπεί.
5. Φθορά από τις καιρικές συνθήκες, φθορά από σκουριά των μετάλλων και αποσάθρωση της τοικοποιίας και των θεμελιώσεων.

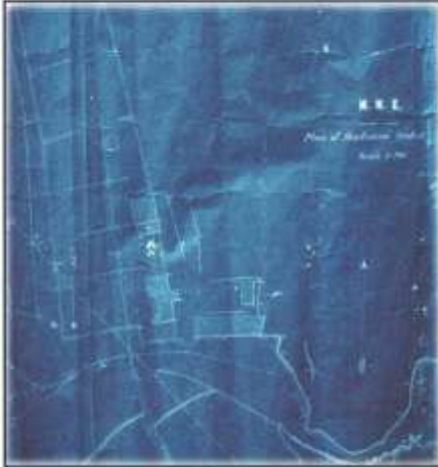
Η πρώτη αναγνωριστική προσέγγιση του εναέριου περιελάμβανε:

- φωτογραφική αποτύπωση του συνόλου του συστήματος
- ενδεικτική σχεδιαστική αποτύπωση δύο τύπων πυλώνων
- καταγραφή των καταστροφών
- άμεση δράση προστασίας της μηχανής της Μουτσούνας
- εντοπισμό αρχαιακού υλικού

Προτάσεις άμεσης δράσης

Οι άμεσες σωστικές επεμβάσεις που προτείνονται, πριν τη διατύπωση πρότασης συνοληκίας προστασίας και αξιοποίησης, είναι:

1. Αλλαγή στη χωροθέτηση αποθήκευσης και αποφόρτιση του θερματικού και του μηχανοστασίου στη Μουτσούνα από τους σωρούς της σμίριδας.
2. Μέριμνα κατά τις διανοίξεις των επαρχιακών οδών γιά την πρόληψη περαιτέρω καταστροφών των εγκαταστάσεων και των πυλώνων.



3. Πλήρης αποτύπωση των εγκαταστάσεων στους σταθμούς Μουτσούνας, Ασπαλαθρωπού, Κακόρυακα, Στραβοθαγκάδας.
4. Προστασία των μηχανών, συντήρηση και αποκατάσταση της μηχανής και του μηχανοστασίου της Μουτσούνας.

Η "Καταγραφή και Αποτίμηση του Ιστορικού Βιομηχανικού Εξοπλισμού στα Σμιριδορυχεία Νάξου" με επιστημονικό υπεύθυνο τον Αντιπρύτανη Ε.Μ.Π. Ι. Ποθύζο πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο - Δεκέμβριο 1996 και χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή Ερευνών του Ε.Μ.Π.

Η έρευνα πεδίου συμπληρώθηκε με στοιχεία από το αρχείο των σμιριδορυχείων στην Μουτσούνα, και πληροφορίες που ευγενικά παραχώρησε ο κ. Ν. Ε. Πρωτονοτάριος.

Ομάδα Μελέτης: Α. Φραγκικός Δρ. Μηχανικός Μεταλλείων, Καθηγητής Ε.Μ.Π.
Υ. Κατερίνη Αρχιτέκτων Μηχανικός
Ν. Μπελοβίλιος Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός
Α. Πλυτός Ηλεκτρολόγος Μηχανικός

Σήμερα, δυστυχώς, το ιστορικό βιομηχανικό μνημείο του «εναερίου», επικίνδυνα ερειπωμένο σε πολλά από στοιχεία του, απειλείται με εξαφάνιση. Ήδη, μέρος από τον εγκαταλελειμμένο μεταλλικό εξοπλισμό του, έχει υφαρπαχθεί και διατεθεί ως ανακυκλώσιμο υλικό από ιδιώτες. Η αφαίρεση τμημάτων του εξοπλισμού του «εναερίου» και ο κίνδυνος κατάρρευσης πολλών από τα στοιχεία που τον συνθέτουν, καθιστούν πλέον επιτακτική την ανάγκη για την άμεση προστασία του μνημείου.

Στις 29-5-2014 με απόφαση του υφυπουργού του ΥΠΕΚΚΑ (ΑΔΑ :7PN80-4-ΚΠ)

Αρ. Πρωτ. Δ13/Α/Φ7.7/9463, ορίστηκε επιτροπή για την αξιολόγηση της κατάστασης του συνόλου των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού μεταφοράς σμύριδας στη Νάξο, καθώς και την κοστολόγηση εργασιών αποκατάστασής τους. Έργο της Επιτροπής είναι η αξιολόγηση και η περιγραφή της κατάστασης των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού του εναερίου συστήματος μεταφοράς σμύριδας, των λοιπών κτιρίων κι εγκαταστάσεων, που σχετίζονται με αυτόν, καθώς και του Γραφείου Σμυριδορυχείων Νάξου και η εκτίμηση του κόστους των απαραίτητων εργασιών για τη διάσωση του μνημείου και την άρση των επικίνδυνων συνθηκών σε βάθος χρόνου. Η Επιτροπή θα πρέπει να συντάξει και να καταθέσει τεχνική έκθεση, που να περιλαμβάνει και προϋπολογισμό των κρινόμενων ως απαραίτητων εργασιών, βάσει της οποίας θα πρέπει να εκκινηθεί διαδικασία διαγωνισμού για την εκπόνηση μελέτης κι εκτέλεσης εργασιών αποκατάστασης, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Ν. 3028/2002.

Στις, 11-05-2015 Αριθ. Πρωτ.: οικ. 164 με ΑΠΟΦΑΣΗ του ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΣΩΜΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΔΟΜΗΣΗΣ & ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ, ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ), εγκρίθηκε δαπάνη λήψης υπηρεσιών Συμβούλου σύνταξης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της εκμετάλλευσης των Σμυριδορυχείων Νάξου για την έκδοση Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν.4014/2011, για την αδειοδότηση της μεταλλευτικής δραστηριότητας στα Σμυριδορυχεία Νάξου, εντός του Δημόσιου Μεταλλευτικού Χώρου Σμύριδας Νάξου, στην περιοχή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αιγαίου, Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων.

Στο ιστορικό Αρχείο Νάξου³² φυλάσσεται το αρχειακό υλικό της Διεύθυνσης των Σμυριδορυχείων που περιμένει να δώσει απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα των μελετητών. Η σμύριδα έχει αφήσει το αποτύπωμα της στο τοπίο, στις πηγές, στη μνήμη και στο δημόσιο λόγο των κατοίκων της Νάξου.

Ο αρχειακός πλούτος της σμύριδας φαίνεται να φωτίζει το πολυσχιδές της βιομηχανικής κληρονομιάς της Νάξου και πτυχές της ελληνικής οικονομικής ιστορίας. Τα στοιχεία που προσφέρει το υλικό δεν αφορούν μόνο τις «στενές» δραστηριότητες της σμύριδας, αλλά αντανακλούν και ποικίλες πτυχές της κοινωνίας της Νάξου. Η οικονομική δραστηριότητα των σμυριδορυχείων, ο τρόπος παραγωγής και διάθεσης της σμύριδας όπως φαίνεται μέσα από το αρχείο αναδεικνύει τις σχέσεις του τοπικού κεφαλαίου με το κράτος, την οικονομική κατάσταση της χώρας σε διάφορες ιστορικές στιγμές, αλλά και το γενικότερο εκτός της χώρας οικονομικό

³² «Το αρχείο της Διεύθυνσης Σμυριδορυχείων Νάξου: δυνατότητες προσέγγισης της βιομηχανικής ιστορίας και αρχαιολογίας» Στέφανος Βαμιεδάκης-Χρήστος Χρυσανθόπουλος

γίνεσθαι. Παράλληλα το αρχείο αποτελεί σημαντική πηγή για το ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο των εργαζομένων.

Η σύγχρονη ιστοριογραφική έρευνα έχει παράξει μερικές μελέτες σχετικές με τη σμύριδα, αλλά δεν έχει πραγματοποιηθεί έως τώρα μια ειδική ιστορική έρευνα με αποτέλεσμα στη βιβλιογραφία να αναπαράγονται συνεχώς οι ίδιες πληροφορίες. Το αρχείο, όπως φαίνεται και από την παραπάνω συνοπτική παρουσίαση, επιτρέπει πολύπλευρες και διεπιστημονικές προσεγγίσεις της ιστορίας των σμυριδωρυχείων και η συστηματική παραγωγή εγγράφων.

Αυτό το υλικό πλαισιώνουν και άλλα σχετικά τεκμήρια που βρίσκονται στο Αρχείο της Νάξου και αλλού, όπως τα κοινοτικά και δημοτικά αρχεία, τα αρχεία των συμβολαιογράφων και ο τοπικός τύπος.

Πέρα από την έρευνα, το αρχείο της σμύριδας μπορεί να αξιοποιηθεί και στην εκπαίδευση στα πλαίσια της τοπικής ιστορίας και της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευόμενων για το ιστορικό φυσικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον αλλά και τα κατάλοιπά του. Τα αρχειακά τεκμήρια θα μπορούσαν να βρεθούν στο επίκεντρο μιας διαδικασίας ουσιαστικής μάθησης, όπου οι εκπαιδευόμενοι θα κατανοήσουν την ταυτότητά τους και το ιστορικό τους παρελθόν και θα αντιληφθούν την μεθοδολογία που χρησιμοποιούμε για να μάθουμε γι' αυτό.

1.3.2 Γεωλογικά μνημεία της Νάξου.

Στον κατάλογο γεωλογικών μνημείων Νομού Κυκλάδων (Πίνακας 1.1.1.17)³³ - συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω γεωλογικά μνημεία που βρίσκονται στη Νάξο α)γεωλογικό Μουσείο Απείρανθου, β)Μικρά φράγματα εμπλουτισμού υπόγειων υδροφόρων οριζόντων Απείρανθου, γ) Μεταλλεία σμύριδας, δ)Μιγματικά πετρώματα στη βόρεια Νάξο, ε)Σπήλαιο Διός, Απολιθώματα νάνων ελεφάντων.

³³ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ-ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ VI- ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 2012(Πηγή: Ζούρος Ν. (επιμ.) Γεωλογικός Άτλας του Αιγαίου)

1.4 Μνημειακά κατάλοιπα της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου

1.4.1 Προϊστορικοί χρόνοι

Από το πρώτο στάδιο του προϊστορικού πολιτισμού, από τότε δηλαδή που ο άνθρωπος άρχισε να χρησιμοποιεί για όπλα κι εργαλεία διάφορες πέτρες, μπορούμε να πούμε πως άρχισε να γίνεται και μεταλλευτής. Γιατί τις πέτρες αυτές τις διάλεγε ανάμεσα από πολλές άλλες, εφαρμόζοντας κατά κάποιο τρόπο μια επιφανειακή εξόρυξη³⁴.

1.4.2. Εποχή του Λίθου (9η-4η χιλιετία π.Χ.)

Κατά τη Νεολιθική εποχή (μέσα 7ης-τέλος 4ης χιλιετίας π.Χ.), και ιδιαίτερα στην τελευταία φάση της (4η χιλιετία π.Χ.), το νησιωτικό Αιγαίο είναι πυκνότατα κατοικημένο. Η μόνιμη εγκατάσταση και η βελτίωση των καλλιεργητικών μεθόδων έκαναν τα νησιά αυτόνομα, εξασφαλίζοντας το περίσσειμα χρόνου και μέσων που απαιτείται για τη δημιουργία τέχνης.

Το σπήλαιο του Ζα βρίσκεται στη δυτική πλαγιά του ομώνυμου όρους της Νάξου, σε υψόμετρο 628 μέτρων. Η ανασκαφική έρευνα (1985-1986), δείχνει την αδιάκοπη κατοίκησή του κατά τη Νεότερη (Ζας Ι), την Τελική Νεολιθική (Ζας Ια-β) και την Πρώιμη εποχή του Χαλκού (Πρωτοκυκλαδική Ι). Το γεγονός έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χρονολόγηση και τη μελέτη της πολιτιστικής συνέχειας στις Κυκλάδες από τη Νεολιθική στη Πρωτοκυκλαδική περίοδο (3η χιλιετία π.Χ.). Από τα ευρήματα υποδηλώνεται μια γεωργική νησιωτική οικονομία, στραμμένη προς τη θάλασσα, που έχει επαφές με την ηπειρωτική Ελλάδα και ίσως τα Βαλκάνια. Οι άνθρωποι εκείνης της Νεολιθικής περιόδου είχαν ήδη αρχίσει να αναπτύσσουν την μεταλλουργία, όπως μαρτυρούν το χρυσό έλασμα και τα χάλκινα εργαλεία που ανακαλύφθηκαν στη σπηλιά του Ζα³⁵.

1.4.3 Εποχή του Χαλκού –Κυκλαδικός πολιτισμός (από 3200 π.Χ. έως 1100 π.Χ. περίπου)

Αυτή η χρονολογική περίοδος είναι η λεγόμενη Κυκλαδική και αυτό γιατί στα νησιά των Κυκλάδων, παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις, άνθισε ενιαίος και συνεχής πολιτισμός με αλληλουχία στις διάφορες φάσεις του. Ο όρος κυκλαδικός πολιτισμός, έχει γίνει από του μελετητές για να διευκολύνεται η έρευνα αλλά και η παρουσίασή τους, χρησιμοποιείται με γεωγραφική και χρονολογική σημασία. Η εποχή αυτή καλύπτει περίπου δύο χιλιετίες από 3200 π.Χ. έως 1100 π.Χ. περίπου και διακρίνεται σε Πρωτοκυκλαδική, Μέση και Υστεροκυκλαδική.

1.4.3.1 Πρωτοκυκλαδική, που εκτείνεται από το 3200 έως το 2000 π. Χ. περίπου.

Η πρώιμη εποχή του χαλκού στις Κυκλάδες εκτείνεται σε ολόκληρη την 3η χιλιετία πΧ και ο πολιτισμός αυτής της περιόδου, για να ξεχωρίσει από τους σύγχρονους του στην Κρήτη(Πρωτομινωικό) και στην ηπειρωτική Ελλάδα

³⁴ <http://www.orykta.gr/istoria/istoria-ellinikis-metalleias/41-proistoria-kai-prwtoistoria>

³⁵ Τα μνημεία και η ιστορία της αρχαιολογίας της Νάξου-Στέλιος Λεκάκης ,αρχαιολόγος, Υπ. Διδ. Πανεπιστημίου Αθηνών

(Πρωτοελλαδικό) ονομάστηκε από τους μελετητές Πρωτοκυκλαδικός. Τρεις είναι οι περίοδοι στις οποίες διακρίνεται ο Πρωτοκυκλαδικός (ΠΚ) πολιτισμός ΠΚ Ι (3200-2800π.Χ περίπου), ΠΚ ΙΙ(2800-2300πΧ περίπου) και ΠΚ ΙΙΙ(2300-2000πΧ.περίπου)³⁶.

Την περίοδο εκείνη, τα περισσότερα νησιά ήταν κατοικημένα, άσχετα από την επιφάνειά τους ή τα μέσα διαβίωσης που εξασφάλιζαν.

Ολόκληρη την 3η χιλιετία π. Χ. η Νάξος αναδεικνύεται σ' ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα του Πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού³⁷. Η Νάξος παρουσιάζει ένα πυκνότατο πληθυσμό που είναι απλωμένος σε μικρές εγκαταστάσεις περισσότερο προς την ανατολική πλευρά του νησιού, όπου ένα πυκνό πλέγμα μικρών νησίδων προσφέρει εύκολη βάση επεκτάσεως. Στην τοποθεσία όπου είναι και σήμερα η πόλη της Νάξου, στη Γρόττα, αποκαλύφθηκε μεγαλύτερος και πολύ πιο ανεπτυγμένος οικισμός με τετράγωνα επιμελώς χτισμένα σπίτια και πλούσια κεραμική.

Μαρτυρίες στη Νάξο για την εποχή αυτή, δεύτερο μισό της 3ης χιλ., μαρτυρούν τα νεκροταφεία, εκτεταμένα σ' όλο το νησί, με κτερίσματα, μεταξύ άλλων, από μαρμάρινα αγγεία και ειδώλια, αριστουργήματα τέχνης και τεχνικής που ξεπερνούν σε ποικιλία και πλούτο την παραγωγή άλλων κέντρων. Απλότητα στη μορφή, καθαρή γραμμή, αυστηρός ρυθμός, αποτελούν σπάνιο φαινόμενο, αν όχι μοναδικό, στην προϊστορική εποχή. Τα μαρμάρινα ειδώλια αποδίδουν συνηθέστατα γυναικεία μορφή, η οποία ως αρχετυπικός συμβολισμός γονιμότητας φαίνεται να κυριαρχεί στον ιδεολογικό ορίζοντα των Κυκλαδιδών και αντιπροσωπεύουν την πρώτη μεγάλη πλαστική στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με το κείμενο(Τα μνημεία και η ιστορία της αρχαιολογίας της Νάξου-Στέλιος Λεκάκης-αρχαιολόγος, Υπ. Διδ. Πανεπιστημίου Αθηνών).τα νεκροταφεία, οργανώνονται –σε συστάδες τάφων-έξω από τους οικισμούς και δείχνουν σύνθετη κοινωνική οργάνωση. Τα κτερίσματά τους (αντικείμενα, που ο νεκρός είχε χρησιμοποιήσει στη διάρκεια της ζωής του) –αν και λεηλατημένα από τη σύγχρονη αρχαιοκαπηλική δραστηριότητα– μαρτυρούν το υψηλό επίπεδο της τεχνολογίας και της αισθητικής των νησιωτών. Η σύληση και η καταστροφή τάφων κορυφώθηκε τη δεκαετία του 1950-60. Κύριος λόγος είναι ο ευρωπαϊκός θαυμασμός και η ζήτηση για τα πρωτοκυκλαδικά μαρμάρινα ειδώλια και αγγεία, που απαντώνται στις ταφές αυτής της περιόδου. Μάταια ο -τότε επιμελητής αρχαιοτήτων- Χρήστος Ντούμας, προσπάθησε να αντιπολεμήσει την αρχαιοκαπηλική λαίλαπα με σωστικές ανασκαφές. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι από τα 1600 μαρμάρινα ειδώλια που γνωρίζουμε σήμερα, μόνο τα 143 να προέρχονται από επιστημονική ανασκαφή ενώ υπολογίζεται πως 11.000-12.000 τάφοι της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου λεηλατήθηκαν στις Κυκλάδες προς αναζήτησή τους, ανάμεσα τους και το νεκροταφείο του Ραχιδιού, στο Φιλώτι. Ειδώλια και αγγεία βρήκαν το δρόμο τους προς ιδιωτικές συλλογές και κοσμούν μουσεία του εξωτερικού ενώ η καταστροφή που προκλήθηκε στα νεκροταφεία έχει αφήσει πολλά ερωτήματα για τη ζωή αυτών των πρώιμων κατοίκων των Κυκλάδων και της Νάξου, που μάλλον θα παραμείνουν για πάντα αναπάντητα³⁸.

³⁶ Χρήστος Ντούμας –Κυκλαδική Τέχνη-Συλλογή Ν.Π.Γουλανδρή-1984

³⁷ Ιστορικός Όμιλος Νάξου ΑΡΣόΣ - π. ΦΛέΑ-37-Εισαγωγή στην Ιστορία της Νάξου

³⁸ Τα μνημεία και η ιστορία της αρχαιολογίας της Νάξου-Στέλιος Λεκάκης ,αρχαιολόγος, Υπ. Διδ. Πανεπιστημίου Αθηνών

Η μοναδική συγκυρία της ανάπτυξης του Κυκλαδικού πολιτισμού πάνω στη Νάξο και τη Πάρο, νησιά γεμάτα μάρμαρο, οδήγησε στην γέννηση της γλυπτικής του μαρμάρου, της τέχνης που διαδόθηκε και επικράτησε σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο. Ο πρώιμος αυτός πολιτισμός δημιούργησε τα γνωστά κυκλαδικά ειδώλια απaráμιλλης αφαιρετικής σύλληψης και τέχνης. Τα τέχνηρα αυτά είναι συνήθως μικρού μεγέθους, αλλά μερικά εντυπωσιάζουν φτάνοντας και σε μέγεθος ανθρώπου. Πρέπει να τονιστεί ότι τη γλυπτική επεξεργασία συμπλήρωνε η χρωματική απόδοση του στόματος, των ματιών, της κόμης και άλλων λεπτομερειών του προσώπου. Τα αντικείμενα αυτά όταν τα είδε ο γνωστός άγγλος σύγχρονος γλύπτης Henry Moore έμεινε εμβρόντητος δηλώνοντας πως η τέχνη αυτή είναι τόσο μοντέρνα ώστε φαντάζει πραγματικά αδύνατο να φτιάχτηκαν 5000 χρόνια πριν. Τα έργα αυτά δηλώνουν μια εντυπωσιακή αφαιρετική τέχνη στη εξυπηρέτηση μιας θρησκευτικής ανάγκης. Ο Λόρδος Colin Renfrew (1972) έχει γράψει ότι: “Η δημιουργία αυτών των εντυπωσιακών μαρμάρινων γλυπτών ήταν περισσότερο από ένα σημαντικό καλλιτεχνικό επίτευγμα, ήταν μια ολοκληρωμένη έκφραση μιας θρησκευτικής έννοιας, μια νέα αποτελεσματική προβολή, με σημαντική επίδραση στην ηπειρωτική χώρα, την Κρήτη και τις Κυκλάδες”³⁹.



Αρχαιολογικό μουσείο Νάξου

³⁹ Γιάννης Μανιάτης*Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Ινστιτούτο Επιστήμης Υλικών,ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος».

Σύμφωνα με τον Χρήστο Ντούμα, το μάρμαρο έγινε το μέσο έκφρασης μίας τέχνης λιτής αλλά ολότελα ανθρωποκεντρικής, με τον Κυκλαδίτη να σμιλεύει στα ειδώλια το θείο «κατ' εικόνα και ομοίωσιν»⁴⁰..

Κυκλαδική γλυπτική - Υλικά και τεχνικές κατασκευής

Τα λίθινα ειδώλια της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου κατασκευάζονταν σχεδόν αποκλειστικά από μάρμαρο. Κοιτάσματα εξαιρετικής ποιότητας λευκού μαρμάρου υπάρχουν σε αφθονία σε πολλά κυκλαδονήσια. Ωστόσο, οι ισοτοπικές αναλύσεις που έχουν γίνει μέχρι στιγμής σε μαρμάρινα αντικείμενα της περιόδου καταδεικνύουν ως κύριες πηγές τη Νάξο και την Κέρο, και σε μικρότερο βαθμό την Πάρο και την Ίο.

Εργαλεία

Η κατεργασία του υλικού γινόταν κατά κύριο λόγο με λίθινα εργαλεία. Αν και δεν υπάρχουν σαφείς μαρτυρίες για τον ακριβή εξοπλισμό του Κυκλαδίτη τεχνίτη, η σύγχρονη έρευνα σε συνδυασμό με την πειραματική αρχαιολογία έχουν δείξει ότι πιθανότατα το περισσότερα εργαλεία κατασκευάζονταν από σμύριδα. Αυτό το ιδιαίτερος βαρύ, σκληρό και μεγάλης πυκνότητας πέτρωμα, που αφθονεί στη Νάξο, προσφερόταν για την παραγωγή εργαλείων, καθώς αρκούσε η απλή διαμόρφωση μιας σφηνοειδούς ή αιχμηρής προεξοχής σε ένα κομμάτι σμύριδας για να χρησιμοποιηθεί ως κρουστήρας (για την λάξευση του υλικού), ως οπέας (για την απόδοση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, όπως οι κοιλότητες των οφθαλμών, ή για την διάνοιξη οπών επισκευής), ως χαρακτηριστικό εργαλείο (για την απόδοση των εγχάρακτων λεπτομερειών) και, τέλος, ως λειαντήρας για την λείανση της επιφάνειας.

Η σμυριδόσκονη ήταν, επίσης, ιδιαίτερα αποτελεσματική για την απόξεση της επιφάνειας του μαρμάρου στα πρώτα στάδια κατεργασίας του.

Τεχνικές



© Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή - Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Συλλογή Ν.Π. Γουλανδρή, αρ. 309- Ειδώλιο γυναικείας μορφής κανονικού τύπου (παραλλαγή Σπεδού)-μάρμαρο Κυκλαδικό-Πρωτοκυκλαδική II περίοδος - φάση Σύρου 2800-2300 π.Χ.-Ύ.: 15,2 εκ. / Πλ.(μεγ.): 4,8 εκ.

Από τη Νάξο, Σπεδός (;)

Περιγραφή Η "παραλλαγή Σπεδού", που πήρε την ονομασία της από ένα πρωτοκυκλαδικό νεκροταφείο της Νάξου, αποτελεί την πολυπληθέστερη κατηγορία "κανονικών" κυκλαδικών ειδωλίων και έχει τη μεγαλύτερη εξάπλωση εντός και

⁴⁰ Χρήστος Ντούμας –Κυκλαδική Τέχνη-Συλλογή Ν.Π.Γουλανδρή-1984

εκτός Κυκλάδων, καθώς και τη μεγαλύτερη χρονική διάρκεια. Στην ευρύτατη αυτή ομάδα εντάσσονται μικροσκοπικά ειδώλια ύψους 8 εκ. έως και μνημειακά γλυπτά ύψους 1,50 μ. Με εξαίρεση ένα άγαλμα ανδρικής μορφής, που σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, τα έργα της "παραλλαγής Σπεδού" αποδίδουν όλα γυναικείες μορφές.

Το ειδώλιο που απεικονίζεται⁴¹ ανωτέρω, είναι αντιπροσωπευτικό της συγκεκριμένης παραλλαγής και φέρει όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία του τύπου: λυρόσχημο κεφάλι με ευρύ μέτωπο, γωνιώδεις ώμους, χρήση εγχαράξεων για την απόδοση των χεριών, του ηβικού τριγώνου και των αρθρώσεων, σχεδόν παντελή απουσία πλαστικά αποδοσμένων στοιχείων (π.χ. μαστοί).

Η διογκωμένη κοιλιά φαίνεται ότι δηλώνει κατάσταση εγκυμοσύνης, ένα στοιχείο που παρατηρείται σε αρκετά ειδώλια γυναικείων μορφών και έχει οδηγήσει αρκετούς ερευνητές στην ερμηνεία τους ως θεοτήτων με γονιμικές ιδιότητες, χωρίς, ωστόσο, η ερμηνεία τέτοιων στοιχείων να μπορεί να θεωρηθεί ως δεδομένη. Διάφορα γνωρίσματα που θεωρούνται ως γυναικεία (όπως η διογκωμένη κοιλιά, οι μαστοί, οι πτυχές στην κοιλιά) απαντούν μερικές φορές και σε ανδρικές μορφές. Οι ιδιομορφίες αυτές είναι πιθανόν να οφείλονται στην έλλειψη ιδιαίτερης μέριμνας από πλευράς του προϊστορικού τεχνίτη για την απόδοση του φύλου ή άλλων λεπτομερειών με ακρίβεια (τα πόδια του συγκεκριμένου ειδωλίου, για παράδειγμα, έχουν τέσσερα δάκτυλα το καθένα). Δεν αποκλείεται, ωστόσο, η χρήση των ειδωλίων να είναι πολύ πιο σύνθετη από όσο υποθέτουμε και η ποικιλία της τυπολογίας τους να συνδέεται με τη διαφορετική λειτουργία τους.

Συμπερασματικά, από τα λιγοστά ημιτελή ειδώλια που σώζονται, το κομμάτι μαρμάρου που αποτελούσε την πρώτη ύλη λαξευόταν με κρουστικά εργαλεία μέχρι να αρχίσει να αποκτά το βασικό σχήμα που επιθυμούσε ο τεχνίτης. Ακολουθούσε η αργή διαδικασία της απόξεσης με σμυριδόσκονη, που έδινε την επιθυμητή μορφή και διάσταση στα μέλη και την κεφαλή του ειδωλίου, σύμφωνα με τους κανόνες και τις αυστηρές αναλογίες που παρατηρούνται στην κυκλαδική μαρμαρογλυπτική. Στη συνέχεια η αδρή επιφάνεια λειανόταν με προσοχή πριν αρχίσει η λεπτή δουλειά της εγχαράξης και της απόδοσης των λεπτομερειών. Στο τέλος, το ειδώλιο στιλβωνόταν για να αποκτήσει τη λεία επιφάνεια που γνωρίζουμε από τα περισσότερα παραδείγματα που διασώθηκαν έως τις μέρες μας. Πολύ συχνά, μπορούμε να διακρίνουμε ίχνη λείανσης στην επιφάνεια των ειδωλίων, ενώ σε αρκετά παραδείγματα το υ «κανονικού» τύπου είναι εμφανή τα ίχνη του εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε για την εξομάλυνση των πλευρών της εγκοπής μεταξύ των σκελών. Επίσης υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις ειδωλίων όπου είναι εμφανή τα ίχνη επισκευής.

Η κατασκευή των κυκλαδικών ειδωλίων βασιζόταν σε συγκεκριμένους κανόνες και ένα λεπτομερές σύστημα αναλογιών, που απαιτούσαν ακριβείς μετρήσεις και ιδιαίτερη δεξιοτεχνία στην εφαρμογή τους. Δεν μπορεί, λοιπόν, παρά να αποτελούσε την ενασχόληση ειδικευμένων τεχνιτών ή εργαστηρίων, που θα μετέδιδαν τη γνώση και την εμπειρία τους στους απογόνους τους – αφού πρώτα οι τελευταίοι θα εργάζονταν για αρκετά χρόνια κοντά τους ως ασκούμενοι. Θα πρέπει να σημειωθεί, πάντως, ότι η γνώση μας για την τεχνική κατασκευής των κυκλαδικών ειδωλίων βασίζεται σε διάσπαρτα ευρήματα από τάφους και οικισμούς της εποχής καθώς και σε προσεκτικές παρατηρήσεις επί των ίδιων των ειδωλίων. Μέχρι στιγμής, δεν έχει εντοπιστεί κάποιος χώρος που να μπορεί να ταυτιστεί με εργαστήριο

⁴¹ <http://www.cycladic.gr/>

μαρμαρογλυπτικής κι έτσι η οργάνωση της παραγωγής παραμένει ουσιαστικά άγνωστη.

1.4.3.2. Μέση εποχή του Χαλκού (από 2000πΧ έως α΄ μισό 2ης χιλιετίας π.Χ.)

Με το τέλος του Πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού, η αναπτυσσόμενη δύναμη της μινωικής Κρήτης και αργότερα της Μυκηναϊκής Ελλάδας, ήλθαν να δεσπόσουν στο Αιγαίο και έχουν ως αποτέλεσμα την υποχώρηση της αυτονομίας του πηγαίου Κυκλαδικού πολιτισμού. Τα Κυκλαδίτικα νησιά, απομακρυσμένα από τη μεγάλη στεριά, κατάφεραν να συνεχίσουν την πολιτιστική τους εξέλιξη. Επιπλέον η στενή επαφή τους με τη Μινωική Κρήτη τους έδωσε μεγαλύτερη δύναμη, χωρίς να αλλοιώνει την ταυτότητα τους. Έτσι οι Κυκλάδες έγιναν η αστείρευτη πηγή πολιτιστικών ιδεών που αναπτύχθηκαν στον Κρητομυκηναϊκό πολιτισμό και γέννησαν την Κλασσική Ελλάδα⁴².

Κατά τη Μέση και την αρχή της Ύστερης εποχής του Χαλκού τα νησιά του Αιγαίου διαμόρφωσαν ένα δίκτυο πυκνών επαφών μεταξύ τους.

Η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, την οποία οι φυσικές επιστήμες χρονολογούν στο 1613 π.Χ., περίπου, κοσμογονική σε ένταση και μία από τις μεγαλύτερες που γνώρισε ποτέ ο πλανήτης, είχε σοβαρότατες συνέπειες για όλο το Αιγαίο. Το νησί της Θήρας ερήμωσε για αιώνες και η μεγάλη αναστάτωση που δημιουργήθηκε στην Κρήτη, πιθανόν σηματοδότησε την αρχή της αποδυνάμωσης του μινωικού πολιτισμού. Την ίδια εποχή, στην ηπειρωτική Ελλάδα αναδεικνύεται μία ηγεμονική τάξη τα μέλη της οποίας κτερίζονται με πολύτιμα αγαθά μινωικής έμπνευσης ή εισαγωγής, αλλά και με πολλά ντόπια. Με σημαντικότερα γνωστά κέντρα εξουσίας την Αργολίδα και τη Μεσσηνία, οι λεγόμενοι Μυκηναίοι εδραιώνουν την ισχύ των οίκων τους και αρχίζουν τη σταδιακή επέκταση προς το Αιγαίο, επικεντρώνοντας την επιρροή τους στα ίδια νησιωτικά κέντρα που ακμάζουν αιώνες πριν.

1.4.3.3 Ύστερη εποχή του Χαλκού⁴³

Με το τέλος της κρητικής ηγεμονίας, 1.400 π.Χ., τα νησιά γίνονται οι γέφυρες για την εξάπλωση της δύναμης των μυκηναϊκών κέντρων προς την Ανατολή, με αποτέλεσμα την περίοδο 1400-1200 π.Χ., το Αιγαίο να αποτελεί μία θάλασσα ομοιογενούς, υψηλού πολιτισμού και γέφυρα προς την Ανατολή και τη χαλκοφόρο Κύπρο, περιοχές που αναζωογονούν την εμπορική δραστηριότητα της εποχής.

Η τελευταία βαθμίδα της ύστερης Εποχής του Χαλκού συνδέεται με την περίοδο κατά την οποία το ανακτορικό σύστημα της ηπειρωτικής χώρας έχει καταρρεύσει (12ος-11ος αι. π.Χ.) και στα νησιά μετατίθεται μεγάλο μέρος της εμπορικής και οικονομικής δραστηριότητας.

Τα περιφερειακά κέντρα του Αιγαίου ανανεώνουν τον πληθυσμό τους εγκαταλείποντας το ιστορικό φαινόμενο του ελληνικού αποικισμού που θα κορυφωθεί τον 8ο αι. π.Χ. Τα χρόνια αυτά, που λανθασμένα ονομάστηκαν «Σκοτεινοί Αιώνες», στο νησιωτικό Αιγαίο συντελείται η δημιουργική ανασύνταξη της κοινωνίας και των

⁴² Χρήστος Ντούμας –Κυκλαδική Τέχνη-Συλλογή Ν.Π.Γουλανδρή-1984

⁴³ <http://www2.egeonet.gr/>

θεσμών της, που θα οδηγήσει στην πόλη-κράτος, το κύτταρο του ελληνικού πολιτισμού.

Η Νάξος στις αρχές της πρώτης χιλιετίας π.Χ. κατοικήθηκε από Ίωνες και σεβόμενη το μυκηναϊκό της παρελθόν, όπως μαρτυρούν τα ανασκαφικά στοιχεία που ήλθαν στο φως στην περιοχή της σημερινής μητρόπολης στη Χώρα, αναπτύχθηκε σε ένα σπουδαίο πολιτικοπολιτιστικό κέντρο στον χώρο του κεντρικού Αιγαίου.

Οι ανασκαφές που έγιναν στον 20ό αιώνα έδειξαν ότι σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας η Νάξος δεν έπαψε να αποτελεί κύριο παράγοντα σε κάθε είδους δραστηριότητες, όχι μόνο στον κοντινό της περίγυρο αλλά επίσης σε μακρινές περιοχές.

1.4.4. Αρχαϊκή εποχή(750 π.Χ. έως το 479 π.Χ.)

Ο όρος αρχαϊκός επινοήθηκε τον 18ο αι. από ιστορικούς της τέχνης προκειμένου να χαρακτηρίσει την μεταβατική περίοδο της ελληνικής τέχνης μεταξύ της γεωμετρικής (9ος-8ος αι. π.Χ.) και της κλασικής εποχής (5ος – 4ος αι. π.Χ.). Τα χρονικά όρια της αρχαϊκής περιόδου καλύπτουν σε γενικές γραμμές τον 7ο και 6ο αι. π.Χ. (700-500 π.Χ.).

Η Νάξος θα αναδειχθεί ξανά πρωτοπόρος⁴⁴ στην πολιτιστική δημιουργία, στους αρχαϊκούς χρόνους. Γι' αυτή την εποχή μας «μιλούν» κατά τρόπο μοναδικό, τα υπερφυσικού μεγέθους ανδρικά γυμνά αγάλματα και τα ντυμένα γυναικεία από τη Νάξο. Οι Κούροι, κείτονται μισοτελειωμένοι στους χώρους των αρχαίων λατομείων, στις Μέλανες και στον Απόλλωνα. Τεχνικοί λόγοι ή συνθήκες ζωής, όπως ο θάνατος του πελάτη, η πολιτικά γεγονότα, στάθηκαν οι αιτίες για την εγκατάλειψή τους. Η Σφίγγα των Δελφών, οι περίφημοι Λέοντες της Δήλου, ο Οίκος των Ναξίων στη Δήλο και γενικά πολλά αφιερώματα των Ναξίων στη Δήλο και σ' άλλα φημισμένα ιερά, μαρτυρούν την ανάπτυξη, τον πλούτο, την ισχύ της Ναξιακής κοινωνίας και ιδιαίτερα κυριαρχία και οικονομική εκμετάλλευση του μεγάλου ιωνικού θρησκευτικού κέντρου της Δήλου. Η μεγάλη πλαστική που στους αρχαϊκούς χρόνους γεννιέται στην Ελλάδα, εμφανίζει στη Νάξο, για πρώτη φορά, όλα τα στοιχεία του μνημειώδους. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της πλαστικής (ειδώλια) κατά την 3η χιλιετία π.Χ. οδήγησε στην άποψη πως στη Νάξο «γεννήθηκε» η πλαστική. Η αφθονία του μαρμάρου στο νησί συνετέλεσε αναμφίβολα σ' αυτή την ανάπτυξη. Το σμυρίγλι, αποκλειστικά ναξιακό προϊόν, χρησιμοποιείται για την τελική λείανση των έργων.

Οι Νάξιοι τεχνίτες είναι περιζήτητοι και φαίνονται τόσο πλούσιοι, ώστε να χαρίζουν οι ίδιοι στους θεούς μεγάλα και ασφαλώς πολυδάπανα έργα τους. Αρχαίες πληροφορίες αναφέρονται σε πρωτοπόρες ναξιακές οικογένειες μαρμαροτεχνιτών, όπως στην οικογένεια του Βύζη, του οποίου την υπογραφή έχουμε πάνω σε μαρμάρινα κεραμίδια της Ακρόπολης. Καθοριστική υπήρξε επίσης η συμβολή της Νάξου στη δημιουργία της μνημειώδους μορφής της ελληνικής αρχιτεκτονικής και ιδιαίτερα της μαρμάρινης ιωνικής. Το ότι το πρώτο στον κόσμο μαρμάρινο γλυπτό μεγάλου-μνημειακού μεγέθους λαξεύθηκε στη Νάξο,⁴⁵ το 660πΧ περίπου, δεν αποτελεί απλά και μόνο τίτλο τιμής για το νησί αλλά ταυτόχρονα σηματοδοτεί και φωτίζει μια σειρά σημαντικότερων παραμέτρων για την οικονομική και πολιτιστική ζωή της Νάξου κατά τους χρόνους αυτούς.

⁴⁴ Ιστορικός Όμιλος Νάξου ΑΡΣόΣ - π. ΦΛέΑ-37-Εισαγωγή στην Ιστορία της Νάξου

⁴⁵ Το Ναξιακό μάρμαρο ως παράγοντας οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του νησιού κατά την αρχαιότητα. -Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά-αν.καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών-Πρακτικά του Β' Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»

Στη Νάξο διαμορφώνεται μια ολιγαρχική κοινωνία με ισχυρούς ευγενείς, τους “παχείς”, που ζουν στην πόλη, στο λόφο όπου σήμερα ο μεσαιωνικός οικισμός, στη Χώρα. Ο λαός ασχολείται με την γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία, το εμπόριο, τις τέχνες. Αυτή η κοινωνία αποικίζει την Αρκεσίνη και πιθανόν την Αιγιάλη, στην Αμοργό. Προσφέρει το 734 π. Χ. τον στόλο της στη φιλική Χαλκίδα για την αποστολή αποίκων στη Σικελία και σ’ αντάλλαγμα η νέα αποικία ονομάζεται Νάξος. Συνεχείς είναι οι συγκρούσεις με τους Παρίους, τους Μιλησίους και τους Ερυθραίους. Τα μνημεία της περιόδου μαρτυρούν την σχεδόν απόλυτη κυριαρχία της κοινωνίας, της Νάξου, και την οικονομική εκμετάλλευση επί του ιωνικού θρησκευτικού κέντρου, της Δήλου.

Η αρχαϊκή περίοδος σφραγίζεται από τη δημιουργία μαρμάρινων αγαλμάτων σε φυσικό και υπερφυσικό μέγεθος. Το ναξιακό μάρμαρο είναι γνωστό, κυρίως, από την γλυπτική των αρχαϊκών χρόνων όπου κυριαρχεί και δεσπόζει, με την χρησιμοποίησή του σαν δομικό και διακοσμητικό υλικό σε μεγάλους ναούς και στην γλυπτική, μάρτυρας της ηγεμονικής παρουσίας αυτής της ολιγαρχικής κοινωνίας των χρόνων αυτών.

Η λέξη άγαλμα, που σήμαινε αρχικά κάθε τι που προκαλεί ευχαρίστηση, αλλά στην συνέχεια κατέληξε να σημαίνει, εξαιτίας της συνήθειας που απόκτησαν οι αρχαίοι να στήνουν ομοιώματα των θεών προς τιμή τους, κάθε ομοίωμα από μάρμαρο, ξύλο, μέταλλο ή πηλό που απεικονίζει, είτε θεούς είτε ημίθεους. Πρώιμα αρχαϊκά αγάλματα στην Αττική, στο Άργος, στη Σάμο και σε άλλα κέντρα είναι λαξευμένα σε ναξιακό μάρμαρο, το οποίο, κατά τους χρόνους αυτούς εξάγονταν μέχρι την Μεγάλη Ελλάδα μαζί με την σχετική τεχνογνωσία λάξευσης. Ο Πausανίας αναφέρει ότι τον 7ο π.Χ. αιώνα ο νάξιος μαρμαρογλύπτης Βύζης και ο γιος του Εύεργος λάξευσαν τα πρώτα μαρμάρινα κεραμίδια που χρησιμοποιήθηκαν σε πολυτελή κτίρια αντί για πήλινα.

Οι βασικοί τύποι αγαλμάτων της αρχαϊκής περιόδου είναι ο Κούρος, που σημαίνει νεαρός άνδρας και η Κόρη, που σημαίνει νεαρή γυναίκα.

Οι Κούροι είναι εμπνευσμένοι από αιγυπτιακά πρότυπα, διαφέρουν όμως σημαντικά από αυτά. Γενικά, οι Κούροι έχουν αυστηρή μετωπικότητα, δηλαδή είναι φτιαγμένοι κατά μέτωπον (κατ’ένωπιον), έχουν πλατείς ώμους και λεπτή μέση. Τα χέρια, με σφιγμένες γροθιές, είναι τεντωμένα και συνήθως κολλημένα στα πλευρά (σπάνια κάμπτονται οι αγκώνες). Το αριστερό πόδι φέρεται ελαφρά προς τα εμπρός· είναι η λεγόμενη «προβολή του Κούρου». Τα μαλλιά είναι μακριά με πολυάριθμους πλοκάμους στους οποίους υπάρχουν κόμβοι σαν μαργαριτάρια (μαργαριτόσχημα). Οι τεχνίτες έφτιαχναν τους βοστρύχους του μετώπου σαν να ήταν κοσμήματα, δηλαδή κατά τρόπο μάλλον συμβατικό. Οι ελληνικοί Κούροι κατά τα 150 και πλέον χρόνια της παραγωγής τους, διαρκώς εξελίσσονται παράλληλα με την καλύτερη γνώση του ανθρώπινου σώματος. Σ’ αυτό συνετέλεσε και το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένοι, γιατί αυξανόταν η επιτηδειότητα των γλυπτών στην επεξεργασία του λευκού μαρμάρου.

Σφίγγα της Νάξου

Ένα από τα σημαντικότερα εκθέματα του μουσείου των Δελφών είναι η Σφίγγα των Ναξίων.



Είναι άγαλμα κολοσσιαίου μεγέθους που έστειλε γύρω στο 560 π.Χ. η Νάξος ως προσφορά στο ιερό του Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών. Το συνολικό του ύψος έφτανε σχεδόν τα 12,5 μέτρα, κατείχε περίοπτη θέση στο ιερό και εξέφραζε συμβολικά την υπεροχή πολιτική, οικονομική και καλλιτεχνική υπεροχή της Νάξου κατά την αρχαϊκή περίοδο.

Βρέθηκε το 1861 κατά τη διάρκεια ανασκαφών και φυλάσσεται στο αρχαιολογικό μουσείο των Δελφών.

. Η Σφίγγα λαξεύτηκε σε έναν μεγάλο όγκο ναξιακού μαρμάρου. Στεκόταν πάνω σε έναν πανύψηλο κίονα πρώιμου ιωνικού ρυθμού, και είχε συνολικό ύψος 12,45 μέτρα. Το έργο αυτό ήταν το αρχαιότερο ιωνικής κατασκευής στο χώρο του μαντείου, και ήταν τοποθετημένο μπροστά από τον πολυγωνικό τοίχο του ιερού. Στη βάση φέρει την επιγραφή: «ΔΕΛΦΟΙ ΑΠΕΔΩΚΑΝ ΝΑΞΙΟΙΣ ΤΑΝ ΠΡΟΜΑΝΘΙΑΝ ΚΑΤΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΘΕΟΛΥΤΟΥ ΒΟΥΛΕΥΟΝΤΟΣ ΕΠΙΓΕΝΕΟ». Αν και κολοσσιαίων διαστάσεων, τα χαρακτηριστικά του φανερώνουν ότι αντιγράφηκε από χάλκινο πρότυπο μικρότερων διαστάσεων⁴⁶.

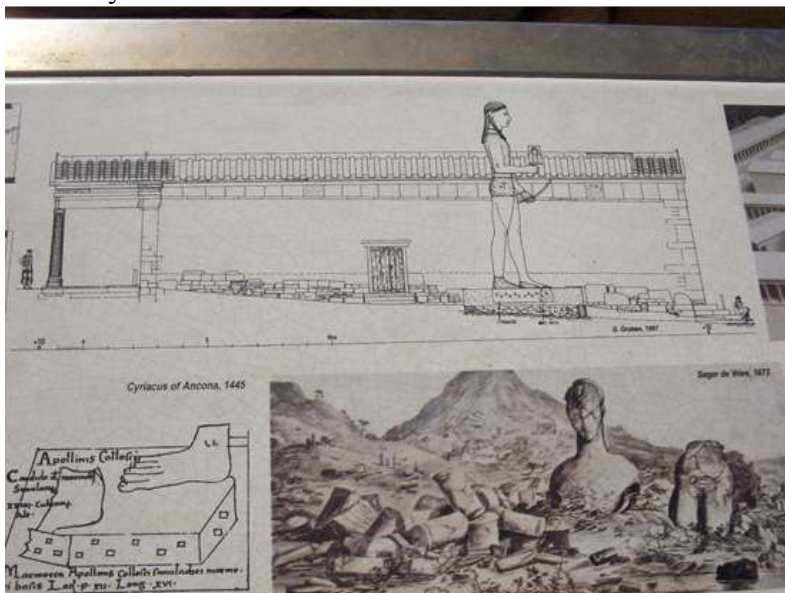
Το κολοσσιαίο άγαλμα της Σφίγγας κατά τη συνήθη παράδοση και τη μυθολογική απεικόνιση, έφερε γυναικείο πρόσωπο με αιγινματικό χαμόγελο, πάνω σε σώμα λιονταριού και φτερά πουλιού. Οι φτερούγες είναι προς τα πίσω και γυρτές προς τα

⁴⁶Ροζίνα Κολώνια, Το Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών, Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, Ολκός, 2006, σελ. 90

επάνω. Η κόμη στο μέτωπο είναι στεφανωμένη με ταινία, ενώ βόστρυχοι πέφτουν πίσω από τα αφτιά, φθάνοντας μέχρι τους ώμους.



Η Λεωφόρος των Λεόντων, είναι παγκοσμίως γνωστή σαν σήμα κατατεθέν της Δήλου. Οι πέντε μαρμάρινοι Λέοντες που στέκονται ακόμη υπερήφανα είναι όσοι απέμειναν από τους αρχικούς δεκαέξι. Φιλοτεχνήθηκαν τον 7ο αιώνα π.Χ. από μάρμαρο Νάξου και αφιερώθηκαν από τους Ναξίους συμβολικά σαν φύλακες της Ιερής Λίμνης. Ήταν σύγχρονοι του Κολοσσού των Ναξίων.



Οίκος των Ναξίων στη Δήλο. Ο κολοσσιαίος Κούρος της Δήλου έχει μέγεθος τετραπλάσιο του κανονικού

Ο Οίκος των Ναξίων οικοδομήθηκε στις αρχές του 6^{ου} αι. με μεγάλους γρανιτόλιθους. Ο πρόδομος, στη δυτική πλευρά, είχε δύο κίονες 'εν παραστάσι', δηλαδή μεταξύ προεκτάσεων των μακρών τοίχων του κτηρίου. Στα μέσα του 8ου αιώνα προστέθηκε μια δεύτερη είσοδος στην ανατολική όψη με μαρμάρινο προστώο. Η δικλινής μαρμάρινη στέγη στηριζόταν σε οκτώ λεπτούς ιωνικούς κίονες που διαιρούσαν το εσωτερικό του κτηρίου σε δύο κλίτη. Για τη χρήση του κτηρίου έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διαφορετικές θεωρίες: ότι ήταν ο αρχαιότερος ναός του Απόλλωνα, ότι χρησιμοποιήθηκε για τη φύλαξη ιερών σκευών και αναθημάτων, ή ως εστιατόριον.

Εξωτερικά της ΒΔ γωνίας του κτηρίου σώζεται η πελώρια μαρμάρινη βάση, βάρους περίπου 32 τόνων, πάνω στην οποία υψωνόταν ο Κολοσσός των Ναξίων, ένα τεράστιο άγαλμα του Απόλλωνα, ύψους 9 περίπου μέτρων, των αρχών του 6ου αι. π.Χ.

1.4.4.1 Πρώιμη αρχαϊκή περίοδος 660- 580 π.Χ.
Αφιέρωμα της Νικάνδρης της Νάξου περ. 660-650 π.Χ.⁴⁷



Η «Ιοχεαίρη Κόρη» δεν είναι άλλη από τη Θεά Άρτεμη, στην οποία, η Νικάνδρη από τη Νάξο αφιερώνει το Δαιδαλικό άγαλμα που υποδέχεται σήμερα τους επισκέπτες στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας, πρώτο, στην πρώτη αίθουσα των γλυπτών του Μουσείου, με αριθμό εκθέματος 1 (ένα).

Αυτή η γυναίκα αφιερώνει η ίδια, όπως προκύπτει από την αφιερωματική επιγραφή, το άγαλμα στη Θεά, γεγονός που την κάνει ξεχωριστή.

Είναι το αρχαιότερο μνημειακού χαρακτήρα ελληνικό γλυπτό. Χρονολογείται στον 7ο προ Χριστού αιώνα (περίπου στο 650 προ Χριστού) και ο καλλιτέχνης που το φιλοτέχνησε είναι άγνωστος.

Ένα σύμπλεγμα τριγώνων είναι αυτό που χαρακτηρίζει το κεφάλι του αφιερώματος της Νικάνδρης και αυτό είναι ένα από τα τυπικά γνωρίσματα των Δαιδαλικών αγαλμάτων της Αρχαϊκής εποχής. Το άγαλμα έχει ύψος 1,75 μέτρα. Αποδίδεται στην Άρτεμη, γιατί βρέθηκε στο Ναό της, στη Δήλο, αλλά και γιατί υπάρχει η ρητή αναφορά στη Θεά, στο κείμενο της αφιέρωσης.

⁴⁷ <http://zervonikolakis.lastros.net/nikandri.html>

Το άγαλμα βρέθηκε το 1878, κατά τη διάρκεια των ανασκαφών της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής, στη Δήλο, από τον αρχαιολόγο Th. Homolle.



Ο Κούρος⁴⁸ που φιλοξενείται στη συλλογή του Μητροπολιτικού Μουσείου Τέχνης στην Νέα Υόρκη με αριθμό ευρετηρίου 32.11.1 λέγεται ότι βρέθηκε στην Αττική και μεταπουλήθηκε από κάποιον Γιάκομπ Χιρς στις 6 Οκτωβρίου 1931. Είναι από μάρμαρο της Νάξου και διατηρείται ακέραιος σε άριστη κατάσταση. Λείπουν η μύτη και μικρά τμήματα του πηγουνιού. Εικονίζεται νεαρός άνδρας που κάνει ένα βήμα με το αριστερό πόδι μπροστά. Το σώμα σε στάση άκαμπτη, τους βραχίονες να κρέμονται προς τα κάτω με τα χέρια κλειστά και τις γροθιές να ακουμπάνε τους μηρούς στο πλάι με τον αντίχειρα μπροστά. Το πρόσωπο είναι ξάστερο, τα μάτια μεγάλα. Στο λαιμό φοράει λουράκι με κόμπο μπροστά. Οι ανατομικές λεπτομέρειες του σώματος αποδίδονται αρμονικά. Ο κούρος αυτός είναι από τους αρχαιότερους που κατασκευάστηκαν στην Αττική. Χρονολογείται στις αρχές του 6ου αιώνα, μεταξύ 590

⁴⁸ www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/253370

και 580 π.Χ. Ήταν τοποθετημένος στον τάφο ενός αρχαίου Αθηναίου της αριστοκρατίαςhttp:



Antikensammlung SMPK Berlin



Antikensammlung SMPK Berlin



Antikensammlung SMPK Berlin

Κούρος από τη Νάξο ca. 570-560 (Μουσείο Βερολίνου)



τα σημαντικότερα έργα της αρχαϊκής πλαστικής του αρχαιολογικού μουσείου Νάξου. Επίσης υπερφυσικό μέγεθος έχουν και οι δύο Κούροι που βρέθηκαν στο ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο.

Ο Κούρος του Σουνίου είναι από τα αρχαιότερα δείγματα αρχαϊκών Κούρων. Το αριστερό πόδι φέρεται λίγο προς τα εμπρός, όπως σε όλους σχεδόν τους Κούρους («η προβολή του Κούρου»), οι ανατομικές λεπτομέρειες διαγράφονται με αυλάκια, αιχμές κτλ δηλαδή είναι εντελώς διακοσμητικές, ενώ τα χέρια είναι τεντωμένα και κολλημένα στα πλευρά καταλήγουν σε γροθιές.

Κούρος του Σουνίου (570 π.Χ.-530 π.Χ.)⁴⁹,

Το υπερφυσικού μεγέθους άγαλμα (ύψος 3,05μ.) της αρχαϊκής περιόδου, βρέθηκε στο Σούνιο το 1906, σε αποθέτη μπροστά στο ναό του Ποσειδώνα και είναι κατασκευασμένο από ναξιακό μάρμαρο.

Ο κούρος μεταφέρθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο την ίδια χρονιά, όπου έγιναν οι συμπληρώσεις του αγάλματος με γύψο και το στήσιμό του στη βάση που θεωρήθηκε ότι συνανήκει.

Απεικονίζεται στην τυπική στάση της εποχής: προβάλλει το αριστερό σκέλος και έχει τα χέρια κατεβασμένα, με τις γροθιές να ακουμπούν στους μηρούς. Τα μακριά μαλλιά του είναι δεμένα με διπλή ταινία, που στο πίσω μέρος του κεφαλιού σχηματίζει το λεγόμενο "κόμπο του Ηρακλή" ενώ μπροστά πέφτουν στο μέτωπο σε κοντούς, κοχλιόσχημους βοστρύχους.

Η διάπλαση της επιφάνειας της σάρκας είναι δυναμική, με έντονη διακοσμητική διάθεση, που φθάνει στο βαθμό της υπερβολής και της σχηματοποίησης στην απόδοση των ανατομικών λεπτομερειών. Ο κούρος

⁴⁹ <http://www.yppo.gr>

βρέθηκε μαζί με θραύσματα και βάσεις άλλων κούρων.

Τα αγάλματα, που είχαν αφιερωθεί στο ιερό, τοποθετήθηκαν εκεί μετά από την καταστροφή του ναού και των αναθημάτων του από τους Πέρσες το 480 π.Χ.



1.4.4.2 Ωριμη (μέση) αρχαϊκή περίοδος 580 – 540 π.Χ.⁵⁰

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της μέσης ώριμης αρχαϊκής περιόδου είναι και το περίφημο αρχαϊκό μείδισμα που εκφράζεται με λεπτότητα και διακριτικότητα την άφατη αγαλλίαση του ανθρώπου προς το θαύμα του κόσμου που αντικρίζει.

⁵⁰ <http://www.yppo.gr>



Κούρος της Μήλου.

Ο Κούρος είναι κατασκευασμένος από ναξιώτικο μάρμαρο και είναι έργο του 550 π.Χ. περίπου.

Το ύψος του είναι 2,14 μ. Πιθανόν ήταν επιτύμβιο μνημείο.

Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.



Ο Κούρος της Βολομάνδρας.⁵¹

Ο Κούρος της Βολομάνδρας είναι ένα μαρμάρινο επιτύμβιο άγαλμα που βρέθηκε σε αρχαίο νεκροταφείο στην περιοχή της Βολομάνδρας στα Μεσόγεια Αττικής.

Χρονολογείται γύρω στο 550 π.Χ. και έχει ύψος 1,79 εκ.

Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

⁵¹ <http://www.yppo.gr>



Οι Κούροι από το Ιερό του Απόλλωνος στο όρος Πτώο Βοιωτίας⁵²

Κούρος από το Πτώο Νο 2

Αναθηματικός κούρος σε φυσικό μέγεθος κατασκευασμένος από ναξιακό μάρμαρο.

Βρέθηκε το 1885

Είναι έργο του 550 π.Χ. περίπου.

Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

⁵² <http://www.yppo.gr>



Ο Κούρος του Κεραμεικού.⁵³

Ο Κούρος του Κεραμεικού, η Κούρος της Ιεράς Πύλης, βρέθηκε το 2002 σε ανασκαφές στον Κεραμεικό.

Είναι έργο του 600-590 π.Χ και το ύψος του φτάνει τα 2,10 μ .

Κατά πάσα πιθανότητα ήταν επιτύμβιο μνημείο.

Ο Κούρος πιθανόν είχε καταστραφεί κατά την εισβολή των Περσών το 480.π.Χ και αργότερα είχε χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό στην κατασκευή των τειχών της πόλης.

Αθήνα, Μουσείο Κεραμεικού

Στην περίοδο αυτή εξέχουσα θέση κατέχουν οι παρακάτω Κούροι από το ιερό του Απόλλωνος στο Πτώο στη Βοιωτία: Ο Κούρος I 580 π.Χ. που εκτίθεται στο Μουσείο Ακρόπολης και ο Κούρος του Πτώου II που βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, αρ. 10, 570-560 π.Χ., ο Κούρος της Βολομάντρας (Μεσόγεια Αττικής), ο Κούρος της Τενέας, όπου οι όγκοι έχουν περισσότερη ελευθερία, το βλέμμα είναι πιο συγκεντρωμένο, τα μαλλιά απλώνονται πίσω και το χάρισμα των βοστρύχων δείχνει την κορυφή του μετώπου.

⁵³ <http://www.yppo.gr>

1.4.4.3 Ύστερη αρχαϊκή περίοδος 540-480 π.Χ.

Το ναξιακό μάρμαρο, από τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ., θα γνωρίσει τον σκληρό ανταγωνισμό του πιο λεπτόκοκκου, διάφανου και ευλάξευτου παριανού⁵⁴, που επέτρεπε την καλύτερη απόδοση λεπταίσθητων και καμπύλων μορφών, καθώς και λεπτομερειών. Έτσι από το τέλος των αρχαϊκών χρόνων και στο εξής, οπότε μάλιστα αρχίζει και η συστηματική λειτουργία των λατομείων της Πεντέλης, θα εγκαταλειφθεί σταδιακά η χρήση του ναξιακού μαρμάρου (με εξαίρεση το ίδιο το νησί), γεγονός που μαζί με άλλους παράγοντες θα έχει ως επακόλουθο τον οικονομικό μαρασμό της Νάξου.

Στις αρχές του 5ου αιώνα οι Κούροι δεν μοιράζουν πια το βάρος τους στα δύο σκέλη, αλλά λυγίζοντας ελαφρά το ένα, αφήνουν το βάρος στο άλλο. Παρατηρείται μια μετάβαση από την στάση στην κίνηση. Σταδιακά οδηγούμαστε στο τέρμα μιας εποχής και την αρχή μιας άλλης, της κλασικής. Είναι ο υπεύθυνος πολίτης της νεογέννητης δημοκρατίας που έχει το στοχασμό του άνδρα που κατέχεται από την τραγική ευθύνη της ελευθερίας του σημειώνει ο Μανώλης Ανδρόνικος. Είναι μια τεντωμένη χορδή έτοιμη να τιναχτεί. Στην περίοδο αυτή συμπεριλαμβάνονται οι παρακάτω Κούροι: Ο Κούρος του Μονάχου αττικής προέλευσης 540 - 530 π.Χ., ο Κούρος της Τζιάς (Κέα) 530 π.Χ., ο Παις του Κριτίου, ο Κροίσος της Αναβύσσου και ο Αριστόδικος πάλι της Αναβύσσου.

Στην Νάξο δεν λείπουν όμως και οι πολιτικοί κλυδωνισμοί⁵⁵. Με αφορμή την προσβολή του χρηστού ευγενούς, του Τελεσταγόρα, από άλλους ομοίους του, ξεσπάει η δυσφορία του κόσμου εναντίον των παχέων. Τις ταραχές εκμεταλλεύεται ένας άλλος ευγενής, ο Λύγδαμης, ο οποίος επιβάλλει τυραννίδα και επικρατεί με τη βοήθεια του φίλου του Πεισίστρατου γύρω στο 540 π. Χ. Μετά την ανατροπή του τυράννου από τους Λακεδαιμονίους (524 π.Χ.), ύστερα από μια σύντομη ολιγαρχία, η ναξιακή δημοκρατία αποκρούει το 506 π.Χ. την τετράμηνη πολιορκία του τυράννου της Μιλήτου Αρισταγόρα.

Το 490 π.Χ. οι Νάξιοι αντιμετώπισαν την επίθεση των Περσών με παθητικό τρόπο. Οι περισσότεροι έφυγαν στα βουνά κι όσοι έμειναν στην πόλη αιχμαλωτίστηκαν, έγιναν δούλοι, η πόλη καταστράφηκε, τα ιερά κάηκαν. Στη ναυμαχία της Σαλαμίνας όμως οι Νάξιοι αποστατούν από τους Πέρσες και πολεμούν στο πλευρό των Αθηναίων. Πολλοί Νάξιοι πολέμησαν στις Πλαταιές και το όνομα του νησιού ήταν στον τιμητικό κατάλογο του τρίποδος των Δελφών και της βάσεως ενός αγάλματος του Διός στην Ολυμπία. Στην πραγματικότητα όμως η Νάξος δεν ανέλαβε ποτέ πια μετά από την καταστροφή αυτή. Πέρασε στην ηγεμονία των Αθηναίων. Μετά την πτώση της αθηναϊκής ηγεμονίας περνά στη Σπαρτιατική.

Η λήξη των περσικών πολέμων (479 π.Χ.) σηματοδοτεί την μετάβαση στην επόμενη κλασική περίοδο.

⁵⁴ Πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ- Γεωργίας Κοκκορού-Αλευρά, Ειρήνης Πουπάκη, Αλέξη Ευσταθόπουλου (σελ. 18)

⁵⁵ Ιστορικός Όμιλος Νάξου ΑΡΣΟΣ - π. ΦΛΕΑ-37-Εισαγωγή στην Ιστορία της Νάξου

Η Κόρη του Ευθυδίκου



Κόρη Νάξου 2015



Η Κόρη του Ευθυδίκου⁵⁶

Μία από τις κόρες του μουσείου της Ακρόπολης Αθηνών είναι και η Κόρη του Ευθυδίκου. Κατασκευασμένη από μάρμαρο Πάρου, (άγαλμα, Ακρ. 686) και Πεντέλης (βάση, Ακρ. 609) , το 480 π.Χ. περίπου (Υστερη αρχαϊκή περίοδος 540-480 π.Χ.), χωρίς το αρχαϊκό μειδίαμα των παλαιότερων Κορών, έχει πλέον περάσει το κατώφλι του ονομαζόμενου Αυστηρού Ρυθμού. Τα χαρακτηριστικά της υποδηλώνουν το τέρμα της αρχαϊκής εποχής και την αρχή της κλασσικής. Η επιγραφή αναφέρει: Ο Ευθύδικος, ο γιος του Θαλιάρχου, αφιέρωσε (το άγαλμα). Συγκρίνοντας τις φωτογραφίες της, με αυτή της κόρης Νάξου το 2015 , είναι εμφανές : Παρά τα χιλιάδες χρόνια που έχουν περάσει, τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά της ελληνικής φυλής επαναλαμβάνονται απaráλλαχτα στη Νάξο.

⁵⁶ <http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/oi-kores-tis-akropolis>

1.4.5 Αρχαία Λατομεία Μαρμάρου στη Νάξο.

Στην αρχή της εποχής των Κούρων τέλος 7ου αι. π.Χ. οι Έλληνες γοητεύονται το μέγεθος του έργου. Έφτιαχναν Κούρους υπερφυσικού ύψους.

Η ανάγκη για μεγάλους και ενιαίους όγκους μαρμάρου αυτή την περίοδο δημιούργησε τα πρώτα οργανωμένα μαρμάρινα λατομεία. Τα υπολείμματα των λατομείων αυτών μπορούν να εντοπιστούν από τα χαρακτηριστικά σημάδια των εργαλείων που σώζονται μέχρι και σήμερα σε διάφορες θέσεις στην Ελλάδα.

Στα αρχαία λατομεία της Νάξου, οι λατόμοι που εργάστηκαν εκεί τον 7ο και τον 6ο κυρίως π.Χ. αι. υπήρξαν πρωτοπόροι στην δημιουργία της μεγάλης, μνημειώδους μαρμάρινης ελληνικής αρχιτεκτονικής και πλαστικής⁵⁷.

Μάρτυρες είναι οι υπερφυσικού μεγέθους πρώιμοι κούροι που εγκαταλείφθηκαν ημιτελείς στους τόπους της λατόμευσης τους και μέχρι σήμερα βρίσκονται εκεί.

Τα λατομεία, χώροι καθημερινής και επίπονης εργασίας ταπεινών ανθρώπων και ειδικευμένων τεχνιτών, συνέβαλαν αποφασιστικά, τις περισσότερες φορές χωρίς να το έχουν συνειδητοποιήσει οι δημιουργοί, στην κατασκευή θαυμαστών μνημείων αρχιτεκτονικής και γλυπτικής, καθώς και αγγείων, εργαλείων και εργαστηριακών σκευών.

Ως εργοτάξια συστηματικής εξόρυξης και κατεργασίας λίθων, τα λατομεία υπήρξαν κοιτίδες δημιουργίας μεγάλων έργων της αρχαιότητας, αλλά και αντικειμένων που κάλυπταν τις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων.

Τα αρχαιότερα λατομεία μαρμάρου είναι αυτά των Κυκλάδων, τα οποία ήδη από την 3^η χιλιετία π.Χ. παρείχαν την πρώτη ύλη για την κατασκευή των περίτεχνων ειδωλίων και αγγείων που χαρακτηρίζουν τον Κυκλαδικό πολιτισμό.

Η λειτουργία λατομείων μαρμάρου με μόνιμο χαρακτήρα για τη λάξευση ειδών στις Μέλανες και στον Απόλλωνα Νάξου, μαρτυρείται αρχαιολογικά από πολύ ενωρίς. Από τα λατομεία αυτά εξορύσσεται μάρμαρο που κάλυπτε τις ανάγκες και άλλων αρχαίων ελληνικών πόλεων για την λάξευση γλυπτών⁵⁸.

Οι αρχαιότερες θέσεις εξόρυξης σημειώνονται στις Κυκλάδες, με τα ναξιακά λατομεία να κατέχουν ιδιαίτερη θέση στην παραγωγή.

1.4.5.1 Αρχαία Λατομεία Απόλλωνα

Η σημασία της περιοχής του Απόλλωνα Νάξου, κατά τους κλασικούς και τους ελληνορωμαϊκούς χρόνους φαίνεται μεταξύ άλλων και από τα εκτεταμένα υπαίθρια λατομεία μαρμάρου που υπάρχουν εκεί.

Είναι βέβαιο ότι λειτουργούσε τουλάχιστον από το 540 π.Χ., δεν αποκλείεται όμως τα λατομεία αυτά να λειτούργησαν νωρίς και παράλληλα με τα λατομεία των Μελάνων. Η σημασία τους για τη Νάξο γενικά φαίνεται από το γεγονός ότι ο δεκάμετρος Διόνυσος που έμεινε μισοτελειωμένος εκεί θεωρείται σήμερα ότι παραγγέλθηκε γύρω στο 540 π.Χ. από την πόλη της Νάξου για το κεντρικό ιερό του θεού προστάτη της πόλης στα Ύρια (αφού το ύψος του αντιστοιχεί με το ύψος του τέταρτου ναού των Υρίων που τελείωσε την ίδια εποχή)⁵⁹.

⁵⁷ www.oryktosploutos.net

⁵⁸ Το Ναξιακό μάρμαρο ως παράγοντας οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του νησιού κατά την αρχαιότητα. -Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά-αν.καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών-Πρακτικά του Β' Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»

⁵⁹ Η ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΝΑΞΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ-Β. Λαμ πριν ουδάκης

Τον Διόνυσο της Νάξου πρέπει να το είχαν σχεδιάσει ήδη στον βράχο του αρχαίου λατομείου, αφού η τάφος απόσπασης⁶⁰ ακολουθεί ακριβώς το περίγραμμα της μορφής, καθώς διευρύνεται γύρω από το κεφάλι, στενεύει στο λαιμό, διευρύνεται και πάλι γύρω από τους ώμους και ξαναστενεύει στο κάτω μέρος των ποδιών. Συνεπώς, η μορφή είχε σχεδιαστεί αρχικά στο βράχο και η τάφος ανοίχτηκε για οικονομία χρόνου, με βάση το περίγραμμα του σχεδίου. Η λάξευση έχει προχωρήσει τόσο πολύ, ώστε η μορφή να σχηματιστεί στις βασικές μορφές της με τις σωστές αναλογίες, πράγμα που δεν είναι δυνατό να γίνει από απλό λατόμο. Αυτό προϋποθέτει ότι οι λατόμοι διέθεταν τις βασικές γνώσεις λιθοξοϊκής, χωρίς να αποκλείεται οι ίδιοι οι γλύπτες να δούλευαν στα λατομεία.

Στο κείμενο ΑΡΧΑΙΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΜΑΡΜΑΡΟΥ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ -Γ. Κοκκορού - Αλευρά ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ: "Η ΝΑΞΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ" ΚΩΜΙΑΚΗ 4 - 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2008, αναφέρεται ότι τα λατομεία στην περιοχή «Απόλλωνας» της Νάξου εκτείνονται ημικυκλικά σχεδόν, σε μία μεγάλη έκταση στην πλαγιά του βουνού και σε κοντινή από τη θάλασσα απόσταση γύρω από τον μικρό κόλπο, όπου είναι κτισμένο το σύγχρονο τουριστικό χωριό. Χαρακτηριστικά ίχνη αρχαίας λατόμησης διασώζονται σε μεγάλη έκταση γύρω και πάνω από τον Κολοσσιαίο ημίεργο άγαλμα του Διονύσου in situ, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αρχαία μνημεία του νησιού, μέχρι ψηλά στην κορυφή του υψώματος, όπου και βρίσκεται η επιγραφή. Πυκνά ίχνη λατόμησης υπάρχουν επίσης και στα δύο πρηνή του υψώματος γύρω από τον άλλο κόλπο που βρίσκεται λίγο βορειότερα και είναι γνωστός ως «Αφόρμους».



Άγαλμα μάλλον του Διονύσου (ύψος 10,5μ. περίπου)- Κούρος του Απόλλωνα Νάξου (αρχαίο λατομείο Απόλλωνα Νάξου)

Ο ημίεργος κολοσσός κείται μέχρι σήμερα στη θέση όπου είχε υποστεί την πρώτη χοντρική λάξευση μετά την απόσπασση του όγκου μαρμάρου από το μητρικό πέτρωμα. Το άγαλμα είναι γνωστό ως «Απόλλωνας» και σε αυτό καθώς και στην χαραγμένη

Ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ: "Η ΝΑΞΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ" ΚΩΜΙΑΚΗ 4 - 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2008

⁶⁰ Πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ- Γεωργίας Κοκκορού- Αλευρά, Ειρήνης Πουπάκη, Αλέξη Ευσταθόπουλου (σελ.42)

στο βράχο επιγραφή που δηλώνει τα όρια του ιερού χώρου του Απόλλωνα: «όρος χωρίου ιερού Απόλλωνος», οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα και το όνομα του Πότε ακριβώς άρχισαν να λειτουργούν τα λατομεία στον Απόλλωνα δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί. Η ανεύρεση ημίεργων γλυπτών κατά χώραν στα λατομεία δείχνει ότι μαρμαρογλύπτες και λιθοξόοι εργάζονταν επί τόπου σε αυτά μέχρι να προχωρήσουν αρκετά τα γλυπτά τους και να τα ελαφρύνουν από περιττό βάρος ώστε να είναι ευκολότερη η μεταφορά τους.

Ο ημίεργος κούρος από τα λατομεία του Απόλλωνα, συγγενεύει τεχνοτροπικά με μία σειρά ναξιακών γλυπτών της αρχαϊκής περιόδου, όπως ο κούρος του Βερολίνου (550-540 π.Χ.)¹³ και οι τρεις προγενέστεροί του κούροι στη Δήλο, A 405114, A 174215 και A 404816 που χρονολογούνται στη δεκαετία 560-550 π.Χ. Επίσης, ένας ακόμη ημίεργος κούρος που εμφανίστηκε την προηγούμενη δεκαετία σε μουσεία των ΗΠΑ και σήμερα εκτίθεται στο «Μουσείο Μπενάκη», προέρχεται πιθανότατα από τα λατομεία στον «Απόλλωνα» και χρονολογείται στους ίδιους περίπου χρόνους⁶¹.

Γενικά, με βάση το γεγονός ότι οι γαιοκτήμονες της εποχής εκείνης εκμεταλλεύονταν διπλά τη γη τους, τα εύφορα κομμάτια της για γεωργία και τα πετρώδη για κτηνοτροφία, ή, αν ήταν κατάλληλα, για λατόμευση, πρέπει στην περιοχή αυτή εκτός από τους ικανούς λατόμους να υπήρχαν και ισχυροί ιδιοκτήτες, επομένως ζωηρές αγροτικές κοινότητες: Ο αρχαίος μόλος, λείψανα του οποίου σώζονται στον όρμο του Απόλλωνα, πιθανότατα δεν εξυπηρετούσε απλώς την εξαγωγή των μαρμάρινων έργων των πρωτοπόρων λατόμων του τόπου, των οποίων εγκαταστάσεις έχουν ήδη επισημανθεί στην περιοχή, αλλά και τη διακίνηση άλλων προϊόντων⁶².

Πάνω από το άγαλμα του Διονύσου υπάρχει στον βράχο η επιγραφή που ορίζει ένα χωρίον ιερόν Απόλλωνος. Η θέση της στο άκρο του όγκου των μαρμάρινων στρωμάτων στον οποίο λειτούργησαν τα αρχαία λατομεία δείχνει μάλλον ότι ολόκληρη η περιοχή τους θεωρήθηκε ιερή του θεού αυτού. Αυτός ο ιερός τόπος, πιθανότατα με κάποια λατρευτική εστία, ίχνη της οποίας δεν έχουν ακόμη εντοπιστεί, φαίνεται ανάλογος με το μοναδικής σημασίας για τις αρχές της αρχαίας αρχιτεκτονικής και πλαστικής ιερό που αποκαλύφθηκε πρόσφατα μέσα στα λατομεία των Μελάνων.

1.4.5.2 Αρχαία λατομεία στην περιοχή Μελάνων Νάξου.

Η περιοχή των Μελάνων ⁶³ήταν, κατά την αρχαιότητα, ιδιαίτερα σημαντική για την οικονομία και τον πολιτισμό της Νάξου. Ιδιαίτερα η περιοχή γύρω από το Φλεριό, στα βραχώδη της τμήματα, ήταν πλούσια σε επιφανειακά στρώματα καλής ποιότητας μαρμάρου και αποτέλεσε λίκνο της ανάπτυξης της μαρμάρινης ελληνικής αρχιτεκτονικής και πλαστικής.

Έχουν εντοπισθεί λείψανα που μαρτυρούν κατοίκηση και πιθανώς λατόμευση μαρμάρου στην περιοχή, ήδη κατά την 3η π.Χ. χιλιετία.

⁶¹ ΑΡΧΑΙΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΜΑΡΜΑΡΟΥ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ-Γ. Κοκκορού-Αλευρά Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ: "Η ΝΑΞΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ" ΚΩΜΙΑΚΗ 4 - 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2008

⁶² Η ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΝΑΞΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ-Β. Λαμ πριν ουδάκης Ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ: "Η ΝΑΞΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ" ΚΩΜΙΑΚΗ 4 - 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2008

⁶³ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Βασιλείου Λαμπρινουδάκη, ομ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών

Στις Μέλανες Νάξου, διασώζονται τα ίχνη λατόμησης σε υπαίθριες, εκτεταμένες θέσεις επιφανειακής-οριζόντιας λατόμησης που είναι α) στις Μέμανες –ευρύτερη περιοχή, β)στην Ποταμιά γ)στο Φαράγγι (Πελεκανιά), κοντά στο χωριό Μύλοι, δ) στο Φλεριό, κοντά στο χωριό Μύλοι. Έχουν βρεθεί έξι ημίεργα (ημιτελή) αγάλματα, καθώς και αρχιτεκτονικά μέλη. Το είδος του εξορυχθέντος υλικού είναι: Μάρμαρο, λευκό, χονδρόκοκκο και χρησιμοποιήθηκε στην αρχαϊκή γλυπτική και αρχιτεκτονική Νάξου και άλλων αρχαϊκών κέντρων εκτός Νάξου.



Στη θέση Φλεριό Μελάνων, έχουν βρεθεί μεταξύ άλλων τα εξής αρχιτεκτονικά κατάλοιπα: Αγροτικό ιερό: γεωμετρικός - πρώιμος αρχαϊκός οίκος (7ος αι. π.Χ.)• αρχαϊκός ναΐσκος (μέσα 6ου π.Χ.)• σύμπλεγμα δωματίων για εξυπηρέτηση πιθανώς του κοινού (LamBrinoudaKiS 2005), που χρονολογούνται να έχουν κατασκευαστεί κατά την γεωμετρική-αρχαϊκή εποχή.

Το αρχαίο ιερό εγκατεστημένο λίγο ψηλότερα από τις πλούσιες πηγές νερού της περιοχής, ανάμεσα σε όγκους μαρμάρου που φέρουν ίχνη λατόμησης, αποκαλύφθηκε με ανασκαφή. Η θεότητα που λατρεύθηκε πρέπει να ήταν μια θεά της ευφορίας, κοντά της όμως τιμήθηκαν πιθανότατα, αν κρίνουμε από επιγραφή που προέρχεται από την περιοχή και οι ήρωες Ωτος και Εφιάλτης, οι οποίοι διέθεταν την δύναμη να μετακινούν μεγάλους λίθινους όγκους, ως προστάτες των λατόμων, που ήταν οι κύριοι επισκέπτες του ιερού. Η ανασκαφή έφερε στο φως πολλά μισοτελειωμένα ή αποτυχημένα έργα τους. Η λατρεία ξεκίνησε σ' αυτόν τον τόπο κατά τον 8ο π.Χ. αιώνα, όμως η ακμή του ιερού σημειώνεται τον 7ο και τον 6ο π.Χ. αιώνα και συμπίπτει με την ακμή της εκμετάλλευσης των λατομείων μαρμάρου της περιοχής. Τα αρχαία ιερά, οι Κούροι καθώς και πολλά από τα πρώτα γνωστά μαρμάρινα αγάλματα του κόσμου, το αποδεικνύουν:



Πρόσφατο εύρημα κόρης από το νεκροταφείο της Ελλάδας στη Θήρα

Ζωή και τέχνη ρίζωσαν στην περιοχή των αρχαίων λατομείων της Νάξου, μέσα στη φύση.

1.4.6 Μνημειώδη μαρμάρινα θυρώματα Νάξου

Στο κείμενο Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ του Βασιλείου Λαμπρινουδάκη, ομ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών, αναφέρεται ότι, η σημασία του ιερού στο Φλεριό, έγκειται σ' αυτήν ακριβώς την ιδιαιτερότητά του: ότι μας φέρνει κοντά στην εργασία των λατόμων και στα πρώτα βήματα της εξέλιξης της ελληνικής μαρμαρικής τέχνης που ξεκίνησε σ' αυτήν εδώ την περιοχή.

Μεταξύ 640 και 625 π.Χ. κτίσθηκε ένα δεύτερο, μεγαλύτερο λατρευτικό κτίριο, που κατέλαβε μεγάλο μέρος του ισοπέδου στα δυτικά του παλαιότερου. Το δομικό υλικό του κτιρίου ήταν αδρά δουλεμένες μαρμαρόπετρες. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το στοιχείο το οποίο σώζεται στην πρόσοψη του νέου κτιρίου, δηλαδή το μονολιθικό μαρμάρινο κατώφλι της θύρας, το οποίο σώζει στα δύο άκρα τα ίχνη της έδρασης των επίσης μονολιθικών παραστάδων.

Το κατώφλι αυτό έχει ως θεμελίωση δύο μαρμάρινους κύβους στα άκρα του και βεβαιώνει την ύπαρξη επίσης μονόλιθων παραστάδων και υπερθύρου. Μολονότι ακόμη μικρό και χωρίς διακόσμηση, αποτελεί το σπάργανο των μνημειωδών υπερθύρων, που τονίζουν την είσοδο των κτιρίων. Έχουμε εδώ το αρχαιότερο, πρωτόγονο παράδειγμα μαρμάρινου θυρώματος, το οποίο εξελίσσεται αργότερα στα Ναξιακά οικοδομήματα στη Νάξο και τη Δήλο σε ένα από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της μνημειώδους ιωνικής αρχιτεκτονικής.

Τα μνημειώδη θυρώματα είναι ένα βασικό στοιχείο της κλασικής ελληνικής αρχιτεκτονικής και στο ιερό του Φλεριού τεκμηριώνεται η γέννησή τους.

Το μαρμάρινο θύρωμα επαναλαμβάνεται σ' αυτή την απλή μορφή στην πλευρική θύρα του Οίκου των Ναξίων στη Δήλο, για να εξελιχθεί στον μνημειώδη ναό των Υρίων της Νάξου (580-550 π.Χ.),



ναός των Υρίων της Νάξου.

και στις μεταγενέστερες φάσεις του Οίκου των Ναξίων στη Δήλο.
Με μνημειώδη ⁶⁴θυρώματα κατασκευάστηκαν γύρω στο 530/525 π.Χ. οι θύρες σηκού του ναού της Δήμητρας στο Γύρουλα Σαγκρίου Νάξου. Ο ναός αυτός ήταν ολομάρμαρος και περιλαμβάνει όλες τις αρχιτεκτονικές εκλεπτύνσεις που σχεδόν ένα αιώνα αργότερα καταξιώνονται στον Παρθενώνα.

Πέντε κίονες ανάμεσα σε παραστάδες στην πρόσοψη και μια εσωτερική αίθουσα διαστ. 11,3*8 μ. ,με δύο θυρώματα και εγκάρσια κιονοστοιχία αποτελούν το ναό , στο εσωτερικό του οποίου καταργήθηκε η οροφή και οι εσωτερικοί κίονες στήριζαν απευθείας τη δίρριχτη μαρμάρινη στέγη, χαρίζοντας ύψος και μια τριγωνική κορύφωση στον εσωτερικό χώρο, τον οποίο πιθανότατα θα κάλυπταν λεπτές, διαφώτιστες μαρμάρινες κεραμίδες.



Φωτογ. Έτος 2008- ναός Γύρουλα Σαγκρίου Νάξου.



² Ο μαρμάρινος ναός στο ιερό του Γύρουλα, περ. 530 π.Χ. (Αναπαρασταση Μ. Κορρε).

⁶⁴ Δρ. Φωτεινή Ζαφειροπούλου –Νάξος –Τα μνημεία και το Μουσείο



Το εσωτερικό του ολομάρμαρου ναού στο Γύρουλα

Το εσωτερικό του ολομάρμαρου ναού στο Γύρουλα Νάξου. Στο Γύρουλα στο Σαγκρί,⁶⁵ ο ολομάρμαρος ναός του Απόλλωνα και της Δήμητρας είναι αρχαϊκός ναός του τύπου του Τελεστηρίου, δηλαδή αφιερωμένος σε μυστηριακές τελετές. Αποτελεί το μοναδικό, καλά σωζόμενο παράδειγμα ενός Τελεστηρίου.

Ναός του Απόλλωνα, στο νησάκι των Παλατιών, στο λιμάνι της Χώρας.

Στη Νάξο ⁶⁶το μνημείο που θεωρείται ως έμβλημα του νησιού, είναι το μαρμάρινο θύρωμα ενός αρχαϊκού ναού, γνωστό ως Πορτάρα, που δεσπόζει επιβλητικό στο νησάκι Στρογγυλή, που τώρα ονομάζεται «Παλάτια».

Η ανέγερση του μαρμάρινου ναού, ιωνικού ρυθμού, αφιερωμένου στον Δήλιο Απόλλωνα, που θα ήταν πολύ μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο ναό του στην αντικρινή Δήλο είχε ξεκινήσει στο γ' τέταρτο του 6^{ου} αι πΧ. επί τυραννίας Λύγδαμη. Όμως με την πτώση της τυραννίας, οι οικοδομικές εργασίες σταμάτησαν και ο ναός δεν τελείωσε.



Η «Πορτάρα» της Νάξου

⁶⁵ Ιστορικός Όμιλος Νάξου ΑΡΣόΣ - π. ΦΛέΑ-37-Εισαγωγή στην Ιστορία της Νάξου

⁶⁶ Δρ. Φωτεινή Ζαφειροπούλου –Νάξος –Τα μνημεία και το Μουσείο

Το μνημειώδες μαρμάρινο θύρωμα, σημειώνει εξαιρετική επιτυχία και χρησιμοποιείται συνεχώς για να εξάρει την είσοδο και να σηματοδοτήσει τον μνημειακό χαρακτήρα ενός κτιρίου⁶⁷.

Έγινε πραγματικά «κλασικό», και έμεινε όχι μόνο κατά την αρχαιότητα κατά τους κλασσικούς χρόνους όπου το μάρμαρο γίνεται ακόμα πιο σημαντικό λόγω της εκτεταμένης πλέον χρήσης του στην αρχιτεκτονική, με την κατασκευή ναών και δημοσίων κτιρίων εξολοκλήρου από μάρμαρο βλ. π.χ.



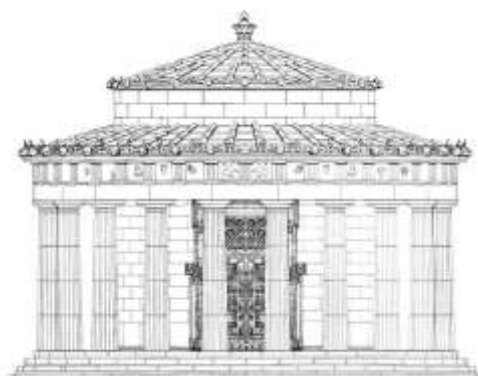
θησαυρό Σιφνίων στους Δελφούς,



Προπύλαια,

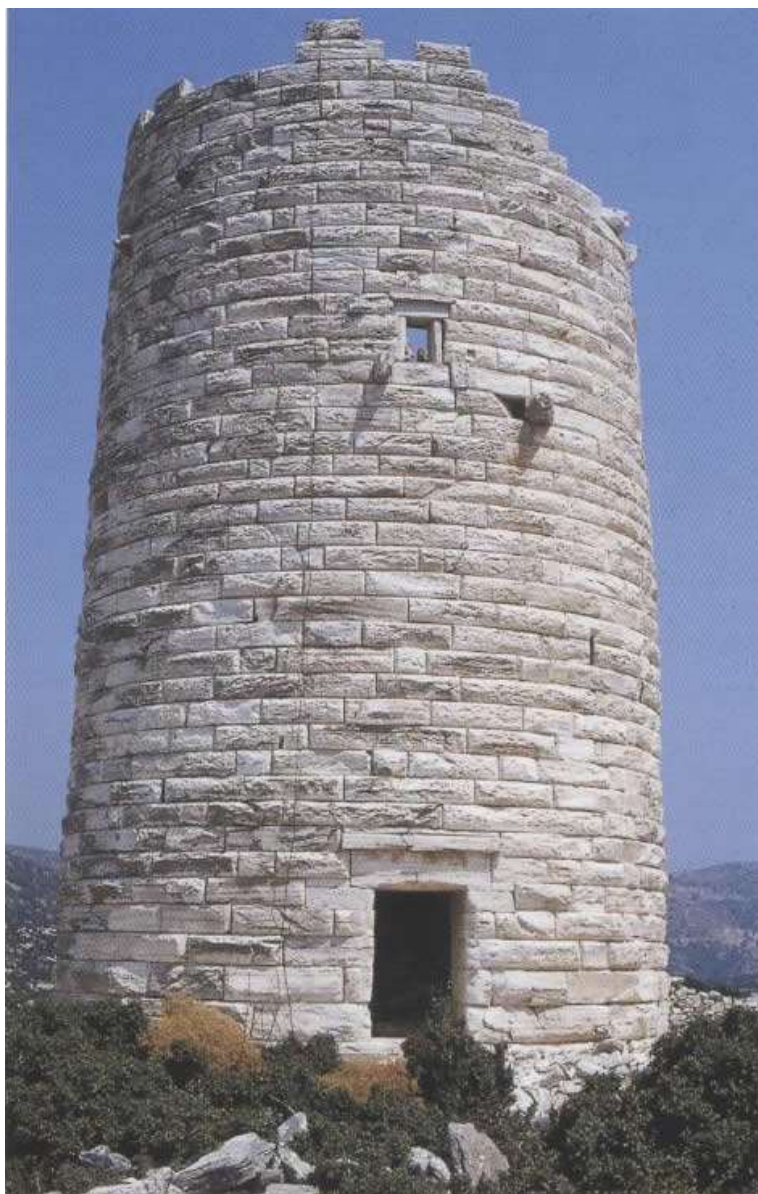


Ερέχθειο στην Ακρόπολη των Αθηνών,



Θόλο Επιδαύρου,

⁶⁷ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Βασιλείου Λαμπρινουδάκη, ομ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών



μαρμάρινο πύργο του
Χειμάρου στην ανατολική Νάξου (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.),

(Στην ναξιακή ύπαιθρο σώζονται και άλλοι είδους μνημεία, όπως είναι οι πύργοι των οποίων η χρήση εντάσσεται πιθανότατα στην αγροτοποικιστική οικονομία, κυρίως κατά τον 4^ο αι π.Χ., χωρίς να αποκλείεται να αποτελούσαν καταφύγια των πληθυσμών της περιοχής τους σε εποχή πολεμικών ή συχνότερα πειρατικών επιδρομών. Ο καλύτερα σωζόμενος είναι ο ολομάρμαρος πύργος του Χειμάρου, στη νοτιοανατολική πλευρά του Ζα, κοντά στην περιοχή του Κλειδού. Είναι στρογγυλός με διάμετρο 9,20μ. σώζεται σε ύψος περίπου 15,00μ. και αντιστοιχεί σε πέντε ορόφους⁶⁸

⁶⁸ Δρ. Φωτεινή Ζαφειροπούλου –Νάξος –Τα μνημεία και το Μουσείο

αλλά και κατά την χριστιανική περίοδο (εκκλησίες, πύργοι),



Παναγία Δροσιανή (Μονή Νάξου)



Παναγία Απεράθου Νάξου



Αη Γιάννης Απεράθου Νάξου



(πύργος Μπαρότσι Φιλώτι Νάξου



εσωτερικό κάστρου Χώρας Νάξου

Το μνημειώδες μαρμάρινο θύρωμα συνεχίζει κατά την σύγχρονη εποχή να είναι ιδιαίτερα ενεργό, βλ.π.χ. κτίριο Μπαρμπαλιά στην Αθήνα, ουρανοξύστης στη Νέα Υόρκη κ.α.⁶⁹

1.4.7 Αρχιτεκτονική - Πολεοδομική Φυσιογνωμία παραδοσιακών οικισμών Νάξου.

Το μαρμάρινο θύρωμα, είναι αρχιτεκτονικό στοιχείο επαναλαμβανόμενο και σε όλες τις παραδοσιακές κατοικίες του νησιού, που στις περισσότερες σήμερα λόγω παλαιότητας και εγκατάλειψής τους, έχουν προκληθεί σοβαρές βλάβες και είναι ετοιμόρροπες.



Θυρώματα ετοιμόρροπου κτιρίου στον παραδοσιακό οικισμό Σκαδού Νάξου

⁶⁹ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Βασιλείου Λαμπρινουδάκη, ομ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών



Θυρώματα ετοιμόρροπων κτιρίων στον παραδοσιακό οικισμό Κορώνου Νάξου



Θυρώματα ετοιμόρροπου κτιρίου στον παραδοσιακό οικισμό Καλόξυλου Νάξου,

Χαρακτηρισμένοι, επί το πλείστον, παραδοσιακοί οικισμοί, αναπτύσσονται στην ορεινή Νάξο. Η αρχιτεκτονική τους δίνει καθαρά την εικόνα της εξελικτικής ιστορικής πορείας του τόπου και χωροθετούνται εντυπωσιακά μέσα στο φυσικό περιβάλλον με αμφιθεατρική διάταξη.

Η κλίση του εδάφους στις πλαγιές των βουνών, καθιέρωσε την κατασκευή κτιρίων με ύψος που φθάνει μέχρι και τον ένα όροφο. Το υλικό κατασκευής των κτιρίων που κυριαρχεί είναι η πέτρα της περιοχής.

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Νάξου, έχει το ενδιαφέρον που γενικά παρουσιάζει η κυκλαδική αρχιτεκτονική, τόσο στην κατοικία όσο και στη ναοδομία. Χαρακτηρίζεται από την αυστηρή γεωμετρικότητα των κτισμάτων της και τη λειτουργικότητα τους. Ο βασικός χαρακτηριστικός τύπος της κυκλαδίτικης λαϊκής κατοικίας είναι σε σχήμα ορθογωνίου παραλληλεπιπέδου, μονόχωρο δωμοσκεπαστο σπίτι. Τα σπίτια είναι λιθοδόμητα με λίγα, τα απαραίτητα μόνο, ανοίγματα. Το έντονο φως, ο δυνατός αέρας και έλλειψη επαρκούς ξυλείας δεν επιτρέπουν την κατασκευή μεγάλων κουφωμάτων και την κατασκευή μεγάλου μήκους δοκών. Γι' αυτό και συχνά γίνεται χρήση ενός ενδιάμεσου τόξου (αψίδας) για να στηριχθούν επάνω του τα δοκάρια του δώματος. Το εσωτερικό των σπιτιών είναι απλό. Συνήθως μια υψομετρική διαφορά τονίζει και τη διαφορετική αποστολή ενός τμήματος του εσωτερικού χώρου, όπως αυτού που προορίζεται για τον ύπνο, καθώς και του «ματζέ» (κελάρι).

Χαρακτηριστικά είναι και τα πλακόστρωτα σοκάκια και στιαστά που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι των χωριών της Νάξου. Το δίκτυο δρόμων που οδηγούσε στα κτήματα και στους τόπους βοσκής θυμίζει ιστό αράχνης και τις περισσότερες φορές ήταν καλντερίμι.

Οι οικισμοί χαρακτηρίζονται επίσης από την υψηλή πυκνότητα δόμησης στο πυκνοδομημένο τμήμα τους, η οποία περιορίζει ακόμη περισσότερο τους ελεύθερους χώρους (δρόμους και πλατείες). Η αλλοίωση του δομημένου περιβάλλοντος των οικισμών προέρχεται κυρίως από την εγκατάλειψη και την ελλιπή συντήρηση πολλών κατοικιών. Επίσης, η χρήση σύγχρονων υλικών κατασκευής άσχετων με την αρχική δομή των κτιρίων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην υποβάθμιση του οικιστικού αποθέματος.

Οι ορεινοί παραδοσιακοί οικισμοί της Νάξου είναι:⁷⁰

1. Κινίδαρος
2. Κορωνίδα
3. Κόρωνος
4. Μονή
5. Φιλώτι
6. Χαλκείο
7. Ακάδημοι
8. Καλόξυλος
9. Κεραμείο
10. Απείρανθος
11. Δανακός

Οι οικισμοί αυτοί, είναι βασικά στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής πολιτιστικής κληρονομιάς και της φυσιογνωμίας του νησιού και αποτελούν εντυπωσιακά αξιοθέατα του. Στους χώρους τους αποτυπώνονται και εκφράζονται τρόποι ζωής, τεχνικές μέθοδοι, αισθητικές προτιμήσεις, καλλιτεχνικά ρεύματα και κοινωνικές σχέσεις, όπως ιστορικά διαμορφώθηκαν.

Η προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας τους, είναι προϋπόθεση για τη διάσωση της ιστορικής ταυτότητας της Νάξου.

Τα παραδοσιακά κτίρια πληρούν τα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό τους ως διατηρητέα, αφού διαθέτουν αξιόλογα μορφολογικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία, τα οποία τους προσδίδουν ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία και αφού λόγω της μεταξύ τους θέσης, συνθέτουν το ενιαίο σύνολο του παραδοσιακού οικισμού.

⁷⁰ Δ Ι Κ Τ Υ Ο Α Ε Ι Φ Ο Ρ Ω Ν Ν Η Σ Ω Ν Δ Α Φ Ν Η, Ερευνητικό έργο: Έρευνα για την αειφόρο ανάπτυξη στην Νάξο, Ερευνήτρια: Κωνσταντίνα Πιλάκα-ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2006

Οι δράσεις προστασίας τους είναι ένα ολόκληρο φάσμα επεμβάσεων και περιλαμβάνει διατήρηση, επισκευή, αποκατάσταση και ανακατασκευή.

Αναγκαίο υπόβαθρο για την προστασία, έρευνα, μελέτη και οικονομική διαχείριση των παραδοσιακών κτιρίων, αποτελεί η καταγραφή τους και η διατήρηση ενός αναγνωρισμένου αρχείου (ταξινόμηση κατά κατηγορία και είδος).

Το αρχείο⁷¹ αυτό θα πρέπει αρχικά να αποτελεί ένα ενιαίο μητρώο των διατηρητέων κτιρίων και εν συνεχεία να εμπλουτιστεί με το σύνολο των προτεινόμενων προς διατήρηση κτιρίων και ακόμη να περιλαμβάνει:

- α) Την πράξη χαρακτηρισμού και τα κριτήρια με βάση τα οποία έχει γίνει.
- β) Τα πολεοδομικά στοιχεία των κτιρίων (απόσπασμα χάρτη της περιοχής Ο.Τ. κ.λπ.).
- γ) Φωτογραφίες ή και σχέδια.
- δ) Το νομικό καθεστώς που διέπει το διατηρητέο.
- ε) Τα κίνητρα που υπάρχουν για τους ιδιοκτήτες /νομείς.
- στ) Τα δικαιώματα των ιδιοκτητών/νομέων και η δέσμευσή τους (τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν στο κτίριο).
- ζ) Ο πλήρης αριθμός μητρώου του κτιρίου ο οποίος δεν αλλάζει και παραμένει η ταυτότητα του κτιρίου όσο αυτό υφίσταται.

Όλες αυτές οι καταγραφές πρέπει να ενωθούν σε ένα ολοκληρωμένο και ολιστικό σύστημα αρχαικής διαχείρισης ώστε να μπορούν να καταταγούν με κοινούς κανόνες και τα παραδοσιακά κτίρια να προστατευτούν με θεσμοθετημένες τεχνικές και μεθοδολογίες.

Στην απόφαση χαρακτηρισμού⁷² μπορεί να αναφέρεται και η χρήση του κτιρίου ή η αλλαγή χρήσης αυτού. Η απόφαση χαρακτηρισμού του κτιρίου αποτελεί την ισχυρότερη κανονιστική διοικητική πράξη, η οποία αποσκοπεί στην προστασία και ανάδειξη του κτιρίου και ως εκ τούτου είναι ο κατεξοχήν κατευθυντήριο οδηγός επισκευής, προστασίας και ανάδειξής του.

Το Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού έχει την αρμοδιότητα χαρακτηρισμού κτιρίων ως διατηρητέων και ειδικότερα ως «νεωτέρων μνημείων» βάσει του Αρχαιολογικού Νόμου 3028/2002 σε όλη την Επικράτεια.

Κίνητρα για τους ιδιώτες ιδιοκτήτες

Η νομοθεσία για την προστασία των διατηρητέων κτιρίων και συνόλων προβλέπει την παροχή κινήτρων προς τους ιδιοκτήτες. Ωστόσο όπως έχει διαπιστωθεί στην πράξη τα κίνητρα αυτά είναι παντελώς ανενεργά. Απαιτούνται λοιπόν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, οι οποίες θα ενεργοποιήσουν τα ήδη προβλεπόμενα από τη νομοθεσία κίνητρα αλλά και θα τα εμπλουτίσουν και με άλλα, ώστε να γίνει δυνατή η θετική τους συμβολή στην προσπάθεια διατήρησης και αποκατάστασης της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς.

Οι παρεμβάσεις συνεπώς του κράτους δεν θα πρέπει να περιοριστούν σε γενικόλογες ευχές για την παροχή κινήτρων αλλά συγκεκριμένα να ενσκήψουν με σοβαρότητα και υπευθυνότητα στο πολύ σημαντικό αυτό θέμα, επειδή κατά την άποψή μας θα μπορούσε να λειτουργήσει ευεργετικά.

Τα κίνητρα είναι εργαλεία παρακίνησης. Η παρακίνηση κατευθύνει τη δράση των ατόμων και δημιουργεί μια τάση επιμονής για την επίτευξη των στόχων. Στην περίπτωση της διατήρησης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς η παρακίνηση κατευθύνεται προς όλους, δηλαδή:

⁷¹ ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΜΗΜΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

«Διατηρητέα Κτίρια και Στοιχεία Ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος -Παραδοσιακοί Οικισμοί και Οικιστικά Σύνολα - Ιστορικά Κέντρα και Πόλεις» Πόρισμα Ομάδας Εργασίας του ΤΕΕ/ΤΚΜ, όπως εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. Α173Α/Σ12/09 απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής.

⁷² <http://www.ypeka.gr/>

- στους πολίτες
- στους ιδιοκτήτες
- στις Υπηρεσίες του Κράτους και των ΟΤΑ
- στους επαγγελματίες

Παρακίνηση δεν είναι μόνο η θέσπιση κινήτρων. Είναι ακόμα και η χρήση κάθε μορφής φυσικών και ψυχολογικών παραγόντων, που σκοπό έχουν να κινητοποιήσουν τη συμμετοχή όλων των παραπάνω στην όλη επιχείρηση υποδοχής, αποδοχής και εφαρμογής των μέτρων προστασίας των αρχιτεκτονημάτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς.⁷³

Είναι γεγονός ότι η διατήρηση και η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί συστατικό στοιχείο της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα.⁷⁴

Κτήρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής θα μπορούσαν να αποκτήσουν νέες χρήσεις και να στεγάζουν διάφορες λειτουργίες, όπως τουριστικά καταλύματα (που είναι σε έλλειψη στους παραδοσιακούς οικισμούς του νησιού), μουσεία, εκθέσεις, εστιατόρια, δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες, κλπ.

Η ήπια τουριστική ανάπτυξη, όπου έχει εφαρμοστεί, δίνει ζωή στους παραδοσιακούς οικισμούς, όπως είναι οι περισσότεροι οι παραδοσιακοί οικισμοί της Ηπείρου (οι πιο χαρακτηριστικοί από αυτούς βρίσκονται στα Ζαγοροχώρια, την Κόνιτσα, το Μέτσοβο, τα Τζουμέρκα και στην ορεινή Θεσπρωτία), του παραδοσιακού οικισμού Απεράθου Νάξου, κ.α.



Γειτονιές του παραδοσιακού οικισμού Απεράθου Νάξου.

1.4.8 Φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον που σχετίζεται με τα πετρώματα της Νάξου-Αναβαθμίδες.

Η ξερολιθιά είναι τοίχος για την κατασκευή του οποίου έχουν χρησιμοποιηθεί μόνο πέτρες χωρίς συνδετικό υλικό. Ως τεχνική συναντάται σε όλο τον κόσμο⁷⁵. Στην Ελλάδα είναι χαρακτηριστικές στον Αιγιακό χώρο οι ξερολιθιές που

⁷³ Αποσάσματα από την ΕΙΣΗΓΗΣΗ: «Παραδοσιακοί Οικισμοί και Διατηρητέα Κτίρια. Εννοιολογικό Πλαίσιο και Θεσμικό Καθεστώς Προστασίας.» Νικολέτα Παρθενοπούλου-Διπλ. Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ

⁷⁴ Βιώσιμα μοντέλα ολοκληρωμένης ανάπτυξης ορεινών περιοχών (Η περίπτωση της Ηπείρου και της Πίνδου)-Πρακτικά Διεθνούς Αναπτυξιακού Συμποσίου- Επιμέλεια Στέργιος Μπαμπανάσης, Ναπολέων Μαραβέγιας, Χρήστος Κατσιούλης-2014

⁷⁵ ΟΙ ΤΟΙΧΟΙ ΑΠΟ ΞΕΡΟΛΙΘΙΑ - Εγχειρίδιο για κατασκευές και επισκευές με κείμενα που έχουν επιλεγεί από το βιβλίο: MURS DE PIERRES SECHES-Manuel pour la construction et la refecton Έκδοση του Ιδρύματος για Δράσεις Προστασίας Περιβάλλοντος, Ελβετία 1996

στηρίζουν αναβαθμίδες, κοινώς χαλιά, ή πεζούλες, ή αιμασιές, που στόχο έχουν την δημιουργία καλλιεργήσιμης γης (σε μορφή βαθμίδων) μιας πλαγιάς και την προστασία έτσι του εδάφους από τη διάβρωση, καθώς αυτές οι ξερολιθιές χρησιμεύουν ως φράκτες. Με την τεχνική αυτή χτίζονται επίσης μικρές γέφυρες και κτίσματα π.χ. μητάτοι, βαθμιδωτά μονοπάτια κ.λπ.

Οι ξερολιθικοί τοίχοι είναι οι πολύτιμοι μάρτυρες μίας παραδοσιακής τεχνικής χτισίματος που χάνεται στα βάθη των αιώνων. Τότε όπως και πρόσφατα οι τοίχοι αυτοί είχαν κατασκευασθεί χωρίς τσιμέντο ή κάποιο άλλο συνδετικό υλικό. Αυτή η ήπια τεχνική χτισίματος προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα. Οι ξερολιθικοί τοίχοι είναι ένα θαυμάσιο παράδειγμα ανακύκλωσης άχρηστων υλικών, διότι κατασκευάζονται από τις πέτρες που μαζεύονται όταν γίνεται ο καθαρισμός των χωραφιών. Δεν παρουσιάζουν την ακαμψία των τοίχων από beton, αλλά έχουν μια προσαρμόσιμη δομή: μπορούν να παραμορφώνονται με την πάροδο των ετών χωρίς να υφίστανται ρωγμές. Έτσι δεν επηρεάζονται σχεδόν καθόλου από την παγωνιά, ακόμα κι όταν οι μεμονωμένες πέτρες σκάσουν σε μικρά κομμάτια. Η επιβίωση αυτής της αρχαίας μεθόδου χτισίματος επιβεβαιώνεται από την διατήρηση των τοίχων που είναι ζωντανό ακόμη μάρτυρες αυτής της τεχνικής.

Οι ξερολιθικοί τοίχοι, είναι κατασκευές αισθητικά εξαιρετικές αλλά ταυτόχρονα ζωτικές για τους τόπους και τους κατοίκους τους και αξίζουν προστασίας και διατήρησης για πολιτιστικούς, αισθητικούς, περιβαλλοντικούς αλλά και αντιδιαβρωτικούς λόγους.

Λόγω της κλίσης του γεωφυσικού ανάγλυφου, στην ορεινή και ημιορεινή Νάξο, οι περιοχές με πολύ μικρές κλίσεις πρηνών, οριζόντιες ή σχεδόν οριζόντιες, είναι ελάχιστες. Η επισιτιστική ανάγκη⁷⁶ του τοπικού πληθυσμού, ανάγκασε τους κατοίκους των ορεινών και ημιορεινών περιοχών, από την αρχαιότητα, να «χαράζουν» τα βουνά και να κατασκευάζουν αναβαθμίδες (πεζούλες), προκειμένου να συγκρατήσουν το πολύτιμο λιγιστό χώμα πάνω στα βράχια και οι βροχοπτώσεις να μην το παρασύρουν. Έτσι, δημιούργησαν αυτή την καλλιεργούμενη «σκάλα» στις πλαγιές των βουνών, μετατρέποντας τα άγονα εδάφη σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις με δυνατότητα να συγκρατούν το νερό και να κάνουν άνυδρους τόπους, φιλόξενους και αρχιτεκτονικά ξεχωριστούς, κομμάτι της τοπικής οικονομίας αλλά και αναπόσπαστο μέρος του αγροτικού τοπίου. Ιδιαίτερα μεγάλη συγκέντρωση αναβαθμίδων παρουσιάζεται στην περιοχή της Κορώνου και Σκαδού στη ΒΑ Νάξου, που οι κατασκευές φθάνουν ακόμα και σε υψόμετρο 900μ. περίπου.

Πέρα από την αντιδιαβρωτική, καλλιεργητική, οικονομική αξία των αναβαθμίδων, έξω από την σημαντικότερη προσφορά τους στον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων, αποτελούν ένα δείγμα απaráμιλλης εργατικότητας και εφευρετικότητας των κατοίκων των ορεινών και ημιορεινών περιοχών. Αποτελούν την επιβεβαίωση της ανθρώπινης κυριαρχίας και παρουσίας σε ένα χώρο αφιλόξενο, δύσβατο, εχθρικό που το πείσμα της επιβίωσης, η αδάμαστη θέληση των κατοίκων μετέτρεψαν τα βουνά σε εύφορες περιοχές.

Μέχρι τα τέλη του '50-55 η συντήρηση των ξερολιθιών αποτελούσε εργασία ρουτίνας. Οι αγρότες-σμουριδεργάτες συντηρούσαν και επισκεύαζαν τις ξερολιθιές τους, που αποτελούσαν τα όρια των αγρών τους και προστάτευαν την καλλιεργήσιμη γη τους, από τη διάβρωση. Για την κατασκευή ενός ξερολιθικού τοίχου χρειάζονται πάνω απ' όλα πέτρες και χρόνος. Χρειάζονται περίπου 1 τόνος πέτρες για κάθε τρέχον μέτρο τοίχου ύψους 1 μέτρου και πάχους στη βάση 70 εκατοστών.

⁷⁶ Δ Ι Κ Τ Υ Ο Α Ε Ι Φ Ο Ρ Ω Ν Ν Η Σ Ω Ν Δ Α Φ Ν Η - Ερευνητικό έργο: Έρευνα για την αειφόρο ανάπτυξη στην Νάξο-Ερευνήτρια: Κωνσταντίνα Πλάκα-ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2006

Ο τοίχος της ξερολιθιάς χρειάζεται συντήρηση και περιποίηση. Χρειάζεται κάθε χρόνο έλεγχος ώστε αν έχουν φύγει κάποιες πέτρες ή σφήνες, μ' ένα σφυρί να ξαναμπούν στη θέση τους. Επίσης πρέπει ν' αφαιρούνται θάμνοι και δενδρύλλια που τυχόν έχουν φυτρώσει στον τοίχο.

Η επισκευή ενός τοίχου απαιτεί την καθαίρεση του τμήματος που έχει υποστεί ζημιές και την ανακατασκευή του. Η τεχνική της ξερολιθιάς είναι γνωστή από τις παλαιότερες γενιές και δεν απαιτεί παρά ελάχιστα εργαλεία και στην ανάγκη αρκούν τα χέρια. Ένας έμπειρος τεχνίτης μπορεί να κατασκευάσει από 2 έως 4 m² ημερησίως, εφόσον διαθέτει καλές πέτρες και επαρκείς στον αριθμό.

Σύμφωνα με τον παραδοσιακό τρόπο χτισίματος των αναβαθμίδων, οι αγρότες δημιουργούσαν μια κλίση στο έδαφος προς το εσωτερικό και ένα περίπου μέτρο πριν από την επόμενη ξερολιθιά άνοιγαν ένα αυλάκι. Εκεί θα κατέληγε το νερό που περίσσευε αφού είχε πετύχει όλη την καθίζηση που είναι δυνατόν να πετύχει. Το αυλάκι αυτό λέγονταν ξερεματιστής, γιατί οδηγούσε το νερό στο διπλανό πέτρινο μονοπάτι-κανάλι και από εκεί στο ρέμα, όπου είχαν χτίσει μικρά φράγματα, με ξερολιθιά και λάσπη στο εσωτερικό, για να συγκρατήσουν το περισσευούμενο νερό του χειμώνα για τις καλοκαιρινές καλλιέργειες.

Σήμερα, το απαράμιλλης ομορφιάς αυτό τοπίο των αναβαθμίδων, το τόσο πολύτιμο για τη διατήρηση του λιγιστού χρώματος των βουνών, την ανάσχεση της χειμαρρώδους ροής των νερών και τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφόρων οριζόντων βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο. Αυτό οφείλεται στην μεγάλη μετακίνηση του πληθυσμού από τις ορεινές περιοχές προς το εξωτερικό, τις αστικές περιοχές της Ελλάδας ή ακόμη στα πεδινά του νησιού, όπου υπάρχει τουριστική ανάπτυξη.

Η εγκατάλειψη των ορεινών και ημιορεινών περιοχών, για μια πιο εύκολη ζωή στην πόλη, παρέδωσε το σύστημα των αναβαθμίδων στο έλεος των στοιχείων της φύσης. Η θεωρούμενη ως «αντιπαραγωγική» επένδυση για την επισκευή τους, η τουριστικοποίηση του εργατικού δυναμικού, έχει φέρει σε οριακό σημείο τη διατήρησή τους. Η εγκατάλειψη της δραστηριότητας αυτής των αγροτών, φαινόμενο που συναντάμε σ' όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως στη Μεσόγειο, οδηγεί όχι μόνο στην εξαφάνιση ενός σημαντικού μέρους της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και των μυστικών της τέχνης αυτής, αλλά και στην αλλοίωση του τοπίου και σε μία σειρά φυσικών απωλειών όπως είναι η διάβρωση του εδάφους και η εξαφάνιση ενός βιότοπου μεγάλης αξίας.

Τέλος, αναπόσπαστα δομικά στοιχεία του αγροτικού τοπίου του νησιού, άμεσα συνδεδεμένα με την ζωή των κατοίκων του νησιού και κατασκευασμένα από το πέτρωμα της περιοχής τους, αλλά συγχρόνως μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν και οι διάσπαρτοι ανεμόμυλοι, νερόμυλοι, τ' αλώνια, οι πηγές, τα λιοτρίβια, οι μητάτου, οι στέρνες κ.τ.λ. Εγκαταλελειμμένα στη φθορά του χρόνου ή κατεστραμμένα από τη μεταμοντέρνα πολεοδομική αξιοποίηση, χρήζουν άμεσης συντήρησης, όχι μόνο στο πλαίσιο της διατήρησης του παραδοσιακού τοπίου, αλλά και στο πλαίσιο μιας ορθολογικής τουριστικής αξιοποίησής τους με πολλαπλά οφέλη για τους κατοίκους του νησιού, στα πλαίσια μιας ήπιας τουριστικής ανάπτυξης με μικρή αρνητική επίπτωση στο περιβάλλον.

Κεφάλαιο 2: Αναφορές στο θεσμικό πλαίσιο

2.1 Αρχή της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης

Από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, η ολοένα αυξανόμενη κυριαρχία του ανθρώπινου παράγοντα στο φυσικό περιβάλλον αποτέλεσε λόγο υποβάθμισης και καταστροφής του.

Μόλις τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα, η διεθνής κοινότητα φαίνεται να συνειδητοποιήσει ότι η ολοένα και αυξανόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προκαλεί δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία και στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων, και ότι οι φυσικοί πόροι έπρεπε να διατηρηθούν και για τις επόμενες γενεές. Το στίγμα της παγκόσμιας ανησυχίας αλλά και του έντονου ενδιαφέροντος, εκφράστηκε πλέον όχι με γενικές διακηρύξεις και ευχές αλλά με νομικά κείμενα δεσμευτικά, με διεθνείς συμβάσεις, συνταγματικές, νομοθετικές και κανονιστικές πράξεις, καθώς οι κανόνες του δικαίου είναι εκείνοι που μπορούν να επιβάλλουν την τάξη.

Στα κείμενα αυτά διατυπώθηκαν οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες έχουν ερμηνευθεί από την επιστήμη και τη νομολογία, δηλαδή τις αποφάσεις των Δικαστηρίων (στην Ελλάδα κυρίως του Συμβουλίου της Επικρατείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων).

Το 1987, η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του ΟΗΕ, δημοσιεύει τα πορίσματα της στην Έκθεση με τίτλο: «Το Κοινό μας Μέλλον», εισάγει τον όρο «Αειφόρος Ανάπτυξη» ή «βιώσιμη ανάπτυξη» προσδιορίζοντας την ως: «η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των σύγχρονων γενεών χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες». Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό η βιώσιμη ανάπτυξη παρέχει ένα πλαίσιο για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών πολιτικών στις αναπτυξιακές στρατηγικές ξεπερνώντας με αυτό τον τρόπο την αντίληψη πως η περιβαλλοντική διατήρηση μπορεί να επιτευχθεί μόνο σε βάρος της οικονομικής ανάπτυξης. Ο ορισμός αυτός σηματοδοτεί την πολιτική απαρχή της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης.

Σήμερα όπως έχει διευρυνθεί η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, προωθείται η αντίληψη ότι η μακροχρόνια αποτελεσματική ανάπτυξη, τόσο για τις αναπτυγμένες, όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες, πρέπει να βασίζεται σε τρεις διακριτούς πυλώνες: τη προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο και ότι η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Όσον αφορά στην υιοθέτηση της βιώσιμης ανάπτυξης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπήρξε επίσης μία «εξελικτική» πορεία της έννοιας. Από την πλευρά των οικονομικών του περιβάλλοντος, το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι τους οποίους αυτό περιλαμβάνει μπορεί να θεωρηθούν ως απόθεμα φυσικού κεφαλαίου. Το απόθεμα αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να αποσπασθεί.

Η προσέγγιση της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η λεγόμενη «προσέγγιση των τριών πυλώνων» (οικονομική αποτελεσματικότητα, περιβαλλοντική προστασία, κοινωνική δικαιοσύνη), η οποία προϋποθέτει την ενσωμάτωση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πολιτικών. Η βιώσιμη ανάπτυξη λαμβάνεται υπόψη ως υπερκείμενη αρχή και αναγνωρίζεται πως η ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί βιώσιμη εάν και μόνο αν το παραγόμενο αποτέλεσμα από τη χρήση του αποθέματος του κεφαλαίου, δηλαδή η «ευημερία», παραμένει σταθερό ή αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου (GHK, 2002).

Το ελληνικό δίκαιο περιβάλλοντος διαμορφώνεται και εξελίσσεται αφενός με τη θέσπιση νομοθετημάτων και την καθιέρωση αρχών που προέρχονται από το κοινοτικό δίκαιο και αφετέρου με την πλούσια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σε θέματα οικονομικής ελευθερίας και προστασίας του περιβάλλοντος.

Το ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνει μεν τη γενική οικονομική ελευθερία, θέτει όμως, περιορισμούς που απορρέουν από την προστασία του περιβάλλοντος, κατοχυρώνοντας την αρχή της αειφορίας στο άρθρο 24.

Σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 24 παρ. 1 Συντ. για τη προστασία του περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με τα άρθρα 106 παρ. 1 για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και 5 παρ. 1 για την οικονομική ελευθερία, το δικαστήριο δέχτηκε ότι για τη σύγκρουση περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών αναγκών και συμφερόντων πρέπει να υιοθετηθεί ως μέθοδος άρσης της σύγκρουσης η αρχή της στάθμισης συμφερόντων. Πρέπει επίσης να συνεκτιμώνται όλοι οι παράγοντες που συνθέτουν το εθνικό συμφέρον και τελικώς να προκρίνεται η λύση, η οποία εξυπηρετεί καλύτερα το συμφέρον αυτό κατά τη βούληση του νομοθέτη.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, έχει διαμορφωθεί από τη νομολογία των δικαστηρίων στην Ελλάδα που έλαβαν υπόψη τους το διεθνές δίκαιο περιβάλλοντος. (διεθνείς διακηρύξεις, διεθνείς συμφωνίες για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και η πρόταξη της προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης)⁷⁷

2.2 Χωρικό πρότυπο ανάπτυξης, στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας- Τι προβλέπεται για τον ορυκτό πλούτο της Νάξου.

Στο Άρθρο 24 του Συντάγματος όπως αναθεωρήθηκε με το από 27-5-2008 Ψήφισμα της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων με την παρ. 1 θεσμοθετήθηκε ότι: «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας» και με την παρ.6 θεσμοθετήθηκε ότι «Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος»

Ταυτόχρονα στην παρ.2 του ίδιου άρθρου αναφέρεται ότι:

«Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης.»

Ένα οποιοδήποτε Έργο, πρέπει πριν από όλα, να έχει ήδη ενταχθεί στο χωροταξικό σχεδιασμό της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει. Τυπικά, αυτή η διαδικασία προσδίδει στο έργο την απαιτούμενη νομιμότητα, προκειμένου να υλοποιηθεί.

Στην ουσία, η χωροθέτηση έργων υποδομής της Χώρας είναι μία διαδικασία με την οποία εξοικονομούνται πόροι (φυσικοί, οικονομικοί κ.λπ.) και γίνεται πιο ορθολογική γεωγραφική κατανομή των εθνικών υποδομών.

⁷⁷ ΒΙΩΣΙΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ (Μάρτιος 2008)-ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
Δικηγόρος Δ.Ν., Ειδική Επιστήμων στο Συνήγορο του Πολίτη-
<http://www.nomosphysis>

Το ισχύον Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο , είναι το «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», (ΦΕΚ 128 Α/ 3.07.08), στο οποίο η Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης εκτιμώντας μεταξύ άλλων που αφορούν την Ελλάδα τα παρακάτω σχετικά με τις νησιωτικές περιοχές:

Παρ.Γ2.8 Η ιδιαίτερη γεωμορφολογία της χώρας θέτει αναπτυξιακούς περιορισμούς (φραγμούς και ασυνέχειες στην κατανομή των δραστηριοτήτων στο χώρο). Ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και τον καθοριστικό παράγοντα για το, εξαιρετικής ποιότητας, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της. Η ανάδειξή του, με τη χρήση κατάλληλων αναπτυξιακών πολιτικών και, κυρίως, με τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής, μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της αναπτυξιακής πορείας της Χώρας.

Ε. Ως προς τη χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα των παραγωγικών τομέων και τη σχέση τους με το περιβάλλον:

παρ.6. Η χώρα είναι πλούσια σε μεταλλεύματα και ορυκτά. Οι σχετικές δραστηριότητες συναντώνται σχεδόν σε όλους τους νομούς της χώρας, ακόμη και στις νησιωτικές περιοχές, όπου απαντώνται διάφορα κοιτάσματα και ορυκτά και τα οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία λόγω της συμβολής τους στην παραγωγική διαδικασία. Η χωρική διάσταση της εξορυκτικής και της μεταλλευτικής δραστηριότητας συνδέεται με την ανάγκη αναγνώρισης των ορυκτών πόρων ως ισότιμων προς τους λοιπούς φυσικούς πόρους και με την εξασφάλιση της δυνατότητας αξιοποίησής τους, κατά τρόπο συμβατό με την προστασία του περιβάλλοντος και την άσκηση τουριστικών ή άλλων δραστηριοτήτων.

Παρ.7. Εκτιμάται ότι, με την προϋπόθεση τήρησης των απαιτούμενων περιβαλλοντικών όρων και μέτρων, η άσκηση μεταλλευτικών δραστηριοτήτων μπορεί να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη περιοχών με περιορισμένες οικονομικές δραστηριότητες και στη συγκράτηση του πληθυσμού στην υπαίθρο χώρα.

Παρ 13. Διαπιστώνεται ότι οι βασικές μορφές τουρισμού, που αναπτύχθηκαν μέχρι σήμερα στην Ελλάδα, αξιοποίησαν μέρος της ποικιλίας και των διατιθέμενων τουριστικών πόρων. Το πλήθος των νησιών, το μεγάλο μήκος των παράκτιων περιοχών και το μεσογειακό κλίμα κατέστησαν τη χώρα προνομιακό τουριστικό προορισμό, με κυρίαρχο το μοντέλο «ήλιος-θάλασσα». Ωστόσο, οι διεθνείς τάσεις για εξατομίκευση του τουριστικού προϊόντος, σε συνδυασμό με την αύξηση του ανταγωνισμού λόγω της εισόδου και άλλων μεσογειακών χωρών στην αγορά, καθώς και η αλλοίωση ή η υπερφόρτιση σημαντικών πόρων λόγω της κατανάλωσής τους με βάση το κυρίαρχο μοντέλο, καθιστούν αναγκαία, σύμφωνα και με τη μελέτη του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό, την παράλληλη ανάπτυξη και άλλων μορφών τουριστικής δραστηριότητας αλλά και την αναβάθμιση και τον εμπλουτισμό των υφισταμένων.

Παρ. 14. Διαπιστώνεται, επίσης, αύξηση του ενδιαφέροντος για ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο αθλητικός, ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός, ο θρησκευτικός, ο ιαματικός τουρισμός, ο καταδυτικός και ο αλιευτικός.

Η. Ως προς τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, αγροτικού, παράκτιου και νησιωτικού χώρου, καθώς και των παραμεθόριων περιοχών:

Παρ. 1. Οι ορεινές, οι παράκτιες, οι αγροτικές και οι νησιωτικές περιοχές της χώρας, παρά τα χωροταξικά τους πλεονεκτήματα (εξαιρετικό εύκρατο κλίμα, αρμονία φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, παρουσία διάσπαρτων νησιωτικών συμπλεγμάτων μοναδικής ομορφιάς, βατοί ορεινοί όγκοι με ποικιλία αξιόλογων τοπίων, μεγάλη βιοποικιλότητα) και γενικά την πληθώρα μοναδικών τουριστικών και

άλλων παραγωγικών πόρων που διαθέτουν, εμφανίζουν ποικιλία προβλημάτων που οφείλονται κατά περίπτωση:

- στα ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους, τα οποία δημιουργούν προβλήματα στην προσβασιμότητα και, κατ' επέκταση, στην επικοινωνία (όπως η έλλειψη ικανοποιητικού οδικού δικτύου στις ορεινές περιοχές, η βελτίωση του οποίου απαιτεί σημαντικά έργα υποδομών, και οι μεγάλες θαλάσσιες αποστάσεις των νησιών από την ηπειρωτική χώρα),

- στην έλλειψη ενδοχώρας και κρίσιμης μάζας σε πλείστες περιοχές, γεγονός που συχνά συνεπάγεται υποβαθμισμένες αλλά και, με μεγάλο συγκριτικά κόστος παροχής και διατήρησης, υπηρεσίες και υποδομές, - ενίοτε δε στο πρότυπο ανάπτυξης που επιφέρει αλλοιώσεις στο φυσικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον.

2. Τα παραπάνω προβλήματα εκτιμάται ότι είναι δυνατό να αντιμετωπιστούν με την κατάλληλη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτουν οι ενότητες αυτές, αλλά και με ενέργειες άρσης των φραγμών που δημιουργείται από το ορεινό ανάγλυφο (τεχνολογικές κ.ά.), τις μεγάλες θαλάσσιες αποστάσεις των νησιών από την ηπειρωτική χώρα, καθώς και την υψηλή εξάρτηση του νησιωτικού χώρου από την Αττική-Αθήνα.

3. Ειδικότερα, εκτιμάται ότι ο ορεινός χώρος διαθέτει προοπτικές αναζωογόνησης και χωροταξικής ενσωμάτωσης στο εθνικό σύστημα αξόνων και πόλων ανάπτυξης μέσα και από τις επιδράσεις που θα δεχτεί από την αξιοποίηση των μεγάλων έργων υποδομής στο δυτικό και το βόρειο τμήμα της χώρας.

4. Εκτιμάται ότι οι ορεινοί όγκοι, όπως και ο παράκτιος και ο νησιωτικός χώρος, συνιστούν γεωγραφικές, οικονομικές και κοινωνικές ενότητες, το ανάγλυφο, το κλίμα, το φυσικό περιβάλλον και η πολιτισμική κληρονομιά των οποίων απαιτούν τον προσδιορισμό και την εφαρμογή μιας εξειδικευμένης αναπτυξιακής και χωροταξικής πολιτικής.

Θ. Ως προς τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και τη διατήρηση, ανάδειξη και προστασία της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς:

1. Παρά τον πλούτο και την ποικιλομορφία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που αποτελεί σημαντικό προνόμιο της χώρας, διαπιστώνεται η έλλειψη ολοκληρωμένου χωρικού σχεδιασμού, η οποία οδηγεί σε υποβάθμιση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της. Φύση, τοπία και παραδοσιακοί οικισμοί δεν προστατεύονται με επάρκεια στην πράξη, λόγω συγκρούσεων με οικονομικά συμφέροντα, που επενδύουν σε ακίνητα, και των έντονων τάσεων οικιστικής ανάπτυξης

2. Εκτιμάται, όμως, ότι - με κατάλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση, θεσμική θωράκιση της φυσικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς και προώθηση των αναγκαίων επενδύσεων για την προστασία και ανάδειξή της - είναι δυνατή η αλλαγή νοοτροπίας, στο άμεσο και το απώτερο μέλλον, και η συνειδητοποίηση ότι η ικανοποιητική διαχείριση και προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου αποτελεί προϋπόθεση για σταθερή, βιώσιμη και ποιοτική ανάπτυξη της χώρας.

3. Εξάλλου, ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί για το 'τοπίο', ώστε να αποτελέσει σημαντική συνιστώσα των πολιτικών χωροταξίας, πολεοδομίας, περιβάλλοντος, πολιτισμού και αγροτικής οικονομίας.

Ενέκρινε ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Κεφ 1 Άρθρο 1 Σκοπός του (Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α.) είναι ο προσδιορισμός στρατηγικών κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου για τα επόμενα 15 χρόνια, λαμβάνοντας υπόψη:

- την ανάγκη για:

α) προώθηση της αειφόρου, ισόρροπης και σφαιρικά ανταγωνιστικής ανάπτυξης,

β) κατοχύρωση της παραγωγικής και κοινωνικής συνοχής,

γ) διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς στο σύνολο του εθνικού χώρου και στις επιμέρους ενότητες του και

δ) ενίσχυση της θέσης της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο,

- τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η χώρα, σε διεθνές και κοινοτικό επίπεδο, για τη διαχείριση του χώρου, το περιβάλλον και την αειφορία,

- την υποχρέωση εναρμόνισης με το εθνικό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα εθνικής σημασίας που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου,

- την ανάγκη εναρμόνισης με τους γενικούς και επιμέρους οικονομικούς στόχους που έχουν τεθεί στο πλαίσιο του Αναθεωρημένου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς και με τις προτεραιότητες του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση.

- ότι το Γενικό Πλαίσιο αποτελεί, κατά νόμο, τη βάση αναφοράς για τον συντονισμό και την εναρμόνιση των επιμέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη συνοχή και την ανάπτυξη του εθνικού χώρου.

Άρθρο 2

Στόχοι

Το Γενικό Πλαίσιο στοχεύει στη διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης, στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας, που θα είναι αποτέλεσμα μιας συνθετικής, ισόρροπης, θεώρησης στο χώρο παραμέτρων που προωθούν την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της χώρας και ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική συνοχή και την ανταγωνιστικότητα.

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Ειδικότερα επιδιώκεται:

α. Η ενίσχυση του ρόλου της χώρας, σε διεθνές, ευρωπαϊκό, μεσογειακό και βαλκανικό επίπεδο, με:

- Την ανάδειξη των, μοναδικής αξίας, φυσικών και πολιτιστικών πόρων της και της μακραίωνης ιστορίας της που συνιστούν από κοινού αδιαμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας.

- Την ανάδειξή της σε σημαντικό κόμβο μεταφορών, ενέργειας, και επικοινωνιών, όπως και σε πόλο διασυνοριακών και λοιπών συνεργασιών, ιδίως δε συνεργασιών που προωθούν την έρευνα, την τεχνολογία, την καινοτομία και τον τουρισμό.

- Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας με την ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης και την αύξηση της ελκυστικότητας της χώρας για την προώθηση επιχειρηματικών δράσεων σε κλάδους στους οποίους διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, με το παρόν πλαίσιο, επιδιώκεται ειδικότερα :

ι) η αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης,

ιι) η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, μέσα από τη διαμόρφωση πλαισίου κατευθύνσεων που αφορούν ιδίως στον προσδιορισμό προτεραιοτήτων χωρικής

ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον και στην άρση των συγκρούσεων χρήσεων γης και

iii) η χωρικά εξειδικευμένη πολιτική κινήτρων.

Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, κυρίως εξωστρεφούς, αποβλέπει στην παραγωγή αγαθών, ιδίως ποιοτικών, με την αξιοποίηση της έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας.

β. Η ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης και της χωρικής συνοχής. Για το σκοπό αυτό, με το παρόν πλαίσιο, επιδιώκεται:

- Η ενίσχυση της ισόρροπης - πολυκεντρικής ανάπτυξης της χώρας, ιδίως με τον περιορισμό των ανισοτήτων ανάπτυξης μεταξύ διαφόρων περιοχών και την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων μιας εκάστης με σεβασμό στο περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκεται η επιτάχυνση του μετασχηματισμού του αστικού συστήματος της χώρας σε περισσότερο ισόρροπο και πολυκεντρικό και η ενθάρρυνση της ενδογενούς ανάπτυξης ιδιαίτερα των μειονεκτικών περιοχών του ορεινού και νησιωτικού χώρου.

- Ο περιορισμός της υπέρμετρης αστικοποίησης, μέσα από τη βελτίωση της ελκυστικότητας της υπαίθρου και την ενίσχυση της συμπληρωματικότητας και ισορροπίας μεταξύ αστικών κέντρων και αγροτικών περιοχών.

- Η βελτίωση της πρόσβασης σε βασικά δίκτυα μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών και η ανάπτυξη των σχετικών υποδομών. - Η βελτίωση της ποιότητας ζωής, σε συνδυασμό με τη διαφύλαξη των ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής, και η παροχή δυνατοτήτων επιλογής προτύπων διαβίωσης.

- Η ενίσχυση των κοινωνικών υποδομών και υπηρεσιών (εκπαίδευση, υγεία, κοινωνική πρόνοια, αθλητισμός).

γ. Η διαφύλαξη - προστασία του περιβάλλοντος και, κατά περίπτωση, η αποκατάσταση και / ή ανάδειξη των ευαίσθητων στοιχείων της φύσης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται:

- στον περιορισμό παραγόντων υποβάθμισης του χώρου, όπως η υπέρμετρη αστική εξάπλωση και η διάσπαρτη δόμηση,

- στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, στην πρόληψη της ρύπανσης καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

- στην πρόληψη και την αντιμετώπιση φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών και στην αποκατάσταση των πληγείσων περιοχών.

Παρ. Δ .

Για το νησιωτικό πολυπολικό αναπτυξιακό νησιωτικό σύμπλεγμα Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, μεταξύ άλλων επιδιώκονται επιπλέον τα εξής:

- Η ανάπτυξη συνεργασιών στους τομείς του τουρισμού, της αγροτικής παραγωγής, της μεταποίησης και της διακίνησης προϊόντων, της εκπαίδευσης, της έρευνας και τεχνολογίας, με έμφαση σε αντικείμενα αιχμής για τον νησιωτικό χώρο, καθώς και της προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Βάσει των ανωτέρω στόχων – επιδιώξεων δίδονται οι ακόλουθες κατευθύνσεις, οι οποίες εξειδικεύονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τη Βιομηχανία:

- **Διατήρηση της εξορυκτικής δραστηριότητας στις υφιστάμενες περιοχές εκμετάλλευσης και διασφάλιση της δυνατότητας επέκτασης σε περιοχές, όπου εντοπίζονται νέα κοιτάσματα ή νέα ορυκτά, με τήρηση των όρων προστασίας του περιβάλλοντος και των προϋποθέσεων λειτουργίας των γειτονικών δραστηριοτήτων. Πρόκειται, κυρίως, για ορυκτούς πόρους που καλύπτουν εγχώριες ανάγκες ή απευθύνονται σε διεθνείς αγορές, όπως :** ο λιγνίτης στην

Δυτική Μακεδονία και την Πελοπόννησο, ο βωξίτης στην Φωκίδα, Βοιωτία και Φθιώτιδα, τα σιδηρονικελιούχα μεταλλεύματα στη Βοιωτία, Φθιώτιδα, Εύβοια, Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, το αργό πετρέλαιο στο νομό Καβάλας, τα βιομηχανικά ορυκτά στην Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, τα μεικτά θειούχα και ο λευκόλιθος στη Χαλκιδική, οι άστριοι και στη κεντρική Μακεδονία, ο χρυσός στην Κεντρική Μακεδονία, η ποζολάνη, ο περλίτης, ο **μπεντονίτης και γενικά τα βιομηχανικά ορυκτά στις Κυκλάδες και το νότιο Αιγαίο** και ιδίως στη Μήλο, τη Νίσυρο και το Γυαλί, ο γύψος στην Κρήτη και τα μάρμαρα σε διάφορες θέσεις στο Ελλαδικό χώρο. **Πρέπει να σημειωθεί ότι τα μάρμαρα αποτελούν μία σημαντική κατηγορία ορυκτών πόρων με πολιτισμική και εμπορική σημασία που**

απαντώνται σε διάφορες θέσεις με ποικιλία μορφών και ιδιοτήτων. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις εντοπίζονται στους νομούς Δράμας, Καβάλας, Ημαθίας, Ιωαννίνων, Αττικής, Κοζάνης, Βοιωτίας, Αργολίδος, Αρκαδίας και νήσων όπως η Χίος και η Νάξος».

- Πρόνοια χωρικού σχεδιασμού απαιτείται επίσης για τα λατομεία αδρανών υλικών, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη και με μικρότερο κόστος κάλυψη των αναγκών των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων και έργων υποδομής, παράλληλα με την ελάχιστη δυνατή επίπτωση στο περιβάλλον. Ιδιαίτερα ενδιαφέρει: η πρόβλεψη χώρων εξόρυξης αδρανών σε περιοχές με μεγάλη ζήτηση (αστικά κέντρα, τουριστικές περιοχές, μεγάλα έργα υποδομής), η εξεύρεση θέσεων εκμετάλλευσης αδρανών για την εξασφάλιση παραγωγής προϊόντων που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά (παραδοσιακά κτίσματα), υλικών με ειδικές ιδιότητες καθώς και πρώτων υλών για μονάδες παραγωγής τσιμέντου και ασβέστη.

- Στα νησιά, με περιορισμένες ανάγκες δομικών υλικών, ο χωρικός σχεδιασμός λατομείων θα διενεργείται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

- Εξασφάλιση των θεμελιωδών προϋποθέσεων για τη λειτουργία των εξορυκτικών δραστηριοτήτων και κυρίως της δυνατότητας χωροθέτησης μονάδων πρωτογενούς επεξεργασίας ορυκτών πρώτων υλών και μονάδων μεταποίησης για καθετοποίηση της παραγωγής στους χώρους εξόρυξης, όπως επίσης και της εξασφάλισης θαλάσσιων διεξόδων για διακίνηση των προϊόντων, όταν αυτό επιβάλλεται για τεχνικο-οικονομικούς λόγους ή για λόγους ασφάλειας, λαμβάνοντας παράλληλα και τα αναγκαία μέτρα προστασίας και αποκατάστασης του περιβάλλοντος.

- Διασφάλιση των χώρων της εξορυκτικής δραστηριότητας από ανταγωνιστικές χρήσεις με κριτήρια τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και τη σπανιότητα των προς εκμετάλλευση πόρων, ειδικά στις παράκτιες ζώνες και στις περιοχές του δικτύου ΦΥΣΗ 2000.

- Εξασφάλιση των προϋποθέσεων σταδιακής και οριστικής αποκατάστασης των μεταλλείων και των λατομείων.

Γ. Τουρισμός

Σχετικά με τον τουρισμό Βασικοί στόχοι – επιδιώξεις είναι:

- Ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (γεωγραφική θέση, κλίμα, πολυνησιακός χαρακτήρας, μήκος και ποιότητα ακτών, ποικιλία και έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των πόρων, πυκνότητα και ποικιλία περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και πλούσιο πολιτιστικό κεφάλαιο).

- Βελτίωση της απόδοσης και της ανταγωνιστικότητας του τομέα με την προσαρμογή και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και του σχεδιασμού στα νέα δεδομένα και τάσεις της τουριστικής αγοράς. **Πρώθηση νέων μορφών τουρισμού που αναμένεται να συμβάλουν και στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου**

- **Διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας και των αποτελεσμάτων της σε νέες περιοχές και πρώθηση της ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης σύμφωνα με τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.**

- Περιβαλλοντική αναβάθμιση των περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος .

- **Εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων.**

Βάσει των ανωτέρω στόχων – επιδιώξεων, δίδονται οι ακόλουθες κατευθύνσεις, οι οποίες εξειδικεύονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό:

Ανάληψη ενεργειών και υιοθέτηση δράσεων που συνδέονται με την εξυπηρέτηση του τουρισμού βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής, της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, της γεωμορφολογίας και της ευαισθησίας των πόρων. Οι ενέργειες και δράσεις αυτές αφορούν κυρίως στα εξής:

- Αναβάθμιση της εικόνας των τουριστικών προορισμών προκειμένου να καταστούν ελκυστικότεροι και ασφαλέστεροι, με την ανάδειξη στοιχείων ταυτότητας και αναγνωρισιμότητας, την αναβάθμιση και την αποκατάσταση του δομημένου χώρου, την οργάνωση του, ατύπως διαμορφωμένου οικιστικά, εξωαστικού χώρου, κ.ά.

- Προστασία, ανάδειξη και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία πολιτιστικών χώρων, δικτύων μονοπατιών και διαδρομών). Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί για την τουριστική ανάπτυξη των νησιών, τα οποία πρέπει να διατηρήσουν το, χαμηλής επιβάρυνσης, πλούσιο περιβάλλον, τα πολιτιστικά στοιχεία και την ποιότητα ζωής. Η προστασία και ανάδειξη του φυσικού δομημένου και πολιτιστικού περιβάλλοντος των νησιών είναι το κυριότερο συγκριτικό τους πλεονέκτημα.

- Διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας με ένταξη των αναξιοποίητων τουριστικά πόρων της ενδοχώρας στο προσφερόμενο προϊόν και με παράλληλη προστασία και διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Ειδικότερα, ενίσχυση της σχέσης ανεπτυγμένων τουριστικών κέντρων και υπαίθρου ή ανεπτυγμένων παράκτιων περιοχών και ενδοχώρας, ώστε να εμπλουτιστεί η υφιστάμενη τουριστική προσφορά με νέα τουριστικά προϊόντα και να καταστούν βιώσιμες οι νέες μορφές τουρισμού που θα αναπτυχθούν σε ορεινές ή μη ανεπτυγμένες περιοχές.

- Περιορισμό της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές (Natura, ορεινός χώρος, μικρά νησιά με χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης).

- Εμπλουτισμό και αναβάθμιση των κοινωνικών, τεχνικών και ειδικών υποδομών (υγεία, μεταφορές, πληροφόρηση κ.ά.) στην κατεύθυνση της διεύρυνσης των τουριστικών προορισμών αλλά και της καλύτερης εξυπηρέτησης, θωράκισης και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του συνόλου των περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος.

- Βελτίωση των υφισταμένων υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Απόσυρση καταλυμάτων και οχλούντων κτιρίων ή/και πρώθηση προγραμμάτων ανάπλασης για την περιβαλλοντική αναβάθμιση των περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος, κατά προτεραιότητα στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές.

- Επιτάχυνση του ρυθμού ανανέωσης της τουριστικής προσφοράς στην κατεύθυνση της αναβάθμισης, της χωρικής και χρονικής διεύρυνσης και του εμπλουτισμού της τουριστικής δραστηριότητας καθώς και της εξαρχής ανάπτυξης επιλεγμένων ειδικών μορφών τουρισμού με ηπιότερα κατά κύριο λόγο χαρακτηριστικά τόσο λόγω του

βαθμού ωρίμανσης του τουριστικού προϊόντος στη χώρα όσο και του διεθνούς ανταγωνισμού.

- Διασύνδεση και διάχυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στους λοιπούς τομείς της οικονομίας και κυρίως στον πρωτογενή.
- Δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων για τη χωροθέτηση επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη διαμόρφωση πρόσφορων συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων.
- Διαρκής παρακολούθηση, εξειδίκευση και αναπροσαρμογή, όπου είναι απαραίτητο, των στόχων, κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων της αναπτυξιακής νομοθεσίας και των αντίστοιχων κινήτρων για την καλύτερη εξυπηρέτηση του τομέα.

Άρθρο 9

Χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, παράκτιου, νησιωτικού και αγροτικού χώρου, καθώς και των παραμεθόριων περιοχών

Οι ορεινές, παράκτιες, νησιωτικές και παραμεθόριες περιοχές, αγροτικές ή μη, έχουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που καθιστούν αναγκαία την ειδική αντιμετώπιση τους.

1. Γενικές κατευθύνσεις

Για τις ως άνω περιοχές δίδονται οι ακόλουθες γενικές κατευθύνσεις:

- Ενίσχυση της ανάπτυξής τους με βιώσιμο τρόπο και της σύνδεσής τους με βασικά αστικά κέντρα της λοιπής χώρας, ώστε να εξασφαλιστεί η συνοχή και η περιφερειακή ισορροπία.
- Διαφύλαξη της πλούσιας βιοποικιλότητας και των τοπίων που αποτελούν βασικά στοιχεία έλξης και, επομένως, συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών αυτών, καθώς και της αρμονίας του ανθρωπογενούς με το φυσικό περιβάλλον, που αποτελεί προϋπόθεση ποιότητας ζωής. Προς τούτο, κατά τον σχεδιασμό, πρέπει να γίνονται σεβαστές η κλίμακα του χώρου και η δυναμική αναπαραγωγής του φυσικού περιβάλλοντος και να λαμβάνεται υπόψη η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων.

3. Ορεινός χώρος

Στον ορεινό χώρο, επιδιώκεται η ανασυγκρότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η συγκράτηση του πληθυσμού και η ισόρροπη σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου με τη στήριξη, μεταξύ άλλων, των δυναμικότερων μικρών οικισμών. Για τη χωρική αυτή ενότητα παρέχονται οι εξής κατευθύνσεις, οι οποίες εξειδικεύονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Ορεινό χώρο:

- αντιμετώπιση της δημογραφικής απονίλωσης με την ενίσχυση των υποδομών/ υπηρεσιών και των δυνατοτήτων απασχόλησης,
- ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε παραγωγικού πόρου,
- στήριξη των δραστηριοτήτων της τοπικής ενδοχώρας και προώθηση νέων που αντικαθιστούν τις φθίνουσες και ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση,
- **διαφύλαξη των τοπίων, των δασών, των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών,** καθώς και **προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων ως αναπτυξιακών πόρων,** με εξειδίκευση των πολιτικών και των μέτρων ανάλογα με τα κύρια χαρακτηριστικά των επιμέρους περιοχών,
- διευκόλυνση της πρόσβασης σε υποδομές, επικοινωνία και γνώση,
- ενίσχυση των δυναμικών ορεινών οικισμών που λειτουργούν ως κόμβοι διοίκησης, υπηρεσιών και μεταφορών, με τη διατήρηση και βελτίωση των κοινωνικών και τεχνικών υποδομών τους και την ανάδειξή τους σε κέντρα στήριξης των οικισμών της ευρύτερης περιοχής τους.

Άρθρο 10

Διατήρηση, προστασία και ανάδειξη τού εθνικού φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων

Για τη διατήρηση, την προστασία και ανάδειξη των περιοχών της εθνικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, **προβλέπονται κατάλληλες πολιτικές και μέτρα ως ακολούθως.**

1. Περιοχές προτεραιότητας φυσικού πλούτου, (αναφέρονται στην παρ.1 αρ 10)

2. Διαχείριση φυσικού και πολιτιστικού πλούτου

Για την αποτελεσματική και ολοκληρωμένη διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς δίδονται οι ακόλουθες κατευθύνσεις:

- **Ανάδειξη και προστασία των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την αξιοποίησή τους ως πόλων έλξης επισκεπτών με την κατάλληλη υποδομή πρόσβασης, την λειτουργική σύνδεσή τους με τον περιβάλλοντα χώρο τους και τη σύνδεση των μνημείων μεταξύ τους ανά χωρική ενότητα.** Παράλληλα, προστασία των εναλίων αρχαιοτήτων από φυσικούς και ανθρωπογενές κινδύνους.

- Προώθηση της δημιουργίας ενιαίων δικτύων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, οργάνωση χώρων και διαδρομών και εν γένει ανάδειξη και αξιοποίησή τους με συνεργασία των αρμόδιων αρχών.

- Διεύρυνση της προστασίας των αρχαιολογικών χώρων, με την ένταξη σε αυτούς της διαφύλαξης των τοπίων. Παράλληλα, καθιέρωση τυπολογίας τοπίων, απογραφή τους βάσει αυτής και αναγνώριση των τοπίων που χρήζουν παρεμβάσεων διαφύλαξης και προστασίας.

- Διατύπωση όρων και προϋποθέσεων για την προστασία των, μικρής κλίμακας, τοπίων που αφθονούν στον αγροτικό και τον αστικό χώρο, σε συνδυασμό με την επιδίωξη ήπιας και ποιοτικής τουριστικής ανάπτυξης.

3. Χωρικές κατευθύνσεις για την προστασία του τοπίου και της υπαίθρου από την

άναρχη οικιστική ανάπτυξη Την κυριότερη απειλή κατά της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί η κατανάλωση χώρου από την άναρχη οικιστική ανάπτυξη. Για τον δραστικό περιορισμό της, δίδονται οι ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Προώθηση της αρχής της «συμπαγούς πόλης» σε όλα τα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού. Οι όποιες προτάσεις επεκτάσεων θα πρέπει να αιτιολογούνται τεκμηριωμένα επί τη βάσει αντικειμενικών αναγκών (δημογραφικών, οικιστικών και παραγωγικών).

- Λήψη μέτρων για τις υπόλοιπες προστατευόμενες περιοχές, στο πλαίσιο Ρυθμιστικών-Πολεοδομικών Σχεδίων.

- Στον υπόλοιπο περιαστικό και αγροτικό χώρο: περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης και ενίσχυση της συγκέντρωσης νέων παραγωγικών μονάδων σε οργανωμένους υποδοχείς σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 12 του παρόντος.

Για τη συντονισμένη διαχείριση του εθνικού χώρου κρίνεται περαιτέρω απαραίτητη η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της κεντρικής και της αποκεντρωμένης κρατικής διοίκησης καθώς και της τοπικής αυτοδιοίκησης και των δύο βαθμών.

Για το σκοπό αυτό απαιτούνται ειδικότερα:

- Η εναρμόνιση των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού προς τις κατευθύνσεις του παρόντος και των Ειδικών Χωροταξικών Σχεδίων.

Ο επιτυχής χωροταξικός σχεδιασμός προϋποθέτει επίσης την ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών φορέων και των πολιτών. Για το σκοπό αυτό υιοθετούνται τα ακόλουθα μέτρα : - Δράσεις ενημέρωσης και πληροφόρησης του κοινού και των επιχειρήσεων, καθώς και προβολή προγραμμάτων χωροταξικού χαρακτήρα (με την αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας, καθώς και με κάθε πρόσφορο μέσο, ιδίως με τη χρήση του διαδικτύου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης), με απώτερο σκοπό τη δημιουργία «χωροταξικής συνείδησης» σε όσους εμπλέκονται στις διαδικασίες ανάπτυξης και χρήσης του χώρου.

5. Χρηματοδοτικοί μηχανισμοί

Για την αποτελεσματική εφαρμογή του Γενικού Πλαισίου, διαμορφώνονται οικονομικοί μηχανισμοί, που αφορούν και τους δύο τομείς της οικονομίας, δημόσιο και ιδιωτικό. Βασική επιδίωξη είναι να αναγνωρίζεται η χωροταξική διάσταση του οικονομικού προγραμματισμού και να λαμβάνεται υπ' όψη στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής. Ειδικότερα απαιτείται:

- Η συνάρτηση της νομοθεσίας περί κινήτρων, με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και στόχους που τίθενται στο Γενικό, στα Ειδικά και στα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.

- Εναρμόνιση της διαδικασίας προγραμματισμού των δημοσίων έργων εθνικής και περιφερειακής κλίμακας προς τις κατευθύνσεις των χωροταξικών πλαισίων (εθνικού, ειδικών ή περιφερειακών αντίστοιχα).

- Ενσωμάτωση της χωροταξικής διάστασης στους κανόνες και τις διαδικασίες διαχείρισης και αξιοποίησης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας

Στον στρατηγικό σχεδιασμό⁷⁸

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Στο κεφάλαιο Έρευνα Προτάσεων Έργων Δήμων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Τεύχος VII Α του Στρατηγικού Σχεδιασμού) αναφέρεται ότι ολόκληρο σχεδόν το πλέγμα υποδομών, αναδεικνύεται στις προτάσεις των Δήμων και άλλων φορέων της Περιφέρειας. Γεγονός που αποδεικνύει ότι οι ελλείψεις εξακολουθούν να είναι σημαντικές με συνέπεια να εμποδίζουν την ταχύτερη προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας, προς όφελος των κατοίκων της Περιφέρειας. Ο τομεακός προσανατολισμός της Περιφέρειας στην τουριστική βιομηχανία συνδέεται άμεσα με τη βελτίωση και την επέκταση των υποδομών της. Η αναβάθμιση αυτή εξυπηρετεί όχι μόνο τον οργανωμένο τουρισμό μεσαίας και χαμηλής κατηγορίας, αλλά συμβάλλει στη διαφοροποίηση του τουριστικού ρεύματος υψηλότερης κατηγορίας και εισοδηματικών δυνατοτήτων. Εμφανής όμως είναι η υστέρηση της Περιφέρειας στις καινοτομικές υποδομές διαδικτύου, οι οποίες απαιτούνται για την εδραίωση της επιδιωκόμενης από την Ευρωπαϊκή Ένωση ενιαίας ψηφιακής αγοράς και αυξημένης πρόσβασης σε ευρυζωνικές υπηρεσίες. Πρέπει να σημειωθεί ότι από την καταγραφή των αναγκών και ελλείψεων σε υποδομές μπορεί να προκύψει άμεσα ο σχεδιασμός των νέων υποδομών, που απαιτούνται για την ανάπτυξη των νησιών.

⁷⁸ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ -ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ- 2012

Γενική, επίσης, είναι η διαπίστωση ότι οι συνοριακές περιοχές, όπως η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, έχουν υποδεέστερη υποδομή μεταφορών και μικρότερη πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγορές ιδίως κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων.

Η Ομάδα Μελέτης διαμόρφωσε μια μεγάλη σειρά προτάσεων έργων τουριστικής και πολιτιστικής υποδομής, η προώθηση των οποίων θα συμβάλει αποφασιστικά στην ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου των νησιών της Περιφέρειας και θα αναδιατάξει το τουριστικό ρεύμα προς τις δράσεις των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που συμβάλλουν στην αειφόρο ανάπτυξη, μειώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις του οργανωμένου (μαζικού) τουρισμού και προσελκύουν επισκέπτες υψηλότερου μορφωτικού και εισοδηματικού επιπέδου. Η αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τη καινοτομική χρήση των μέσων της σύγχρονης και υψηλής τεχνολογίας για την ανάδειξη αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων καθώς και του διαθέσιμου αρχιτεκτονικού και μουσειακού υλικού, των παραδόσεων και ιστορικών γεγονότων, βελτιώνουν την εικόνα (image) της Περιφέρειας και δημιουργούν συνειρμούς που μπορούν τελικά να αποτελέσουν συστατικά ενός ελκυστικού και αναγνωρίσιμου brand name.

Σχετικά με την περιβαλλοντική Διαχείριση αναφέρεται ότι η αποφυγή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η βιώσιμη ανάπτυξη, μπορούν να επιτευχθούν με μια δομημένη και προσαρμοσμένη στους παραπάνω στόχους οικονομική δραστηριότητα. Αυτό βεβαίως απαιτεί την αναβάθμιση των υποδομών περιβάλλοντος, που αφορούν τη βελτίωση των δικτύων αποχέτευσης, τις μεθόδους επεξεργασίας των αστικών υγρών αποβλήτων, τη διαχείριση των αστικών απορριμμάτων, τις πολεοδομικές παρεμβάσεις, την προστασία περιοχών φυσικού κάλλους.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

Στο κεφάλαιο 6.1 Διατύπωση του Αναπτυξιακού Οράματος της Περιφέρειας και των κατευθυντήριων αρχών, που πρέπει να διέπουν τον τρόπο λειτουργίας της και τον τρόπο διοίκησης των υποθέσεων περιφερειακού επιπέδου αναφέρεται ότι:

Το Αναπτυξιακό Όραμα του Νοτίου Αιγαίου πρέπει να στηριχθεί και να αξιοποιήσει τις προτεραιότητες που θέτει η Στρατηγική για την Ευρώπη 2020. Οι προτεραιότητες αυτές, είναι οι εξής:

- Έξυπνη Ανάπτυξη, με την ανάπτυξη μιας οικονομίας που βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία,
- Βιώσιμη Ανάπτυξη, πιο αποτελεσματική στην χρησιμοποίηση των πόρων, πράσινης ανάπτυξης και ανταγωνιστικής οικονομίας,
- Ανάπτυξη Χωρίς Αποκλεισμούς, με μια οικονομία με υψηλό ποσοστό απασχόλησης που εξασφαλίζει οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Στις προτεραιότητες αυτές πρέπει ειδικά για το Νότιο Αιγαίο να προστεθεί και

- Η αντιμετώπιση των προβλημάτων της Νησιωτικότητας.

Το Αναπτυξιακό Όραμα με ορίζοντα το 2020 είναι η Χωρικά και Κλαδικά Ολοκληρωμένη, Αειφόρος, Δικτυωμένη και Ανταγωνιστική Περιφέρεια με επικέντρωση της ειδίκευσής της στον Τουρισμό- Πολιτισμό και τις Υπηρεσίες και η οποία θα διασφαλίσει εδαφική, κοινωνική και οικονομική συνοχή

Η Χωρική Ολοκλήρωση αναφέρεται στην ισόρροπη ανάπτυξη όλων των νησιών, με ιδιαίτερη στήριξη στα μικρά νησιά.

Η Κλαδική Ολοκλήρωση αναφέρεται στην αξιοποίηση όλων των Τοπικών και Ανταγωνιστικών Πλεονεκτημάτων και στην Ενίσχυση των κλάδων: Γεωργία,

Κτηνοτροφία, Αλιεία, Βιοτεχνία- ΜΜΕ, Εμπόριο- Logistics-Μεταφορές, Τουρισμό- Πολιτισμό και Έρευνα και Ανάπτυξη.

Στο κεφάλαιο 6.2 Στρατηγική «Ευρώπη 2020» αναφέρεται ότι:

Η Στρατηγική για την ανάπτυξη του Νοτίου Αιγαίου πρέπει να ενσωματώσει τις βασικές προτεραιότητες της Στρατηγικής για την Ευρώπη 2020. Η στρατηγική για την Ευρώπη 2020, η στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, θέτει τρεις προτεραιότητες:

1. Έξυπνη ανάπτυξη, με την ανάπτυξη μιας οικονομίας που βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία και με τομείς δραστηριοποίησης:

- Καινοτομία, Έρευνα και Ανάπτυξη, Επιχειρήσεις Υψηλής Τεχνολογίας,
- Εκπαίδευση, κατάρτιση και Δια βίου Μάθηση- Ενίσχυση Πανεπιστημίων,
- Ψηφιακή Κοινωνία.

2. Διατηρήσιμη (Βιώσιμη) ανάπτυξη, με την προώθηση μιας πιο αποτελεσματικής στην χρησιμοποίηση των πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας και με τομείς δραστηριοποίησης:

- Αύξηση Ανταγωνιστικότητας και Παραγωγικότητας, Πράσινη Ανάπτυξη, Πράσινες Τεχνολογίες,
- Καταπολέμηση της Κλιματικής Αλλαγής, πρόληψη κλιματικών κινδύνων, πρόβλεψη και αντιμετώπιση καταστροφών,
- Καθαρή και αποδοτική ενέργεια, έμφαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

3. Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, με την ενίσχυση μιας οικονομίας με υψηλό ποσοστό απασχόλησης που εξασφαλίζει οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και με τομείς δραστηριοποίησης:

- Αύξηση της απασχόλησης,
- Ενίσχυση των δεξιοτήτων,
- Καταπολέμηση της φτώχειας. -Διασφάλιση κοινωνικής και εδαφικής συνοχής.
- Ενίσχυση Ανάπτυξης και Απασχόλησης.

Στο κεφάλαιο 7.1.2 Εξειδίκευση των Αξόνων σε μέτρα και δράσεις, αναφέρεται ότι:

Η δομή του Επιχειρησιακού Σχεδίου είναι η ακόλουθη:

Άξονας Προτεραιότητας 1: «Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής»

Στόχοι:

- Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων.

Στο κεφάλαιο 7.1.3.1. Επενδυτικός Νόμος και Νησιωτική Ανάπτυξη αναφέρεται ότι:

Ο νέος Επενδυτικός Νόμος είναι ο Ν. 3908/11 που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της πολιτικής Κρατικών Ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή στο πλαίσιο μιας ενιαίας πολιτικής που διέπει το σύνολο των εδαφών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συνοπτικά ο Επενδυτικός Νόμος προβλέπει τις ακόλουθες Κατηγορίες Επενδύσεων:

1. Γενική Επιχειρηματικότητα. Αφορά: κάθε επιχειρηματία. Προβλέπει: Φοροαπαλλαγές κλιμακούμενες έως και 10 χρόνια, μέχρι το 100% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης.
2. Περιφερειακή Συνοχή. Αφορά: επενδυτές με σχέδια που καλύπτουν τοπικές ανάγκες ή αξιοποιούν τοπικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Προβλέπει: όλα τα είδη των ενισχύσεων. Το ποσοστό επιχορήγησης και επιδότησης leasing μπορεί να φτάσει

μέχρι και το 70% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης. Για τις νέες επιχειρήσεις, το παραπάνω ποσοστό προσαυξάνεται κατά 10%.

3. Τεχνολογική Ανάπτυξη. Αφορά: επιχειρήσεις που σχεδιάζουν να επενδύσουν στην καινοτομία και να εκσυγχρονίσουν τεχνολογικά την επιχείρησή τους. Προβλέπει: όλα τα είδη των ενισχύσεων. Το ποσοστό επιχορήγησης και επιδότησης

leasing μπορεί να φτάσει μέχρι και το 80% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης.

4. Νεανική Επιχειρηματικότητα. Αφορά: επιχειρήσεις νέων, 20 μέχρι 40 ετών. Προβλέπει: ενίσχυση για το σύνολο σχεδόν των δαπανών (και των λειτουργικών) για 5 χρόνια από την έναρξη λειτουργίας. Η συνολική ενίσχυση μπορεί να φτάσει μέχρι 1.000.000 ευρώ.

5. Μεγάλα Επενδυτικά Σχέδια. Αφορά: επενδυτές με σχέδια ύψους τουλάχιστον 50.000.000 ευρώ. Προβλέπει: όλα τα είδη των ενισχύσεων μεμονωμένα ή συνδυαστικά. Το ύψος της ενίσχυσης μειώνεται όσο αυξάνει το ύψος της επένδυσης. Η επιχορήγηση-επιδότηση δεν μπορεί να ξεπερνά το 60% της συνολικής ενίσχυσης.

6. Ολοκληρωμένα Πολυετή Επενδυτικά Σχέδια. Αφορά: επιχειρηματίες με σχέδια υλοποίησης ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 έτη) σχεδίων επιχειρήσεων, για τις οποίες έχει παρέλθει τουλάχιστον πενταετία από τη σύστασή τους, άνω των 2.000.000 ευρώ. Στόχος είναι ο τεχνολογικός, διοικητικός, οργανωτικός, και επιχειρησιακός εκσυγχρονισμός. Προβλέπει: φοροαπαλλαγές μέχρι το 100% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης.

7. Σχέδια Συνέργειας και Δικτύωσης (Clustering). Αφορά: επιχειρηματικά σχήματα συνέργειας και δικτύωσης 10 τουλάχιστον επιχειρήσεων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και πέντε στην υπόλοιπη Ελλάδα, υπό μορφή κοινοπραξίας. Προβλέπει τη δυνατότητα παροχής κάθε είδους ενίσχυσης.

Τα Είδη των Ενισχύσεων που προβλέπονται από τον Επενδυτικό Νόμο είναι τα εξής:

α. Φορολογική απαλλαγή. Απαλλαγή από 8 έως 10 χρόνια από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρων κερδών, τα οποία προκύπτουν με βάση τη φορολογική νομοθεσία, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης. Το ποσό της φορολογικής απαλλαγής συνιστά ισόποσο αφορολόγητο αποθεματικό.

β. Επιχορήγηση. Δωρεάν παροχή χρηματικού ποσού από το Δημόσιο για την κάλυψη τμήματος των ενισχυόμενων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου.

γ. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing). Κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση νέου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού δ. Ευνοϊκά δάνεια μέσω του ΕΤΕΑΝ. Χρηματοδότηση του ποσού που προβλέπεται να καλυφθεί με τραπεζικό δανεισμό με δάνεια χαμηλού κόστους, από τις τράπεζες που συνεργάζονται με το ΕΤΕΑΝ.

Ε.Σ.Π.Α. 2014-2020

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) αποτελεί το έγγραφο αναφοράς, για την περίοδο 2014-2020, το οποίο αναφέρεται στον προγραμματισμό των Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε εθνικό επίπεδο.

Το πρόγραμμα ΕΣΠΑ, δημιουργήθηκε στα πλαίσια της νέας στρατηγικής προσέγγισης αναφορικά με την Πολιτική Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, με το ΕΣΠΑ εξασφαλίζεται η συνδρομή των Ταμείων χωρίς να

αλλάζουν οι κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για την συνοχή, ενώ παράλληλα προσδιορίζεται και ο σύνδεσμος μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων αρχικά αλλά και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων.

Η προηγούμενη προγραμματική περίοδο του ΕΣΠΑ αφορούσε τα έτη 2007-2013. Το νέο ΕΣΠΑ αφορά την προγραμματική περίοδο 2014-2020.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός της χώρας για την περίοδο 2014-2020 υλοποιείται μέσα από επτά (7) Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΠ), δεκατρία (13) Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) , το Ταμείο Συνοχής Μεταφορές στο CEF (Ταμείο Υποδομών Ε.ε.), το Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας και το Ταμείο Απόρων (ΕΣΠΑ+ΕΚΤ).

Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα ανακοινώνουν Δράσεις, με τις οποίες χρηματοδοτούν συγκεκριμένα σχέδια, τα οποία βοηθούν στην επίτευξη των στόχων του κάθε Προγράμματος.

Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Στρατηγικός στόχος

1.Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία

2.Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη

3.Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση

2.3 προστασία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος

2.3.1 Εισαγωγή

Κατά την έννοια του νόμου Ν. 1650/86, άρθρο 2, παρ.1 νοείται ως **περιβάλλον**:
«το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.»

Τα είδη του περιβάλλοντος σύμφωνα με το αρ.1 του Ν. 360/1976 διακρίνονται:

α) στο "**Φυσικό Περιβάλλον**" που ορίζεται ως:

«Ο περιβάλλον τον άνθρωπον χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος, μετά των εν αυτό χλωρίδος, πανίδος και φυσικών πόρων»(παρ5) και

β)στο "**Πολιτιστικό Περιβάλλον**" που ορίζεται ως:

«Τα ανθρωπογενή στοιχεία πολιτισμού και χαρακτηριστικά, ως ταύτα διεμορφώθησαν εκ της παρεμβάσεως και των σχέσεων του ανθρώπου μετά του φυσικού περιβάλλοντος, περιλαμβανομένων των ιστορικών χώρων ως και της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς της Χώρας»(παρ6).

Ως **προστασία του περιβάλλοντος** κατά την έννοια του νόμου Ν. 1650/86, άρθρο 2, παρ.5, νοείται : «το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση διατήρηση ή βελτίωσή του».

Πιο αναλυτικά σύμφωνα με τον Ν360/1976 αρ.1 παρ.7 ορίζεται η προστασία του περιβάλλοντος ως :

α) Η διατήρησης του χαρακτήρος του φυσικού περιβάλλοντος και η βελτίωσις των διαμορφωθείσων σχέσεων μεταξύ των στοιχείων αυτού, ως οικοσυστήματος.

β) Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από τα ζημιογόνους επιπτώσεις εκ της αναπτύξεως δραστηριοτήτων και παρεμβάσεων του ανθρώπου.

γ) Η διαφύλαξις του πολιτιστικού περιβάλλοντος ως και των ιστορικών χώρων εντός των οποίων τούτο διεμορφώθη.

δ) Ο έλεγχος της αξιοποίησεως των φυσικών πόρων και της αναπτύξεως των εν τω χώρω δραστηριοτήτων, προς τον σκοπόν εναρμονίσεως των σχέσεων μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος, του πολιτιστικού περιβάλλοντος και της οικονομικής δράσεως του ανθρώπου.»

Ακόμη σύμφωνα με το ΣτΕ Ολ Αριθμός 613/2002, «το φυσικό περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό προκειμένου να εξασφαλισθεί η οικολογική ισορροπία και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάρη και των επομένων γενεών.»

Στο άρθρο 2 του Ν. 1650/86 ορίζονται ως:

Υποβάθμιση: «η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.» (παρ.4)

Οικοσύστημα: «κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που δρουν σε ορισμένο χώρο και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους.»(παρ.6)

Φυσικός αποδέκτης: «κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται για την τελική διάθεση των αποβλήτων».(παρ.7)

Υγεία: «η κατάσταση πλήρους φυσικής, διανοητικής και κοινωνικής ευεξίας του ατόμου ή του συνόλου του πληθυσμού».

Οικολογική ισορροπία: «η σχετικά σταθερή σχέση που διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και τα στοιχεία του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος».(παρ.9)

Φυσικοί πόροι: «κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και αποτελεί αξία για το κοινωνικό σύνολο».(παρ10)

Τοπίο: «κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλοεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία».(παρ 16)

2.3.2 Τα νησιά ως ιδιαιτέρως «ευαίσθητα οικοσυστήματα»-προστασία τοπίου.

Στη νομολογία με αριθμό ΣτΕ 2805/97 γράφεται το εξής:

«Κρίσιμον σημασίαν διά την βιωσιμότητα των μικρών νήσων ως απομονωμένων ευπαθών οικοσυστημάτων έχει ο σεβασμός των ορίων της φερούσης ικανότητας

αυτών. Τα όρια ταύτα είναι τα τοπικά και αντικειμενικά, υπό την έννοιαν ότι δεν εκτείνονται ούτε εξαρτώνται από υποκειμενικές εκτιμήσεις και ούτε εξουδετερώνονται με τεχνικά έργα, αλλ' η αγνότης ή υπέρβασις αυτών συνεπάγεται, βραχυπροθέσμως ή μακροπροθέσμως, την αποσταθεροποίησιν και αποδιοργάνωσιν του οικοσυστήματος» Θεωρώντας λοιπόν τα νησιά «ευπαθή οικοσυστήματα», απαιτείται η ήπια παρέμβαση στο περιβάλλον των έργων που εκτελούνται.⁷⁹

Τα λατομεία θα πρέπει να προκαλούν την μικρότερη δυνατή «όχληση» στο νησιωτικό περιβάλλον. Πώς μπορεί όμως να αποδειχθεί τυπικά και ουσιαστικά ότι η «όχληση» ενός έργου προς το περιβάλλον είναι η μικρότερη δυνατή;

Νόμος «Για την προστασία του περιβάλλοντος» Ν.1650/86 (ΦΕΚ 160/Α/16-10-86)

Προκειμένου ένας μελετητής να μπορέσει να αποδείξει και τυπικά ότι κατάληξε στη λύση με τη μικρότερη όχληση στο περιβάλλον, το ελάχιστο που έχει να κάνει, είναι να εφαρμόσει την υφιστάμενη νομοθεσία που έχει σχέση με αυτό.

Είναι λοιπόν απαραίτητη η εφαρμογή των αντίστοιχων διατάξεων για τις εξορυκτικές δραστηριότητες του Ν.1650/86. Ο Νόμος αυτός, όπως αναφέρει στο Άρθρο 1, έχει σκοπό:

«τη θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και την καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, έτσι ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η προστασία του περιβάλλοντος, θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής, υλοποιείται κύρια μέσα από το δημοκρατικό προγραμματισμό.

2. Ειδικότερα, βασικοί στόχοι του νόμου αυτού είναι οι ακόλουθοι:

α) Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτόν, προληπτικών μέτρων.

β) Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από την ρύπανση και τις οχλήσεις.

γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επιμέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.

δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή

Στο Άρθρο 3 αναφέρεται η Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 4014/11.

Στην υπ' αριθμ. 1958/12, ΦΕΚ-21 Β/13-1-12, απόφαση ΥΠΕΚΑ σχετικά με κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 του Ν. 4014/11, περιλαμβάνεται πίνακας κατάταξης των έργων και δραστηριοτήτων στις κατηγορίες, υποκατηγορίες και ομάδες.

Για την Ελλάδα το τοπίο συνιστά αξία διαχρονική, άρρηκτα συνδεδεμένη με τη μοναδικότητα του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, με ευεργετικές επιρροές σε κρίσιμους τομείς κοινωνικούς, οικονομικούς, αναπτυξιακούς. Ωστόσο, στο χώρο

⁷⁹ <http://www.nomosphysis>.

ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΑΓΑΘΟ: ΑΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Νοέμβριος 2012)-ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΒΛΑΝΤΟΥ Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος

που ζούμε, η όψη του τοπίου σηματοδοτεί το πλέον εμφανές χαρακτηριστικό υποβάθμισης του περιβάλλοντος από αλόγιστες ανθρώπινες επεμβάσεις, αντίθετες με όσα η νομοθεσία προβλέπει. Πρόσφατα η Πολιτεία ενέταξε στο χωρικό σχεδιασμό την εξειδίκευση μέτρων προστασίας του τοπίου, υπό την επήρεια προφανώς κύρωσης το 2010 της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου» ή «Σύμβασης της Φλωρεντίας» (στο εξής «Σύμβαση»), έκφραση της εθελούσιας συμφωνίας των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αιεφορική διαχείριση και προστασία του τοπίου στον Ευρωπαϊκό χώρο. Χαρακτηριστικός ο καινοτόμος, συνοπτικός και περιεκτικός ορισμός της «Σύμβασης»: Τοπίο είναι η περιοχή που αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος ως «αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης φυσικών και /ή ανθρωπογενών παραγόντων».

Το ελληνικό Δίκαιο

Η χώρα μας κύρωσε τη «Σύμβαση». Η νομική προστασία του τοπίου, ως πολιτιστικού αγαθού, ισχυροποιείται με το ν.3028/2002.

Οι διατάξεις του νόμου δεν περιέχουν ρητή αναφορά στο τοπίο. Πλην όμως τούτο, προϊόν της διαχρονικής αλληλεπίδρασης και των συγκρούσεων ανθρώπου και φύσης, εντάσσεται στα πολιτιστικά αγαθά, συνεπώς και στο πεδίο εφαρμογής του νόμου, ως στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σημαντική η συνεισφορά του Σ.τ.Ε. Κατά την κρατούσα νομολογιακή άποψη, «επιβάλλεται ειδική προστασία και των περιοχών των οποίων τα οικοσυστήματα έχουν ιδιαίτερη αισθητική αξία συνδυαζόμενη, μάλιστα, και με πολιτιστικά ανθρωπογενή χαρακτηριστικά με τα οποία αποτελούν ενιαίο σύνολο». Συνταγματική υποχρέωση της Πολιτείας αποτελεί, κατά τη νομολογία, και η διάσωση εις το διηνεκές και προστασία των στοιχείων που αποτελούν προϊόντα της ανθρώπινης δραστηριότητας και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, πολιτιστική κληρονομιά της χώρας, συμβάλλοντας στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης

Την ευθύνη για τη βεβήλωση του ελληνικού τοπίου δεν τη φέρει η έλλειψη νομικής προστασίας. Αντίθετα η νομική αντίληψη εκφράστηκε μέσα από ποικίλες, σταδιακά διευρυνόμενες και εμπλουτιζόμενες ρυθμίσεις. Παράγοντες αρνητικοί και πρακτικές ευθέως αντίθετες με την έννοια της προστασίας κέρδισαν έδαφος. Η αλόγιστη χρήση, εκμετάλλευση και κατασπατάληση των φυσικών πόρων για πρόσκαιρα οφέλη, η κερδοσκοπία επί της αστικής γης, η αδυναμία της Πολιτείας να ελέγξει την εφαρμογή των μέτρων που η ίδια θέσπισε, η «ανάπτυξη» που αμβλύνει την ευαισθησία για το περιβάλλον και η ατιμωρησία έδρασαν ανενόχλητα. Ανάλογες πρακτικές και αντιλήψεις συνέχισαν να κυριαρχούν και μετά τους ν.1650/1986 και το 3028/2002, παρά το γεγονός ότι η προστασία του τοπίου οργανώθηκε πληρέστερα, ως φυσικού πόρου και αγαθού προσφοράς υπηρεσιών, ενώ ενισχύθηκε περαιτέρω και εδραιώθηκε με τη συμβολή της νομολογίας.

Ενδεικτικά γίνεται αναφορά στην ασκούμενη πολιτική της Γαλλίας⁸⁰. Τα πρώτα μέτρα για την προστασία του τοπίου και των φυσικών μνημείων ανάγονται στο έτος 1906. Σήμερα η πολιτική διαρθρώνεται με βάση το νόμο «Τοπία» του 1993 και τη «Σύμβαση» του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι αρμοδιότητες υπάγονται στο «Υπουργείο Οικολογίας και Αειφόρου Ανάπτυξης». Τα θεσμικά εργαλεία έχουν κωδικοποιηθεί και ενταχθεί στους τέσσερις βασικούς κώδικες της περιβαλλοντικής νομοθεσίας (Περιβάλλον, Πολεοδομία, Αγροτική Ανάπτυξη, Δάση). Τα τοπία

⁸⁰ <http://www.nomosphysis>.

ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΑΓΑΘΟ: ΑΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Νοέμβριος 2012)-ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΒΛΑΝΤΟΥ Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος

αξιολογούνται βάση συγκεκριμένων αρχών και κριτηρίων, κατηγοριοποιούνται και, αναλόγως, κηρύσσονται ως προστατευόμενα ή υπόκεινται σε παρακολούθηση, με στόχο την πρόληψη τυχόν υποβάθμισής τους. Κάθε εργασία η οποία ενδέχεται να επηρεάσει, άμεσα ή έμμεσα, κηρυγμένο τοπίο προϋποθέτει την έκδοση ειδικής άδειας που χορηγεί το αρμόδιο Υπουργείο, μετά από γνώμη της οικείας Περιφερειακής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και της Επιτροπής Αρχιτεκτονικού Ελέγχου και Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Χωρικού Διαμερίσματος. Και το κυριότερο, κατ'εφαρμογή της θεσμικής αρχής του 2%, σε κάθε μεγάλο έργο (υποδομές, κτιριακά συγκροτήματα,...) ποσοστό 2% του συνολικού προϋπολογισμού διατίθεται, απαρέγκλιτα, για «έργα τοπίου». Γενικότερα, στον ευρωπαϊκό χώρο, η προστασία και αποκατάσταση των τοπίων εντάσσονται στα θέματα που, κατόπιν μακράς διεργασίας, απασχολούν το χωρικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό, μέσω θεσμών δικαίου και πολιτικών που εφαρμόζονται με συνέπεια και συνέχεια.

Καθώς ο χωρικός σχεδιασμός έχει ως στόχο την σύγκλιση περιβάλλοντος και ανάπτυξης, σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας, συνδέεται άρρηκτα με την προστασία του περιβάλλοντος. Στην αλληλεξάρτηση αυτή το τοπίο, ανεκτίμητος πόρος ζωής, μοναδικός σε βιολογικό πλούτο, γεωμορφολογικά στοιχεία, πολιτισμικές αξίες και αισθητική, κατέχει σημαίνουσα θέση.

2.3.3 Προστασία Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς

Προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς

Οι σημαντικότερες από τις □ Διεθνείς Συμβάσεις που αναφέρονται στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι (με χρονολογική σειρά) η Διεθνής Σύμβαση των Παρισίων για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς του 1972, η Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης του 1985, οι οποίες έχουν κυρωθεί με νόμο στη χώρα μας (Ν.1126/1981 και Ν.2039/1992 αντίστοιχα) και η «Χάρτα του Nizhny Tagil για τη Βιομηχανική κληρονομιά» του 2003 και οι «Αρχές του Ν. 4067/12 /ΦΕΚ: 79Α Δουβλίνου» του 2011, οι οποίες ακόμη δεν έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς εν γένει καθώς και της βιομηχανικής κληρονομιάς, που είναι υποσύνολο της, βασίζεται σε δύο «πλέγματα» διατάξεων: αφενός στις διατάξεις του Ν.3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», με τον οποίο διευρύνεται θεσμικά η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και γίνεται για πρώτη φορά μία ισότιμη αντιμετώπιση των αρχαίων και των νεότερων μνημείων και αφετέρου στις διατάξεις της πολεοδομικής νομοθεσίας περί παραδοσιακών οικισμών και διατηρητέων κτιρίων του άρθρου 6 του Νέου Οικοδομικού Κανονισμού του 2012 (Ν. 4067/2012), το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 4 του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού του 1985 (Ν. 1577/1985).⁸¹

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά⁸² αποτελεί μια αναντικατάστατη έκφραση πλούτου της πολιτιστικής κληρονομιάς και ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος μας .

⁸¹ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ-ΜΑΡΙΑ Π. ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ-ρχιτέκτων Μηχανικός

⁸² <http://www.ypeka.gr/>

Στην έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται παραδοσιακά κτίρια, οικιστικά σύνολα, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά κέντρα πόλεων και γενικότερα τα στοιχεία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με ιδιαίτερη ιστορική, πολεοδομική, αρχιτεκτονική, λαογραφική, κοινωνική και αισθητική φυσιογνωμία και αξία.

Η προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί υποχρέωση της Ελληνικής πολιτείας, αφ' ενός στα πλαίσια της επιταγής του άρθρου 24 (παράγραφος 6) του Συντάγματος και αφ' έτερου ως απόρροια διεθνών υποχρεώσεων της χώρας τις οποίες έχει κυρώσει νομοθετικά το Ελληνικό κράτος (όπως πχ η Σύμβαση της Γρανάδας).

Σύμφωνα με τον Ν. 4067/2012, Άρθρο 6, παρ1. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει Μνημεία, **Αρχιτεκτονικά σύνολα**, Τόπους και Τοπία ως αναλύονται στο άρθρο 1 του ν. 2039/1992 (Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα, 3 Οκτωβρίου 1985)

(Άρθρο 1 :

Στην παρούσα Σύμβαση σαν αρχιτεκτονική κληρονομιά, θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά:

1. Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

2. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα: ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.

3. Οι τόποι: σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος)

και στο άρθρο 1 του ν. 1126/ 1981 (Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972).

Η ακίνητη φυσική κληρονομιά περιλαμβάνει φυσικά μνημεία, γεωλογικούς και φυσιογραφικούς σχηματισμούς και φυσικά τοπία ως αναλύονται στο άρθρο 2 του ν. 1126/1981.

(Άρθρον 1.

Δια τους σκοπούς της παρούσης Συμβάσεως θεωρούνται ως «πολιτιστική κληρονομιά»,

μνημεία: αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευαί αρχαιολογικού χαρακτήρος, επιγραφαί, σπήλαια και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης,

σύνολα οικοδομημάτων: ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενότητων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής των, της ομοιογενείας των ή της θέσεως των, έχουν παγκόσμιο αξίαν από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης,

τοπία: έργο του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσεως, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων αι οποίαι έχουν παγκόσμιο αξίαν από απόψεως ιστορικής, αισθητικής, εθνολογικής και ανθρωπολογικής.)

Σύμφωνα με την παρ6. α) Ακίνητα και στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ανακατασκευάζονται στην αρχική τους μορφή αν έχει κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων με την κοινοποίηση στους ενδιαφερόμενους ή στον οικείο Δήμο της αιτιολογικής έκθεσης χαρακτηρισμού και κατεδαφίζονται για οποιοδήποτε λόγο ή ακόμη και αν βρίσκονται σε κατάσταση επικινδύνου ετοιμορροπίας και επιβάλλεται η κατεδάφισή τους.

Η ανακατασκευή γίνεται βάσει λεπτομερούς μελέτης αποτύπωσης και φωτογραφικής και κάθε άλλης δυνατής τεκμηρίωσης της υφιστάμενης κατάστασης που απαιτείται πριν από την υλοποίηση των μέτρων που επιβάλλονται από το σχετικό πρωτόκολλο επικινδύνου ετοιμορροπίας και κατεδάφισης του κτιρίου, σύμφωνα με τις ισχύουσες

διατάξεις. Στη μελέτη αποτύπωσης προσδιορίζονται και όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη ή τμήματα του κτιρίου που φέρουν γλυπτικό ή επίπλαστο διάκοσμο και τα οποία διασώζονται κατά την κατεδάφιση για να χρησιμοποιηθούν στην ίδια θέση ή ως πρότυπα στην ανακατασκευή του κτιρίου.

Η ανακατασκευή εγκρίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση Υπουργού, που εκδίδεται ύστερα από αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας Υπηρεσίας και γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής.

Ν.3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»- παραδοσιακοί οικισμοί της Νάξου, καθώς και το βιομηχανικό μνημείο του «εναέριου».

Στο Άρθρο 1 παρ1 αναφέρεται ότι : «στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις αυτού του νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιότερους χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος.»

Στο Άρθρο 2: «α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου.»

Και δ) Ως ιστορικοί τόποι νοούνται ...εκτάσεις που περιέχουν, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.»

Στο Άρθρο 3:

«1. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως:
β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της,
δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της,
ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν,
στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και
ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά.

2. Η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατών τους.»

Άρθρο 10:

«Ενέργειες σε ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους

1. Απαγορεύεται κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του.

2. Απαγορεύεται η εκμετάλλευση λατομείου, ο πορισμός οικοδομικών υλικών, η διενέργεια μεταλλευτικών ερευνών και η εκμετάλλευση μεταλλείων, καθώς και ο καθορισμός λατομικών περιοχών, χωρίς έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, η οποία χορηγείται εντός τριών (3) μηνών από την

περιέλευση στο Υπουργείο Πολιτισμού της αίτησης και των σχεδιαγραμμάτων που προβλέπονται από τη μεταλλευτική και λατομική νομοθεσία. Εάν τυχόν παρέλθει άπρακτη η ως άνω προβλεπόμενη προθεσμία θεωρείται ότι δεν υφίστανται απαγορευτικοί λόγοι. Η έγκριση δεν χορηγείται εάν, λόγω της απόστασης από ακίνητο μνημείο, της οπτικής επαφής με αυτό, της μορφολογίας του εδάφους και του χαρακτήρα των ενεργειών για τις οποίες ζητείται, κινδυνεύει να προκληθεί άμεση ή έμμεση βλάβη στο μνημείο.»



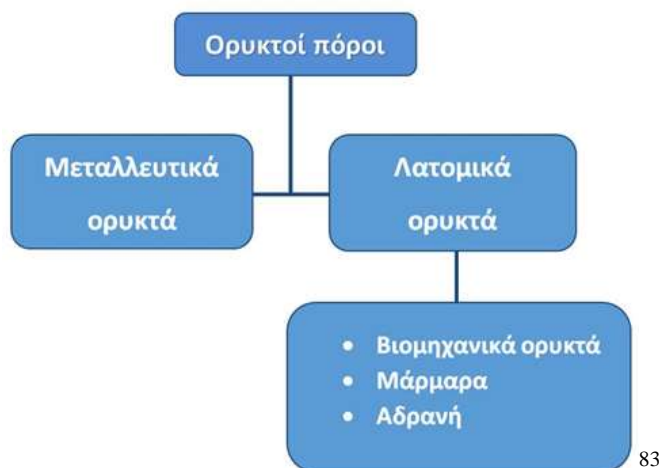
www.monumenta.org (έτος 2010)

Στο Άρθρο 40 και Άρθρο 41 αναφέρεται η διαδικασία για Εργασίες σε ακίνητα μνημεία και Προστασία ετοιμόρροπων μνημείων αντίστοιχα.

Στα Άρθρα 47 και 48 προβλέπονται τα Φορολογικά κίνητρα και Άλλα οικονομικά κίνητρα για την προστασία των μνημείων.

2.4 Στοιχεία Μεταλλευτικής νομοθεσίας .

Οι κυβερνήσεις των διαφόρων κρατών εφαρμόζουν κανόνες για τη διαχείριση των ορυκτών πόρων. Οι κανόνες αυτοί διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Για τη διαχείριση των ορυκτών πόρων η Ελληνική Πολιτεία έχει θεσπίσει ένα νομοθετικό πλαίσιο, που ορίζει τη διαδικασία αδειοδότησης για την έρευνα εντοπισμού τους, την εκμετάλλευση και την επεξεργασία. Κατά την Ελληνική νομοθεσία οι ορυκτές πρώτες ύλες ταξινομούνται σε δύο μεγάλες ομάδες: α. Μεταλλευτικά ορυκτά: Η κυριότητά τους στο κράτος β. Λατομικά ορυκτά: Η κυριότητά τους στον ιδιοκτήτη της γης.



83

Σύμφωνα με τον Νόμο 1428 της 11/11.4.84.

Εκμετάλλευση λατομείων αδρανών υλικών και άλλες διατάξεις .

(ΦΕΚ 43/Α'/1984).(άρθρο 1)- Ορισμοί

Στο άρθρο 1 παρ.1 ορίζονται ως Αδρανή υλικά, για την εφαρμογή του , τα υλικά διαφόρων διαστάσεων που προέρχονται από την απόληψη φυσικών αποθέσεων θραυσμάτων εξόρυξη κατάλληλων πετρωμάτων τους και που χρησιμοποιούνται όπως έχουν ή μετά από θραύση ή λειοτριβήση ή ταξινόμηση για την παρασκευή σκυροδεμάτων ή κονιαμάτων ή με μορφή σκύρων ή μεγαλύτερων κομματιών, στην οδοποιία ή λοιπά τεχνικά έργα ή οικοδομές, καθώς και τα ασβεστολιθικά πετρώματα που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ασβέστη ή υδραυλικών κονιών ή συλλιπασμάτων μεταλλουργίας.

"Στην έννοια των αδρανών υλικών περιλαμβάνονται και οι δομικοί λίθοι, λαξευτοί ή όχι".

Λατομικός χώρος είναι η ενιαία έκταση γης στην οποία έχει δικαίωμα εντοπισμού κοιτάσματος ή εκμετάλλευσης λατομικών ορυκτών ένας μόνο εκμεταλλευτής.

Στην παρ.3 ορίζεται ως Λατομείο, η έκταση γης μέσα στο λατομικό χώρο όπου αναπτύσσονται λατομικές εργασίες.

Στο Άρθρο 2 παρ.1 αναφέρεται ότι Το δικαίωμα εκμετάλλευσης των αδρανών υλικών ανήκει στον ιδιοκτήτη της εδαφικής έκτασης μέσα στην οποία υπάρχουν αυτά ή σε εκείνον στον οποίο ο ιδιοκτήτης παραχώρησε το δικαίωμά του αυτό.

Στην παρ.4 αναφέρεται ότι Το Δικαίωμα εκμετάλλευσης των λατομείων αδρανών υλικών που βρίσκονται σε χαρακτηρισμένα ως διακατεχόμενα δάση, δασικές και χορτολιβαδικές εκτάσεις ανήκει στο Δημόσιο. Η παρεμπόδιση από το διακάτοχο της άσκησης του παραπάνω δικαιώματος απαγορεύεται.

Στο αρ.3 παρ 5. Προβλέπεται ότι Η εκμετάλλευση των λατομείων αδρανών υλικών εντός των λατομικών περιοχών χαρακτηρίζεται ως δημόσιας ωφελείας. Στις περιοχές αυτές το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως των αδρανών υλικών υπερισχύει κατ' αρχήν του δικαιώματος εκμεταλλεύσεως οποιασδήποτε κατηγορίας ορυκτών.

Κατ' εξαίρεση, αν υπάρχουν κοιτάσματα μεταλλευμάτων ή βιομηχανικών ορυκτών ή μαρμάρων σε σημαντικές ποσότητες και έχουν ουσιώδη σημασία για την εθνική οικονομία, το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως των ορυκτών αυτών υπερισχύει. Στην περίπτωση αυτήν εκδίδεται απόφαση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

⁸³ <http://www.orykta.gr/geologia-oryktologia>

Παρ. 6. Τα αδρανή υλικά, που εξορύσσονται κατά την εκμετάλλευση οποιασδήποτε κατηγορίας ορυκτών, διατίθενται ελεύθερα από τον εκμεταλλευτή, ο οποίος υποχρεούται στην καταβολή αναλογικού μισθώματος στον ιδιοκτήτη της εκτάσεως του χώρου εκμεταλλεύσεως και για όσο χρόνο έχει το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως. Το ανωτέρω μίσθωμα ανέρχεται σε ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) στην τιμή πωλήσεως επί δαπέδου των ακατέργαστων υλικών ή πέντε τοις εκατό (5%) στην τιμή πωλήσεως επί δαπέδου των επεξεργασμένων υλικών.

Στο άρθρο 4 προβλέπεται «Απαγορεύεται ο καθορισμός λατομικών περιοχών ή θέσεων συγκέντρωσης λατομικών επιχειρήσεων αδρανών υλικών του Ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 18/Α'), σε απόσταση μικρότερη των πεντακοσίων (500) μέτρων από προστατευόμενες ζώνες, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.

Για τον καθορισμό λατομικών περιοχών ή θέσεων συγκέντρωσης λατομικών επιχειρήσεων αδρανών υλικών του Ν. 1515/1985, σε απόσταση μικρότερη των δύο (2) χιλιομέτρων από τις πιο πάνω προστατευόμενες ζώνες, απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργείου.»

Στο Άρθρο 7 αναφέρεται για τη Βεβαίωση και διάθεση εσόδων ότι 1. Οι μισθωτές υποχρεούνται στην καταβολή πάγιων και αναλογικών μισθωμάτων. Ο μεταξύ τους συμφωνησιμός απαγορεύεται.

2. Τα αναλογικά μισθώματα προσδιορίζονται με βάση τις ποσότητες των αδρανών υλικών που πωλούνται κάθε έτος και υπολογίζονται με βάση τα τιμολόγια ή και με κάθε άλλη πρόσφορη μέθοδο που κρίνει ο νομάρχης.

3. Τα έσοδα από μισθώματα δημόσιων λατομείων αδρανών υλικών βεβαιώνονται από τον αρμόδιο νομάρχη, ο οποίος συντάσσει και αποστέλλει τον τίτλο βεβαίωσης (χρηματικό κατάλογο) στο Δημόσιο Ταμείο για την είσπραξη, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων.

"4. Με απόφαση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται οι ειδικότεροι όροι και η διαδικασία εκμισθώσεως, εκμεταλλεύσεως και διαχειρίσεως των δημόσιων λατομείων.

Το ποσό, που απομένει μετά την αφαίρεση από τα πάγια και τα αναλογικά μισθώματα δημόσιων λατομείων της δαπάνης των έργων, που συμφηφίζεται με τα αναλογικά μισθώματα, διατίθεται στο Νομαρχιακό Ταμείο για εκτέλεση έργων, ύστερα από απόφαση του νομαρχιακού συμβουλίου.

***Η παρ.4 αντικαταστάθηκε ως άνω με το Άρθρο 7 του Ν.2115/1993 (ΦΕΚ Α 15) Στο Άρθρο 9 αναφέρεται ότι

"1. Η εκμετάλλευση των δημοτικών, κοινοτικών και ιδιωτικών λατομείων, καθώς και των λατομείων των ν.π.δ.δ., επιτρέπεται μόνο κατόπιν άδειας εκμεταλλεύσεως, που χορηγεί ο νομάρχης. Για τα δημόσια λατομεία η σύμβαση μισθώσεως επέχει θέση άδειας εκμεταλλεύσεως".

Στο Άρθρο 10 αναφέρεται ότι 1. Απαγορεύεται η εκμίσθωση δημόσιων λατομείων ή η χορήγηση άδειας εκμεταλλεύσεως δημοτικών, κοινοτικών ή ιδιωτικών λατομείων, καθώς και λατομείων ν.π.δ.δ., αν από την εκμετάλλευση αυτών δημιουργούνται, βάσει και της καθοριζόμενης από την παράγραφο 3 του παρόντος διαδικασία:

α) κίνδυνοι για την ασφάλεια της ζωής ή για την υγεία των εργαζομένων, των περιόικων και των διερχομένων,

β) βλάβες σε κρηυγημένους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία ή ιστορικά μνημεία ή τουριστικές εγκαταστάσεις,

γ) βλάβες σε έργα δημόσιας ωφέλειας,

δ) σοβαρές αλλοιώσεις του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Δεν χορηγείται άδεια εκμεταλλεύσεως ούτε εγκρίνεται σύμβαση μισθώσεως οποιουδήποτε λατομείου, αν από την τεχνική μελέτη του Άρθρου υ 9 ήθελε καταδειχθεί ότι δεν είναι εφικτός ο σχεδιασμός ορθολογικής εκμεταλλεύσεως βάσει των προβλεπόμενων από τον εκάστοτε ισχύοντα Κανονισμό Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών".

Απαγορεύεται η χορήγηση άδειας εκμετάλλευσης μέσα σε χώρους που χαρακτηρίζονται, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ιδιαίτερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος και φυσικού κάλλους

Στο Άρθρο 15 αναφέρεται ότι 1. Η εκμετάλλευση των λατομείων αδρανών υλικών τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργού Ενεργείας και Φυσικών Πόρων.

2. Ο Επιθεωρητής Μεταλλείων ασκεί την αστυνόμευση της λατομίας, ελέγχει την ορθή εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών, που ισχύουν κάθε φορά, για την εκμετάλλευση των λατομείων αδρανών υλικών και τις εγκαταστάσεις αξιοποίησης των αδρανών υλικών που βρίσκονται στους λατομικούς χώρους και επιβάλλει με απόφασή του στους εκμεταλλευτές τα συμπληρωματικά μέτρα που απαιτούνται για την ορθολογική εκμετάλλευση των λατομείων και την ασφάλεια της ζωής και της υγείας των εργαζόμενων, των περίοικων και των διερχόμενων. Ελέγχει επίσης την εφαρμογή της εγκεκριμένης τεχνικής μελέτης την οποία και μπορεί να τροποποιεί και διατάσσει τη λήψη των απαραίτητων μέτρων για την εφαρμογή της.

Στο Άρθρο 19 αναφέρεται η υποχρέωση καταβολής Ειδικού τέλους.

" 1. Οι εκμεταλλευτές δημόσιων και ιδιωτικών λατομείων, καθώς και λατομείων ν.π.δ.δ. αδρανών υλικών, υποχρεούνται να καταβάλλουν ετησίως ειδικό τέλος υπέρ οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, στην περιοχή των οποίων λειτουργεί το λατομείο. Το τέλος αυτό ορίζεται σε πέντε τοις εκατό (5%) στην τιμή πωλήσεως των λατομικών προϊόντων επί αυτοκινήτου στο χώρο του λατομείου. Ο προσδιορισμός των ποσοτήτων που πωλούνται γίνεται με βάση τα τιμολόγια και κάθε άλλη πρόσφορη μέθοδο καταμετρήσεως των λατομικών προϊόντων.

Στην καταβολή του ως άνω ειδικού τέλους υποχρεούνται εφεξής και αυτοί που ήδη εκμεταλλεύονται δημόσια ή ιδιωτικά λατομεία, καθώς και λατομεία ν.π.δ.δ., πλην των λατομείων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης"

Η παρ.1 αντικαταστάθηκε ως άνω με το Άρθρο 15 του Ν.2115/1993 (ΦΕΚ Α 15)

2. *Για αδρανή υλικά, που χρησιμοποιούνται ως πρώτη ύλη στην τσιμεντοβιομηχανία και ασβεστοποιία και εξορύσσονται από λατομεία που εκμεταλλεύονται οι ίδιες επιχειρήσεις, το πιο πάνω ειδικό τέλος 4% υπολογίζεται με απόφαση του αρμόδιου νομάρχη επί του κόστους παραγωγής του πετρώματος φορτωμένου στο δάπεδο του λατομείου.*

3. *Τα ποσά που προέρχονται από το ειδικό τέλος της παραγράφου 1 αυτού του Άρθρου υ βεβαιώνονται και εισπράττονται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά για βεβαίωση και είσπραξη των εσόδων δήμων και κοινοτήτων.*

Στην ΚΥΑ 9394/ΦΕΚ211/Β/94 περί απόδοσης του 50% των πάγιων και αναλογικών μισθωμάτων των δημόσιων λατομείων μαρμάρων και βιομηχανικών ορυκτών στους ΟΤΑ καθορίζονται οι διαδικασίες και οι λεπτομέρειες απόδοσης του.

Η ισχύουσα νομοθεσία που αναφέρεται σε θέματα τελών υπέρ Ο.Τ.Α. είναι η εξής:

α) Λατομεία αδρανών: Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 19 του Ν. 1428/84 (ΦΕΚ 43/Α), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 15 του Ν. 2115/93 (ΦΕΚ 15/Α), ισχύει ότι: " 1. Οι εκμεταλλευτές δημόσιων και ιδιωτικών λατομείων, καθώς και λατομείων ν.π.δ.δ. αδρανών υλικών, υποχρεούνται να καταβάλλουν ετησίως ειδικό τέλος υπέρ οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, στην περιοχή των οποίων λειτουργεί το λατομείο. Το τέλος αυτό ορίζεται σε πέντε τοις εκατό (5%) στην τιμή πωλήσεως των λατομικών προϊόντων επί αυτοκινήτου στο χώρο του λατομείου. Ο προσδιορισμός των ποσοτήτων που πωλούνται γίνεται με βάση τα τιμολόγια και κάθε άλλη πρόσφορη μέθοδο καταμετρήσεως των λατομικών προϊόντων.

Στην καταβολή του ως άνω ειδικού τέλους υποχρεούνται εφεξής και αυτοί που ήδη εκμεταλλεύονται δημόσια ή ιδιωτικά λατομεία, καθώς και λατομεία ν.π.δ.δ., πλην των λατομείων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης".

β) Λατομεία μαρμάρων: Σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 10 του άρθρου 21 του Ν. 2115/93 (ΦΕΚ 15/Α), ισχύει ότι: «10. Το πενήντα τοις εκατό (50%) των πάγιων και αναλογικών μισθωμάτων των δημόσιων λατομείων μαρμάρου και βιομηχανικών ορυκτών καταβάλλεται στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, στην περιφέρεια των οποίων λειτουργούν τα λατομεία. Η διαδικασία και οι λεπτομέρειες καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας. ».

Κατ' εξουσιοδότηση της ανωτέρω διάταξης έχει εκδοθεί και η ΚΥΑ 9394/1994 (ΦΕΚ 211/Β) «Απόδοση του 50 % των πάγιων και αναλογικών μισθωμάτων των δημοσίων λατομείων μαρμάρων και βιομηχανικών ορυκτών στους ΟΤΑ».

γ) Συνεξορυσσόμενα αδρανή υλικά: Επιπλέον των προηγούμενων, με την παράγραφο 3α του άρθρου 43 του Ν.4262/2014 (ΦΕΚ 114/Α) ισχύει ότι : «3.α. Τα αδρανή υλικά που εξορυσσονται ως παραπροϊόντα κατά την εκμετάλλευση των λατομείων βιομηχανικών ορυκτών και μαρμάρων, με την επιφύλαξη της επόμενης παραγράφου, διατίθενται ελεύθερα από τον εκμεταλλευτή, ο οποίος υποχρεούται στην καταβολή του ειδικού τέλους υπέρ Ο.Τ.Α., καθώς και του αναλογικού μισθώματος στον ιδιοκτήτη της έκτασης. Το μίσθωμα αυτό καθορίζεται ως ο μέσος όρος των αντίστοιχων μισθωμάτων των λατομείων αδρανών υλικών του νομού – περιφέρειας ή, σε περίπτωση που στον οικείο νομό – περιφέρεια δεν υπάρχουν λατομεία αδρανών υλικών του νομού – περιφέρειας, των λατομείων αδρανών υλικών γειτονικού νομού – περιφέρειας, και επιμερίζεται ανάλογα στα ακατέργαστα και κατεργασμένα υλικά αντιστοίχως. ».

Τέλος με την ΥΑ Δ7/οικ. 21909/4001/2011 (ΦΕΚ 2331/Β) έγινε αναπροσαρμογή των ετήσιων παγίων μισθωμάτων των συμβάσεων μισθώσεως λατομείων μαρμάρων, που προβλέπονται από τις διατάξεις του Ν.669/1977.

Στην εγκύκλιο του Υπ. Βιομηχανίας ενέργειας και τεχνολογίας ΑΡΙΘ.: Δ10Δ/Φ5/6510/Αθήνα, 04 Απριλίου 1995 : Ειδικό τέλος εκ 5% υπέρ Ο.Τ.Α., άρθρου 19 Ν. 1428/84, αναφέρεται ότι:

“1. Με αφορμή και το τελευταίο ερώτημα της Κοινότητας Ταξιαρχών Τρικάλων, σχετικά με την καταβολή του ειδικού τέλους εκ 5% υπέρ ΟΤΑ, εκ μέρους των λατομείων αδρανών υλικών, τα οποία λειτουργούν εντός των ορίων τους, όπως προβλέπεται από την διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 19 του Ν. 1428/84, (όπως αυτή αντικαταστάθηκε από την διάταξη του άρθρου 15 του Ν. 2115/93) σας γνωστοποιούμε τα ακόλουθα:

α. Στην καταβολή του τέλους εκ 5% υποχρεούνται τα λατομεία αδρανών υλικών, τα οποία λειτουργούν εντός των διοικητικών ορίων κάθε ΟΤΑ, εφ' όσον είναι :

- 1. Δημόσια*
- 2. Ιδιωτικά*
- 3. Ν.Π.Δ.Δ.*

και όχι τα κοινοτικά και δημοτικά λατομεία, (οι υπόχρεοι αναφέρονται περιοριστικά στη σχετική διάταξη).

β. Το οφειλόμενο ποσό υπολογίζεται κατά την αναφερόμενη στη σχετική διάταξη διαδικασία.

γ. Το οφειλόμενο ποσό δεν προστίθεται στην αξία του τιμολογίου από την λατομική επιχείρηση, δηλαδή δεν προβλέπεται μετακύλιση του ειδικού τέλους εις βάρος του καταναλωτή.

δ. Η διαδικασία βεβαίωσης και εισπράξεως, είναι η προβλεπόμενη για την βεβαίωση και είσπραξη εσόδων των ΟΤΑ, στην οποία δεν μετέχουν οι περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΒΕΤ.

ε. Το ως άνω ειδικό τέλος εκ 5%, είναι διάφορα εκείνου εκ 2% , το οποίο προβλέπεται από την παρ. 15 του άρθρου 26 του Ν. 1828/1989 και αφορά τα Δημόσια, Ιδιωτικά και Ν.Π.Δ.Δ. λατομεία Βιομηχανικών Ορυκτών και όχι εκείνα των αδρανών υλικών.

στ. Η Γ. Δ/ση Τοπ. Αυτ/σης του Υπουργείου Εσωτερικών, παρακαλείται όπως προβεί στην έκδοση σχετικής προς τους ΟΤΑ εγκυκλίου, με την οποία να καθορίζεται η διαδικασία, υπολογισμού, βεβαίωσης και εισπράξεως των προαναφερομένων ειδικών τελών.”

Σήμερα αναμορφώθηκε η **Μεταλλευτική νομοθεσία**, με την έκδοση του Κανονισμού Μεταλλευτικών & Λατομικών Εργασιών, ο οποίος αποτελεί ένα από τα πιο σύγχρονα εργαλεία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την ασφαλή διενέργεια των σχετικών εργασιών.

ΥΑ2223-ΦΕΚ122714/06/11

Κανονισμός Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών

Στο κεφάλαιο 1 Άρθρο 1, αναφέρεται ότι :1. Σκοπός του Κανονισμού Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών είναι η θέσπιση των κανόνων ορθολογικής δραστηριότητας, ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων και των περιοίκων και προστασίας του περιβάλλοντος, για τις εργασίες εντοπισμού ή εκμετάλλευσης ή αξιοποίησης ή επεξεργασίας των ορυκτών υλών, καθώς και για τις αντίστοιχες εργασίες αποκατάστασης κάθε μεταλλευτικού ή λατομικού χώρου.

2. Ειδικότερα στον Κανονισμό Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών,

α) καθορίζονται:

α.α) τα κριτήρια για την ορθολογική έρευνα, εκμετάλλευση, αξιοποίηση και επεξεργασία των ορυκτών υλών,

α.β) οι υποχρεώσεις εκμεταλλευτών, εργοδοτών, μελετητών, επιβλεπόντων μηχανικών και εργαζομένων,

α.γ) τα πλαίσια για τη μελέτη, οργάνωση, λειτουργία και επίβλεψη των αντίστοιχων έργων,

α.δ) τα προσόντα και η διαδικασία για την απόκτηση και ανάκληση αδειών γομωτή - πυροδότη,

α.ε) οι όροι και τα επιβαλλόμενα μέτρα για την ασφάλεια της ζωής και της υγείας των εργαζομένων και των κάθε είδους μεταλλευτικών ή λατομικών έργων και εγκαταστάσεων, για την προστασία της επιφάνειας και του περιβάλλοντος χώρου, για την εξασφάλιση των περιοίκων, των διερχόμενων, των οικισμών και των μεμονωμένων κτισμάτων, των αρχαιολογικών – τουριστικών - φυσικού κάλους και λοιπών προστατευόμενων περιοχών, των οδών, των σιδηροδρομικών γραμμών, των γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, των δικτύων ύδρευσης-αποχέτευσης και των τηλεπικοινωνιών και λοιπών έργων δημόσιας ωφέλειας,

α.στ) τα απαιτούμενα στοιχεία και δικαιολογητικά για τον έλεγχο της εφαρμογής του.

β) προβλέπεται η υποχρέωση κατάρτισης, σε κάθε έργο, μελετών και ειδικών κανονισμών με πρόσθετα μέτρα ασφάλειας - προστασίας, που εγκρίνονται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ).

Στο Άρθρο 6: Γενικά κριτήρια ορθολογικής δραστηριότητας, αναφέρονται τα γενικά κριτήρια της ορθολογικής δραστηριότητας που πρέπει να τηρεί ο εκμεταλλευτής, σε κάθε φάση ή είδος των εργασιών του έργου του.

Η εκμετάλλευση, δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στα τμήματα του κοιτάσματος που συγκριτικά έχουν καλύτερη ποιότητα ή μπορούν να εξορυχθούν ευκολότερα και με καλύτερες συνθήκες. Αντίθετα θα πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια για συνδυασμένη εκμετάλλευση, με στόχο την βέλτιστη αξιοποίηση του κοιτάσματος υπό τις επικρατούσες τεχνικοοικονομικές συνθήκες στα πλαίσια των αρχών της βιώσιμης και ισόρροπης ανάπτυξης.

Οι σχετικές εργασίες, πρέπει να γίνονται με τρόπο ώστε, να μην καταστρέφονται τμήματα του κοιτάσματος που έχουν καταρχήν εμπορεύσιμη ποιότητα, να μην υποβαθμίζεται η ποιότητα του εξορυσσόμενου προϊόντος και να μην απορρίπτονται αξιόλογες ποσότητες χρήσιμων υλικών με τα στείρα, χωρίς να εξασφαλίζεται η δυνατότητα άμεσης ή και μελλοντικής απόληψής τους. Γενικότερα, θα πρέπει να αποφεύγεται κάθε τρόπος κατασπατάλησης ή ευκαιριακής εκμετάλλευσης του κοιτάσματος και η εκμετάλλευση θα πρέπει να διενεργείται ορθολογικά και να στοχεύει στην μεγαλύτερη δυνατή αποληψιμότητα του κοιτάσματος.

Οι μεταλλευτικές ή λατομικές εργασίες της επεξεργασίας, να γίνονται με τρόπο ώστε, να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή ανάκτηση των χρήσιμων συστατικών των ορυκτών υλών που εξορύσσονται, σε συνδυασμό με την επίτευξη της καλύτερης δυνατής ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος.

Η διαχείριση των εξορυκτικών αποβλήτων να γίνεται κατά τρόπο ώστε:

- α) να μη τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία,
- β) να μη χρησιμοποιούνται μέθοδοι που μπορούν να βλάψουν το περιβάλλον, και ειδικότερα τα ύδατα, τον αέρα, το έδαφος, την πανίδα και τη χλωρίδα,
- γ) να μην προκαλείται όχληση από θόρυβο ή οσμές ούτε να επηρεάζεται αρνητικά το τοπίο και οι τοποθεσίες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Να προβλέπεται δυνατότητα απόληψης των χρήσιμων συστατικών που περιέχονται στα απορρίμματα, με ανακύκλωση ή ξεχωριστή απόθεση, για μελλοντική αξιοποίηση. Να προβλέπεται η δυνατότητα αξιοποίησης των παραπροϊόντων ή υποπροϊόντων της παραγωγικής διαδικασίας ή, στην περίπτωση που αυτό δεν είναι οικονομικά εφικτό, η ασφαλής απομάκρυνση, απόθεση ή φύλαξη ή δέσμευση κ.λ.π. των παραπάνω υλών.

Στο άρθρο 69 αναφέρεται ότι: 1. Οι εργασίες εξόφλησης και τα εξοφλημένα τμήματα, πρέπει να αντιμετωπίζονται με μεγάλη προσοχή.

Η είσοδος στα εξοφλημένα τμήματα, απαγορεύεται. Για το λόγο αυτό, οι πιο πάνω χώροι πρέπει να περιφράσσονται και να τοποθετούνται προειδοποιητικές πινακίδες. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η είσοδος σ' αυτούς τους χώρους στο προσωπικό επίβλεψης και επιστασίας για τη διενέργεια των ελέγχων της παρακάτω παρ. 4.

2. Στα τμήματα του κοιτάσματος που εξοφλούνται με μεθόδους κατακρήμνισης, η κλίση του πρανούς του υλικού που προέκυψε από αυτή, πρέπει να ρυθμίζεται με τρόπο, ώστε να αποκλείεται η κατάρρευσή του.

3. Για την προστασία των υπόλοιπων χώρων εργασίας, οι χώροι εξοφλήσεων, εφόσον κρίνεται απαραίτητο, πρέπει να απομονώνονται με φυσικά ή τεχνητά φράγματα.

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ. Επιφανειακές εκσκαφές - Ασφάλεια επιφάνειας - Προστασία Περιβάλλοντος στο άρθρο 82 αναφέρεται ότι: Κάθε επιφανειακή εκσκαφή που εντάσσεται σε έργο εντοπισμού κοιτάσματος ή εκμετάλλευσης, καθώς και η λήψη μέτρων για την ασφάλεια της επιφάνειας και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στο περιβάλλον που σχετίζονται με τη λειτουργία του έργου, πρέπει να αποτελούν

αντικείμενο ειδικής μελέτης που περιλαμβάνεται, ανάλογα με την περίπτωση, στο αντίστοιχο μέρος της τεχνικής μελέτης του άρθρου 4.

Στο Άρθρο 84: Επιφανειακά μέτωπα αναφέρεται ότι

1. Κάθε εκσκαφή, για την ασφαλή και ορθολογική εκτέλεση της εργασίας, πρέπει να υποδιαιρείται σε βαθμίδες ύψους, το πολύ, 15 m. Η γωνία πρανούς κάθε βαθμίδας καθορίζεται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από το άρθρο 83 παρ. 1 και παρ. 2 εδ. α' και β'. Ειδικά για τα πετρώματα του εδαφίου στ' της παραγράφου 2 του άρθρου 83 η μέγιστη γωνία πρανούς βαθμίδας δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 70°, συνεκτιμώντας και το ύψος της βαθμίδας. Ο καθορισμός του πλάτους της βαθμίδας, γίνεται με βάση το κριτήριο της ασφαλούς και ορθολογικής λειτουργίας του μηχανικού εξοπλισμού που απασχολείται. Στις ενδιάμεσες φάσεις εργασίας, το πιο πάνω πλάτος δεν μπορεί να είναι μικρότερο, για την περίπτωση απασχόλησης τροχοφόρων μηχανημάτων, από 12 m, ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις, από 6 m. Ειδικά στα λατομεία μαρμάρου, στα οποία η εξόρυξη γίνεται αποκλειστικά με συρματοκοπή, το πλάτος της εγκαταλειπόμενης βαθμίδας μπορεί, ανάλογα με το βαθμό τεκτονισμού και τη συνεκτικότητα του πετρώματος, να περιοριστεί στα 4 m. Η βαθμιδωτή διαμόρφωση, θα διατηρείται και μετά το τέλος του έργου.

Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται ο καθορισμός ύψους βαθμίδας μεγαλύτερου από το προβλεπόμενο στο παραπάνω εδαφ. α', μόνο στις παρακάτω περιπτώσεις:

α) Η εκσκαφή εκτελείται με εκσκαπτικά μηχανήματα που έχουν μεγαλύτερη από 15 m ακτίνα κατακόρυφης δράσης, σύμφωνα με τα επίσημα εγχειρίδια ή πιστοποιητικά του κατασκευαστή. Εξυπακούεται, ότι το ύψος του μετώπου και στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να ξεπερνάει την παραπάνω ακτίνα δράσης του μηχανήματος.

β) Η εκσκαφή εκτελείται για την αποκάλυψη κοιτάσματος σε σταθερά και συμπαγή πετρώματα και εφόσον εφαρμόζονται ειδικά μέτρα ή μέθοδοι για τη σταθεροποίηση των πρανών, με βάση την εγκεκριμένη τεχνική μελέτη του άρθρου 4, οπότε το ύψος της βαθμίδας μπορεί να αυξάνεται μέχρι τα 20 m.

2. Η διαμόρφωση των βαθμίδων, σε κάθε περίπτωση, αρχίζει από τα υψηλότερα σημεία της εκσκαφής και προχωράει διαδοχικά στα χαμηλότερα.

Για τον προσανατολισμό των μετώπων εξόρυξης σε κάθε βαθμίδα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι περιπτώσεις α, β, γ και δ του άρθρου 83 παρ. 1.

Η εξόρυξη στη ψηλότερη βαθμίδα, πρέπει να σταματάει σε απόσταση, το λιγότερο, 8 m από τα όρια του μεταλλευτικού ή λατομικού χώρου. Με φροντίδα της Δ/σης του έργου, στο παραπάνω τελευταίο τμήμα, πρέπει να γίνεται απομάκρυνση των επισφαλών όγκων και να δημιουργούνται βαθμίδες ασφάλειας μικρού ύψους ή πρανή μικρής κλίσης.

ΜΕΡΟΣ Β'. Ασφάλεια επιφάνειας

Άρθρο 85: Χωροθέτηση μεταλλευτικών και λατομικών εργασιών

1. Στην εκπόνηση της τεχνικής μελέτης του άρθρου 4 για μεταλλευτικές ή λατομικές εργασίες κάτω από ή κοντά σε, οικήματα, έργα δημόσιας ωφέλειας, πυλώνες ή στύλους γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος ή τηλεπικοινωνιών, ανεμογεννήτριες, περιοχές αρχαιολογικού ή τουριστικού ενδιαφέροντος ή φυσικού κάλους, καθώς και στην διάρκεια της εκτέλεσής τους πρέπει να προβλέπονται και να λαμβάνονται, μεταξύ των άλλων και ειδικά μέτρα προστασίας των πιο πάνω περιοχών ή κατασκευών.

3. Για τη χωροθέτηση των εργασιών της παρ. 2 εδ. α' αυτού του άρθρου κοντά σε εθνικούς, επαρχιακούς και δημοτικούς δρόμους και εφόσον επιτρέπεται από τα τεχνικά χαρακτηριστικά των εκσκαφών σε σχέση με τη γεωμορφολογία της περιοχής, η πιο πάνω ελάχιστη απόσταση καθορίζεται σε 50 m

Άρθρο 86: Γενικά μέτρα για την ασφάλεια της επιφάνειας

1. Στη διάρκεια λειτουργίας κάθε έργου, πρέπει να λαμβάνονται όλα τα μέτρα για την ασφάλεια και προστασία της επιφάνειας και γενικότερα του περιβάλλοντος χώρου, που προβλέπονται στην τεχνική μελέτη του άρθρου 4.

Παλιές μεταλλευτικές ή λατομικές εκσκαφές, πρέπει να προστατεύονται σύμφωνα με τα παραπάνω, από τον εκμεταλλευτή ή στην περίπτωση που δεν υπάρχουν μεταλλευτικά ή λατομικά δικαιώματα, από τον ιδιοκτήτη του εδάφους.

Άρθρο 87: Αποθέσεις υλικών – Διαχείριση εξορυκτικών αποβλήτων

1. Η διαχείριση των εξορυκτικών αποβλήτων πρέπει να γίνεται κατά τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις της Κ.Υ.Α. 39624/2209/Ε103/25-9-2009 (ΦΕΚ2076/Β΄/25-9-2009) που εκδόθηκε σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2006/21/ΕΚ «σχετικά με την διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/ΕΚ.

Ο χώρος και ο τρόπος απόθεσης καθώς και η τελική διαμόρφωση των αποθέσεων των εξορυκτικών αποβλήτων, πρέπει να επιλέγονται στην εκπόνηση της τεχνικής μελέτης του άρθρου 4, ώστε να εξασφαλίζονται η ορθολογική λειτουργία του έργου, η ευστάθεια των πρανών (με συμπίεση του υλικού, όπου απαιτείται) ή των φραγμάτων, κατά περίπτωση, και η δυνατότητα αποκατάστασης του τοπίου.

Τα γενικά κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται, μεταξύ άλλων, υπόψη στη παραπάνω μελέτη είναι:

α) να μην τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία.

β) να μη χρησιμοποιούνται μέθοδοι που μπορούν να βλάψουν το περιβάλλον, και ειδικότερα τα ύδατα, τον αέρα, το έδαφος την πανίδα και την χλωρίδα.

γ) να μην προκαλείται όχληση από θόρυβο ή οσμές ούτε να επηρεάζεται αρνητικά το τοπίο και οι τοποθεσίες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

δ) Ύπαρξη τμήματος κοιτάσματος που βρίσκεται στον ίδιο χώρο με εκείνο που θα γίνει η απόθεση (επιφανειακά ή υπόγεια) ή και σε γειτονικό χώρο.

ε) Η μορφολογία και η χλωρίδα του χώρου απόθεσης.

στ) Τα πετρολογικά, εδαφολογικά, υδρολογικά και κλιματολογικά χαρακτηριστικά του χώρου απόθεσης.

ζ) Τα φυσικά, χημικά και μηχανικά χαρακτηριστικά, καθώς και ποσότητα των προς απόθεση εξορυκτικών αποβλήτων.

η) Η δυνατότητα επαναφοράς ή απόθεσης των εξορυκτικών αποβλήτων στα κενά της εκμετάλλευσης.

θ) Γειτνίαση με οικισμούς, δρόμους, έργα κοινής ωφέλειας αρχαιολογικούς ή τουριστικούς χώρους κ.λ.π

Στο μέρος Γ'. Προστασία Περιβάλλοντος, στο άρθρο 89 αναφέρεται ότι:

1. Οι μεταλλευτικές και λατομικές εργασίες, πρέπει να σχεδιάζονται και εκτελούνται με ορθολογικό τρόπο σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τεχνικής ώστε να αποφεύγεται η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, πέρα από το απόλυτα αναγκαίο μέτρο, σύμφωνα με τον Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ160 Α΄) και τον Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91 Α΄), όπως ισχύουν, και να λαμβάνονται μέτρα, για την πρόληψη ή μείωση παντός είδους δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ιδιαίτερα στον αέρα, στο νερό, στο έδαφος, στην πανίδα, στη χλωρίδα, στο τοπίο, καθώς και τυχόν επακόλουθων κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία. 2. Η προστασία του περιβάλλοντος, αποτελεί υποχρέωση του εκμεταλλευτή που επιβάλλεται να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα σχετικά μέτρα, σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς του Κράτους και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Για τη συντομότερη δυνατή επίτευξη αποτελέσματος, τα

παραπάνω μέτρα πρέπει να συμβαδίζουν με την εξέλιξη των εργασιών.3. Ειδικότερα:α) Υποχρέωση του εκμεταλλευτή είναι η Εφαρμογή των Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών (Best Available Techniques, BAT) κατά την έρευνα, την εξόρυξη και την απόθεση-διαχείριση των αποβλήτων (εξορυκτικών και μη).

β) Πριν από την έναρξη νέου έργου ή την επέκταση του έργου ή την τροποποίηση του τρόπου εκμετάλλευσης ή απόθεσης-διαχείρισης των στείρων, ο εκμεταλλευτής υποχρεώνεται να τηρήσει όλες τις διαδικασίες περιβαλλοντικής αδειοδότησης.

γ) Στην Προμελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΠΠΕ) και στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), οι οποίες κατατίθενται στις αρμόδιες υπηρεσίες, συμπεριλαμβάνονται και όλα τα έργα, τα οποία έχουν χαρακτηριστεί αρμοδίως ως συνοδά, των μεταλλευτικών και λατομικών εργασιών (π.χ συγκροτήματα θραύσης και ταξινόμησης, μονάδες παραγωγής σκυροδέματος, μονάδες παραγωγής ασφαλτομίγματος, εμπλουτισμού μεταλλεύματος, υποσταθμοί της ΔΕΗ, εργαστήρια, αποθήκες εκρηκτικών, συνεργεία συντήρησης, εξωτερικοί χώροι απόθεσης στείρων κ.λ.π)

Στο Άρθρο 90: Ειδικά μέτρα προστασίας και αποκατάστασης αναφέρεται ότι για τη σύνταξη των πιο πάνω μελετών, πρέπει μεταξύ άλλων, να εφαρμόζονται και τα παρακάτω: α) Η χωροθέτηση κάθε επέμβασης (θέση και προσανατολισμός) πρέπει να επιλέγεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να προκαλείται η μικρότερη δυνατή αισθητική αλλοίωση του τοπίου. Σε περίπτωση που η επιλογή θέσης δεν μπορεί να δώσει ικανοποιητικό αποτέλεσμα, πρέπει να γίνεται προσπάθεια τεχνητής απόκρυψης της επέμβασης (ζώνες πράσινου, αναχώματα κ.λ.π.).



Παραδοσιακός οικισμός Κουρουνοχωρίου Νάξου- έτος 2015

β) Κάθε επιφανειακή εκσκαφή, πρέπει να γίνεται με βαθμίδες κατάλληλων γεωμετρικών χαρακτηριστικών, ώστε να δημιουργείται η μικρότερη δυνατή αισθητική αλλοίωση του τοπίου και να διασφαλίζεται η αποκατάστασή του κατά

στάδια και στο σύνολο.

- γ) Πρέπει να γίνεται ξεχωριστή εξόρυξη και απόθεση της φυτικής γης και να διατηρείται αυτή κατάλληλη για μελλοντική επαναχρησιμοποίηση.
- δ) Η διαχείριση των εξορυκτικών αποβλήτων θα πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με την ΚΥΑ 39624/2209/Ε103 (ΦΕΚ 2076/Β/25-9-2009) «Μέτρα, Όροι και περιορισμοί για τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2006/21/ΕΚ της 15ης Μαρτίου 2006» σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/ΕΚ» του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2006», όπως ισχύει.
- ε) Η διαχείριση των λοιπών αποβλήτων (λύματα, υγρά και αέρια απόβλητα, ορυκτέλαια, ελαστικά τροχών αυτοκινούμενων οχημάτων και μηχανημάτων, ηλεκτρικοί συσσωρευτές, άχρηστα ανταλλακτικά και μηχανήματα κ.λ.π.) θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες σχετικές διατάξεις.
- στ) Η φόρτωση μεταφορά και αποθήκευση προϊόντων, πρώτων υλών και απορριμμάτων, πρέπει να γίνεται με τρόπο ώστε να αποφεύγεται η ρύπανση ή μόλυνση του περιβάλλοντος. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να προβλέπονται κατάλληλα μέσα διαβροχής ή επικάλυψης των υλικών, καθώς και κατασκευή αποθηκών στεγασμένων ή χωροθετημένων σε υπήνεμα μέρη.
- ζ) Η τελική μορφή της αποκατάστασης, πρέπει να εναρμονίζεται με το ευρύτερο περιβάλλον και, στις περιπτώσεις δημόσιων ή δημοτικών ή κοινοτικών εκτάσεων, να προβλέπεται η κάλυψη των τοπικών αναγκών, για ειδικές χρήσεις γης, σύμφωνα με τις έγγραφες υποδείξεις της Περιφερειακής και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- η) Η αποκατάσταση των βαθμίδων εκμετάλλευσης να πραγματοποιείται σταδιακά και δεν επιτρέπεται η καταστροφή της μετά το πέρας του έργου.
- θ) Πριν την έναρξη των εξορυκτικών εργασιών πρέπει να οριοθετηθούν τυχόν υδατορέματα που υπάρχουν εντός του λατομικού ή μεταλλευτικού χώρου, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 3010/2002 «Εναρμόνιση του Ν. 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11 Ε.Ε. και 96/61 Ε.Ε., διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 91/Α/2002), όπως ισχύει.
- ι) Η εκμετάλλευση και η απόθεση στείρων θα πρέπει να πραγματοποιούνται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται η διαίτα των επιφανειακών και υπογείων υδάτων.
- ια) Η διαχείριση των υπογείων υδάτων που εντοπίζονται κατά την εκμετάλλευση πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις ισχύουσες σχετικές διατάξεις και με απώτερο στόχο την περαιτέρω αξιοποίηση τους.
- ιβ) Πριν από τη χορήγηση των πάσης φύσεως εγκρίσεων για την εκτέλεση μεταλλευτικών και λατομικών εργασιών σε χώρους που απέχουν λιγότερο από 100 m από την ακτογραμμή, πρέπει να προηγείται η έκδοση, αρμοδίως, απόφασης περί καθορισμού των ορίων αιγιαλού και παραλίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2971/2001 (ΦΕΚ 285/Α/19-12-2001), όπως ισχύει.
- ιγ) Να υποβάλλονται οι απαιτούμενες εκθέσεις, κατ' εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 166/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιανουαρίου 2006 «για τη σύσταση ευρωπαϊκού μητρώου έκλυσης και μεταφοράς ρύπων και για την τροποποίηση των οδηγιών 91/689/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου», όπως ισχύει.

2.5 Αναφορές στο θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τη σύμριδα Νάξου.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι διατάξεις της νομοθεσίας σχετικά με τη Σμύριδα της Νάξου κωδικοποιούνται το 1935 (ΦΕΚ Α΄ 408, 17-09-1935). Παρακάτω γίνεται αναφορά σε άρθρα της νομοθεσίας, που ίσχυε κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου, που αντιμετώπιζαν θέματα κοινωνικά και οικονομικά σχετικά με τη διαχείριση της σμύριδας Νάξου όταν αυτή αποτελούσε πλουτοπαραγωγική πηγή της Ελλάδος.

ΚΩΔΙΚΑΣ ΝΑΞΙΑΣ ΣΜΥΡΙΔΑΣ

ΠΗΓΗ: "ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ" ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΟΣ

Είδος: ΚΩΔΙΚΑΣ ΝΑΞΙΑΣ ΣΜΥΡΙΔΑΣ

Έτος: 1935

ΦΕΚ: Α 408 19350917

Τέθηκε σε ισχύ: 17.09.1935

Ημ.Υπογραφής: 05.09.1935

Τίτλος

Περί κωδικοποίησης των κειμένων διατάξεων "περί Ναξίας Σμύριδος".

Θέματα

Ναξία Σμύριδα

Κείμενο Αρθρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Προνόμιον εργασίας.

(Άρθρο 8 Νομ. 5958 της 16/12/1933 και άρθρ. 39, 40, 41, 42 Κανονισμού Εκμεταλλεύσεως Ναξίας σμύριδος της 27/1/1915.

Δικαίωμα εξορύξεως σμύριδος έχουσι διά μεν τα ορυχεία Απειρανθίας οι κάτοικοι των κοινοτήτων Απειράνθου και Δανακού, διά δε τα ορυχεία Κορωνίδος οι κάτοικοι των κοινοτήτων Κορώνου, Σκαδού και Κεραμωτής και διά τα ορυχεία Κοζακής οι κάτοικοι της κοινότητος Φιλοτίου.

2. Εγγράφονται αυτοδικαίως εις τον κατάλογον των σμυριδωρυκτών της οικείας περιφέρειας τα μέλη των ανωτέρω Κοινοτήτων και κάτοικοι των ειρημένων χωρίων οι όντες προστάται οικογενείας και έχοντες ηλικίαν τουλάχιστον δέκα εξ ετών και σωματικήν προς εργασίαν ικανότητα.

3. Εφ' όσον οι κατά τας δύο προηγουμένας παραγράφους σμυριδωρύκται είναι εις κατάστασιν να επαρκέσωσιν εις τας ανάγκας της εξορύξεως μεταφοράς και παραδόσεως της υπό του Δημοσίου δι' έκαστον έτος ζητουμένης σμύριδος, ουδενί ετέρω επιτρέπεται να εφοδιασθή με άδειαν εξορύξεως και παραδόσεως σμύριδος, πλην των εν τοις ήδη καταλόγοις εγγεγραμμένων και των προτάσει της Διευθύνσεως των σμυριδωρυχείων και εγκρίσει του Υπουργείου δι' ωρισμένον λόγον εγγραφησομένων τοιούτων. Εν πάση όμως περιπτώσει, η εγγραφή των τελευταίων τούτων αφορά μόνον το έτος κατά το οποίον εγένετο.

4. Προτάσει της Διευθύνσεως και εγκρίσει του Υπουργείου είναι δυνατόν να εγγραφώσι κατ' εξαίρεσιν εις τον κατάλογον των σμυριδωρυκτών και να λάθωσι βιβλιάριον διά το έτος, καθ' ό προβλέπεται ότι οι κατά την προηγουμένην παράγραφον σμυριδωρύκται δεν θα επαρκέσωσιν εις τας ανάγκας της καταναλώσεως, και άλλοι κάτοικοι των ανωτέρω χωρίων και κοινοτήτων.

Άρθρο: 33

Ημ/νία: 17.09.1935

Ημ/νία Ισχύος: 17.09.1935

Περιγραφή όρου θησαυρού: ΣΜΥΡΙΔΑ

Λήμματα

Ναξία Σμύριδα, Πώληση

Κείμενο Αρθρου
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Πώλησις Σμύριδος.

(Αρθρ. 1 Ν.Δ. 30/3/1923).

1. Η πώλησις της Ναξίας σμύριδος γίνεται αποκλειστικώς 1)διά τα 4/5 της παραγωγής απ'ευθείας δι'αποφάσεως του Υπουργού της Εθνικής Οικονομίας κατόπιν συνεννοήσεως μετά της Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής επί τη βάσει τιμών καθοριζομένων εκάστοτε διά Διατάγματος εκδιδομένου προτάσει του αυτού Υπουργού, κατόπιν συνεννοήσεως μετά της αυτής Επιτροπής και 2)διά το υπόλοιπον 1/5 διά Διεθνούς πλειοδοτικής δημοπρασίας και κατά τμήματα, μη υπερβαίνοντα εκάστοτε τους 500 τόννους οίτινες θα υπάρχωσι κατά την ημέραν της δημοπρασίας εν ταις αποθήκαις του Δημοσίου εν Σύρω ή Νάξω και εις τιμάς ουχί κατωτέρας των διά του εν τω προηγουμένω εδαφίω Διατάγματος οριζομένων.

2. Αι λεπτομέρειαι και αι διατυπώσεις της διά διεθνούς δημοσίας πωλήσεως καθορίζονται διά Διατάγματος οι δε όροι αυτής δι' Υπουργικής διακηρύξεως, εκδιδομένης και δημοσιευομένης εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως τρεις τουλάχιστον μήνας προ της ημέρας της δημοπρασίας.

Αρθρο: 35 καταργήθηκε

Ημ/νία: 17.09.1935

Ημ/νία Ισχύος: 17.09.1935

Περιγραφή όρου θησαυρού: ΣΜΥΡΙΔΑ

Λήμματα

Ναξία Σμύριδα, Αγοραστές

Κείμενο Αρθρου

(Αρθρ. 3 Ν.Δ. 30/3/1923).

1. Πρόσωπα δικαιούμενα εις αγοράν Ναξίας σμύριδος εισίν αποκλειστικώς και μόνον αντιπρόσωποι, ενεργούντες επ' ονόματι και διά λογαριασμόν ανεγνωρισμένων οίκων βιομηχανικής κατεργασίας ή χρησιμοποιήσεως σμύριδος της ημεδαπής ή αλλοδαπής ή απ'ευθείας οι οίκοι ούτοι. Ούτοι υποβάλλονται τας αιτήσεις αυτών κατά την αρχήν εκάστου έτους και αν η παραγωγή δεν επαρκεί προς κάλυψιν του συνόλου των αιτηθέντων ποσών, γενήσεται μεταξύ τούτων αναλόγος διανομή.

Όσον αφορά τους αλλοδαπούς οίκους ούτοι επί μεν απ'ευθείας πωλήσεως, συν τη αιτήσει, επί δε διά διεθνούς δημοπρασίας, συν τη προσφορά υποβάλλουσι και πιστοποιητικόν της πλησιεστέρας προς το Κατάστημα Ελληνικής Προξενικής Αρχής, πιστοποιούσης ότι ο αιτών Οίκος κατεργάζεται ή χρησιμοποιεί σμύριδα.

2. Πάσα παρά τας διατάξεις των προηγουμένων παραγράφων διάθεσις ή πώλησις σμύριδος είναι απολύτως άκυρος και οι μεν εν γνώσει συνεργήσαντες εις αυτήν υπάλληλοι τιμωρούνται διά φυλακίσεως μέχρις ενός έτους, οι δε ενδιαφερόμενοι ιδιώται δεν δικαιούνται εις ανάληψιν της τυχόν προκαταβληθείσης εγγυήσεως.

Εν τη περιπτώσει ταύτη επιτρέπεται εκ μέρους του Δημοσίου και διεκδίκησις της πωληθείσης και παραδοθείσης σμύριδος, εφ' όσον αύτη ευρίσκεται εις την κατοχήν του αγοραστού ή του εν γνώσει του ελαττώματος αποκτήσαντος παρά του αγοραστού τούτου.

Κατά πάσαν περίπτωσιν το Δημόσιον δικαιούται να εισπράξη τα 9/10 του εν της μεταπωλήσεως της σμύριδος επιτευχθέντος κέρδους, ευθυνομένων αλληλεγγύως και

εις ολόκληρον του τε αρχικού αγοραστού όσον και εν γνώσει του ελαττώματος τρίτου.

Αι αυταί συνέπεια χωρούσι και επί μεταπωλήσεως σμύριδος εκ μέρους οιοδήποτε προσώπου, κεκτημένου το δικαίωμα αγοράς σμύριδος προς τρίτον μη έχοντα κατά το άρθρον τούτο δικαίωμα αγοράς.

3. Εξαιρετικώς επί πωλήσεως σμύριδος κατόπιν διεθνούς δημοπρασίας, επιτρέπεται να συμμετάσχωσι ιδίω ονόματι και δι' ίδιον λογαριασμόν και ημεδαποί ή αλλοδαποί οίκοι ή άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, τα οποία καθ' ολόκληρον την τελευταίαν πενταετίαν προ της ισχύος του Νόμου τούτου ησχολήθησαν αποδεδειγμένως και κατ' επάγγελμα εις την εμπορίαν της σμύριδος κατόπιν απ'ευθείας εκ μέρους του Δημοσίου αγοράς.

Άρθρο: 40

Ημ/νία: 17.09.1935

Ημ/νία Ισχύος: 17.09.1935

Περιγραφή όρου θησαυρού: ΣΜΥΡΙΔΑ

Λήμματα

Ναξία Σμύριδα, Εγκαταστάσεις, Δάνεια, Έργα

Κείμενο Άρθρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Πρόσθετον τίμημα

(Άρθρον μόνον Ν.Δ. 15/12/1923 και άρθρ. 2 Νομ. 3725 της 28/12/1928).

Τηρουμένων των διατάξεων του Νομ. ΒΦΙΘ' της 26 Φεβρ. 1898 "περί διεθνούς ελέγχου" επιτρέπεται η σύναψις δανείου μέχρι ποσού πενήκοντα χιλιάδων λιρών Αγγλίας, το οποίον θα διατεθή αποκλειστικώς εις τους ακολούθους σκοπούς ήτοι:

1)Εις την κατασκευήν γραμμής εναερίου ή άλλου σιδηροδρόμου συνδέοντος τα ορυχεία Κορωνίδος της Νάξου προς τα ορυχεία Απειράνθου και καταληγούσης εις τον όρμον Μουτσούνης.

2)Εις κατασκευήν οδών συνδεουσών τα ορυχεία ταύτα προς άλλα και προς τον όρμον Μουτσούνης.

3)Εις εγκατάστασιν και κατασκευήν έργων φορτώσεως σμύριδος και λιμενικών έργων εν Μουτσούνη.

4)Εις ανοικοδόμησιν εν Μουτσούνη Καταστήματος Διευθύνσεως των Σμυριδωρυχείων, αποθηκών διαχειρίσεως της σμύριδος, οικημάτων διά το προσωπικόν των σμυριδωρυχείων, αποθήκης εκρηκτικών υλών και εργοστασίου επισκευών.

5)Δι' εγκατάστασιν τηλεφωνικής συγκοινωνίας μεταξύ της Διευθύνσεως και των ορυχείων.

6)Διά την εκτέλεσιν επιστημονικών μελετών επί της Σμύριδος και την λήψιν διαφόρων μέτρων προς εμπορικήν διαφήμισιν της σμύριδος επί τω τέλει της όσον ένεστι ευρυτέρας διαδόσεως αυτής εν τη αλλοδαπή.

7)Διά την ενίσχυσιν του μέλλοντος να συσταθή κοινωφελούς Ταμείου σμυριδωρυκτών και

8)Διά παν άλλον έργον όπερ ήθελε κριθή υπό του Υπουργικού Συμβουλίου και προτάσει του Υπουργού της Εθνικής Οικονομίας, ως χρήσιμον διά την διευκόλυνσιν της εκμεταλλεύσεως ως και την ανάπτυξιν της παραγωγής της Ναξίας σμύριδος.

Άρθρο: 42

Ημ/νία: 17.09.1935

Ημ/νία Ισχύος: 17.09.1935

Περιγραφή όρου θησαυρού: ΣΜΥΡΙΔΑ

Λήμματα

Ναξία Σμύριδα, Δάνεια, Πρόσθετο τίμημα

Κείμενο Αρθρου

(Παρ. 1 άρθρ. 9 Ν.Δ. 30/3/1923).

1. Προς εξυπηρέτησιν του κατά το άρθρ. 40 του παρόντος συναφθησομένου δανείου επιβάλλεται η πληρωμή προσθέτου τιμήματος επί των διά Δ/τος συμφώνως προς το άρθρ. 3 παρ. 2 του παρόντος καθοριζομένων εκάστοτε τιμών πωλήσεως των διαφόρων ποιοτήτων σμύριδος.

2. Παρ. 3 άρθρ. 9 Ν.Δ. της 30/3/1923). Μετά την άρσιν του κατά το άρθρον τούτο (παρ. 1) προσθέτου τιμήματος επιβάλλεται πρόσθετον τοιούτον εκ δύο σελλινίων επί εκάστου πωλουμένου τόννου Ναξίας σμύριδος πάσης ανεξαιρέτως ποιότητας.

Το πρόσθετον τούτο τίμημα, βεβαιούμενον και εισπραττόμενον κατά τα εν τω επομένω άρθρω οριζόμενα, χρησιμεύει διά την συντήρησιν και συμπλήρωσιν των συμφώνως τω άρθρ. 40 του παρόντος εκτελεσθησομένων έργων.

Σήμερα το Π.Δ. «Περί Κωδικοποιήσεως των κειμένων διατάξεων «περί Ναξίας Σμύριδος» (ΦΕΚ 408/Α'/17.9.1935) το οποίο αναδημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 429/Α/28.9.1935 και τροποποιήθηκε με τα Άρθρα 13 και 21 του Ν.4203/2013 «Ρυθμίσεις Θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 235/Α'/1.11.2013).

Άρθρο 13

Ρύθμιση θεμάτων Ναξίας Σμύριδας

§Το άρθρο 33 του π.δ. «Περί Κωδικοποιήσεως των κειμένων διατάξεων «περί Ναξίας Σμύριδος»» (Α' 429/ 28.9.1935) αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 33

1. α) Επιτρέπεται η πώληση από τα εκάστοτε αποθέματα εξορυγμένης σμύριδας, που βρίσκονται στις αποθήκες του Δημοσίου στη νήσο Νάξο, σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο της ημεδαπής ή της αλλοδαπής. Οι ενδιαφερόμενοι αγοραστές θα πρέπει να υποβάλλουν είτε στην Επιθεώρηση Μεταλλείων Νοτίου Ελλάδος είτε στο Γραφείο Σμυριδωρυχείων Νάξου τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

αα. Αίτηση στην οποία θα αναφέρεται η αιτούμενη προς αγορά ποσότητα σμύριδας και ο σκοπός και η χρήση αυτής, η οποία θα πρέπει να είναι υπογεγραμμένη είτε από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο, σε περίπτωση φυσικού προσώπου είτε από το νόμιμο εκπρόσωπο, σε περίπτωση νομικού προσώπου.

ββ. Διπλότυπο είσπραξης από δημόσιο ταμείο, υπέρ ΚΑΕ 2419, του ποσού που αντιστοιχεί στην προς αγορά ποσότητα σμύριδας το οποίο ορίζεται σε δεκαέξι (16) ευρώ ανά τόνο για την Α' ποιότητα και σε δώδεκα (12) ευρώ ανά τόνο για τη Β' Ποιότητα και το οποίο δύναται να αναπροσαρμόζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

β) Μετά τον έλεγχο των δικαιολογητικών εκδίδεται από την Επιθεώρηση Μεταλλείων Νοτίου Ελλάδος απόφαση έγκρισης διάθεσης της αιτούμενης ποσότητας σμύριδας και αποστέλλεται σήμα προς το Γραφείο Σμυριδωρυχείων Νάξου για παράδοση αυτής.

γ) Η απόφαση έγκρισης διάθεσης του προηγούμενου εδαφίου κοινοποιείται και στον ενδιαφερόμενο αγοραστή, ο οποίος θα πρέπει εντός χρονικού διαστήματος δύο (2) μηνών, αρχόμενο από την επομένη της ημερομηνίας έκδοσης της απόφασης έγκρισης, να παραλάβει με ίδια μέσα από τις αποθήκες του Δημοσίου στη νήσο Νάξο ολόκληρη την αγορασθείσα ποσότητα, εφόσον αυτή δεν υπερβαίνει τους τρεις

χιλιάδες (3.000) τόνους ή εντός έξι (6) μηνών εφόσον η ποσότητα υπερβαίνει τους τρεις χιλιάδες (3.000) τόνους σμύριδας.

δ) Η μη ολοκλήρωση της παραλαβής του συνόλου της αγορασθείσας ποσότητας σμύριδας εντός των ανωτέρω χρονικών πλαισίων, έχει ως συνέπεια την υποχρέωση του αγοραστή σε πληρωμή ενοικίου και φυλάκτρων μέχρι την ολοκλήρωση της παραλαβής, με βάση τις τιμές που ορίζονται και ισχύουν κάθε φορά και καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Οικονομικών.

ε) Εφόσον η ποσότητα σμύριδας που βρίσκεται στις αποθήκες του Δημοσίου στη νήσο Νάξο, μειωθεί κάτω από 15.000 τόνους στην περίπτωση της σμύριδας Α' ποιότητας ή κάτω από 30.000 τόνους στην περίπτωση της σμύριδας Β' ποιότητας, τότε είναι δυνατή η αγορά σμύριδας μόνο μετά από πλειοδοτική δημοπρασία. Η τιμή προσφοράς των ενδιαφερομένων αγοραστών δεν μπορεί να είναι μικρότερη από την τιμή που ορίζεται στο ως άνω στοιχείο ββ' της περίπτωσης α' της παρούσας παραγράφου.

2. Η μεταφορά της Ναξίας Σμύριδας από τους χώρους συγκέντρωσης που ορίζονται από την αρμόδια υπηρεσία προς τους προκαθορισμένους χώρους των αποθηκών του Δημοσίου στη Νήσο Νάξο, πραγματοποιείται από ιδιώτη, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, κατόπιν διενέργειας μειοδοτικού διαγωνισμού που προκηρύσσεται από την αρμόδια υπηρεσία μετά από έγκριση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Η σχετική δαπάνη βαρύνει τον Κρατικό Προϋπολογισμό ΚΑΕ 3323 (Φορέας 31/120).

3. Τα ποσά που προκύπτουν από πωλήσεις σμύριδας κάθε έτους αποτελούν έσοδο του Κρατικού Προϋπολογισμού.»

Άρθρο 21

Καταργούμενες διατάξεις.

§4. Από την έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού καταργούνται τα άρθρα 34-39 του προεδρικού διατάγματος της 5.9.1935 «Περί Κωδικοποίησης των κειμένων διατάξεων «περί Ναξίας Σμύριδος»» (Α' 408 αναδημ. Α' 429) και κάθε άλλη διάταξη που αντίκειται ή ρυθμίζει με διαφορετικό τρόπο θέματα, που ρυθμίζονται στο άρθρο 33 του προεδρικού διατάγματος της 5.9.1935, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 13 του παρόντος.

6. Τις διατάξεις του από 27.5.1953 Βασιλικού Διατάγματος «περί των όρων πώλησεως της Ναξίας σμύριδας» (ΦΕΚ 148/Α'/4.6.1953), όπως τροποποιήθηκε με τα από 29.5.1954 (ΦΕΚ119/Α'/11.6.1954) και από 17.2.1956 (ΦΕΚ 79/Α'/2.3.1956) Βασιλικά Διατάγματα.

Στο Ν. 857/78 (ΦΕΚ-239 Α') : Περί καταργήσεως της διατάξεως της παρ. 2 του άρθρου 145 του Ν.Δ. 210/73 "περί Μεταλλευτικού Κώδικος", στο Άρθρον μόνον θεσμοθετείται ότι :

Η παράγραφος 2 του άρθρου 145 του Ν.Δ. 210/73 «περί Μεταλλευτικού Κώδικος», καταργείται. Το προνόμιον των σμυριδωρυκτών Νάξου διατηρείται, ως καθορίζεται υπό των κειμένων διατάξεων περί σμύριδος και ίσχυε κατά την δημοσίευσιν του ως άνω Νομοθετικού Διατάγματος.

2.6 Σχολιασμός του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου.

Αξίζει να παρατεθούν ως σχολιασμός της ισχύουσας νομοθεσίας, που αφορά την σμύριδα Νάξου, τα αποσπάσματα του κειμένου «Η Ναξία Σμύρις» -Τα αφορώντα αυτή προβλήματα- Η νέα οργάνωσις, του Σ. Παπαδημητρίου, με ημερομηνία σύνταξης Οκτώβριος 1923.

«

...Γ'

Όσον αφορά το τρίτον πρόβλημα, αφορών την εξεύρεσιν του καταλληλοτέρου και συμφερωτέρου τρόπου διαχειρίσεως και πωλήσεως της σμύριδος, παρατηρούμεν ότι η λύσις ήτο η μάλλον επείγουσα καθόσον εκ της προσφόρου λύσεως αυτού εξηράτο η λύσις και των δύο άλλων προβλημάτων. Ούτω η σμύρις, το πολύτιμο και γνωστότατον ανά την υφήλιον προϊόν τούτο της Ελλάδος, είχε καταστη αντικείμενον κομματικής εκμεταλλεύσεως ολογάρθμων εννοούμενων των εκάστοτε Υπουργών, επί ζημιά των συμφερόντων του Κράτους και των πενομένων σμυριδωρυκτών. Διότι η σμύρις διετίθετο και επωλείτο κατά κανόνα ουχί εις τους οίκους και τα εργοστάσια, άτινα κατειργάζοντο και εχρησιμοποίουσιν αυτήν, αλλά εις τους ανωτέρω εννοούμενους ερασιτέχνας, τους μηδέποτε ασκήσαντας το επάγγελμα της εμπορίας, και οι οποίοι ηγόραζαν παρά του Κράτους την σμύριδα εις τας κεκανονισμένας μικράς τιμάς, δια να μεταπωλήσωσι ταύτην εις τα εργοστάσια αλλοδαπής εις πενταπλασίας, ενίοτε δε και εις δεκαπλασίας, τιμάς. Τοιουτοτρόπως οι μεσολαβούντες ούτοι ερασιτέχνας, αφενός μεν επλούτιζον εις βάρος του Κράτους, αφ' ετέρου δε κατεπίεζον δια των υπερβολικών αξιώσεων των τους εν τω εξωτερικό καταναλωτάς, οι οποίοι δια να αποφύγωσιν το ανηλεές «γδάρσιμον» ευρίσκοντο εις την ανάγκην να προτιμώσιν την Ασιατική σμύριδα, καίτοι υποδεεστέραν κατά ποιότητα ή και να καταφεύγωσιν εις την τεχνητήν τοιαύτην. Και ενώ περίξ του φυσικού τούτου μονοπωλίου της Ελληνικής γης είχε σχηματισθή το φοβερώτερον έλκος της κομματικής συναλλαγής, εν τούτοις το Κράτος μέχρι της Επαναστάσεως 1922, καίτοι δυσφορούν μέχρις αποπνιγμού, ηνείχετο την κατάστασιν ταύτην, διότι δεν ετόλμα να ρίψη τον γρόθον του επί των εκατο περίπου ερασιτεχνών, οι οποίοι, εγκατεστημένοι κατά το πλείστον εν Αθήναις, εβάρυνον πολύ επί των σκέψεων των εκάστοτε Κυβερνήσεων.....»

V.

.....η Επαναστατική Κυβέρνησις του 1922,προκάλεσε την έκδοσιν το Νομ. Διατ. 30-3-1923 «περί Ναξίας σμύριδος», δια του οποίου ώρισε ότι του λοιπού η σμύρις πωλείται απ ευθείας εις τα εργοστάσια του εξωτερικού και της ημεδαπής, αποκλεισθέντων δια το μέλλον των τέως μεσολαβούντων κερδοσκόπων. Εκ παραλλήλου προς ταύτα ετριπλασίασε τας τιμάς της σμύριδος και προσδιώρισε ταύτας εις λίρας Αγγλίας, ως είδαμεν ανωτέρω, δια την αποφυγή των εκ των διακυμάνσεων του εξωτερικού συναλλάγματος επερχομένων ζημιών. Η αύξησις αυτή των τιμών της σμύριδος, όχι μόνον δεν δυσαρέστησε, αλλά και προκάλεσε την ευγνωμοσύνη των εργοστασίων, διότι ταύτα ήδη, παρ όλην την αύξησιν, καταβάλλουσιν εις το Δημόσιον ολιγότερας τιμάς εκείνων τας οποίας καταβάλλουσιν εις τους μεσολαβούντας. Αλλά δεν ήρκει τούτο και μόνον. Έπρεπε να λυθή και το ζήτημα της εκτελέσεως των απαιτούμενων έργων και εγκαταστάσεων εις τα σμυριδωρυχεία Νάξου, ζήτημα το οποίον ως είπομεν έμενεν άλυτον, το μεν ελλείπει χρημάτων, το δε ε΄ειψει συνολικου προγράμματος εκτελέσεως πάντων των έργων.

Προς τον σκοπόν τούτον και εις τας ως ανωτέρω προσδιορισθείσας τιμάς της σμύριδος επέβαλε την πληρωμή και ενός «πρόσθετου τιμήματος» εκ μίας λίρας Αγγλίας καθ

έκαστον τόνο πωλούμενης σμύριδος, πληρωτέου υπό των αυτών ως άνω αγοραστών. Το πρόσθετον τούτο τίμημα κατατίθεται εις την Εθνική Τράπεζαν όπως χρησιμεύση αποκλειστικώς και μόνον δια την εκτέλεση των έργων. Η ολοσχερής αποπεράτωσις της όλης εκτελέσεως των έργων αποτελεί ήδη ζήτημα χρόνου και μόνον, δεδομένου όντος ότι το απαιτούμενον δια αυτή χρέμα είναι απολύτως εξασφαλισμένον, καθόσον μέχρι σήμερον (δηλ. εν διαστήματι επτά μηνών εισπράχθησαν εκ του πρόσθετου τιμήματος 10.000 λίραο Αγγλίας και 477,000 δραχμαί... Εν σχέσει προς τους σμυριδωρύκτας παρατηρούμεν ότι ούτοι κατά μεν το έτος 1922 εισέπραξαν το εργατικόν δικαίωμα εν όλω δραχμάς 1,005,50.. τουναντίον κατά το 1923, λόγω της δοθείσης εις αυτούς αυξήσεως του εργατικού δικαιώματος και της αυξήσεως της παραγωγής εισέπραξαν εν όλω δραχμάς 6,000,000.....».

Σχολιασμός της ισχύουσας νομοθεσίας, που αφορά τα μάρμαρα Νάξου.

Καθώς οι λατομικοί χώροι εξόρυξης μαρμάρων, που λειτουργούν σήμερα, αναπτύσσονται στις πλαγιές του φυσικού αναγλύφου που βρίσκονται στα όρια της Τοπικής Κοινότητας Κινιδάρου και το αποτύπωμα των εξορυκτικών δραστηριοτήτων, είναι πλέον ορατό από το οδικό δίκτυο που οδηγεί στους παραδοσιακούς οικισμούς, Χαλκείου, Καλόξυλου, Μονής, Φιλωτίου, Απειράνθου, Κουρουνοχωρίου έως τα δυτικά παράλια της Νάξου, προκύπτει ότι το ισχύον θεσμικό πλαίσιο δεν έχει τύχει ορθής εφαρμογής, υποκειμένης σε ουσιαστικό έλεγχο των υπεύθυνων υπηρεσιών.

Οι ανθρώπινες επεμβάσεις των εξορυκτικών δραστηριοτήτων, θα όφειλαν να σέβονται το τοπίο και να χωροθετούνται αρμονικά σ' αυτό, ισότιμα και όχι ανταγωνιστικά. Στην πράξη οι διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος ελάχιστα αξιοποιήθηκαν, έμειναν ανενεργές, καταστρατηγήθηκαν, ή εφαρμόστηκαν κατά περίπτωση. Καθοριστικά επέδρασε και το γεγονός ότι τα μέτρα προστασίας του τοπίου, ως περιβαλλοντικά, αποτελούν προϊόν πολιτικών επιλογών που τελούν υπό την πίεση κοινωνικών απαιτήσεων και συνεπώς συνδέονται, αναπόφευκτα, με τη στάθμιση διστάμενων απόψεων και αντιφατικών συμφερόντων.

Κεφάλαιο 3: Αναφορές στοιχείων που συγκροτούν την σημερινή κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα των περιοχών της ορεινής Νάξου.

3.1 Πληθυσμιακή εξέλιξη και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με το 2-4-2014 δελτίο τύπου της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής⁸⁴ σχετικά με την αναθεώρηση των αποτελεσμάτων της Απογραφής Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, στο Δήμο Νάξου και Μικρών Κυκλάδων έγινε η παρακάτω καταμέτρηση: Μόνιμος πληθυσμός (Έλληνες και αλλοδαποί κάτοικοι που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε επίπεδο διοικητικής διαίρεσης της Χώρας)= 18.904 άτομα.

Νόμιμος πληθυσμός (δημότες)= 22.271 άτομα και

De Facto Πληθυσμός («Πραγματικός Πληθυσμός» κατά την έννοια που αναφέρεται στην προκήρυξη των γενικών απογραφών με αριθ.1524/Γ5-473/2011, ΦΕΚ 425/Β'/2011), δηλαδή του αριθμού των ατόμων που βρέθηκαν παρόντα κατά την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής (9η Μαΐου 2011), σε κάθε επίπεδο διοικητικής διαίρεσης της Χώρας, όπως αυτός προέκυψε από την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011= 19.345 άτομα.

Τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας δεν εξειδικεύουν⁸⁵ την πληθυσμιακή κατανομή ανά Κοινότητα, όμως αποτυπώνουν τον πληθυσμό των Δημοτικών Ενοτήτων. Έτσι, σύμφωνα με αυτά, παρατηρείται εντυπωσιακή μείωση των απογραφέντων εγγεγραμμένων στα χωριά του πρώην Δήμου Δρυμαλίας, πτώση που ξεπερνάει το 21%, διατηρώντας την πτωτική πληθυσμιακή τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στην ορεινή Νάξο. Η μεταβολή αυτή αποτυπώνεται με θετικό πρόσημο στα όρια του πρώην Δήμου Νάξου, καθώς, εκεί, παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού κατά 20,40% σε σχέση με την απογραφή του 2001.

Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω της μετανάστευσης που πραγματοποιείται από τα ορεινά χωριά στην πεδινή Νάξο και ιδιαίτερα στη Χώρα της Νάξου.

3.1.1 Πληθυσμός μαθητών στα δημοτικά σχολεία της ορεινής Νάξου.

Στο <http://dipe.kyk.sch.gr/> της Δ/σης Α/θμιας Εκπαίδευσης Κυκλάδων όπου αναγράφονται τα στοιχεία και για τα δημοτικά σχολεία της ορεινής Νάξου, προκύπτει ότι: 1. το δημοτικό σχολείο Κινιδάρου είναι 3/Θέσιο, 2. το δημοτικό σχολείο Κορώνου είναι 1/Θέσιο. 3. το δημοτικό σχολείο Κορωνίδας είναι 1/Θέσιο (τη σχολική χρονιά 2014- 2015 είχε 10 μαθητές στο Δημοτικό και 2 στο Νηπιαγωγείο)⁸⁶ 4. το δημοτικό σχολείο Απειράνθου είναι 4/Θέσιο, 5. το δημοτικό σχολείο Φιλωτίου είναι 8/Θέσιο και το Δημοτικό Σχολείο Δανακού είναι 1/Θέσιο, με 4 παιδιά⁸⁷.

Το γεγονός ότι το μονοθέσιο δημοτικό σχολείο Κορώνου που δέχεται τους μαθητές της Κεραμωτής, του Σκαδού και της Μέσης κατά τη σχολική χρονιά 2014-2015 είχε 4 μαθητές⁸⁸ () φανερώνει ότι η δυναμικότητα των οικισμών Κορώνου, Σκαδού, Μέσης και Κεραμωτής είναι πλήρως αποδυναμωμένη από τον ενεργό πληθυσμό τους.

Παρά ταύτα κρίνεται ότι είναι δυνατή η αντιστροφή με την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων πολιτικής. Στο άρθρο 30-4-2015, της ιστοσελίδας www.dikaiologitika.gr αναφέρεται ότι: «*Το ΥΠΑΠΕΝ προσδοκά να μπουν στους καταλόγους 60 νέοι σμυριδεργάτες. Τη στήριξη του υπουργείου Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας στην εξόρυξη της σμύριδας Νάξου εξέφρασε ο υπουργός..., ο οποίος συναντήθηκε σήμερα με μέλη του Σωματείου*

⁸⁴ <http://www.statistics.gr/>

⁸⁵ http://naxiotypia.blogspot.gr/2012/08/blog-post_399.html

⁸⁶ <http://blogs.sch.gr/>

⁸⁷ <http://blogs.sch.gr/>

⁸⁸ <http://blogs.sch.gr/>

Σμυριδορυκτών Νάξου και της Ομοσπονδίας Ναξιακών Συλλόγων. Ο πρόεδρος του Σωματείου.... τόνισε ότι από την εξόρυξη της σμυρίδας, η οποία έχει μεγάλη ζήτηση στην αγορά, επιβιώνουν έξι χωριά της ορεινής Νάξου ενώ αναφέρθηκε στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι και υπέβαλε προτάσεις για την επίλυσή τους. Ο υπουργός εξέφρασε τη βούληση του υπουργείου για τη φετινή χρονιά να αυξηθεί η παραγωγή σμυρίδας, ώστε να μπουν στους καταλόγους 60 νέοι σμυριδεργάτες. Παράλληλα δεσμεύτηκε ότι το υπουργείο θα στηρίζει την εκπόνηση μελετών για έργα υποδομής που θα δώσουν νέες δυνατότητες στην εκμετάλλευση του ορυκτού, στη βάση ενός σχεδιασμού που θα γίνει σε συνεργασία με επιστημονικούς φορείς.»

Το γεγονός ότι σήμερα, οι περισσότεροι σμυριδορύκτες και οι οικογένειες τους δεν έχουν τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους στα σμυριδοχώρια, όπως αποδεικνύεται και από τον αριθμό μαθητών στα σχολεία, αποτελεί κύριο λόγο για το ότι τα περισσότερα από αυτά τα ορεινά χωριά, έχουν σχεδόν ερημωθεί και φανερώνει την ανυπαρξία των κατάλληλων μέτρων πολιτικής, για την επανακατοίκηση των ορεινών χωριών της Νάξου.

3.2 Αναφορές στις παραγωγικές δραστηριότητες σχετικές με τον ορυκτό πλούτο της Νάξου.

3.2.1. Πρωτογενής τομέας

Το μοντέλο ανάπτυξης που έχει επικρατήσει στην Νάξο, σχετικά με τον ορυκτό της πλούτο και αφορά τις εξορύξεις της σμυρίδας τις τελευταίες δεκαετίες, έχει ως συνέπεια τη δραστική μείωση της παραγωγής αλλά και της απασχόλησης.

Όσον αφορά τις εξορύξεις μαρμάρου, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει αναπτυχθεί σημαντική εξορυκτική δραστηριότητα.

3.2.2. Δευτερογενής τομέας

Μεταποιητική δραστηριότητα σχετική με την σμύριδα Νάξου δεν γίνεται στο νησί.

Η δραστηριότητα των βιοτεχνικών επιχειρήσεων που σχετίζονται με το μάρμαρο, είναι εργαστήρια κοπής και επεξεργασίας μαρμάρου και απευθύνονται κυρίως στην τοπική αγορά.

Παρά ταύτα, υπάρχουν οι συνθήκες για σημαντική ανάπτυξη της μεταποιητικής δραστηριότητας. Το αποτέλεσμα από την ενίσχυση της μεταποιητικής διαδικασίας – παραγωγής θα είναι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας της παραγωγής, η βελτίωση της εμπορευσιμότητας των προϊόντων και τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που δημιουργούνται στην ευρύτερη τοπική οικονομία προς ενίσχυση του εισοδήματος.

3.2.3. Τριτογενής τομέας

Όσον αφορά την τοπική παραγωγή και το εξαγωγικό εμπόριο από το νησί, τα ογκομάρμαρα ανήκουν σε αυτά με την σημαντικότερη συμβολή.

Σήμερα, τα μέτωπα λατόμευσης ξεκινούν από τις κορυφές των βουνών και αναπτύσσονται κατακόρυφα, αφήνοντας βουνά κομμένα στην μέση. Οι διανοίξεις δρόμων προσβάσεων προς τις εξορυκτικές δραστηριότητες και η απόρριψη των στείρων προϊόντων εξόρυξης, άναρχα, στις πλαγιές, φαίνεται να γίνονται με κριτήριο την μέγιστη κερδοφορία, όσων εμπορεύονται τα μάρμαρα.

Τα ογκομάρμαρα καθώς και η σμύριδα προωθούνται σε εξαγωγή από το νησί.

Η μεταφορά από την Νάξο των ορυκτών πρώτων υλών γίνεται με φορτηγά αυτοκίνητα από τους ιδιωτικούς χώρους παραγωγής ή αποθήκευσης έως το λιμάνι της

Χώρας Νάξου και από εκεί η μεταφορά συνεχίζεται με τα πλοία έως τα σημεία εκφόρτωσης (κυρίως τον Πειραιά).

Το λιμάνι της Χώρας Νάξου δεν διαθέτει εγκαταστάσεις αποθήκευσης, καθώς και φόρτωσης προϊόντων με αποτέλεσμα τόσο η εξαγωγή όσο και η εισαγωγή προϊόντων, να γίνεται κυρίως μέσω φορτηγών αυτοκινήτων τα οποία με την σειρά τους μεταφέρονται με τα Ferry-Boat.

Η μη ύπαρξη εγκαταστάσεων καθώς και η μη ύπαρξη εμπορικού λιμένα συντελεί αρνητικά στην τοπική παραγωγή και στο εμπόριο.

3.3 Καταγραφή εξορυκτικών δραστηριοτήτων.

Σε συνέχεια αλληλογραφίας με τις παρακάτω Υπηρεσίες προέκυψαν οι παρακάτω πίνακες για τα λατομεία μαρμάρου και ορυχεία σμύριδας Νάξου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΠΤΥΣΙΑΚΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
& ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ερμούπολη, 2-4-2015

Αριθ. Πρωτ.: 32338/989

Σε απάντηση της (1) σχετ. με την οποία ζητούνται στοιχεία για τα ενεργά και ανενεργά λατομεία ν. Νάξου, σας διαβιβάζουμε συν/να Πίνακα λατομείων μαρμάρου, σύμφωνα με τα στοιχεία (ως προς φορέα λειτουργίας, θέση, έκταση, αρ. πρωτ. Α.Ε.Π.Ο.) που τηρούνται στο περιβαλλοντικό αρχείο του Τμήματος Περιβάλλοντος της Υπηρεσίας μας, ενημερώνοντας παράλληλα ότι η Υπηρεσία μας δεν είναι αρμόδια για την περιβαλλοντική αδειοδότηση των λατομείων ούτε διαθέτει στοιχεία για τον ακριβή αριθμό απασχολούμενου προσωπικού στα λατομεία ή για τις εξαγωγές εξορυσσόμενου υλικού από τη ν. Νάξο.

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, αρμόδια Υπηρεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση λατομείων μαρμάρου είναι η Δ/ση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του Υ.Π.Ε.Κ.Α. (για εξορυκτικές δραστηριότητες υποκατηγορίας Α1 του Ν. 4014/2011) και η Δ/ση Περιβάλλοντος & Χωρικού Σχεδιασμού Ν. Αιγαίου Α.Δ.Α. (για εξορυκτικές δραστηριότητες υποκατηγορίας Α2 του Ν. 4014/2011). Επίσης, σας γνωρίζουμε ότι αρμόδια Υπηρεσία για τη χορήγηση άδειας εκμετάλλευσης λατομείων μαρμάρου είναι η Επιθεώρηση Μεταλλείων Ν. Ελλάδας (Ε.Μ.Ν.Ε.) του Υ.Π.Ε.Κ.Α.

Για θέματα της (1) σχετ. που αφορούν σε λατομεία σμύριδας, μπορείτε να απευθυνθείτε στην Ε.Μ.Ν.Ε. Ν. Ελλάδας, καθώς και στο Γραφείο Σμυριδορυχείων Νάξου.

Α.Α.	Φορέας λειτουργίας	Είδος λατομείου	Θέση	Έκταση (τ.μ.)	ΑΡ. ΠΡΩΤ. Α.Ε.Π.Ο. / ΥΠΗΡΕΣΙΑ
1	Αφοι Καρποντίνη «Ναξιακά Μάρμαρα» ΟΕ (πρώην ΑΕΒΕ Λατομείων Μαρμάρου Διονύσου – Πεντέλης)	Μαρμάρου	ΣΑΝΙΔΑΔΕΣ Κυνιδάρου	92.603	12469/27-12-2011 ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ.ΣΧΕ. Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ ΑΔΑ
2	Π. Χαλκιάς & ΣΙΑ Ε.Ε. (πρώην Καθολική Συκάλου-Χαλκιά & Σια Ο.Ε.)	Μαρμάρου	ΛΑΓΚΑΔΑ - ΖΑ Κυνιδάρου	62.677	1079/31-1-2002 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
3	Καθολική Συκάλου-Χαλκιά & Σια Ο.Ε.	Μαρμάρου	ΛΑΓΚΑΔΑ, ΖΑ (ή ΣΚΑΡΕΝΤΖΟΣ) Κυνιδάρου	30.030	385/12-1-2004 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
4	Καθολική Συκάλου-Χαλκιά & Σια Ο.Ε.	Μαρμάρου	ΚΟΚΚΙΝΑ ΣΑΝΙΔΑ Κυνιδάρου	33.415	1078/31-1-2002 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
5	Καθολική Συκάλου-Χαλκιά & Σια Ο.Ε.	Μαρμάρου	ΜΑΡΜΑΡΟΜΑΝΔΡΑ Χαλκείου	21.110	85/19-1-2001 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
6	Χερουβείμ Στυλιανός	Μαρμάρου	ΠΕΤΡΕΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κυνιδάρου	23.754	ΑΝΕΝΕΡΓΟ
7	Χερουβείμ Στυλιανός	Μαρμάρου	ΚΑΛΗ ΛΑΓΚΑΔΑ Κυνιδάρου	28.018	
8	Ιωάννης Κουνάδης & Υιοί Ε.Ε.	Μαρμάρου	Ραχίδι - Ζα Κυνιδάρου	42.435	8660/23-9-2002 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
9	Αφοι Καρποντίνη «Ναξιακά Μάρμαρα»	Μαρμάρου	ΨΑΡΟΚΡΕΜΝΑ-ΖΑΣ Κυνιδάρου	41.282	37585/25185/17-12-2008 τροποποίηση της ΑΕΠΟ με αρ. πρωτ. 81109/23-4-1997 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
10	Αφοι Ρήγα Α.Ε.Β.Ε.	Μαρμάρου	ΤΖΙΡΙΩΤΟΥ – ΔΥΡΑΧΑ Κυνιδάρου	21.639	37586/25186/17-12-2008 τροποποίηση της ΑΕΠΟ με αρ. πρωτ. 81109/23-4-1997 ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
11	Αφοι Ρήγα Α.Ε.Β.Ε.	Μαρμάρου	ΤΖΙΡΙΩΤΟΥ – ΔΥΡΑΧΑ Κυνιδάρου	21.616,32	20847/5387/9-5-2013 Απόφαση ΔΙΠΕΧΩΣΧΕ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ ΑΔΑ περί τροποποίησης της ΑΕΠΟ με αρ. πρωτ. 11727/20-10-2000 της ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
12	ΜΑΡΜΑΡΑ ΝΑΞΟΥ ΑΒΕΕ (πρώην ΑΦΟΙ Π. ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ Ο.Ε.)	Μαρμάρου	ΜΠΟΛΙΜΠΑΣ Κυνιδάρου	95.170	80835/94/14-10-1996 ΚΥΑ και Απόφαση τροποποίησης με αρ. πρωτ. 22903/12-11-2004 ΑΕΠΟ της ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.
13	ΜΑΡΜΑΡΑ ΝΑΞΟΥ ΑΒΕΕ (πρώην ΑΦΟΙ Π. ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ Ο.Ε.)	Μαρμάρου	ΜΠΟΛΙΜΠΑΣ Κυνιδάρου	85.271	80836/94/14-10-1996 ΚΥΑ και Απόφαση τροποποίησης με αρ. πρωτ. 22904/12-11-2004 ΑΕΠΟ της ΠΕΧΩ. Π.Ν.Α.

Αθήνα, 12/03/2015
Αρ. Πρωτ.: ΕΜΝΕ/Φ.37.1/509

«Ανταποκρινόμενοι στο ανωτέρω σχετικό, σας αποστέλλουμε πίνακα με τα λατομεία μαρμάρου της Νάξου, όπως είναι καταγεγραμμένα στο αρχείο της Υπηρεσίας μας.

Για την καλύτερη εξυπηρέτησή σας στο μέλλον, σας ενημερώνουμε ότι η αρμοδιότητα χορήγησης αδειών λατομείων μαρμάρου, καθώς και η τήρηση του ανάλογου αρχείου, δεν ανήκει πλέον στην Υπηρεσία μας, αλλά στη Διεύθυνση Λατομείων Μαρμάρων & Αδρανών Υλικών της Γενικής Διεύθυνσης Ορυκτών Πρώτων Υλών του Υπουργείου Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος & Ενέργειας.»

Τέλος, σας αποστέλλουμε πίνακες με τα συμριδωρυχεία που λειτούργησαν κατά τα έτη 2005 έως 2014.

Όπως γνωρίζετε, η εκμετάλλευση της σμύριδας πραγματοποιείται για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Για το λόγο αυτό είναι άγνωστο αν υπάρχει επίσημη καταγραφή του συνόλου των συμριδωρυχείων που εργάστηκαν στο παρελθόν. Δεδομένου ότι ένα μεγάλο μέρος του ιστορικού αρχείου της Υπηρεσίας μας έχει παραληφθεί από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, τμήμα του οποίου τηρείται στη Νάξο, παρακαλούμε να απευθυνθείτε και εκεί για ανεύρεση πληροφοριών που ενδεχομένως να σας είναι χρήσιμες.»

Ο Προϊστάμενος Τ.Ε.Μ.Ν.Ε.
Γιάννης Ζαφειράτος

Λατομεία Μαρμάρου στη Νάξο

Ένταξη άδειας	Εκμεταλλετής/Θέση/Άδειας/Έκταση	Λήξη άδειας
	Μάρμαρα Διονύσου-Πεντέλης «Dionysosmarble» Α.Ε.Β.Ε., Θέση «Σανιδόδες» Κονίδαρου	
25/11/2002	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.27ΠΑ/4482 (έκταση 98214 m ³)	15/10/2011
15/10/1971	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, 71691/13742/1998 (έκταση 92603 m ³) - αρχική άδεια	άγνωστη
	Αφοι Καρποντίνη «Ναξικά Μάρμαρα» Ο.Ε., Θέση «Σανιδόδες» Κονίδαρου*	
27/10/2014	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.54/4038 (έκταση 92603 m ³)	Εν ισχύ
	Καθολική Σωκράτους-Χαλκιά & ΣΙΑ Ο.Ε., Θέση «Κόκκινα Σανίδα» Κονίδαρου	
21/11/1991	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.13/4786 (έκταση 33415 m ³)	Εν ισχύ
31/03/1982	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.13/317 (έκταση 33415 m ³) - αρχική άδεια	Π/Τ
	Καθολική Σωκράτους-Χαλκιά & ΣΙΑ Ο.Ε., Θέση «Λαγκάδα-Ζα» Κονίδαρου	
19/09/2005	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.53/3132 (έκταση 30030 m ³)	Εν ισχύ
	Καθολική Σωκράτους-Χαλκιά & ΣΙΑ Ο.Ε., Θέση «Μαρμαρομόνορα» Χαλκιάς	
06/04/2006	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.20/1763 (έκταση: 21.110 m ³)	Εν ισχύ
08/01/1988	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.20/5126 (έκταση: 21.110 m ³) - αρχική άδεια	Παρατάθηκε
	Π. Χαλκιάς & ΣΙΑ Ε.Ε. (Πρώην Καθολική Σωκράτους-Χαλκιά & ΣΙΑ Ο.Ε.), Θέση «Λαγκάδα-Ζα» Κονίδαρου	
05/05/1988	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.24/2763 (έκταση 62677 m ³)	Εν ισχύ
	Ιωάννης Κορνιάδης & Υιοί Ε.Ε., Θέση «Ραγίδα-Ζα» Κονίδαρου	
16/10/2006	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.36/3817 (έκταση 42435 m ³)	Εν ισχύ
12/02/1993	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.36/321 (έκταση 42435 m ³) - αρχική άδεια	Π/Τ
	Αφοι Καρποντίνη «Ναξικά Μάρμαρα» Ο.Ε., Θέση «Ψαρόκρεμνα-Ζα» Κονίδαρου	
12/06/1992	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.32/4079π.ε (έκταση 41282 m ³)	Εν ισχύ
	Αφοι Ρήγα ΑΕΒΕ, Θέση «Τζιμιώτου-Δύραχα» Κονίδαρου**	
30/04/1998	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.49/1872 (έκταση 21639 m ³)	Εν ισχύ
	Αφοι Ρήγα ΑΕΒΕ, Θέση «Τζιμιώτου-Δύραχα» Κονίδαρου**	
18/10/2013	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.51/3446 (έκταση 21616 m ³)	Εν ισχύ
25/10/2001	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.51/3500 (24407 m ³) - αρχική άδεια	Π/Τ
	Κοινότητα Κορένου (Πέτρος Π. Μακρής-Επιμ. Γέρον Ο.Ε.), Θέση «Ανεπιχωρείτρα» Κορένου	
31/03/1982	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.12/4 (έκταση 70000 m ³)	31/03/1997

	Μάρμαρα Νάξου ΑΒΕΕ (Πρώην ΑΕΒΕ Ασοι Π. Λογιότατος), Θέση «Μπολιμπιάς» Κινίδωρου***	
09/06/1997	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.22/3395 (έκταση 85.271 m ²)	Εν ισχύ
15/04/1988	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.22/2047 (έκταση 85.271 m ²) - αρχική άδεια	Π/Τ
	Μάρμαρα Νάξου ΑΒΕΕ (Πρώην ΑΕΒΕ Ασοι Π. Λογιότατος), Θέση «Μπολιμπιάς» Κινίδωρου***	
09/06/1997	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.23/3396 (έκταση 95170 m ²)	Εν ισχύ
15/04/1988	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.23/2048 (έκταση 95170 m ²) - αρχική άδεια	Π/Τ
	Ν.Απαρονήτης-Ι.Δαμιανίτης Ο.Ε. (πρώην Ν. Σταυροπούλης-Ι.Δαμιανίτης Ο.Ε.), Θέση «Μπολιμπιάς» Χαλκίδας	
11/08/1997	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.30/5040 (έκταση 31389 m ²)	11/08/2012
17/06/1991	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.30/2612 (έκταση 31389 m ²) - αρχική άδεια	Παρατάθηκε
	Σπυλιανός Χερουβείμ, Θέση «Πέτρης Αγ. Γεωργίου-Λαγκάδα» Κινίδωρου	
19/10/1995	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.38/εκκ.5480 (έκταση 23754 m ²)	19/10/2010
	MARNAX E.P.E. (Πρώην Σπυλιανός Χερουβείμ), Θέση «Καλή Λαγκάδα-Δύραγμα» Κινίδωρου	
01/07/2014	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.39/εκ.2665 (έκταση 28018 m ²)	Εν ισχύ
18/02/2014	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.39/203 (έκταση 28018 m ²) - αρχική άδεια	Π/Τ
	Αντώνιος Ψαμάλης, Θέση «Λινορούσκια» Κινίδωρου	
24/04/1996	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.41/1806 (έκταση 48637 m ²)	05/02/2014
	Υιοί Ν. Γεωργακόπουλου - Α. Σοφικτή Ο.Ε., Θέση «Σχινόραδο» Κινίδωρου	
04/02/1998	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.48/6907αε (έκταση 29515 m ²)	28/02/2013
	Ασοι Νικολάου & Αντωνίου Ελευθερίου, Θέση «Κακόρουσκια» Απειράνθου	
11/03/1987	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.19/1029 (έκταση 14620 m ²)	11/03/2002
	Ζαζάνης Δημήτριος, Θέση «Αμειλοθύ-Τοικαλαριό» Χαλκίδας	
20/07/1992	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.25/2943 (έκταση 27727 m ²)	20/07/2007
	Ασοι Γιώργου Ο.Β.Ε., Θέση «Νυφωτίσινα» Μοτής	
01/10/1998	Άδεια Εκμετάλλευσης Λατομείου Μαρμάρων, ΕΜΝΕ/Φ.19.20.46/4982 (έκταση 32714 m ²)	07/09/2013

Όπου εμφανίζονται 2 άδειες στην ίδια εταιρεία και θέση (πλην των κατωτέρω), πρόκειται για την αρχική άδεια και τη νεότερη άδεια που αποτέλεσε παράταση ή και τροποποίηση της αρχικής (ως προς την έκταση ή την επωνυμία της εταιρείας). Άρα πρόκειται για εκμετάλλευση στον ίδιο χώρο.

* Αφορά τον ίδιο λατομικό χώρο που εκμεταλλεύεται η εταιρεία Μάρμαρα Διονύσου-Πεντέλης «Dionysosmarbles» Α.Ε.Β.Ε. στη θέση «Σανιάδες» Κινίδωρου

** Πρόκειται για όμορες άδειες στην ίδια θέση

*** Πρόκειται για όμορες άδειες στην ίδια θέση

Π/Τ: Παρατάθηκε/Τροποποιήθηκε

Τα παραπάνω στοιχεία ελέγχθηκαν από το αρχείο της Εκθεώρησης Μεταλλείων Νότιας Ελλάδας στις 11.03.2015

<p>Κόρωνος Όνομα ορυχείου Ανεμόμυλοι Ανεμόμυλος Ασμυρίγλες Ασμυρίγλες Ασμυρίγλες-Τσικαλαριό Παλιομίτατος-Ασμυρίγλες Κρέβατος Παλιομίτατος Ρυάκας Στραβολαγκάδας Αγία Καθίστρα Άγιος Μάμας Άγιος Κων/νος Ρυάκας Μαύρος Φάραγγας Άνω Μαύρος Φάραγγας Τρέλλα (πρώην Σίσυφος) Μάλια Σπηλιαδάκια Ρυάκας Φλερέτη - Σιδεράδο Ρυάκας Λιώνα Πίτα Φίδα Πίτα Παλιά Αμερικάνα Νέα Αμερικάνα Ρυάκας Τζουμαγιάς Σπηλιά Ρινιδιού Σαβούρα Έρωτα Σπηλιαδάκια Ράχη Ψαρά Πλευρό Ρούπελ Ρεματιά Ρυάκα Τζουμαγιάς Πλατεία Τζουμαγιάς Λουριά Καστελλάκι – Άγιος Δημήτρι</p>	<p>Τράχες Τυροπίτων Φούρνοι – Τράχες Φούρνοι Παΐδα Αβησσυνίας (Σαββούρα) Ρυάκας Τζουμαγιάς Γρανάζι Μαύρου Φάραγγα Μεσαίο – Ρυάκας Πηγής Συκιά Παλιόπυργου Μάλια Μαστρογιαννόπουλος Ξεχάλεμα - Μάλια Ξεχάλεμα Τυράτη Φασολιά Φίδα Διμοιρία (Τυρόπιτες) Πίτα Ατσιδόπλακες Σκάλα (Ανεστάση) Φυτιές-Μέση Κατσουρού-Μέση Εγκρεμνός Στραβολαγκάδα Καμπί Ρυάκας Φυρό Σταφάνι Ρυάκας Πεζουλών (Μέχρι Πηγή) Άγιος Νεκτάριος - Τζουμαγιά Εξωτερικό Καστελλάκι Απάνω Φούρνοι Κάτω Σπηλιάδια Καυκάρα (Μέση) Κουμερτάδο (υπόγειο) Πελώριο (υπόγειο) Κυψέλη (υπόγειο) Νέο Μπαρουζάδο (υπόγειο) Παναγιά Αργοκοιλιώτισα (υπόγειο) Μεραρχία (υπόγειο) Έρωτας (υπόγειο) Μαστοράδο (Μαύρος Φάραγγας) (υπόγειο)</p>	<p>Άγιος Ιωάννης (υπόγειο) Άγιος Φανούριος (υπόγειο) Άγιος Φραγκάκος (υπόγειο) Άγιος Ελευθέριος (υπόγειο) Σταυριανάδο (υπόγειο) Ρυάκας Φίδας - Φίδα (υπόγειο) Καστελλάκι-Ομορφη Νύχτα (υπόγειο) Τυρόπιτες (υπόγειο)</p>
----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Λπείρανθος
Όνομα ορυχείου
Φανάρι (Βόρειο)
Φανάρι (Μπάϊλου)
Φανάρι
Ρυάκας Αφικλή
Άνω Γραμμή
Πασπάρα (Κακόρυακας)
Μιχελάκη (Πάνερμος)
Ροούς (Πάνερμος)

3.4 Καταγραφή των αναγκών που υπάρχουν ή έχουν προκύψει και δεν έχουν αντιμετωπιστεί μέχρι σήμερα.

Το εγχείρημα ανάπτυξης κάθε συγκεκριμένης ορεινής περιοχής⁸⁹ με σαφή γεωγραφικά, χωρικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, απαιτεί ιδιαίτερη ολοκληρωμένη διερεύνηση, μελέτη και αντιμετώπιση, που να θεμελιώνονται σε διαχρονικές, διεπιστημονικές και ολοκληρωμένες αποδόσεις των φυσικών και των ανθρωπίνων διαθεσίμων, δυνάμεων και δυνατοτήτων της και σε αξιόπιστες και αντικειμενικές εκτιμήσεις των πραγματικών περιορισμών τους.

Επειδή η ανάπτυξη μιας ορεινής περιοχής, για να υπάρξει, να αποκτήσει υπόσταση και να διαρκέσει, πρέπει να διασφαλίζεται για όλους τους κατοίκους της και για όλο το χρόνο, ταυτόχρονα σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και τεχνικό/τεχνολογικό επίπεδο, οι φορείς της δεν μπορούν αντικειμενικά να είναι "εξωτικοί" επιχειρηματίες/επενδυτές οι οποίοι θα προσδοκούν να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη από μια μερική, εποχιακή κυρίως και εξαντλητική εκμετάλλευση, είτε ενός συγκεκριμένου φυσικού διαθεσίμου, ή πολύτιμων στοιχείων του φυσικού και/ή πολιτισμικού περιβάλλοντός της, με όρους, αξίες και προοπτικές αγοράς.

Οι ανάγκες που υπάρχουν ή έχουν προκύψει και δεν έχουν αντιμετωπιστεί μέχρι σήμερα θα μπορούσε να καταγραφούν συγκεκριμένα για κάθε χωριό της ορεινής Νάξου, εαν απαντηθούν τα παρακάτω ερωτήματα αποκλειστικά από τους μόνιμους το χειμώνα κατοίκους του κάθε οικισμού τους σε ανύποπτο χρόνο:

- Πόσοι κάτοικοι διαμένουν μόνιμα;
- Ποιες είναι οι ηλικίες τους;
- Πόσοι μη μόνιμοι κάτοικοι έρχονται τα Σαββατοκύριακα και ποιους μήνες;
- Πόσοι επισκέπτες έρχονται, για πόσες μέρες και ποιους μήνες;
- Πότε είναι τα πανηγύρια του χωριού, οι γιορτές της γης, και οι συναντήσεις των αποδήμων;
- Πόσους κατοίκους έχει το χωριό αυτές τις ημέρες αντίστοιχα;

⁸⁹ Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη
Δ. Ρόκος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.-Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π.
Εργαστήριο Τηλεπισκόπησης, Ε.Μ.Π.

- Πόσους κατοίκους έχει το χωριό τις ημέρες του Πάσχα;
- Πόσους κατοίκους έχει το χωριό τις ημέρες των Χριστουγέννων;
- Πόσους κατοίκους έχει το χωριό κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και για πόσες μέρες;
- Πόσα παιδιά μέχρι 10 ετών έχει το χωριό;
- Ποιος είναι ο μέγιστος πληθυσμός του χωριού και για πόσο χρονικό διάστημα;
- Πόσους μετανάστες έχει το χωριό στην Αθήνα και στις πόλεις της Ελλάδος (πόσους σε ποιες);
- Πόσους μετανάστες έχει το χωριό στο εξωτερικό;
- Ποια είναι η χώρα του κύριου προορισμού της εξωτερικής μετανάστευσης;
- Πόσοι είναι οι απόδημοι πρώτης, δεύτερης και τρίτης γενιάς στο εξωτερικό και που;
- Πόσοι οικονομικοί μετανάστες και από ποια χώρα μένουν μόνιμα στο χωριό;
- Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα των οικονομικών μεταναστών;
- Ποια είναι τα επαγγέλματα των μόνιμων κατοίκων του χωριού;
- Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα του χωριού; (κτηνοτροφική, δασική, γεωργική, τουριστική, άλλη και ποια)
- Πόσοι μόνιμοι κάτοικοι ασχολούνται μ' αυτή;
- Πόσα σπίτια κατοικήσιμα έχει το χωριό;
- Πόσα σπίτια κατοικούνται μόνιμα;
- Πόσα σπίτια είναι σε καλή κατάσταση και κατοικούνται περιοδικά;
- Πόσα άλλα σπίτια είναι σε καλή κατάσταση αλλά κατοικούνται σπάνια;
- Πόσα σπίτια μπορούν να αποκατασταθούν και να αξιοποιηθούν;
- Τι θα επιθυμούσατε να γίνει στο χωριό ώστε να βελτιωθεί το επίπεδο και η ποιότητα ζωής των κατοίκων του;
- Τι θα έπρεπε να γίνει κατά τη γνώμη των μόνιμων κατοίκων ώστε να υπάρχει ζωή στο χωριό όλο το χρόνο;
- Επανεγκαθίστανται μόνιμα στον οικισμό απόδημοι, πότε συνήθως, πόσοι και γιατί;
- Τι θα μπορούσε να βοηθήσει στην επανεγκατάσταση αποδήμων στον ορεινό οικισμό;
- Έχει παραδοσιακό χαρακτήρα ο οικισμός;
- Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οικισμού; (παλιές εκκλησίες, φυσικές καλλονές, παραδοσιακά σπίτια, αρχαιολογικοί τόποι, ιστορικές τοποθεσίες, παραδοσιακή μουσική, χοροί, προϊόντα ποιότητας [και ποια] κ.λ.π.;

Η καταγραφή των πραγματικών στοιχείων που συγκροτούν την κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα των ορεινών περιοχών, έχει ως στόχο την συστηματική, ακριβή, αξιόπιστη και ολοκληρωμένη απόδοση των πραγματικών και των «δυνάμει» ανθρωπίνων διαθεσίμων τους, τα οποία μπορούν ν' αποτελέσουν τόσο τους φορείς πρωτοβουλιών, όσο και το δυναμικό υποκείμενο της Ανάπτυξης τους.

Κεφάλαιο 4: Προτάσεις αξιοποίησης του ορυκτού πλούτου της Νάξου.

4.1 Επιτυχημένα τοπικά δημοτικά μοντέλα βιώσιμης ανάπτυξης ορεινών περιοχών της Ε.Ε. και διεθνώς.

Εμπειρίες για τα μοντέλα βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης στην Ελλάδα.

Η Βασική φιλοσοφία και στρατηγική τοπικής ανάπτυξης για τον Νομό Τρικάλων είχε ως βασικό θέμα διάρθρωσης , την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής παρέμβασης προς την κατεύθυνση ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού σε συνδιασμό με την αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων.

Οι στόχοι του τοπικού προγράμματος Leader⁹⁰ για την ανάπτυξη της περιοχής ήταν

1.Ενίσχυση ορεινού τουρισμού

Κύριες κατευθύνσεις στην επίτευξη του στόχου

A. Λειτουργική σύνδεση των ορεινών περιοχών με τις αστικές πόλεις των πεδινών περιοχών.

B.Δημιουργία δομών για εναλλακτικού τύπου δραστηριότητας βουνού, οι οποίες θα συντελέσουν στη δημιουργία ενός νέου «προφίλ της περιοχής διαφορετικό του κλασσικού μοντέλου «φύση-‘υπνος-φαγητό», αναδεικνύοντας την περιοχή σε κέντρο εναλλακτικού τουρισμού.

Γ.Ιδιαίτερη ενίσχυση του τουρισμού μικρής διάρκειας (ορεινός αθλητικός τουρισμός και τουρισμός αναψυχής, ελεγχόμενες κυνηγετικές δραστηριότητες)που να συμπληρώνει τον συνεχώς αναπτυσσόμενο παραθεριστικό τουρισμό.

2. Αξιοποίηση της τοπικής παραγωγής για τη δημιουργία βιοτεχνικών εμπορικών μονάδων , που αποβλέπουν κυρίως στην κάλυψη της καταναλωτικής ζήτησης στην ευρύτερη περιφέρεια.

Ο στόχος αυτός είναι σημαντικός καθώς αποβλέπει στην ενίσχυση :

Μονάδων που θα αξιοποιούν με «έξυπνο τρόπο» τους τοπικούς πόρους,

Μονάδων παραγωγής «επώνυμων» τοπικών προϊόντων

3. Δημιουργία και εκσυγχρονισμός μικρών βιοτεχνιών και επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών αλλά και η διευκόλυνση πρόσβασης σε νέες αγορές μέσω ενεργειών προώθησης και διανομής:

Για την κάλυψη τοπικών αναγκών

Για την αξιοποίηση των φυσικών πόρων

Για την αξιοποίηση χαρακτηριστικών τοπικών δεξιοτήτων

Για την συμπλήρωση του τουριστικού προφίλ της ορεινής περιοχής

4. Διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος των περιοχών του Νομού

Από τα έντονα σημάδια της εγκατάλειψης και ερήμωσης στο φυσικό και δομημένο ορεινό περιβάλλον

Των αστικών πόλεων της περιοχής αναφοράς , οι οποίοι λόγω του μοντέλου της αστικοποίησης –χωρίς ουσιαστικό σχεδιασμό και προγραμματισμό υποδομών –

⁹⁰ Βιώσιμα μοντέλα ολοκληρωμένης ανάπτυξης ορεινών περιοχών (Η περίπτωση της Ηπείρου και της Πίνδου)-Πρακτικά Διεθνούς Αναπτυξιακού Συμποσίου- Επιμέλεια Στέργιος Μπαμπανάσης, Ναπολέων Μαραβέγιας, Χρήστος Κατσιούλης-2014

βρέθηκαν απροετοίμαστοι στην αντιμετώπιση των αναγκών που επέφερε η συγκέντρωση του πληθυσμού και η μετέπειτα τουριστική ανάπτυξη.

Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή του τοπικού αυτού προγράμματος ήταν ότι συνέβαλε καθοριστικά 1.Στη δημιουργία νέων βιώσιμων πηγών εσόδων.

2. Στην βελτίωση της ελκυστικότητας της περιοχής
3. Στην διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας
4. Στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος
- 5.Στην προστασία του περιβάλλοντος
- 6.Στην ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων
- 7.Στην δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης
- 8.Στην αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των ενδογενών πόρων της περιοχής.

Η περιοχή του Ν. Γρεβενών αποτελεί μια ξεχωριστή οντότητα μέσα στον ορεινό όγκο της Πίνδου και κατάφερε να συνδιάσει μέχρι σήμερα ήπιες μορφές τουρισμού, πρωτογενή παραγωγή και υψηλές προοπτικές ανάπτυξης στο μέλλον. Ως ναυαρχίδα της ανάπτυξης του νομού αποτελεί ο τουρισμός. Ακολουθούν η γαστρονομία, η ιστορία/πολιτισμός.

Διεθνής εμπειρίες για τα μοντέλα βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης.⁹¹

Εισηγήσεις των ξένων ομιλητών εστιαστηκαν στην παρουσίαση καινοτόμων λύσεων για τα προβλήματα των ορεινών και υποανάπτυκτων περιοχών με κοινό παράγοντα την αποφυγή των μεγάλων εξόδων και άρα την εξάρτηση από ομοσπονδιακά και περιφερειακά κονδύλια

Τα μέτρα που εφαρμόζουν είναι :

1. Περιορισμό της οικιστικής ανάπτυξης μέσω της αξιοποίησης των εσωτερικών αστικών δομών και της συμπίκνωσης των αστικών ζωνών καθώς και τη βελτίωση των δημόσιων συγκοινωνιακών δικτύων , κυρίως μέσω έργων πολεοδομικού σχεδιασμού.
2. Διατήρηση του τοπίου μέσω της καλύτερης εξισορρόπησης τουρισμού, μέσω της διαχείρισης αγοράς 2ης κατοικίας και μέσω της δημιουργίας κινήτρων για τη βέλτιστη αξιοποίηση του υφιστάμενου κτιριακού αποθέματος.
3. Διατήρηση, ανανέωση και αναζωογόνηση ιστορικών οικισμών σε πόλεις και χωριά.

Παραδείγματα⁹² αποτελεσματικής συνύπαρξης, συνεργασίας και συμπόρευσης εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου και τουριστικής αξιοποίησης του μεταλλευτικού πολιτισμού υπάρχουν πολλά στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και αλλού.

Στην Σουηδία, μερικά χιλιόμετρα ΒΔ της Στοκχόλμης, το ανενεργό μεταλλείο αργύρου της Σάλα (Sala Silvermine-<http://www.salasilvergruva.se>) λειτουργεί σήμερα σαν ξενοδοχείο, που έχει μετατρέψει τις υπόγειες στοές σε δωμάτια και χώρους εστιατορίου. Ακόμη βορειότερα, το εγκαταλειμμένο λατομείο ασβεστόλιθου Νταλχάλα (<http://www.dalhalla.se>), αποτελεί έναν από τους διασημότερους χώρους

⁹¹ Βιώσιμα μοντέλα ολοκληρωμένης ανάπτυξης ορεινών περιοχών (Η περίπτωση της Ηπείρου και της Πίνδου)-Πρακτικά Διεθνούς Αναπτυξιακού Συμποσίου- Επιμέλεια Στέργιος Μπαμπανάσης, Ναπολέον Μαραβέγιας, Χρήστος Κατσιούλης-2014

⁹² Εκμετάλλευση Ορυκτού Πλούτου- Διαχρονικό Σύμβολο Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Δυναμικός Πυλώνας Τουριστικής Ανάπτυξης POSTED BY NARVANITIDIS | FILED UNDER MINING CULTURE

<http://nikolaosarvanitidis.eu/>

συναυλιών και θεατρικών παραστάσεων. Στην περιοχή του αρκτικού κύκλου, η πόλη Γελίβαρε (<http://www.gellivarelapland.se>), στο περιβάλλον της οποίας λειτουργούν σήμερα μεταλλεία σιδήρου και χαλκού, όπως είναι αυτό του Αιτικ (Aitik), διαφημίζει το τίτλο της Μεταλλευτικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης που της δόθηκε και προσκαλεί όλους να την επισκεφθούν.

Στην Φινλανδία, στο υπόγειο μεταλλείο ασβεστόλιθου Τίτιρι (Tytyri limestone mine) λειτουργεί σήμερα μουσείο και πολυτελέστατο εστιατόριο, που αποτελούν βασικό οικονομικό πόρο της ευρύτερης περιοχής. Στο περιβάλλον του μεγαλύτερου σε παραγωγή ευρωπαϊκού μεταλλείου χρυσού στο Κίτιλε της βόρειας Φινλανδίας, στους γειτονικούς Δήμους του Λέβι και Ροβανιέμι, η τουριστική βιομηχανία όχι μόνο ανθίζει, αλλά ενισχύεται από την μεταλλευτική παρουσία.

Στην Δανία και την Γροιλανδία ένα σπάνιο μεταλλείο κρυσθίου μετατρέπεται σε μουσείο, ενώ στην Νορβηγία, γεω-τουριστικό ενδιαφέρον για τους επισκέπτες παρουσιάζουν τα λατομικά κέντρα εξόρυξης και παραγωγής μύλοπετρας στον 17ο και 18ο αιώνα

(http://www.ngu.no/upload/Millstone/pdf/Millstone_NFR_projectdescription.pdf), και δομικών λίθων σαπουνόπετρας από την οποία έχουν κατασκευασθεί πολλές μεσαιωνικές εκκλησίες.

Στην Ιρλανδία εγκαταλειμμένα ανθρακωρυχεία και μεταλλεία μολύβδου και χαλκού αποτελούν υπόγεια μεταλλευτικά μουσεία και μνημεία βιομηχανικής κληρονομιάς, ενώ οι επιφανειακές υποδομές τους έχουν αναπαλαιωθεί και αξιοποιούνται τουριστικά.

Στην Πορτογαλία, τα ενεργά μεταλλεία παραγωγής χαλκού έχει μετατρέψει τις παλαιότερες εγκαταστάσεις σε λειτουργικά προσιτούς και επισκέψιμους χώρους συνδυάζοντας την εξορυκτική δραστηριότητα με γεω-τουριστικές δράσεις. Βόρεια του Πόρτο, στην μεταλλευτική περιοχή κασσιτέρου-βολφραμίου Ταμπουάκο (Tabuaco), η επενδύτρια εταιρία συνεργάζεται με τους οινοπαραγωγούς για την παραγωγή κρασιού που προβάλλει την μεταλλευτική του προέλευση και διατίθεται σήμερα από τις Αμερικανικές Αερογραμμές.

Στην Ισπανία είναι ευρύτερα γνωστό το μεταλλευτικό πάρκο Ρίο Τίντο με το περίφημο ορυκτολογικό μουσείο και το τρενάκι που μεταφέρει και ξεναγεί τους επισκέπτες σε όλη την περιοχή προγενέστερων εξορυκτικών δραστηριοτήτων (http://www.visithuelva.com/andalusian_adventures/riotinto_mining_park.asp). Στην Γαλικία της ΒΔ Ισπανίας τα περισσότερα δημοτικά τραγούδια της περιοχής Βιλανόβα αναφέρονται στην πολιτιστική κουλτούρα και παράδοση που συνδέονται με τα μεταλλεία κασσιτέρου-βολφραμίου που λειτούργησαν από το 1918-1950.

Στην Σλοβακία, και συγκεκριμένα στην περιοχή Μπάνσκα Στάβνιτσα (Banska Stavnica) πραγματοποιούνται μεταλλευτικές παρελάσεις που συνοδεύονται από τον θεσμό εκλογής της «Σιδηράς Κυρίας», ενώ λειτουργεί και μεταλλευτική ακαδημία.

Στην Τσεχία, οι πόλεις των ιστορικών μεταλλείων, που στον μεσαίωνα παρήγαγαν συνολικά 100 τόνους χρυσού, ονομάζονται Βασιλικές Μεταλλευτικές Πόλεις. Το μεταλλείο σιδήρου Eisenerz στην Αυστρία κοντά σε τουριστικό θέρετρο δέχεται κάθε χρόνο 70.000 επισκέπτες.

Στην Ρουμανία ο μεταλλευτικός τουρισμός και η μεταλλευτική αρχαιολογία αφορούν σε εξορυκτικές δραστηριότητες χρυσού που χρονολογούνται από περίπου 2000 χρόνια πριν. Στην υπό εκμετάλλευση χρυσοφόρο περιοχή Ρόσα Μοντάνια (Rosa Montagna) λειτουργεί μουσείο χρυσού που το επισκέπτονται περισσότεροι από 10.000 τουρίστες τον χρόνο, ενώ τις εντυπωσιακές ρωμαϊκές στοές εξόρυξης ορυκτού άλατος στην Τούρντα (Turda) τις επισκέφθηκαν 375.000 τουρίστες το 2011 και 350.000 το 2011(<http://www.salinatorda.eu>).

Στην Κύπρο, το χωριό Μιτσερό είναι συνώνυμο με την εκμετάλλευση των πλούσιων κοιτασμάτων χαλκού. Η μεταλλευτική δραστηριότητα έγινε γνωστή για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης στους κατοίκους του χωριού σε μια εποχή που η έννοια του σταθερού εισοδήματος για τους περισσότερους ήταν ένα άπιαστο όνειρο. Το χωριό αποκτά εξαιρετική, φήμη, ενώ ακόμη και σήμερα χρησιμοποιείται η προερχόμενη από εκεί έκφραση, «Έχει κούσπο (κασμά) στο Μιτσερό», όταν κάποιος ψάχνει απεγνωσμένα για εργασία.

Στην χώρα μας χαρακτηριστικά παραδείγματα γεωτουριστικής αξιοποίησης αποτελούν το μεταλλευτικό κέντρο του Λαυρίου, όπου αναδεικνύεται και εξιστορείται η αρχαιολογική μεταλλεία στην κλασική Ελλάδα, και το μεταλλευτικό νησί της Μήλου, όπου η εξορυκτική δραστηριότητα ενισχύει και υποστηρίζει την τουριστική ανάπτυξη. Στο Λαύριο δρομολογούνται οι ενέργειες για την ένταξη της περιοχής στην κατηγορία των μεταλλευτικών γεωπάρκων της UNESCO, ενώ παράλληλα λειτουργεί ο θεσμός του Τεχνολογικού Πάρκου με έντονη εκπαιδευτική χρήση από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ). Το Λαύριο εντάχθηκε επίσης από την Ε.Ε. στις περιπτώσεις βέλτιστων πρακτικών σε ότι αφορά στην αποκατάσταση και επαναξιοποίηση εγκαταλειμμένων μεταλλευτικών χώρων. Στην Μήλο η τρέχουσα εξορυκτική δραστηριότητα, χρηματοδοτεί και λειτουργεί μεταλλευτικό μουσείο που προσελκύει περισσότερους από 10.000 επισκέπτες κάθε χρόνο, ενώ παράλληλα προβάλλει την βιομηχανική/μεταλλευτική κληρονομιά (π.χ. Θειωρυχεία), που αποτελεί βασικό αναπτυξιακό και πολιτιστικό γνώρισμα του νησιού. Σήμερα το οικονομικό πλεόνασμα που προκύπτει από την παραγωγική αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών αντιπροσωπεύει το 30% του ΑΕΠ του νησιού. Συγκεκριμένα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά κάτοικο) στην Μήλο είναι 28.000 ευρώ, ενώ το αντίστοιχο μέσο μέγεθος στην Ελλάδα είναι περίπου 20.000 ευρώ.⁹³

4.2 Υπάρχουσα κατάσταση (Προβλήματα και Προοπτικές)

Στην εισήγηση του Ευάγ. Χαϊδά⁹⁴, τέως προέδρου ΟΣΜΕ, γίνεται ανάλυση της σημερινής κατάστασης στη διεθνή αγορά μαρμάρου, καθώς και τις προοπτικές για τις ελληνικές εξαγωγές μαρμάρου, παρουσιάστηκε μια ιστορική αναδρομή στην 20ετία 1990-2010, προκειμένου να αναλυθούν τα στοιχεία παραγωγής και διακίνησης, τόσο των ελληνικών μαρμάρων, όσο και εκείνων της διεθνούς αγοράς και προέκυψε ότι : Η Ελλάδα, το 2001, διέθετε 261 ενεργά λατομεία μαρμάρου, ενώ το 2007 μόνο 192 λατομεία.

⁹³ <http://nikolaosarvanitidis.eu/>

Green Minerals Towards sustainable resource management Εκμετάλλευση Ορυκτού Πλούτου- Διαχρονικό Σύμβολο Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Δυναμικός Πυλώνας Τουριστικής Ανάπτυξης
POSTED BY NARVANITIDIS | FILED UNDER MINING CULTURE

⁹⁴ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΓΟΡΑ ΜΑΡΜΑΡΟΥ-Προοπτικές για τις Ελληνικές εξαγωγές μαρμάρου-Μάρτιος 2010-παρουσίαση Ευάγγελος Χαϊδάς, αρχιτέκτων, τέως πρόεδρος της ΟΣΜΕ <http://www.marmaronet.com/>

Αναλυτικότερα, την 20ετία 1991-2010, οι ποσότητες των εξαχθέντων μαρμάρων κατά κατηγορία – όγκοι, πλάκες, κατεργασμένα προϊόντα – διαμορφώθηκαν ως ακολούθως:

Το 1991, οι εξαγωγές όγκων αποτελούσαν το 14%, οι εξαγωγές πλακών το 12% και οι εξαγωγές κατεργασμένων προϊόντων το 74%.

Το 2000, οι εξαγωγές όγκων αποτελούσαν το 35%, οι εξαγωγές πλακών το 22% και οι εξαγωγές κατεργασμένων προϊόντων το 43%.

Το 2008, οι εξαγωγές όγκων συνιστούσαν το 58%, οι εξαγωγές πλακών το 10% και οι εξαγωγές κατεργασμένων προϊόντων το 32%.

Από την άλλη μεριά, οι πλάκες είχαν ανοδικές διακυμάνσεις από 12% το 1991, έως 22% το 2000, για να μειωθούν στο 10% το 2008.

Οι εισαγωγές μαρμάρων, την τριετία 2007-2009, ανήλθαν σε ποσοστό 62% της αξίας των εξαγωγών κατά μέσο όρο, που θεωρείται μεγάλο ποσοστό για μια μαρμαροπαραγωγό χώρα, όπως η Ελλάδα, και καταδεικνύει την αδυναμία της χώρας να αξιοποιήσει ορθολογικά τα μαρμαροφόρα κοιτάσματα που διαθέτει.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΠΙΣΤΩΝΟΥΜΕ:

1.Εισαγωγές μαρμάρου από χώρες που εξορύσσουν μάρμαρα, για κάλυψη αναγκών της εσωτερικής αγοράς, σε ανταγωνιστικές τιμές.

2.Αναξιοποίητα κοιτάσματα ελληνικών μαρμάρων, λόγω της γνωστής ελληνικής παθογένειας.

3.Στροφή των εξαγωγών, την 20ετία 1990-2000, με αλματώδη αύξηση των εξαγωγών ογκομαρμάρων από 14% σε 58% και αντίστοιχη μείωση των εξαγωγών των κατεργασμένων προϊόντων, από 74% σε 32%.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ

Η Ελλάδα διαθέτει πλούσια κοιτάσματα λευκών δολομιτικών πετρωμάτων μοναδικών στο κόσμο, λευκά έως ημίλευκα κρυσταλλικά ασβεστολιθικά μάρμαρα, καθώς και έγχρωμα δολομιτικά και ασβεστιτικά μάρμαρα. Τα λευκά δολομιτικά μάρμαρα και τα ημίλευκα κρυσταλλικά ασβεστολιθικά μάρμαρα έχουν μεγάλη ζήτηση και η επιτυχία τους στις αγορές του εξωτερικού είναι διαχρονική, ενώ παρατηρείται αυξανόμενη ζήτηση και από νέες χώρες, με πολύ καλές προοπτικές για το απώτερο μέλλον.

Επίσης, τα λευκά και ημίλευκα ασβεστολιθικά κρυσταλλικά μάρμαρα διαφόρων περιοχών της Ελλάδας, όπως της Βεροίας, της Κοζάνης, της Πεντέλης, της Νάξου, της Πάρου κ.λπ., καλύπτουν κυρίως την εσωτερική αγορά, αν και θα μπορούσαν να αποτελέσουν εξαγωγικό βραχίονα, αν γινόταν ποσοτική και ποιοτική ταξινόμηση.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ

Οι προοπτικές για τις ελληνικές εξαγωγές μαρμάρων, σε αντίθεση με την εσωτερική αγορά, είναι πολύ καλές, γεγονός που φαίνεται και από την αύξηση κατά 12% των εξαγωγών σε αξία, το 2009, που ήταν μια δύσκολη χρονιά παγκοσμίως.

Η κατεύθυνση είναι η περαιτέρω ανάπτυξη των εξαγωγών ογκομαρμάρων, λόγω και της μεγάλης ζήτησης από την αγορά της Κίνας και γενικότερα της Άπω Ανατολής.

Αυτό επιβάλλει στην ελληνική μαρμαροβιομηχανία να αξιοποιήσει όλα τα πλεονεκτήματά της, που είναι η μοναδικότητα των λευκών μαρμάρων και η μεγάλη ποικιλία των χρωματιστών.

Η ορθολογική εξόρυξη, η έρευνα των κοιτασμάτων, η δημιουργία υποδομών στα λατομεία και η αύξηση της παραγωγής τους είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για να αποκτήσει το κάθε μάρμαρο το διαβατήριο για τις εξαγωγές.

Η ελληνική μαρμαροβιομηχανία πρέπει αφενός να επικεντρωθεί στην εξόρυξη ογκομαρμάρων και αφετέρου να εξελιχθεί στην επεξεργασία και να προσαρμοσθεί στα δεδομένα του διεθνούς ανταγωνισμού.

Στον τομέα της επεξεργασίας, η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων υστερεί έναντι των επιχειρήσεων των ανταγωνιστικών χωρών, με χαμηλά ημερομίσθια και ειδικότερα εκείνων των τρίτων χωρών (Κίνα – Ινδία – Τουρκία κ.λπ.). Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο να πωλούνται επεξεργασμένα ελληνικά μάρμαρα σε τρίτες χώρες, φθηνότερα από όσο τα πωλούν οι ελληνικές επιχειρήσεις.

Χρειάζεται βελτίωση της τεχνολογικής υποδομής των επιχειρήσεων μαρμάρου, για την αξιοποίηση των ελαττωματικών ογκομαρμάρων, καθώς και των υποπροϊόντων τους, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία διακοσμητικών στοιχείων στη σύγχρονη αρχιτεκτονική και διακόσμηση. Είναι γνωστό, ότι μέχρι σήμερα τα υλικά αυτά απαξιώνονται και απορρίπτονται.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας στην κοπή και την επεξεργασία του μαρμάρου και ειδικότερα η χρήση εποξειδικών ρητινών, σε συνδυασμό με τον εμποτισμό σε κενό αέρος (vacuum) τόσο των ογκομαρμάρων, όσο και των πλακών, έχει δημιουργήσει πραγματική επανάσταση στην αξιοποίηση κατακερματισμένων μαρμάρων και πρέπει να εφαρμοστεί και στην ελληνική μαρμαροβιομηχανία.

Το κράτος πρέπει να ενσκήψει στα προβλήματα της ελληνικής μαρμαροβιομηχανίας και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες των ελληνικών μαρμάρων για εξαγωγές.

Αξιοποίηση και καθετοποίηση παραπροϊόντων εκμετάλλευσης μαρμάρων.

Οι εταιρείες OMYA HELLAS και Μάρμαρα Διονύσου-Πεντέλης Α.Ε.Β.Ε. (μέλη του ΣΜΕ) αξιοποιούν και καθετοποιούν κυρίως παραπροϊόντα εκμετάλλευσης μαρμάρων. Η ίδρυση και λειτουργία του εργοστασίου επεξεργασίας στη Σίνδο Θεσσαλονίκης από το 2003 άνοιξε το δρόμο για την παραγωγή προϊόντων ανθρακικού ασβεστίου από την πολυεθνική OMYA, η οποία έχει παρουσία και εργοστάσια σε όλο τον κόσμο και παράγει πάνω από 10 εκατομμύρια τόνους προϊόντων ανθρακικού ασβεστίου σε ξηρή και υγρή (slurry) μορφή.

Η εταιρεία Μάρμαρα Διονύσου-Πεντέλης Α.Ε.Β.Ε. χρησιμοποιεί δύο τύπους ακατέργαστου υλικού για την παραγωγή διαφόρων προϊόντων: υπολείμματα μαρμάρων και ασβεστόλιθου.

Ο πρώτος τύπος παράγεται ως παραπροϊόν της κύριας δραστηριότητας της εταιρίας που είναι η εκμετάλλευση λευκών μαρμάρων που εξορύσσονται στον Διόνυσο Αττικής. Από την επεξεργασία της μαρμαρικής λατύπης παράγεται μαρμαρόσκονη (0-2 mm) η οποία χρησιμοποιείται στη συνέχεια για την κατασκευή ετοιμών κονιαμάτων (Marmoline, Alphamix κλπ) καθώς και πληρωτικών υλικών (filler) για τη βιομηχανία χρωμάτων, ασφαλικών, ζωοτροφών κλπ. Η μέση ετήσια παραγωγή των πληρωτικών είναι περίπου 20-40.000 τόνοι.

Ο δεύτερος χρησιμοποιούμενος τύπος ακατέργαστου υλικού είναι ένας μικροκρυσταλλικός, μαλακός ασβεστόλιθος, προερχόμενος από το λατομείο της εταιρίας στη Ζάκυνθο (λατομείο στοκόλιθου, Αγαλάς). Σύμφωνα με τα στοιχεία της εταιρίας που υποβάλλονται ετησίως στο ΥΠΕΚΑ για το 2013 παρήχθησαν επεξεργασμένα προϊόντα 65.000 τον. Μαρμαρόσκονη και 20.000 τον. πούδρα.

Τέλος στα ανωτέρω θα πρέπει να προστεθεί η παραγωγή προϊόντων μαρμαρόσκονης που προέρχεται από λατομεία που έχουν αδειοδοτηθεί αποκλειστικώς ως λατομεία μαρμαρόσκονης-μαρμαροψηφίδας ή αδρανών ειδικών χρήσεων για τη χρήση αυτή

(μετά την απόφαση του ΣτΕ 1682/2000). Η συνολική παραγωγή μαρμαρόσκονης σε επίπεδο χώρας κυμαίνεται από 200-250 χιλ. τον.

Η μαρμαρόσκονη Διονύσου ειδικότερα, μοναδική για την ποιότητά της, κυριαρχεί στην Ελληνική αγορά τα τελευταία 60 χρόνια. Οι σοβάδες που παράγονται με μαρμαρόσκονη Διονύσου ξεχωρίζουν για την ποιότητα και την αντοχή τους στο χρόνο.⁹⁵

Τα στείρα προϊόντα της εξορυκτικής διαδικασίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην βιομηχανία παραγωγής αδρανών υλικών. Κατά τις διαδικασίες εξόρυξης, μεταφοράς και θραύσης, παράγονται μεγάλες ποσότητες λεπτομερών ασβεστολιθικών υλικών, κοινά αποκαλούμενες «ασβεστολιθική παιπάλη».

Τα προϊόντα αυτά, που σε μεγάλο ποσοστό παραμένουν ανεκμετάλλευτα, θα μπορούσαν να είναι σημαντική πηγή πρώτης ύλης για τον κατασκευαστικό τομέα.⁹⁶

Η αδυναμία αυτή έχει δημιουργήσει στις λατομικές επιχειρήσεις πλειάδα χρόνιων διαχειριστικών, νομικών και ως εκ τούτου και οικονομικών προβλημάτων, οδηγώντας την πλειοψηφία αυτών σε παράνομες και περιβαλλοντικά ανεπίτρεπτες ευκαιριακές λύσεις (απόρριψη σε απομακρυσμένες περιοχές, στην θάλασσα, ρέματα κ.τ.λ.).⁹⁷

Αναζητώντας μια εφικτή για τα ελληνικά δεδομένα λύση, στο πρόβλημα της συσσώρευσης της ασβεστολιθικής παιπάλης, που παράγεται από τα λατομεία

εξόρυξης αδρανών υλικών, στο πλαίσιο εκπόνησης μεταπτυχιακής διατριβής, στο Πολυτεχνείο Κρήτης, διεξήχθη εκτενές πρόγραμμα δειγματοληψίας και εργαστηριακού χαρακτηρισμού δειγμάτων ασβεστολιθικής παιπάλης καθώς και μητρικού πετρώματος και διερευνήθηκαν, με την διαδικασία του παραγοντικού σχεδιασμού, δυο τεχνολογίες διαμόρφωσης δομικών στοιχείων με κύριο συστατικό το λεπτομερές λατομικό απόρριμμα. Η έρευνα έγινε για τρεις συνθέσεις παραγωγής ειδικών δομικών στοιχείων και ολοκληρώθηκε με την σύνταξη πρώιμης οικονομοτεχνικής μελέτης, η οποία κατέδειξε ότι τα προτεινόμενα προς παραγωγή προϊόντα, κυβόλιθοι, πλάκες δαπεδόστρωσης, τούβλα με εξώθηση για εσωτερική τοιχοποιία και τούβλα διακοσμητικά με εξώθηση για εξωτερική τοιχοποιία μπορούν να παραχθούν με σημαντικά ανταγωνιστικό κόστος.

Εξορυκτικός κλάδος και βιώσιμη ανάπτυξη.

«Η δραστηριότητα της εξορυκτικής βιομηχανίας είναι από τη φύση της άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς αφ' ενός εκμεταλλεύεται μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους και αφ' ετέρου πρέπει να εξασφαλίσει την προμήθεια αναγκαίων προς την κοινωνία υλικών και σε βάθος χρόνου, με κατάλληλη διασφάλιση αποθεμάτων για την κάλυψη των σημερινών αλλά και των μελλοντικών αναγκών της.

Αυτό απαιτεί ορθολογική διαχείριση των υπάρχοντων αποθεμάτων αλλά και έρευνα και ανάπτυξη της τεχνολογίας με στόχο αποδοτικότερους τρόπους εξόρυξης και επεξεργασίας, ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων αλλά και νέων ορυκτών προϊόντων που σταδιακά αντικαθιστούν παλαιότερα ή νέων χρήσεων στα ήδη γνωστά προϊόντα.

⁹⁵ <http://www.sme.gr/proionta-sme-orykta>

⁹⁶ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ ΠΟΡΩΝ- Διπλωματική Εργασία- Μπούμπα Κωνσταντίνα- Η επίδραση της παιπάλης στην ποιότητα του σκυροδέματος

⁹⁷ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ ΠΟΡΩΝ-ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ Σχεδιασμός ποιότητας ειδικών δομικών στοιχείων βασισμένων σε υπερλεπτομερή λατομικά παραπροϊόντα.- Λεβεντάκης Κωνσταντίνος Διπλ. Μηχ. Ορυκτών Πόρων-2009

Εκτός αυτού για να είναι οι επιχειρήσεις του κλάδου οικονομικά βιώσιμες σε βάθος χρόνου, πρέπει να αγωνίζονται και για να εξασφαλίζουν την «κοινωνική άδεια» που θα τους επιτρέψει να λειτουργούν. Αυτό σημαίνει ότι και το περιβάλλον πρέπει να περιφρουρούν, ελαχιστοποιώντας το περιβαλλοντικό αποτύπωμα των δραστηριοτήτων τους και με τις τοπικές κοινωνίες να αναπτύσσουν σχέσεις βασισμένες στο αμοιβαίο και συλλογικό συμφέρον.

Με αυτά τα δεδομένα οι επιχειρήσεις του Συνδέσμου Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων έχουν υιοθετήσει και δεσμευτεί σε Κώδικα 10 Αρχών Βιώσιμης Ανάπτυξης που προβλέπει τη συνεχή βελτίωση των επιδόσεών τους στον οικονομικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό τομέα, απεικονίζοντας την εφαρμογή τους με αντίστοιχους μετρήσιμους δείκτες που δημοσιοποιούνται σε κάθε ετήσιο απολογισμό του Συνδέσμου.»⁹⁸

4.3 Προτάσεις για την αειφόρο χωρική ανάπτυξη της Νάξου που σχετίζεται με τον ορυκτό της πλούτο.

Έχει πλέον διαπιστωθεί ότι τόσο ο αρχαίος πολιτισμός όσο και η σημερινή κοινωνική πρόοδος χαρακτηρίζονται από την έντονη και διαχρονική παρουσία των ορυκτών και των πετρωμάτων στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Η δυνατότητα αξιοποίησης των ιστορικών μεταλλείων/λατομείων σε εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και γεω-τουριστικές εφαρμογές, παράλληλα με την παρουσία τρέχουσας παραγωγικής λειτουργίας στην ίδια περιοχή, γεγονός που δημιουργεί πρόσθετη οικονομική αξία, πολλαπλασιάζει το αναπτυξιακό αποτέλεσμα και ενισχύει το κοινωνικό και περιβαλλοντικό όφελος.

Ακόμη, είναι γεγονός ότι η διατήρηση και η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί συστατικό στοιχείο της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα.

Η Νάξος διαθέτει πλούσια μεταλλευτική κληρονομιά και παράδοση, που μπορούν να αναδειχθούν πολιτιστικά, τουριστικά, οικονομικά και εκπαιδευτικά παράλληλα με την παραγωγική λειτουργία των σμυριδορυχείων και των λατομείων μαρμάρου.

Το Σχέδιο Δράσης για την αειφόρο χωρική ανάπτυξη της Νάξου που σχετίζεται με τον ορυκτό της πλούτο, θα μπορούσε να διαρθρωθεί ως εξής:

1. Ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου.

Η ανάδειξη της μεταλλευτικής ιστορίας της Νάξου μέχρι τις μέρες μας, αποσκοπεί στη σύνδεση της σμύριδας και του μαρμάρου με την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, προκειμένου να προκύψουν οφέλη οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

2. Προστασία του τοπίου των ορεινών και ημιορεινών παραδοσιακών οικισμών, από τις εξορυκτικές λατομικές δραστηριότητες .

Η έντονη λατομική δραστηριότητα στην περιοχή του Κινιδάρου, έχει αφήσει εξορυκτικό αποτύπωμα που προκαλεί αλλοίωση του φυσικού τοπίου και οπτική ρύπανση. Επίσης, δημιουργούν προβλήματα στο περιβάλλον, επηρεάζοντας την

⁹⁸Κανονισμός Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών - ΥΑ2223 ΦΕΚ122714/06/11- Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων- <http://www.ypeka.gr/>

υδρογεωλογία της περιοχής και σε ορισμένες περιπτώσεις, λόγω της γειννίας τους με το επαρχιακό οδικό δίκτυο, γίνονται χώροι επικίνδυνοι για την ασφάλεια των πολιτών. Από την άλλη μεριά, η κατάλληλη διαμόρφωση τους μπορεί να τους μετατρέψει σε χώρους πολύτιμους για την κάλυψη ζωτικών αναγκών των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής. Για να μην είναι ορατό το αποτύπωμα της εκμετάλλευσης των λατομείων μαρμάρου στο τοπίο και στις κορυφογραμμές ευρύτερα από τους παραδοσιακούς οικισμούς, θα πρέπει να περιοριστεί η χωροθέτηση της εξορυκτικής δραστηριότητας, πίσω από τις κορυφογραμμές αυτές.

Στο εγχείρημα «Αποκατάσταση του περιβάλλοντος και της διαχείρισης κοιτασμάτων μαρμάρου Νάξου σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας» προτείνονται τα παρακάτω :

Α) Θα πρέπει να γίνεται η κατά τόπους εξόφληση των κοιταμάτων μαρμάρου, με περιορισμό του επιφανειακού εξορυκτικού αποτυπώματος. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με την χρήση τεχνολογιών κατάλληλων για υπόγειες εξορύξεις.

Β) Για την αποκατάσταση του περιβάλλοντος, τα στείρα απορριπτόμενα προϊόντα εξορύξης στις πλαγιές όμορα στα λατομεία, θα πρέπει άμεσα να απομακρυνθούν και να γίνει ανακύκλωση τους. Σημαντικές ποσότητες απορριπτόμενων υλικών, σε ποσοστό μέχρι και 90% των εξορυσσόμενων όγκων, από τα λατομεία μαρμάρων, αποτελούν έναν σημαντικό φυσικό πόρο που η αξιοποίησή του αφενός μπορεί να προσδώσει υψηλή προστιθέμενη αξία στα υλικά αυτά και αφετέρου να συμβάλλει στην αποσυσώρευσή τους και επομένως στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος, καθώς τα στείρα απορριπτόμενα συμβάλλουν, σε μεγάλο ποσοστό, στην καταστροφή του τοπίου. Η ανακύκλωση των στείρων απορριπτόμενων προϊόντων εξορύξης, μπορεί να γίνει με την διάθεση τους στα λατομεία κατασκευής αδρανών του νησιού .

Γ) Οι λατομικοί χώροι, όταν εγκαταλείπονται, αποτελούν πλέον υποβαθμισμένο οικοσύστημα. Με την υποχρέωση εφαρμογής της περιβαλλοντικής μελέτης τους, μπορούν να επανέλθουν σε μια καλύτερη, βελτιωμένη κατάσταση, η οποία να «δένει» με τις αισθητικές αξίες της γύρω περιοχής.

Γ) Η κατασκευή θεματικού περιβαλλοντικού πάρκου στην περιοχή των εγκαταλελειμμένων και ενεργών λατομείων μαρμάρου, της Τ.Κ. Κινιδάρου, θα μπορούσε να γίνει με την χωροταξική οργάνωση των εξορύξεων, αφού προηγηθεί η εκπόνηση αρχιτεκτονικής μελέτης τοπίου , όπου θα γίνει πρόταση οριστικής διαμόρφωσης του αναγλύφου των μετώπων εξορύξης, ώστε αυτά να αναδειχθούν, τελικά, σε αξιοθέατο.

Δ) Για να επιχειρούνται οι ανωτέρω παραγωγικές δραστηριότητες φιλικές προς το περιβάλλον, μπορεί να δοθούν κίνητρα , που είναι συνήθως οι επιδοτήσεις ή οι φορολογικές ελαφρύνσεις (π.χ. φοροαπαλλαγές στα εισοδήματα των επιχειρήσεων που κάνουν επενδύσεις σε φιλοπεριβαλλοντική τεχνολογία), ή η καταβολή προστίμων σε όσους ασκούν δραστηριότητες που έχουν βλαπτικά αποτελέσματα στο περιβάλλον.

3. Ανάπτυξη βιομηχανικού- μεταποιητικού τομέα του νησιού.

Σε αντιστάθμισμα του περιορισμού των θέσεων εργασίας λόγω του περιορισμού των εξορύξεων , για να παραμείνει ο δυνάμενος για εργασία, τοπικός πληθυσμός στην περιοχή του Κινιδάρου , προτείνεται να γίνει το σύνολο της δευτερογενούς επεξεργασίας του μαρμάρου καθώς και της αξιοποίησης και καθετοποίησης των παραπροϊόντων εκμετάλλευσης μαρμάρων, στο νησί, ώστε να υπάρξει η ανάλογη απασχόληση εργατικού δυναμικού.

Μπορεί να προβλεφθεί στη μελέτη χωροταξικού σχεδιασμού Δήμου Δρυμαλίας, η χωροθέτηση βιοτεχνικών μονάδων κατεργασίας μαρμάρου καθώς και παραγωγής αδρανών από τα απορριπτόμενα στείρα προϊόντα της εξορυκτικής δραστηριότητας

μαρμάρου, στην ευρύτερη περιοχή εξόρυξης αυτών. Ακόμη μπορεί να προβλεφθεί η χωροθέτηση βιοτεχνικών μονάδων κατεργασίας σμύριδας.

4. Δημιουργία υποδομών για την προώθηση των προϊόντων.

Θα πρέπει η εξαγωγή των ορυκτών πρώτων υλών και των προϊόντων αυτών να εκσυγχρονιστεί. Προτείνεται:

Α)η κατασκευή σύγχρονου λιμένα φόρτωσης κεντροβαρικά της σμυριδοφόρου περιοχής και στην συντομότερη απόσταση από τα λατομεία μαρμάρου, στις περιοχές Ατσιπάπης- Αμμόμαξης, ώστε να προωθηθεί το εξαγωγικό εμπόριο της τοπικής παραγωγής από το νησί.

Β)Η βελτίωση του υφιστάμενου δικτύου οδοποιίας.

Γ)Η κατασκευή νέων, η συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων περιβαλλοντικών και πολιτιστικών υποδομών (μουσεία, τεχνολογικά – θεματικά πάρκα, κλπ.).

Δ) Η δημιουργία και ανάδειξη των υφιστάμενων δικτύων μονοπατιών και διαδρομών περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εκπαίδευσης, μεταλλευτικού τουρισμού.

Ε)Η αποτελεσματική σύνδεση της παραγωγής όλων των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, με τον τουρισμό. Ενίσχυση προγραμμάτων που θα προωθούν την ενσωμάτωση αυθεντικών παραδοσιακών προϊόντων στο τουριστικό προϊόν, ώστε να υποστηριχθεί έτσι η επιβίωση των παραδοσιακών τρόπων παραγωγής τους.

5. Ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού στους ορεινούς και ημιορεινούς οικισμούς και στις ορεινές- ημιορεινές –περιοχές.

Οι ορεινές και ημιορεινές Περιοχές της Νάξου έχουν περιθώρια ανάπτυξης ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού, καθώς μπορούν να αξιοποιηθούν οι εκάστοτε τοπικοί πόροι που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ειδικών – εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού, κ.ά.

Ο ορυκτός πλούτος της Νάξου, συνδεδεμένος με την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, δίνει την ευκαιρία για την ανάπτυξη του μεταλλευτικού τουρισμού.

Η μεταλλευτική περιήγηση⁹⁹ όπου έχει εφαρμοστεί με σοβαρότητα (στις σκανδιναβικές χώρες, την κεντρική ευρώπη με τα αλατορυχεία κλπ) είναι επιτυχημένη, διότι καταφέρνει να εξάρει τη φαντασία και να διεγείρει το τουριστικό ενδιαφέρον.

Η χρησιμοποίηση της μεταλλευτικής παράδοσης ενός τόπου για την οργάνωση εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να βοηθήσει και το ίδιο το γενικότερο τουριστικό προϊόν της περιοχής εφόσον ουσιαστικά λειτουργεί ως διαφοροποίηση του από το κλασικό μαζικό μοντέλο κι ενίσχυση σε περιόδους κόπωσης του τουριστικού ενδιαφέροντος. Η προώθηση της μεταλλευτικής περιήγησης αποτελεί «εκτός έδρας γκολ» για την μεταλλεία προς τον τουρισμό και μάλιστα αναδεικνύοντας και ενισχύοντας αμφότερες τις δραστηριότητες.

Η κεντρική και Β-Α περιοχή της Νάξου, (διαδρομή του εναερίου σιδηρόδρομου για τη μεταφορά σμύριδας- τα ορυχεία σμύριδας- οι εγκαταστάσεις των δύο σταθμών φόρτωσης της περιοχής Απεράθου και Μουτσούνας -ο μηχανικός εξοπλισμός του εναερίου σιδηρόδρομου και των εγκαταστάσεων φόρτωσης- τα αρχαία λατομεία

⁹⁹ <http://www.oryktosploutos.net/> του Τζεφέρη Πέτρου]

μαρμάρου- τα παραδοσιακά ορεινά χωριά- οι αναβαθμίδες) μπορεί να αποτελέσει περιοχή μεταλλευτικής περιήγησης.

Ακόμη α) το γεωλογικό Μουσείο Απείρανθου, β) τα Μικρά φράγματα εμπλουτισμού υπόγειων υδροφόρων οριζόντων Απείρανθου, γ) τα Μιγματικά πετρώματα στη βόρεια Νάξο, δ) το Σπήλαιο Διός και τα Απολιθώματα νάνων ελεφάντων είναι γεωλογικά μνημεία της Νάξου και μπορούν να αποτελέσουν γεωτουριστικό προορισμό και σημεία ανάδειξης της φυσικής γεωλογικής ομορφιάς της.

6. Προστασία παραδοσιακών κτιρίων και αναβαθμίδων.

Θα πρέπει να γίνει η διατήρηση, προστασία και ανάδειξη των αρχιτεκτονικών, στοιχείων των παραδοσιακών κτιρίων, με «μοναδικά» χαρακτηριστικά (θυρώματα κλπ) καθώς και του χαρακτήρα, της κλίμακας και των χαρακτηριστικών των παραδοσιακών οικισμών. Κτήρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής θα μπορούσαν να αποκτήσουν νέες χρήσεις και να στεγάζουν διάφορες λειτουργίες, όπως τουριστικά καταλύματα (που είναι σε έλλειψη στους παραδοσιακούς οικισμούς του νησιού), μουσεία, εκθέσεις, εστιατόρια, δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες, κλπ.

Οι αναβαθμίδες που αποτελούν στοιχείο του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος που σχετίζεται με τα πετρώματα της Νάξου, θα πρέπει να προστατευθούν και αναδειχθούν.

7. Δημιουργία εκπαιδευτικών υποδομών έτσι ώστε να διαμορφωθεί κουλτούρα, βασισμένη στη σχέση της τοπικής κοινωνίας με τα ορυκτά υλικά της Νάξου και την πολιτιστική παράδοση, όπως: α. σχολή μαρμαρογλυπτικής και εκθεσιακού χώρου γλυπτών, στην περιοχή Κινιδάρου, β. σχολή κατασκευής ξερολιθικών τοίχων στην περιοχή Κορώνου, γ. Δημιουργία υποδομών στήριξης, προώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης απασχολούμενων σε ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Eco-Management and Audit Scheme- EMAS) και με εκπαιδευτικά προγράμματα των λατόμων.

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι ένα μονομερές αποτέλεσμα ενός ανθρώπου, ενός τομέα, μιας μόνης πολιτικής βούλησης, ενός σύγχρονου αναπτυξιακού νόμου. Πρέπει να γίνουν πολλά πράγματα μαζί. Έχει να κάνει με την αξιοποίηση πλουτοπαραγωγικών πηγών, με την ύπαρξη κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού, τη λειτουργία υποδομών, τη δημιουργία σύγχρονου θεσμικού πλαισίου, την κουλτούρα μιας κοινωνίας.¹⁰⁰

Επειδή, «πολιτισμός δεν είναι τίποτα άλλο, από τον διάλογο, ανάμεσα στον άνθρωπο και το περιβάλλον του»¹⁰¹, αν οι σημερινές γενιές γνωρίζουν την τοπική ιστορία και διδάχονται την οικονομία και την αγάπη με την οποία διαχειρίζονταν το περιβάλλον οι παλαιότερες γενεές, αν υπάρξει πλέον κοινωνική αλληλεγγύη και συνεργασία, αν ο ψαλμός 23 του Δαβίδ αποτελέσει, από το εξής, μέρος της κοσμοθεωρίας καθενός ξεχωριστά και με την Αγία Βαρβάρα, που είναι προστάτιδα των λατόμων, βοηθό, τότε, θα υπάρξει και το περιβάλλον για την αειφόρο ανάπτυξη του ορυκτού πλούτου της Νάξου τον 21ο αιώνα.

¹⁰⁰ του Πέτρου Τζεφέρη] <http://www.oryktosploutos.net/>

¹⁰¹ Χρήστος Ντούμας <http://www.kathimerini.gr/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χρήστος Ντούμας –Κυκλαδική Τέχνη-Συλλογή Ν.Π.Γουλανδρή-1984
2. Δρ. Φωτεινή Ζαφειροπούλου –Νάξος –Τα μνημεία και το Μουσείο
3. Τεχνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Νάξου & Μικρών Κυκλάδων 2011-2014
4. <http://www.geo.auth.gr/>
5. <http://www.orykta.gr/geologia-oryktologia/oryktoi-poroi-koitasmatologia>
6. <http://www.orykta.gr/geologia-oryktologia/geologia-elladas>
7. <http://www.metal.ntua.gr/>
8. Μ.Δ. Δερμιτζάκη, Δ. Νικολάκη, Χ. Ντρινια –Γεωλογικό τμήμα πανεπιστημίου Αθηνών –από τα πρακτικά του Β΄ Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»-1997
9. <http://www.orykta.gr/>
10. Γιάννης Μανιάτης*Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Ινστιτούτο Επιστήμης Υλικών, ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος».
11. <https://el.wikipedia.org>
12. <http://www.oryktosploutos.net/>
13. Χρήσεις της σμύριδας στο προϊστορικό ΑιγαίοΑθηνά Μπολέτη Αρχαιολόγος – Πανεπιστήμιο Paris I – Panthéon – Sorbonne/ Maison d'Archéologie et d'Ethnologie René Ginouvès - UMR 7041 Protohistoire Egéenne) ΠΡΑΚΤΙΚΑ Γ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»-2007)
14. Ιστορικό Αρχείο Νάξου -Το αρχείο της Διεύθυνσης Σμυριδωρυχείων Νάξου: δυνατότητες προσέγγισης της βιομηχανικής ιστορίας και αρχαιολογίας Στέφανος Βαμιεδάκης-Χρήστος Χρυσανθόπουλος
15. Πηγή :«Καταγραφή και αποτίμηση του ιστορικού βιομηχανικού εξοπλισμού στα σμυριδορυχεία Νάξου» που χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή ερευνών του ΕΜΠ το 1996-1997
16. Ben J. Slot Το «γνήσιο Ναξιακό Σμυρίγλι» στη Διεθνή Οικονομία (14ο-19ο αι.) Περιοδικό Φλέα τεύχος 19 <http://arsosnaxos.blogspot.gr/>
17. (Τα μνημεία και η ιστορία της αρχαιολογίας της Νάξου-Στέλιος Λεκάκης- αρχαιολόγος, Υπ. Διδ. Πανεπιστημίου Αθηνών).
18. <http://www.cycladic.gr/>(Μουσείο Κυκλαδικής τέχνης Ίδρυμα Γουλανδρή)
19. <http://www2.egeonet.gr/>
20. <http://www.namuseum.gr/>
21. Στερίκας Κούλης, Κούροι, Φλώρινα, 1989
22. ΑΡΧΑΙΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΜΑΡΜΑΡΟΥ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ –Γ. Κοκκορού-Αλευρά- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ: "Η ΝΑΞΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ"-2008
23. Αρχαία Ελληνικά λατομεία (Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά, Ειρήνη Πουπάκη, Αλέξης Ευσταθόπουλος)-Πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς.
24. <http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/oi-kores-tis-akropolis>
25. Πανεπιστήμιο Αθηνών -CORPUS ΑΡΧΑΙΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ(Λατομεία του ελλαδικού χώρου από τους προϊστορικούς έως τους μεσαιωνικούς χρόνους) Γεωργίας Κοκκορού-Αλευρά, Ειρήνης Πουπάκη, Αλέξη Ευσταθόπουλου και Αχιλέα Χατζηκωνσταντίνου
26. www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/253370
27. (<http://www.yppo.gr>)
28. (Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ, ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Βασίλειου Λαμπρινουδάκη, ομ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών)
29. Δ Ι Κ Τ Υ Ο Α Ε Ι Φ Ο Ρ Ω Ν Ν Η Σ Ω Ν Δ Α Φ Ν Η, Ερευνητικό έργο: Έρευνα για την αιφόρο ανάπτυξη στην Νάξο, Ερευνήτρια: Κωνσταντίνα Πλάκα-ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2006

30. <http://www.ypeka.gr/>
31. ΕΙΣΗΓΗΣΗ: «Παραδοσιακοί Οικισμοί και Διατηρητέα Κτίρια. Εννοιολογικό Πλαίσιο και Θεσμικό Καθεστώς Προστασίας.» Νικολέτα Παρθενοπούλου
Διπλ. Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ
32. ΟΙ ΤΟΙΧΟΙ ΑΠΟ ΞΕΡΟΛΙΘΙΑ - Εγχειρίδιο για κατασκευές και επισκευές με κείμενα που έχουν επιλεγεί από το βιβλίο: MURS DE PIERRES SECHES-Manuel pour la construction et la refecton Έκδοση του Ιδρύματος για Δράσεις Προστασίας Περιβάλλοντος, Ελβετία 1996
33. ΒΙΩΣΙΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ (Μάρτιος 2008) ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ Δικηγόρος Δ.Ν., Ειδική Επιστήμων στο Συνήγορο του Πολίτη <http://www.nomosphysis>
34. Βιώσιμα μοντέλα ολοκληρωμένης ανάπτυξης ορεινών περιοχών (Η περίπτωση της Ηπείρου και της Πίνδου)-Πρακτικά Διεθνούς Αναπτυξιακού Συμποσίου- Επιμέλεια Στέργιος Μπαμπανάσης, Ναπολέων Μαραβέγιας, Χρήστος Κατσιούλης-2014
35. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ- ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ- ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ- 2012
36. <http://www.nomosphysis>. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΑΓΑΘΟ: ΑΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Νοέμβριος 2012)-ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΒΛΑΝΤΟΥ
Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος
37. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ-ΜΑΡΙΑ Π. ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ-Αρχιτέκτων Μηχανικός
38. <http://www.oryktosploutos.net/> του Τζεφέρη Πέτρου]
39. Κανονισμός Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών - ΥΑ2223
ΦΕΚ122714/06/11- Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων- <http://www.ypeka.gr/>
40. <http://www.sme.gr/proionta-sme-orykta>
41. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ ΠΟΡΩΝ-
Διπλωματική Εργασία- Μπούμπα Κωνσταντίνα- Η επίδραση της παιπάλης στην ποιότητα του σκυροδέματος
42. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ ΠΟΡΩΝ-
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ Σχεδιασμός ποιότητας ειδικών δομικών στοιχείων βασισμένων σε υπερλεπτομερή λατομικά παραπροϊόντα.- Λεβεντάκης Κωνσταντίνος
Διπλ. Μηχ. Ορυκτών Πόρων-2009
43. <http://nikolaosarvanitidis.eu/>
Green Minerals Towards sustainable resource management Εκμετάλλευση Ορυκτού Πλούτου- Διαχρονικό Σύμβολο Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Δυναμικός Πυλώνας Τουριστικής Ανάπτυξης
44. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΓΟΡΑ ΜΑΡΜΑΡΟΥ-Προοπτικές για τις Ελληνικές εξαγωγές μαρμάρου-Μάρτιος 2010-παρουσίαση Ευάγγελος Χαϊδάς, αρχιτέκτων, τέως πρόεδρος της ΟΣΜΕ <http://www.marmaronet.com/>
45. Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη
Δ. Ρόκος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.-Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π. Εργαστήριο Τηλεπισκόπησης, Ε.Μ.Π.